DET KONGELIGE NORSKE

VIDENSKABERS SELSKABS

SKRIFTER

1903

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1904

DET KONGELIGE NORSKE
VIDENSKABERS SELSKABS
SKRIFTER

1903

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1904

Indhold.

KILDESKRIFTER

TIL

DEN LAPPISKE MYTHOLOGI

VED

J. QVIGSTAD

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1903. NO. 1

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1903

Blandt de Haandskrifter fra det 18de Aarhundrede, som giver os Kundskab om Lappernes Hedenskab og Overtro, er det saakaldte „*Nærø-manuskript*“ et af de vigtigste. Det er forfattet i 1723 af Magister ***Johan Randulf,*** Sogneprest til Nærø 1718—1727, og maa efter de mange Afskrifter, hvori det forefindes, i sin Tid have vakt megen Opmerksomhed. Sit Kjendskab til Lapperne har Mag. Randulf havt dels fra de Lapper, som levede i hans eget Prestegjeld, dels og væsentlig fra Thomas von Westen selv, der paa sin 3dje Missionsreise i Januar 1723 opholdt sig paa Nærø Prestegaard, og fra von Westens Ledsager, Jens Kildal, Missionær i Salten siden 1721.

Originalmanuskriptet synes at være gaaet tabt, da alle de af mig undersøgte Haandskrifter ved Udeladelser af Ord eller Skrivfeil eller moderniseret Retskrivning viser sig at være Afskrifter. Jeg har benyttet følgende Afskrifter:

A = No. 374 liden qv. i Trondhjems Videnskabsselskabs Haandskriftsamling. Har tilhørt „Gunner Hammer, Auditeur og Sorenskriver.“

B = No. 22 qv. ibd.

C = No. 150 oct. i Kristiania Universitetsbibliotheks Manuskriptsamling. Har tilhørt Professor J. A. Friis (se J. A. Friis, Lappisk Mythologi, p. XII).

D = No. 366 fol. ibd. Har tilhørt C. Anker og er kjøbt paa Auktion efter Professor J. Rathke 1855. Dette MS. indeholder kun 1ste Del af Nærømanuskriptet, Beskrivelse af Runebommens 24 Figurer. Beretningen er forkortet og Sproget moderniseret.

E = No. 455 fol. ibd. Afskrevet efter No. 1153 qv. i Ny kgl. Samlinger i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn. Dette MS. indeholder kun 2den Del af Nærømanuskriptet, „Relationen“, med Udeladelse af to Afsnit: „Om Solens og Maanens Offringer“ og „Om Finnernis Kioukenis“. Beretningen er forkortet og Retskrivningen moderniseret.

F = No. 22 fol. i Bergens Museums Bibliotheks Haandskriftsamling.

G = No. 228 fol. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Kallske Saml.

H = No. 233 i Kildeskriftfondets Samling i Kristiania. Afskrevet efter No. 1735 qv. i Thotts Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn.

Følgende Afskrifter af Nærømanuskriptet har jeg ikke havt Anledning til at gjøre mig bekjendt med:

No. 2854 qv. i Gamle kgl. Samlinger i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn: Thomas von Westens Relation om Finlappernes Afguderie, med Aftegning af Runebommen.

No. 987 fol. i Nye kgl. Samlinger ibd. (e MS. Rostgaard no. 273 fol.): Thomas von Westens Relation om Finlappernes Afguderie, med Tegning.

No. 1569 qv. i Thotts Samling ibd.: Relation anlangende Finlappernes Afguderie, som ved Thomas von Westen ere udforskede, med Tegning.

No. 469 qv. i Bibliotheca P. Uldall ibd.: Relation om Finnernes Afguderie og Satans Dyrkelse.

Bilag til H (No. 1735 qv. i Thotts Samling) er „Erklæring af Provst i Vest Finmarken og Sognepræst til Alten Joh: Falch til Biskop E. Pontoppidan i Anledning en Missionairs fremsendte Skrift betitlet: „Relation om Finnernes Afguderie i Finmarken og Nordlandene tilligemed Runebommens Explication“; Afskrift i Kildeskriftfondets Samling, No. 234.

Joh. Falch, der var Sogneprest i Alten 1735—1757, skriver: „Relationen passer sig ikkun lidt paa Finner i Findmarken, hvor, saavidt jeg har erfaret, bemelte salig von Westen aldrig fandt een Rune-Bomme, saa at deres Hedendom der har bestaaet deri, at der

har været visse *Noider* eller Afguds Præster iblandt dem, som til visse Steene og Træer have frembaaret Offringer af Dyr, Fiske og Fugle, naar enten Sygdom og anden Vanlykke skulde afvendes, eller og Lykke og Medgang tilveyebringes. Af saadanne Offer Stæder har jeg self seet der i Landet nogle.

Johan Falch."

Kjøbenhavn den 8 Februar 1742.

I A ligger et løst Folioark af Thomas von Westens Dagbog (fol. 259. 260) med Afbildning af den i A beskrevne Runebomme (afbildet i Friis, Lappisk Mythologi, Runebomme No. 1). Denne fandt von Westen paa sin 3dje Missionsreise i Rødø Prestegjeld i Nordre Helgeland i Oktober 1722. Han siger, at „den var en af de grundigste, han endnu havde seet."

Med Hensyn til Retskrivningen har jeg fulgt de Manuskripter, som frembød denne i den oprindeligste Form, nemlig C, F og G, uagtet intet af dem har gjennemført en konsekvent Retskrivning.

Relation

Anlangende ***Find-Lappernis,*** saavel i Nordlandene og Findmarken som udi Nummedalen, Snaasen og Selboe, deris afGuderier og ***Sathans*** Dyrkelser som af Guds Naade, ved ***Lector*** udi ***Trundhiem*** Hr. ***Thomas von Westen*** og de af Hannem samme Stæder beskikkede ***Missionarier,*** af hvilke een deel ere Præster, og een deel ***Studentere*** og ***Candidati S: S: Ministerii,*** Tiid effter anden ere blevne ***decouvrerede.***

Anlangende

1. Dend herhos følgende Runnebommis ***Explication,*** som er fornøden at vide til at forstaae adskilligt, som siden udj ***Relationen*** i sig selv vil forekomme.

1. Er een af deris fornembste afGuder, som kaldes ***Hora Galles,***[1]), dend samme som de gamble Norske Hedninger kaldede

---

[1]) Norsk *Torekall* (se S. Bugge og M. Moe, Torsvisen, p. 89). Se S. Kildal, p. 453 f.; Jessen, p. 19 f., der feilagtig oversætter Navnet *Toraturos-Bodne* [ɔ: *boadnje*] med Tordenskrald, medens Skanke oversætter: Torden Kall. Tor kaldtes efter Forbus i Jukkasjärvi *pajan-olmai* [Tordenmand] og *ahkegas* [ɔ: *ačekač*), i Arjepluog *Horagalles* og *ahkegas,* i Trondhjems Stift og Ume Lapmark *Horanorja.* Torden heder nu i Jokkmokk *ača, aček* l. *ačekač*, i Pite Lapmark *ača.* Dette Navn staar vistnok i Forbindelse med gln. ekja (Kjøring), sml. sv. åska af *ás-ekja (Vigfússon). I Finmarken kaldes Torden *bajan* l. *diermes,* paa Kolahalvøen *tiermes. Ača* findes som 1ste Led i flere Plantenavne (se mine „Lappiske Plantenavne"), saaledes i *ačan grasie* (Hatfjelddalen, Sorsele), Aconitum septentrionale; norske Navne paa denne Plante: Torhjelm osv. synes at indeholde Navnet Tor.

Thor Gud, om hvilken der meget er at læse udj den Norske *Chrønniche,* af hannem haver Torsdag sit Nafn, som den endnu af os Christne næfnes; ellers er hand dend samme, som hos de gamle Græker blev kaldet *Jupiter,* saavelsom ogsaa af de *Rommere,* hvilke gafve dend samme Dag i Ugen, som vi kalder *Tors dag,* Nafn af hannem og kaldede den *Dies Jovis.*

Denne afGud, som staaer med een Slegge udj sin eene Haand og en Krydts-Hammer i den anden Haand, tilbedis i særdeelished af *Finnerne,*[1]) naar Torden slaar, at hand med den eene Hammer vil drive den tilbage igien, at den ikke skal skade enten dem eller deris Reins-Diur, lige saa og paakalder de hannem naar de vil have Torden og Liun-Ild udslaget ofver nogen de ere vrede paa, at hand da med siin Slegge, som hand haver i den anden Haand skal udføre sin Torden og Liun-Ild ofver dem; hvilket vel undertiden gaaer dem an; thi foruden det, at *Sathan* er mægtig udj Vantroens Børn, saa er det ikke at undre paa, at Gud tillader hannem undertiden at giøre ont effter hans og deris Villie, enten mod andre *Finner,* der ere lige saa u-gudelige og afGudiske, som de, der udsender ved deris *Running* saadant ont over dem, eller og mod andre Christne, der ved deres u-gudelighed giør sig lige ved *Finnerne;* thj naar et Menniske i sit Lefnet har unddraget sig fra at frygte og paakalde den u-dødelige og barmhiertige Gud, saa er det og ikke at undre paa, at han igien unddrager dem sin Beskiermelse, saavel imod *Sathans* Ondskab, som anden u-lykke og Fare, og hvormed er det vel vi Mennisker skal kunde være mægtige til at imodstaae Sathan og udslukke alle hans gloende Piile, uden ved een ifrig Bøn og stadig Troe? Thj da ere vi ret iførte Guds fulde Rustning. Ellers videre at tale om denne vederstyggelige *Sathan* udj *Hora Galles* eller *Thor*-Guds eller *Jovis* Persohn, da er det denne, som de meener skal give dem Lykke til Striid, til Skiøtterie og Veyde,[2]) og bevahre dem og deris Reins-Diur fra Ulven og Biørnen, hvor udover de med stoer Ifrighed holder endnu, den Dag i Dag er, *Thors*-Dagen hellig, og vil ikke giøre visse Gier-

[1]) Paa Lagmandstinget i Lule Lapmark i 1687 bekjendte Lapperne, at de ofrede til Tor, fordi han gav dem vakkert Veir (Svensk hist. Tidskrift, 1891, p. 225).

[2]) Veyde F, veide BDG, Fejde A.

ninger paa den Dag, ligesom mand veed, at den ***Superstition*** endnu fuldkommelig regierer hos mange gemeene og eenfoldige Folk, baade i Danmark og Norge, ja vel ogsaa udj Tyskland og anden stedts, at der er visse Gierninger de tager sig med Fliid vare for, ikke at skall giøre om Torsdagen, som er een blot ***Reliqve*** af Hedenskabet, hvilket de ingen Tanke giør sig om, men kand dog ved deres ***Ignorance*** ikke undskyldes, fordi de vide, at den store Himmelens og Jordens Skabere, der skabte de 6 Dage til at arbeyde, bød alleene om den syvende Dag, at den skulde helligholdes; hvormed jeg ingenlunde vil betage vores ***aparte*** Fester og hellige dage, som ere hos os foruden Søndagen, deris Hellighed; thj der er stor Forskiel paa de Fester, som gudelig og Christelig Øfrighed, af Gudelig Nidkierhed for Guds ære har indstifftet |: hvilket kand indtet andet end være Gud lige behagelig, som de hand selv, foruden Sabbaths-dagene, fordum indstifftede iblant Jøderne :| og paa de Fester ***Sathan*** indstiffter til sin egen ære, hvilket kand indtet andet end være Gud vederstyggelige og mishagelige, hvad enten de holdes af ***Finnerne,*** videndes Thor Gud til ære ***celebreris,*** eller af andre eenfoldige Christne, der i denne Fald ikke vide hvad de derved giøre. Merkeligt var det, at som een ***Find*** udj Ofoden i Nordland, ungefæhr for et Aars Tid siden og nylig førend ***Lector von Westen*** nu nestleeden Aar 1722 skulle komme did at efftersee, hvorledes det gik til med Missionen udj Nordland, Een Løver-Dag var udgangen paa Skiøtterie at veyde sig en Ref eller et andet saadant Diur, hvis Skind hand agtede at ***empløyere*** til Brendeviin, da bliver hand i Skouven vaer, at en gandske hvid Mand, som sad aller øverst i Toppen paa et Træe med et stort langt Skiæg, og som hand der over blef overmaade forfærdet |: maaskee ***Sathan*** hafde ikke tilforne giort ham den ære saa siunlig at tale med ham :| sagde samme Mand til ham, at hand skulle slet ikke frygte, ham skulle intet ont vederfaris, hand var en god Engel, udsent fra Gud Fader, Søn og Hellig Aand, for at sige ham adskilligt; derpaa begynder han at opreigne ald den Synd der gik i Svang blant dem; de gik ikke flittig nok i Kirke, de gave ikke flittig nok agt paa det som Guds Mand |: saa kalder de Præsten :| prædikkede for dem; de lagde det ikke paa

Hiertet og effterlevede det; thj de drak; de giorde hinanden u-rett; de sloges; de horede etc: Hvem skulle nu vel tenke at denne u-hellige Dievel skulle kunde være skiult under saa hellig en Tale, ja formaning, som denne var? Endelig kommer Løve-kløerne og Ulve-Tænderne for en Dag, i det hand siger fremdeeles: I seer jo at ald Guds Velsignelse ved saadan Guds Fortørnelse gaaer fra eder; ingen Sild, ingen Fisk, ingen Qvall eller Kobbe; ingen Størie eller Haa-Kierring faar I meere som tilforne; Skiøtterie og Veyde gaaer jo nu gandske bort fra eder, og dette som jeg nu siger dig, er ikke Aarsage der til alleene, mens end og fornemmelig dette, I arbeyder om Løverdagen paa hvilken I skulle hvile eder, paa det I kunde betids reise til Kierken om Søndagen, og over alt den gode Torsdag har I nu gandske lagt af at hellig holde; I har nu i lang Tiid ikke giort noget Offer til *Hora Galles* eller *Thor* Gud; hand er dog een god Gud, som vel fortiener, for meget got hand giør eder, at tienis og dyrkis, og vil I det giøre, da skal hand ogsaa give eder lykke til alt det, som I nu for eders grove Synder imod ham, maa savne; Derfor befaler jeg dig nu, at du strax uden Ophold begiver dig til alle de *Finner,* som ere i alle disse omliggende Fielde, og siger dem alt dette, som jeg nu haver sagt dig, og tillige advarer dem, at de skal ikke adlyde den Mand, som nu kommer med det første og heder *Thomas von Westen;* thi hand vil have dem til een nye Troe, hvorved *Thor*-Gud bliver grummelig vreed og fortørnet; denne din Reise skal du udj saa og saa kort Tiid afgiøre |: i det samme satte hand hannem en vis *Terminum* fore :| og giør du ikke eller siger alt dette jeg nu haver befalet dig, da skal jeg møde dig og rive dig i støkker, Lem fra Lem; mens effterkommer du min Befaling, da skal du tillige med alle de andre have baade Løkke og Velsignelse paa Land og Vand.

Seer her! her *demasquerede Sathan* sig! her afdrog hand siin paatagne Liusens Engels Skikkelse, endskiønt den arme eenfoldige *Find* ikke kiendte ham, mens troede af hans første gudelig Tale, at hand var den hand ikke var, derfore blef hand hannem ogsaa lydagtig, at hand strax uden ophold med stor Ifrighed gav sig paa Veyen at udrette sit af *Sathan* anbefalede *Apostel*-Embede til de andre *Finner,* og havde hand allerede mestendeel til de fleeste *ab*-

solveret sit Løb, da ***Lector von Westen*** did henkom, og fik det af andre omvendte ***Finner*** at høre, hvorpaa hand af hannem strax blev hentet, men i lang Tiid var u-overtalelig til at troe andet, end at han jo af en god Engel efter Guds befalning var udsendt, indtil von Westen omsider viste ham Dievelens Kløer i den Tale hand havde holdet til hannem, da hand, lovet være Gud, aldeeles blev ***convinceret,*** og Sathan saa fiendsk som tilforne lydig. Mand veed det, at den gemeene Mand, Bønder og saadanne, endnu beteigner deris Dørre om Jule-Afften med Kors; at de krydser med Kniver over en Kande Øll eller et glas Brendeviin, naar de det skal drikke; at de ikke oplader Laaget paa een fuld Smør-Kande uden de giøre et Kors der over med Knifven: Dette meener de vel skal betyde ***Jesu*** Kors, men intet mindre; Finnerne, som i lige Tilfælde bruger samme Krydsning, de have en anden Henseende der med, de see hen der ved til ***Thors*** Hammer hand holder i Haanden, hvorfore ***Finnernis*** Krydsning skal beteigne ***Thor***-Guds Hammer, der er giort som et Kors, og dette viiser, at den gemeene Mands Krydsning er intet andet end en Lefning fra de gamle Hedenske Tiider, da de alle Tider teignet deris Mad og Drikke med Thors Hammers Tegn, som kand videre effterseeis udj Kong ***Hagen Adelsteens*** Historie og udj ***Snorle Sturlesens*** Norske Krønnike.[1])

No. 2. Er deres anden store af-Gud, nest effter ***Hora Galles*** eller *Thor*-Gud eller *Jupiter,* som de kalde *Waralden olmay*[2]), det

---

1) Saga Hákonar góða, k. 18.

2) Efter S. Kildal kaldtes *Veralden Rad* l. *Radien* i Pite Lapmark *Veralden olmai,* efter Forbus *Varalden olmai.* J. Kildal skiller mellem „*Maylmen Radien,* Verdens Raader“ og „*Kirva-* l. *Kjorva Radien,* Raabs Raaderen“; den sidste maa raabe *Maylmen Radien* om Hjælp udi Raaden over Verden. Han skriver i „Appendix“: „Der ofres af afgudiske Lapper aarlig hver Høst en Oxe af Reyn eller andet Fæ til *Maylmen Radien,* fordi, at saasom hand er Lappernes øverste Gud, hand da ikke skal lade Verden nedfalde, og at han skal give dem Lykke til Reyn; og ved Offer-Alteret sættes ham til Ære en Stytte med en Kløft i Enden, kaldet *Maylmen* Stytte, som hand skal opstytte Verden med, hvilken Stytte skal være oversmurt med den Oxes Blod, som bliver ham ofret, og det Tegn, som hand giver til at hand haver Behag til Offeret, er at hand ved Noydens Slaaen paa Runbommen med en Hammer, lader dens Ring gaa til det Venstre af den, ved den Side af den, som vender imod den høyre Haand, der er det og, som hand staar afmalet, hvilket betegner, at hans Boelig er saa høyt oppe frem-

er Verdens Mand[1]), og er hand den samme som ***Saturnus.*** Den afGud afmaler de paa ***Runnebommen*** med een krum Stræg over Hovedet, med adskillige Takker paa, hvilket skal beteigne Frugtbarhed, saavel af Jorden og Havet, som af ***Creaturer;*** derfore tilbeder de hannem, at hand skal give god Vext paa Korn i Landet, paa det derved maae blive got Kiøb for dennem paa Korn, paa Øll, Brendeviin og alt hvad som kommer af Korn, hvilket de vil beteigne med den Hakke, hand holder i Haanden, med hvilken Jorden af Restmand |: saa kalder de Christus :| skall tilhakkes, naar Sæden der udj er udkast; ligesaa ogsaa paakalder de ham, at hand skal frugtbar giøre Havet, at de maae faae mange Fisk |: det giør besynderlig Siøe-***Finnerne*** :| at hand skal frugtbar giøre deris Reinsdiur[2]), at de maae bære mange Kalver, at hand skal frugtbar giøre Mossen paa Fieldene, som deris Reinsdiur æder, paa det de maae faae vel mange Reins-Oste, Reins-Smør etc: med et Ord:

---

for de andre Guders Boliger, at hand boer henimod oppe under Stjernerne. [Efter J. Kildals *Beskrivelse af Runebommen* „staar ***Radien*** afmalet øverst paa Runbommen ved den Høyre Side"].

Foruden den aarlige Ofring til ***Maylmen Radien*** sker der og particulaire Ofringer til ham for adskilligt, og blant andet, naar Formørkelser sker i Sol eller Maane, da lover Lapperne Offer til ham, for at hand skal borttage Formørkelsen.

Til ***Kirva Radien,*** en Gud for Jordens Grøde, som er mindre end ***Maylmen Radien,*** ofres og aarlig hver Høst en Oxe af Rein eller andet Fæ, til den Ende at han skal aarlig give skjøn Grøde paa Jorden; og et ungt Træ med Løv, Grene og Rod af Jorden opgraves, sættes ham til Ære ved Ofre Alteret, saaledes at Toppen bliver vendt til Jorden, men Roden op imod Himmelen, hvilket og oversmøres med den Oxes Blod, som bliver ofret til ham, og det Tegn, som hand giver til, at hand har Behag til Offeret, er at han, ved Slaaen paa Runbommen, lader dens Ring gaa hen op under ***Maylmen Radiens*** Afmaling paa den, til den Side af den, som vender mod den venstre Haand; der er det og hand staar afmalet, hvilket betegner, at hand er en Gud, som bor saa langt neden under Stjernerne, at hans Bolig er neden under ***Maylmen Radiens*** Bolig".

1) Ved en Visitats i Pite Lapmark i 1688 bekjendte en 60-aarig Lap, at han havde 3 Afgudsbilleder af Træ, nemlig 1) af Tor eller Torden, 2) af Tors Engel, 3) af Verdens Mand eller Gud. (Svensk hist. Tidskr., 1891, p. 230.)

2) Sml. Thomas von Westens Dagbog $^{20}/_{10}$ 1722: 2 Lapper fra Melø ofrede en Okseren til ***Varalden olmai*** for at faa god Lykke til Ren; de sagde: „***Varalden olmai*** *kalke dam aatsjutte — buorre lykko batsytte aadsutte*" [Verdens Mand skal faa den — for at faa god Lykke til Ren].

alt hvad som enten kand voxe eller aufles det paakalder de *Waralden Olmay* eller *Saturnum* om. Uden ald Tvifl kommer dette af den Tanke, som har været iblant de Rommerske Heedninger, og siden ved deris Regimente udj *Asia* blant de *Asiatiske*, af hvilke Finnerne egentlig har deris udspring: nemblig, at udj *Saturni* Regimentis Tiid, førend hand af *Jove* blev fordreven og *dethroniseret* fra den øverste guddommelige Magt, da var saa god Tiid paa alle Ting; Jorden bar da selv Frugt uden Arbeide, og alle Ting var da i saa stor overflødighed, at der manglede intet paa noget, som kunde forløste Mennisken; hvilket Fabel iblant Hedningerne, nogle har villet meene skulle være kommen af det *Commercio*, som var imellem Guds Folk og Hedningerne, da disse af hine har faaet at høre om den herlige Tilstand, som var før Syndefaldet, hvilken underretning siden, ved Tiidens Længde er bleven iblant Hedningerne fordervet og forandret til den *Fabel* om *Saturni* Riige, udj hvilket *Aurea ætas* var, som blev fordrevet ved *Jovis* nye Regiering, som mand kand see hos *Ovidi*[1]): og mange andre. Men derjmod falder andre igien, effter mine Tanker, rettest paa denne Tanke: at fordj der udj Italien, hvor *Saturnus* tog sin *Retirade*, da hand fra sit Kongerige udi *Tracien* af siin Søn *Jove* var bleven fordreven, var saa god Tiid og overflødighed af alle Ting, som ingen enten før eller siden har kundet erindre, da *Saturnus* udj *Jani* Regimentis Tiid kom i bemelte Land, og fordj hand ved siine forstandige Raad hos *Janum* vidste at sette Regieringen udj saadan *Positur*, at der var Freed og Roelighed og god Tilstand iblant Undersaatterne, hvilket siden effter *Jani* og *Saturni* Død ikke var der, altsaa *canonicerede* de paa deris hedenske viis begge toe, hvoraf ved Tiidens Længde den *Fabel* om *Saturni* Guddom og gode Tiid og Frugtbarhed er opkommen, hvilket vel er troeligt siden *Odins* Tiider iblant Finnerne der var iblant de Asiater der kom ind med ham her i de Nordiske lande er bleven *conserveret* indtil denne Tiid, fordj der ikke har kundet, siden Christendommens Indkomst, været saa god Opsigt paa dette slags Folk, der boede mange Miile inde op paa Fieldryggen, som

---

1) Metam. 1, 112 ff.

paa de andre Landsens Indbyggere der boede udj Nærværelsen hos Geistlig og Verslig Øfrighed til at faa denne med andre deris Afguderier hos dennem udryddet.

No. 3. Er deris 3die store afGud, som kaldes *Bieka*[1]) *Galles*, den sterke Vindens Mand[2]), denne er den samme som *Æolus*, hvilken de maler af udj sin høyre Haand med en Skuffel, med hvilken han skufler Vinden ind i siine Huuler, naar den har stormet nok, og med en Kiølle udj sin venstre Haand, hvormed hand skal drive Vinden ud, at den skal blæse. Denne af-Gud tilbeder de baade naar de ere paa Fieldet med deris Reins-diur at hand vil stille den Vind som giør Skade paa Diurene, saa og, naar de ere paa Havet at fiske, og der opkommer Storm saa de ere udj Lifs Fare da de love hannem Offer paa deris Alter; Naar de har noget udstaaendes med nogen, da forlanger de Vind af denne af-Gud, hvilken de indknytter udj 3de Knuder ved deris Running; naar de opløser den første, da blifver det *passabel* Vind; naar de opløser den anden, da blifver der saa sterk Vind, at en Jægt neppe uden Fare kand føre sit halve Forseil; men opløser de den tredie, da skeer u-feilbarlig Skibbrud; Dog er alle tiider imod denne og ald anden *Sathans* Magt Guds Børn udj een mægtig og u-overvindelig Beskiermelse, hvilket *von Westens Exempel* med mange andre, som de forgieves, effter deris egen Beretning og Bekiendelse, har prøvet deris Kunst, ved *Sathans Assistence* imod, noksom kand udviise.

No. 4. Kaldes *Waralde Noyde*[3]), det er Himmelens Runnemand eller *Prophete*, denne staaer afteigned med een Runnebomme i sin venstre Haand og med een Hammer giort effter *Thors* Hammer, med hvilken hand skal slaae paa Runnebommen, i den høyre

---

1) Bjeka A, Biexa BCH, Bilfa G.

2) Han kaldes i Lindahls og Øhrlings Lexicon Lappon. *piæggen-âlma* l. *piæggesâlma*, d. e. Vindens Mand. Efter *Forbus* var *Biex Olmai* Sommergud og raadede over Veir, Vind og Vand; til ham ofredes en Skuffel af Træ. *Joh. Falch* bemerker, at „Lapperne have dørket Vindens Gud, eller som dend kaldes paa deres Runebomme *Biegga Galles*, allene i dend Henseende, at dend skulde frelse dem fra Livs Fare, naar Storm og Uveyr overkom dem paa Havet.“

3) Efter Forbus kaldtes *Radien* i Jukkasjärvi *varalden noid*.

Haand. Paa det mand dis bedre kand forstaae hvad denne *Waralde Noyde* haver at betyde; da holder jeg fornøden at giøre derom denne Beretning: Det er ikke alle *Finner* som haver *Runnebommer*, eller om de end haver dem ved Arf, enten effter deris Forældre eller andre |: thj de gaaer i Arf og holdis krafftigst, jo ældre de ere :| saa hverken forstaaer de at spille paa dem, ikke heller vil *Sathan* værdige at svare dem ved andre, uden alleene dem, som hand effter lang befunden troe Tieneste befinder dygtige at beskikke til sine *Noyder* og *Propheter* iblant dem, hvilke ere saa mange, disto verre, at fast hver 3die eller 4de *Find* er een *Noyde*. Naar nu en *Find* vil spørge sine Guder til Raads og for tilkommende Ting at vide ved Runnebommen, da i fald han ikke selv er een Noyde, lader hand ved een anden Noyde med den tilhørige Hammer, som staaer afteignet under No. 1 bag paa denne hosfølgende afteigning, slaae paa Runnebommen, effter hvilke Slag den Messing-Ring, hand haver lagt paa Runnebommen fløtter sig til det Stæd, hvor hand, Sathan, vil have den og derved beteigner sit igienSvar, og naar den did kommer, bliver den der staaendes saa fast, at de ikke med all deris Kunst eller Magt kand bringe dend til et andet Stæd, som de tit gierne vilde, naar Ringen kommer til at staa paa et u-løkkeligt Stæd, som enten beteigner dem Døden, eller anden u-løkke, med mindre de lofver Offer, enten til den eller den afGud |: hvilken de haver udvalt samme tid at søge hielp hos :| thj da skeer det at Ringen fløtter sig ved nye Slag paa Bommen og gaaer til et andet løkkeligere stæd,

Som nu *Finnerne Generaliter* haver afdeelt *Runnebommen* udj 2de Veye, som adskilles ved No. 9, den ene Vey som hører til Himmelen, eller rettere at siige, til de øverste Guders Sæde, hvor *Thor*, *Waralden Olmay* og *Bieka Galles* med fleere andre Ting ere, Og den anden som hører til Jorden, hvor de ringere Guder ere, hvilken sidste Vey igien er afdeelt udj Lifsens *Palches* eller Vey, som beteigner dem Livet paa Jorden, og *Jamichusche*[1]) *Palches* eller Dødningernes Vey, som gaaer hen til Jamichusche eller de Dødes Rige og beteigner dem Døden, altsaa haver de den Tanke,

[1]) Jamicutsche D.

at ligesom de have *Noyder* eller *Propheter* paa Jorden, ved hvilke de tilspørger, enten de øverste eller de nederste Guder eller de Døde, som kaldes *Jami* og bestaar af andre afdøde *Finner,* hvilke hersker i de dødis Land, thj de meener at naar nogen *Find* døer, bliver hand strax til een Gud, som raader for Døden og kand befrie siine nærmeste Slegtinge derfra, naar de offrer til ham, saa skal og lige saavel de øverste og nederste Guder, som de Døde i deris Riige have deris Noyder ved hvilke de runner paa en Runnebomme, om de Bønner, som giøres til dem skal bønhøris eller ey.

Her af sees da, at denne *Waralde Noyde* er de 3de øverste store Guders *Prophete* eller *Runnemand* effter hvis Running i Himmelen eller rettist i det øverste guddoms Sæde, de imodtage deris Bønhørelse eller Afslag paa Jorden. Denne *Waralde Noyde* er anseet af dem som en Over-Engel, alleene skabt til det samme.

No. 5. Er giort som et langt træ med mange greene paa, og kaldes *Rutu*[1]), Denne er een under-Regenter af de 3de store Guder *Thor, Waralden Olmay* og *Bieka Galles,* ved denne meene de at samme 3de afGuder udretter alt hvad de vil baade i Himmelen og paa Jorden, naar det effter den foregaaende Running, ved *Waralde Noyde,* først af dem er bleven besluttet. Denne *Rutu* aabenbarer sig gierne for Finnerne udj blaae Klæder, Mand mener hand skulle være den samme som *Mercurius*. Mens jeg haver andre Tanker der om, som jeg ikke kand skrive, effterdj jeg endnu ikke fuldkommelig har kundet faae nogen underretning

[1]) „Naar *Rota* plager en Lap med en sær ond Sygdom, bliver Lappen gjerne ved Offer til *Maylmen Radien* frelst fra hans Plage; men skulle *Maylmen Radien* ikke kunde frelse ham, da maa Lappen ofre til *Rota* selv og graver til Offer en Hest ned i Jorden, forat Rota paa den skal ride fra ham og ned i hans Hjem *Rotaymo*". (J. Kildal, Appendix). *Forbus* skriver om *Rota:* „Offeret sker ikke paa gement Sæt, saasom til andre Guder med Slagtekreatur, men Vennerne kaldes til Offermaaltidet, som æde Kjødet af Hovedet, Ryggen og Fødderne og stænker Blodet paa mange Steder af Træet, som ham til Ære gjort og opreist er, samt vakkert udskaaret og sat ved Offeralteret, hvorpaa Benene, et Stykke af Tungen, en Del af Lungerne, et Stykke af hvert Øre, af Hjertet og Svansen lægges; derhos en død Hest i Jorden fæstes, at *Rota* derpaa skal ride bort fra dem til *Rotaimo*, og da kan hænde sig, at Offeret sker paa gammelt Sæt, og hans Billede i en Mands Lignelse gjøres, og Offerkreaturets Ben lægges paa Offeralteret, hvilke *Rota*, som og andre Afguder, skal skaffe Kjød paa." (Sml. S. Kildal, p. 465 ff.)

om ham eller hans Væsen. Det veed jeg, at hand tillige med alle andre er Dievelen selv.

No. 6. Er en Hane som de offrer til deris 3de øverste afGuder, hvilken paa Runnebommen ligesaa staar anteignet.

No. 7. Hvilken kaldes ***Særva Wæro*** eller Een Himmelen tilhørende Simle og Hun-Reinsdiur, er satt, paa det naar de slaar paa Runnebommen om, hvad offer de skal give deris 3de store afGuder, at Ringen da kand gaae til een af Deelene, hvor effter de ogsaa retter sig.

No. 8. Er Himmelens ***Biørn*** og kaldis *Waralde*[1]) ***Biri*** det er Himmelens Biørn. Denne Biørn teigner de af hos Guderne i Himmelen fordi de endog holder een hver Biørn paa Jorden for et helligt Creatur og kalder den Guds Hund, da de der imod kalder ulfven ***Sathans*** Hund, hvor om jeg videre agter at melde, naar jeg kommer til den 23de og 24de ***Figur***.

No. 9. Er den Streg som deeler Himmelen fra Jorden, eller de øfverste fra de nederste Guders Væsen. Ved den øfverste Streg besluttis Himmelens Væsen, og ved den nederste der af begynder Jorden; Det Rom, som er imellem begge Stregerne, skal beteigne Lufften, som er imellem Himmelen og Jorden.

No. 10. Kaldis ***Muba Ailiches,*** Løverdags-Manden.

No. 11. Kaldis ***Ailiches Olmay,*** Søndags-Manden.

No. 12. Kaldis ***Gulman Ailiches,*** Fredags-Manden.

Disse 3de ere deris under-Guder eller store Engler, som de holder for, at de 3de store Himmelske Guder have givet dem, stedse at omgaaes med paa Jorden, paa det de udj alle deris Anliggende kand være dem ved Haanden og føre deris Bønner til bemelte store Guder, besønderlig naar de have Runnebommens Raadførsel fornøden; thj da anraaber de en viss af disse tre ***Ailiches,*** nemblig Løverdags-Manden, om Runningen skal skee om Løverdagen; Søndags-Manden om den skal skee om Søndagen, og Fredags-Manden om det skal skee om Fredagen, at hand skal befordre Runningen, at den maa gaae lykkelig for sig, og ***recommendere*** deris Forespørsel til et got Svar hos de 3de store Guder, hvorfore

---

[1]) Waralden B.

de ogsaa afbilder dem med Vinger, som de der udj en Hast maae flyve til og fra Himmelen og Jorden. Der har nogle villet giort sig de Tanker, at *Sathan* ved de 3de store afGuder, hand har lært dem at tilskrive Himmelen, har villet effterabe TreEnigheden og bespotte den, og ved disse 3de *Ailiches,* hvilke staaer som i een *Pyramide* paa 3de dobbelte Streger, som udgaaer fra *Paive* eller Solen, de 3de Ting: Sal, Sulphur et Mercurius, ved hvilke nogle har *Statueret*, at Solen virker alle Ting, men jeg troer vel at *Finnerne* bliver ved det eenfoldigste og første, og jeg kand ikke see, hvad *Interesse Sathan* skulle kunde have ved at lære *Finnerne* |: som hand langt lettere kand tilvende sig :| saadanne *Subtiliteter,* med hvilke hand har giort Jacob Bøhm, og fleere til ham, reent gall.

No. 13. Er *Paive* eller Soelen[1]), hvilken de, i henseende til dens Løb om Verdens 4re Parter, afmaler udj Een paa den Eene Kant opreist 4re Angell, saavel som staaendis paa en Foed der er huul, til hvilken der gaaer en Vey fra Jorden til at beteigne, at ligesom deris Bønner paa Jorden gaar op igiennem denne Vey til Soelen, saa kommer og ald Lius, Varme og Frugtbarhed ned igiennem denne Vey til Jorden, naar *Waralden Olmay* eller *Saturnus* vil tillade det. Besønderlig tilbeder de Soelen, naar de enten ere paa Havet, saasom Søe-Finnerne pleyer, og Soelen vil gaae need, eller naar de ere langt borte udj Fieldene, alleene fra andre, og der bliver mørkt, saa de kand ikke see at finde til deris Rein eller *Kuttu* |: deris Telt :| igien, da de falder paa Knæe og beder Soelen om sit Lius, og lover Soelen et Offer, om den vil hielpe dem, hvilket de ogsaa u-brødelig effterkommer.

No. 14. Kaldis *Rist Palches* |: de Christnes Vey :| paa den haver de teignet Kierke, Huuse, Koe og Bok, til at beteigne det, som er hos de Christne eller boe-folk og Bønder. Ved denne Vey adspørger de Runnebommen med deris Hammer og Messing-Ring om deris Handel og Omgiengelse med Præst, Borger og Bønder eller andre som ikke ere *Finner.*

---

1) *Forbus* skriver: „*Beifve* eller Solen tjenes med Offer nord i Lapmarken, og *Beifen Neide,* Solens Jomfru, syd. Offer sker af et Faar eller en Gjed, som kjøbes af de norske ved Sjøkanten, 1. at overvinde og forekomme Hovedsvaghed og Desperation, 2. at faa vakkert Solskin og varmt Veirligt."

No. 15. Er en Hest, som de kalder *Sturich.* Denne staaer paa Runnebommen eendeel for at tilspørge Runnebommen hvad Lykke de om Høsten skal faae til at kiøbe Heste |: thi de æder og slagter Hæster ligesom andre Folk andre Creaturer, ja med saadan *Appetit,* at de hiertelig glæder sig over at Bønder og andre Folk ikke har faaet Smag paa denne *Delicatesse,* da de meente at der ikke blef saa got for *Findmanden* om Høsten at kunne faae sig et saadant støkke Mad, som de nu kand faae, naar den er gammel og udslebt hos en Bonde for 1 Rdr., som er *ordinaire* Prisen der paa; ja undertiden kand de faae Kiødet af en Hest for at trekke Skindet af den, hvilket den Eyende vil til sin Nøtte beholde, og den *Condition* antager de med allerstørste *Plaisir,* Dog besynderlig *Søe-Finnerne,* som ingen Reins-Diur kan føde :| Eendeel staaer denne *Sturich* paa Runnebommen som een Offer-Hest, hvilken de lover naar de fornemmer at nogen skal døe, paa det at *Jami* |: de døde |: skal hielpe ham til rette igien, at hand endnu maae leve, hvorfore denne Hest ogsaa er sat paa Veyen til de dødis Riige, som kaldis *Jamicutsche palches,* det er Dødningers Vey, hvor om omstendeligere skal meldis under No. 17.

No. 16. Er *Wollinere Noyde,*[1]) Helvedis eller Gravens *Prophete, vide supra* udj No. 4 i Anmerkningen om *Waralde Noyde,* Saadan beskaffenhed har det og med denne som staaer her uden for de Dødis Riige, og skal hand med sin Hammer paa Runnebommen runne for de der ere Regentere udj de Dødis Riige, om de skal bønhøre de Bønner og antage de Løffter, som giøris af de levende for nogen der kand være dødsiug, at hand eller de skal komme sig igien eller ikke.

No. 17. Er *Jamicutsche,* de dødis Riige, hvor de meener de døde ere og have Magt at *disponere* over Livet og Døden for deris igienlevende Slegtinge og Frender, her udj har de satt Kirke, Huus og en *Finne-kuttu* og en tyk Streeg, som skal beteigne den døde, de vil kalde paa i deris Døds Nød, at skal hielpe dem, det Rom, som er oven for de dødis Riige, imellem det og *Rist Palches,* hvilket jeg og haver *marqveret,* under No. 17, kalder de

---

1) d. e. *vuolleniere noaide,* Underjordmandens Noaide.

Jamicutsche Palches, Veien til de dødis Riige. Naar nu een ligger for Døden og de siunes at alt Livs Haab er ude, giør de strax med sedvanlig Ceremonie, som bestaar udj at *Jouge* |: det er at siunge en Sathans Sang, fuld af besværelser og Formaninger om hans naadige Nærværelse ved dette deris gudelig forehavende, med visse Ord nogle slag paa Runnebommen; gaaer da Messing-Ringen hen til *Jamicutsche Palches,* til Dødningernes Vei, da er det et vist Teign at den siuge skal døe, hvor paa de lover da strax Offer til *Jami* |: de døde eller den døde, som de da paakalder :| ogsaa hænder det sig undertiden, naar de da slaar paa nyt paa Bommen, at Ringen gaaer tilbage til No. 22, som er det Sted paa Bommen der beteigner deris Finne-Hytter, hvor ved de forsikkris at den siuge ved offeret er bleven befriet fra Døden og skal endnu leve een tiid lang og beboe sine Hytter, men gaaer Ringen liige ud udj *Jamicutsche,* de dødis Riige, saa hielper hverken Løn eller Bøn, men den siuge maae døe, om hand end lovede alle sine Reins-Diur og var god for at kiøbe der til alle de *Sturicher,* Hester, som kunde overkommis at offre oven i Kiøbet tillige med Reins-Diurene, thj man skal viide, at de meener, at udj en Hestis Offring til de døde er der sønderlig Krafft til Befrielse fra Døden.

En besynderlig *Passage* maa jeg her indføre, som for 5 Aars Tiid siden er *passeret* udj denne Kald i *Ranens* Præstegield paa *Helgeland,* hvilken den *Find* som det er *passeret* med og heder *Johannes,* som og nu tiener udj mit[1]) Præstegield paa een Gaard ved Nafn Finne,*) tillige med andre *Finner* og deris Koner i min[2]) *Præsence* bekiendte for Hr. *Lector von Westen* her i mit Huus *in Januari* indeværende Aar 1723. Ofven bemelte *Fin Johannes,* som nu er 25 Aar gammel, var, da hand for 5 Aar siden falt udj en saa hefftig Sott eller hidsig *Feber,* at ingen troede ham til Livet, da udj sit 20de Aar; hans Fader nafnlig Andreas Sivertsen, som havde ikkun denne eeniste Søn, gremmede sig u-sigelig over denne Sønnens Siugdom og visse forventende Død, og brugte vel lenge alle de ham bekiendte Hielpe-Midler og smaae Runnerier, men

1) Nærøens D.
2) Mag: Randulfs DH.
*) i Kolvereid.

altsammen forgievis, omsider beslutter hand at tage sin Tilflugt til Runnebommen; Nu var hand vel self en stor Noyde og troe befunden Tiener af *Sathan,* men effterdj dette var en Sag som angik ham selv saa meget nær, i det det var hans eegen kiødelige Søn, kunde dette effter hans *diaboliske* Troes Articler ikke lade sig giøre, at hand self skulle bespørge sig hos Runnebommen, derfore kaldede hand sin afdøde Huustruis Broder, som boede strax hos ham og udj ingen maade efftergav ham udj denne ædle *Science,* hvilken hand selv besad |: dette maa *observeris* her hos, at saadan Running maa endelig skee ved den siuges nermeste Slegt, hvor af mand seer at der er ingen *Finne-Familie* udj hvilken Satan jo haver udvalt og *ordineret* sig nogle, i det mindste 3 eller 4re Noyder og Propheter, der skal *observere* hans ifrige Dyrkelse :| og lod saa ved samme siin Svoger, effter at de ovenbemeldte *Ceremonier* var afgiorte, legge Messing-Ringen paa Runnebommen og med Hammeren slaae derpaa; men hvad skeer! Ringen gik strax hen til *Jamicutsche palches,* det er, til Dødningernis Vey, som er over Dødningernis Riige, hvor paa der blev ikke een liden *Consternation* hos Faderen, helst da hand saae at Ringen ved alle de hefftige Slag paa Runnebommen, som fremdeelis tillige med adskillige Besværelser skeede, ikke ville fløtte sig af sit første indtagne Stæd, mens blev der paa, lige som fastlimet, u-rørlig staaendis, indtil hand, effter sin Svogers Raad, lofvede til de Døde een Hun-Rein, da fløttede endelig Ringen sig ved nye Slag paa Runnebommen, gik dog ikke lengere der ifra end ud paa *Rist-palches,* de Christnes Vey, hvor fore Svogeren slog paa nytt igien, men Ringen gik igien til Dødningernis Vey, og da lofvede Faderen nok et Reins-Diur, som var een Oxe til *Mubenaimo* |: det er *Sathan* self :| om hans Søn maatte leve, og der paa fløttede Ringen sig igien af Dødningernis Vey ud til de Christnis Vey, og ville endnu ikke gaae hen til No. 22, som er deris *Finne*-Hytters Sted paa Bommen; Endelig slog Svogeren med mange Besværelser, dend 3die gang, da Ringen endnu som tilforne gik til Dødningernis Vey, og blev der staaendis, indtil Faderen endnu, foruden de 2de lovede Reinsdiur, lovede een *Sturich,* en Hest, til *Wollinere Noyde,* paa det hand skulle runne saaledis, at Ringen effter de Dødis Befalning kunde gaa hen til No.

22 *Finne*-Hytten, hvor ved hand maatte forsikkris, at hans Søn skulle leve, men dend gang var mindre Bønhørelse end tilforne; thi Ringen blev ved alle Slag fast staaendis paa Dødningernis Vey, saa at Faderen saae intet andet end den visse Død for sin Søn.

Svogeren som havde forrettet denne gudelige Gierning, blev ogsaa gandske *confunderet* der ved og kunde ikke finde sig der udj at Ringen var u-lydigere og *Sathan* u-naadigere nu, da der var lofvet saa meget, end tilforne, da der ikkun blev lofvet lidet, omsider griber hand dette Raad an: hand gaaer need til Strandbredden og tog der een Steen som var langagtig hvilken maade saa velsom den der brugis ved een øxe som de besværer[1]), er langt høyere *æstimeret* iblant dem, end den forespørsel som skeer

---

[1]) Sml. *Scheffer*, Histoire de la Laponie (Paris 1678), p. 386: „Quelquefois sans se servir du Tambour, ils [les Lapons] y employent leur hache (cecy se pratique en la Lapmarck d'Uma & peut-estre ailleurs). Ils suspendent au toit de leur cabane avec un ruban une hache, attachée par le milieu du manche, à laquelle ils parlent en certains termes, et durant ce discours, la hache remuë, tourne, puis elle se repose & demeure immobile; alors ils observent exactement vers quelle region du Ciel le manche s'est tourné & arrété: Et c'est de ce côté-là qu'ils vont chasser le lendemain, & ne manquent pas d'y trouver dans les bois des Rennes sauvages, des oyseaux, & d'autre gibier ou venaison. Ils employent parfois une pierre tirée de quelque montagne consacrée au Dieu *Storjunkare,* laquelle suspenduë & haranguée comme la hache, leur marque le chemin qu'ils doivent tenir, afin que leur chasse soit heureuse." Efter *J. Kildals* Appendix kunde en Bøsse eller et Hesteben benyttes istedetfor Runebomme; han skriver: „De Noyder, naar de ikke har Runbomme ved Haanden, og gemeene Afgudsdyrkere, som ikke eyer Runbomme, runer saaledes ved en Bysse, at de ophænger den i et Baand, og saa gjør Spørsmaal til den, om de skal gjøre det eller det, da, til Ney-Svar bevæges ikke Byssen; men naar de atter spørger, om de da skal gjøre anderledes, saa eller saa, da til Ja-Svar bevæges Byssen. Ved et Hæste Been runes og paa samme Maade." Efter *Forbus* kunde man istedetfor Runebommen bruge 1) et Dall-laag, hvorpaa der var ridset eller med Kul tegnet Signa et Characteres, 2) en Sten og en Kobberkjedel, 3) et Kvindebelte, 4) Hesteben, 5) en Øxe og en Sten, hvorved synges saa længe at Instrumentet bevæger sig. *Hammond* omtaler p. 479, at der i 1723 paa Inderøen i Trondhjems Stift var en Lappefamilie, der brugte Mandens Øxe og Kvindens Belte som *oraculum*. *Jessen* skriver p. 78: „Døtrene maatte, som alt Qvindekiønnet, nøyes med det Svar, dem blev givet fra deres *Saiwo*, formedelst en Kniv, Øxe, Steen eller Bælte, nemlig: naar disse Ting hengtes ganske frie, og af en unaturlig Drift bevegede sig, eller, som det kaldtes, *saakte* [Trykfeil for *saakke* ɔ: *sukkat*], naar de bleve om noget adspurgte."

ved Runnebommen, thj den kand ikkun ved de allerlærdeste Mænd, iblant dem der haver største Aand, jeg meener Dievels Aand, *practiceris,* samme Steen indviede hand først med mange Besværelser og Jougen eller Siungen, dernest hengte hand den udj et Hosebaand mit udj Taget af *Finne*-Hytten, og lod den der henge, indtil den der hang gandske stille, giorde saa sin Bøn paa sit Ansigt til den, og gik der paa til den og spurte *Mubenaimo,* det er *Satan,* hvor det kom sig, at Ringen ikke ville gaae fra Dødningernis Vey, da der dog var lovet hannem, de døde og *Wollinere Noyde* saa herligt og stort et Offer? Hvor paa hand af Steenen fik dette lydelige Svar[1]), at enten maatte det lovede strax i dette samme *Moment* hand nu sagde dette, givis ham og de andre Guder, eller og maatte Drengen døe, med mindre der var et andet Menniskis Liv at givis hen i Steden. Dette var haarde Vilkaar den gamle Løgnere og Mordere frem satte; thj det var Faderen u-mueligt at kunde være saa *præcis* i sin Betaling som *Sathan prætenderede,* efterdj hand hafde hverken de lovede Reinsdiur eller Hesten ved Haanden, og naar det ikke skeede, hvor vilde hand vel da efter *Sathans* anden *Condition* finde et Menniske, der skulde finde Plaisir udj at fornøye ham ved sit Livs opoffring for hans siuge Søns Livs Erholdelse? Her var ingen anden Raad, vilde Faderen have Sønnen levendes, da maatte hand selv døe, hvilket hand ogsaa glædelig *resolverede,* og saa snart denne *Resolution* var tagen, ved hvilken hand sandelig beviiste een større Kierlighed for sin Søn end for sin Siæl, slog Svogeren paa nytt igien paa Runnebommen, hvor Ringen endnu stoed paa sit forrige Sted, hvor fra den da strax afgik til No. 22 til *Finne*-Hytterne at beteigne den siuges Liv, hvor paa Sønnen blev da strax til Forbedring; og Faderen, i det samme *Moment,* dødsiug, og er det allerunderligste udj altsammen, at Sønnen om Efftermiddagen den anden Dag dereffter blef fuldkommen *Restitueret,* i det samme Øjeblik da Faderen ved

[1]) Sml. *J. Kildals* Appendix: „Den Noyd, som er iblant de allergroveste udi Afguderiets Kunst, holder Runbommen undertiden op under Øret, og da gjør Spørsmaal til den om hvad hand vil vide, og Djævelen da svarer ham med lydelig Røst af Runbommen paa det, hvorom han spørger, thi Djævelen er inde i Runbommen.“

en u-lyksalig Død overleverede sin u-lyksalige Siæl til Diefvelen. Den Taknemmelighed Sønnen, der ved Faderens Død var frelst self fra Døden, beviiste ham derfor var denne: at, effter Faderens Begiering i sit yderste, offrede hand en Oxe-Rein til hans Faders Siæl, som da, effter hans Tanke allereede var bleven til een Gud, at hand med den desto *commodere* kunde reise omkring udj de dødis Riige hvor hand vilde. Det er den barmhiertige naadige Gud at takke, som saa naadelig seer til denne Søn, hand er nu under *Information* og oplærelse hos sin Hosbonde, een vel opliust Bonde, og bliver som tieste af mig *examineret.* Jeg haver ved sidste *Examen* befundet ham i den Tilstand, at jeg vel har Aarsage at takke Gud, der med en allmægtig Haand haver udrevet ham af *Sathans* Snarer; Gud styre ham fremdeelis i det gode for Jesu Christi Skyld, Amen.

No. 18. Er en Gudinde, som de kalder *Juchsacha*[1]), den samme *Lucina Marium,* fordj hun skal give *Finnernis* Koner lykke til at føde Drenge-Børn. Om hende haver de den Tanke, at omendskiønt en Kone skulle allereede være frugtsommelig med et Pige-Barn, saa kand hun dog, naar de runner krafftelig nok til

[1]) Efter J. Kildals Appendix, S. Kildal (p. 461) og Leem (p. 414 f.) er det *Juksakka*, som kan omvende et Pigebarn til et Drengebarn i Moders Liv; efter Forbus er det *Uksakka.* Efter Jessen (Skanke), p. 15 er *Uksakka* og *Juksakka* identiske; Skanke kalder hende ogsaa *Stauke-edni* l. *Stilko-edni,* hvilket han oversætter med „Bue- eller Børse-moder"; efter Skanke kaldtes hun saa, fordi Lappens Gevær staar ved den Indgang til deres Kotte, som kaldes *Jugs.* Rigtigere Friis, Mythol., p. 87: „*Juks-akka*, egl. Bue-Moder, af *juoksa,* en Bue". *J. Kildal* skriver i Appendix: „*Juxakkas* Forretning er vel at omvende Pigebarn til Drengebarn i Moders Liv; men hun vil have et got Offer, om hun skal ville lade sig beqvemme til at forrette det, fordi, naar hun forvender Pigebarn til Drengebarn, da giver hun Barnet hen til sin Moders og Søstres Fiende *Leyb Olmai,* som er Gud for Skytteri, til hvis exercitium Barnet da, naar det tilvoxer, bliver tilholdet." Om *Uksakka* skriver *J. Kildal* i „Afguderiets Dempelse", at „hun skulde vogte paa Døren og Barnet, naar det var født, og naar det i sin Tid begyndte at gaa, vogte det for Stød og Fald; og de ofrede Grød til *Sarakka,* kaldet *Sarakkas* Grød, og Kjød, Ost og Brød til *Uksakka;* ellers saasom *Sarakka* boede nedenunder Gulvet i deres Kjæld [Telt], og *Uksakka* boede inden og udenfor Kjældets Dør nede udi Marken, da seymede de til dem Brændevin paa de Steder, hvor de gave tilkjende, at de boede, saa og grov ned i Marken til dem levendes Creature."

hende, skabe det om til et Drenge-Barn, hvorfore de ogsaa afteigner hende med een Runne-bomme i den høyre Haand, og saasom hun er meget gammel, haver de tillagt hende en Staf at helde sig paa i den venstre Haand, hvilket de ogsaa giøre med de 2de andre Guder under No. 19 og 20. Mens hvad sig ellers belanger den Troe de har om denne Gudinde, at hun giver Lykke at føde Drenge-Børn, ja, at hun end ogsaa kand forvandle et Pige-Barn i Moders Liv til et Drenge-Barn, da er min Meening derom denne: Det er ikke alle tider en *Fin* forlanger Sønner, besynderlig naar hand haver nogle af det Kiøn tilforne, derfore ikke heller alle gang hand begierer *Juchsacha* hendis *Assistence,* mens naar det skeer at hand skal forlange en Søn, hvilket hand u-feilbarlig troer, da skeer effter *Sathans* Indskydelse, som da tilforne som een *Subtil* Aand haver erfaret, at det er een Søn *Finnens* Kone gaaer Frugtsommelig med, saa giør *Finnen* Forespørsel ved Runnebommen til *Mubenaimo,* eller og ved en Steen |: som tilforne udj No. 17 er ommeldet :| om hvad det er hans Kone laver til Barsel med, hvorpaa hand svares af *Sathan,* som ved et nytt Offer vil dyrkis, at det er en Pige |: hvilken Løgn hverken er hans første, ikke heller bliver hans sidste :| derpaa lover Finnen offer til *Juchsacha* at hun skal forandre Fosteret til en Dreng, hvilket ikke kand være *Sathan* nogen stor Kunst at love, effterdj hand haver erfaret tilforne, at hun gaaer med et drenge-Barn, og naar hun da omsider føder Sønnen til Verden, faaer Sathan Offer og Taksigelse for det, som dog ikke er hans, men alleene Guds Gierning.

No. 19. Er den anden store Gudinde, som de kalder *Saracha* eller *Saragacha*[1]), denne er den samme, som de *Rommeris Juno*

[1]) *J. Kildal* skriver i Appendix: „*Maderakka, Sarakka, Juxakka* og *Uxakka,* af hvilke den første er Moderen, men de 3 sidste ere Døtrene, boer nede i Jorden under Lappens Kjæld. . . Naar der hugges med Øxe eller bruges anden Banken i Lappekjældet sent om Aftenerne, da fortørnes de, men lade sig dog ved Ofringer tilfredsstille, som skeer saaledes, at der bliver seymet Brændevin ned paa Jorden til dem; saadan Seymen skeer og til dem for god Barnefødsel og for Fosteret; saa og bliver af frugtsommelige Qvinder lagt til dem Kjød og Ost, samt bliver af frugtsommelige Qvinder med deres Veninder ædet *Sarakka* til Ære en Grød, kaldet „*Sarakkas* Grød“. Ellers for a parte Hjelp, som de enten skal gjøre en frugtsommelig Qvinde og hendes Foster, eller for andre Tings Skyld, vil de have af dette Slags Crea-

Lucina, paa hende kalder de udj Barns Nød, at hun skal hielpe saa vel deris Koner, som Reins-Diur at føde og blive vel forløste, med hende holder de et stort Venskab og er u-sigelig bange for at giøre hende imod, som videre udj Relationen i sig self vil forekomme.

No. 20. Er den tredie store Gudinde, hvilken kaldis af dem *Maderacha,* det er dens amme som *Cybille vel Rhea Saturni uxor,* som blev kaldet *Magna Mater Deorum.* Denne tilskrive de Krafft i Almindelighed med begge Kiøn, at kunde giøre baade qvinder og Diur frugtsommelig, og der om paakalder hende.

No. 21. Betyder et Fiske-Vand med Fisk udj, som de kalde *Wata-ciadse*[1]), det staar paa Runnebommen paa det de der ved kand tilspørge *Tonsie*[2]) Gud, som er deris Søe-Gud*), den samme som *Neptunus,* om de skal faa Løkke til Fiskerie paa den salte Søe eller Hav, og er det udj fersk Vand, af hvilke der er mangfoldige i Fieldene hos dem, som vedlige holdis af Elver, at de da kand tilspørge *Harchild*[3]) Gud, som er Flod- eller fersk-vands Gud,

---

ture til Offer: nemlig Qvier, Kalve, Faar, Lam, Gedder, Kid, Grise, Katte, Haner o. l. — Ved Noydens Runen eller igjennem afgudiske Lappers Drømme give de tilkjende, hvad Creatur af disse opnævnte de forlange, efter Tjenestens Beskaffenhed, som de gjøre, saa og give de ved samme Runen eller Drømme tilkjende, hvad Farve det Creatur skal have, som de udvælger, hvilket da bliver sat levendes ned i Jorden til dem, og bliver saa qvalt ved Jords Kastelse over det; men er det en *Hane,* som bliver nedsat til dem, da bliver hand ikke qvalt af Jord, men bliver gjort Steen Reysning over ham, saa hand kan leve forat hand skal gale nede hos dem, indtil han døer af Hunger."

1) ciadse A, -biadsche B, -biadse C, -baidse D, -biadste F, -baitdsc H, Watsabiadtse G.

2) Tonsie ACDFG, Fonsie BH.

3) Harchild DFH, Hanchild G, Hanchied B, Harchio AC.

*) Vandguden kaldes af J. Kildal *Kiase Olmai* [ↄ: *Čacce-olmai,* Vandmanden]. „Ham beloves Offer, at hand ikke skal gjøre Skade til Vands." (J. Kildal, Afguderiets Dempelse); sml. *S. Kildal,* p. 470 f. *Forbus* skriver: „For *Casolmai* eller Gud for Fiskeri skal om Jul drikkes Skaalen af et Horn, da man vender sig om 2 Gange mod Solen og slaar Drikken ned, paa hvilket Sted lægges Fisk, Kjød eller anden Mad. Nogle holde for, at denne *Casolmai* skulde være *Strotagalles* (Julekongen)." *Tonsie* Gud er vel Tunnsjøguden, en Sieide ved Tunnsjøen i Namdalen, hvorom se *Y. Nielsen* i Det norske geogr. Selskabs Årbog, I, p. 26 f. og *E. Modin* i Svenska Fornminnesfören. Tidskr. X, p. 316 f. *Harchild* Gud var vel en Sieide paa

uden Tvifl den samme, som de gamle ***ægyptiers Omphi,*** om de skal faae Lykke til fersk Vands Fiskerie det Aar; kommer Ringen mit ind udj det 4re kandtede afteignede Fiske-Vand at staae, da er det godt Teign til Fiskerie, kommer den paa kandten der af, og er dog uden for, da er det Teign at af-Guden vil have Offer, om de skal faae noget; men kommer den gandske uden for, saa den ikke rører ved nogen Kandt, da faaer de slet intet i hvad de ogsaa lover eller offrer. En død Hund er gierne Offeret som i den fald givis.

No. 22. Er et Sted paa Runnebommen, som beteigner deris Telter, der kaldis ***Kuttu*** eller ***Kutti,*** hvilke afmalis ved den spidse ***Figur*** der er brendt neden til Enden, som staaer inde i ***Circulen,*** saa velsom og skal beteigne ved de 2de sammesteds staaende 4re kantede ***Figurer,*** deris Gammer, naar de dem bruger at boe udj, enten nu ***Finnen*** boer i en Telt, der er giort af Vadmel, udstragt paa mange Stenger, eller hand boer udj en Gamme, som er gravet neder i Jorden og betekt med Træ-Bark og Jord der oven paa, saa har hand tvende Dørre paa denne sin Hytte*), den eene kalder hand *Ux,* dend hører ***Mubenaimo*** Dievelen til, den anden kalder han ***Paasio,*** den hører ***Immel,*** vor Herre til, og mit inden udj Hytten er hans Fyr-sted, som er helliget dend Gudinde ***Saracha,*** om hvilken der er talt under No. 19, til ære; runden om det Fyr-sted ligger hand med Kone og Børn om Natten og sofver, og Ilden brender der Natt og Dag, Paa det hand derfore ikke skal lide nogen Manqvement paa Veed, ikke heller have stor u-mage at hente sig den til, da flytter hand som tieste med siin Hytte, alt nermere og nermere ind i Skoven, ligesom hand hugger veed til, at hand alleene kand fælde Træet ved sin Dør, hugge det der i støkker og trekke det saa ind i Hytten. Aarsagen, hvorfore denne ***Figur***

Grænsefjeldet Haarkjølen i Finlierne, se Schnitlers Beretning om ***Harkel*** Gud (i Det norske geogr. Selsk. Årb. I, p. 40).

*) *Joh. Falch,* Sogneprest til Alten, skriver 1742: „Sjøfinnerne har kun 1 Dør paa deres Gamme og Fjeldfinnerne paa deres Telte.“ *J. **Kildal*** skriver i „Afguderiets Dempelse“: „Der er en ganske liden Dør inderst i Lappe-Tjældet, hvilken altid er tillukt, uden naar Qvindes Personer for deres Uværdigheds Skyld for *Leyb Olmai,* Older Manden, nødes til at gaa ind ad den Dør.“

staaer paa Runnebommen, er eendeel denne: at Finnen ved sin Running kand faae at viide naar hand skal fløtte sin Gamme eller Telt til et andet Field, og om hand kand faae bedre Mose-Have til siine Reinsdiur, end han haver paa dette nerverende; Skeer det, at Ringen bliver staaendis paa Telten eller Gammen, som inden i *Circulen* er afteignet, da skal hand blive der hand er endnu, og kand ikke faae bedre een anden steds, Mens kommer Ringen paa den lange Streeg, som er at see ved den anden Ende i *Circulen,* da skal hand fløtte sig til Forbedrelse, Eendeel staaer denne Figur der, paa det, som tilforne udj No. 17 om *Jamicutschi* er meldet, naar Ringen for nogen, der er død-siug, vil, effter at de har lofvet Offer, forlade Dødningernis Vey, den da kand gaae hen til denne *Figur* og beteigne den siuge Livet.

No. 23. Kaldis *Leibolmay,* Biørne-Manden, eller den af-Gud, Som er skikket baade til at holde Beskiermelse over Biørnen, som et helligt Creatur, saa og at give Finnerne Biørn naar hand derom tilspørgis og ombedis. Egentlig betyder hans Navn saa meget som *Older*-Manden; thi *Leib* er saa meget som Older-Træe, og *olmay* det er Mand; fordj at nu Biørnen holder sig al ordinair til Olderskov, for at æde det slags Græs, som der falder, besynderlig een slags, som kaldis Toort, paa Latin: *Suncus,* over hvilket altsammen den *Leib-olmay* er een *Patron* og Beskiøtter effter deris Meening, altsaa meener de ogsaa, at hand er en Beskiermer for Biørnen, som kand beskytte ham, naar de ikke tilforne haver søgt hielp for sig, saa de ikke alleene ikke skal faae ham, mens endog kand hielpe Biørnen til at rive dem i støkker, og som og tillige, naar de ved Runnebommen, førend de gaaer ud for at veide Biørnen, haver ansøgt ham, at hand skal unddrage Biørnen siin Beskiermelse, kand hielpe dem til at faa skudt Biørnen.

No. 24. Er Biørnen selv eller *Biri,* som de kalder den, Jeg haver sagt tilforne No. 8, at *Biri* eller Biørnen holdis af *Finnerne* for et helligt Creatur, og omendskiønt de vel tillige holder alle de Creaturer af vilde og tamme Diur, som kand ædis af dem for hellige, saa nyder Biørnen dog blant alle en stor *Præference,* hvilken de ærer med det Navn *Imels* eller Guds Hund. Men i hvor hellig de end holder den, gider de dog igien fremfor all anden Mad æde

hans Kiød og selge hans Skind, det første for at mætte og fylde Maven, det andet for at fylde Halsen og Pungen. Naar derfor een *Find* haver skudt een Biørn og kommer hiem til sin Hytte hvor hans Kone og Børn ere indenfor, da gaaer hand ikke strax ind udi Hytten, men tager en Older-Kiep, den stikker hand ind i Hytten ved Gulvet, saa hans Kone seer den, og naar hun seer den, griber hun strax dereffter, men hand drager til sig igien, hvilket saaleedis endnu 2de gange igientagis, hvor paa Konen merker strax, at dend hellige Guds Hund |: Biørnen :| er fældet, og giør sig bereed at tage imod siin Mands Ankomst igiennem den Dør som kaldis *Ux*, hvor hand hengaaer, saa snart hand haver ved Kieppen tilkiende givet siin lykkelig *Expedition* og naar hand da træder ind igiennem bemelte *Ux* eller Dør paa Hytten, spruder hun strax hans gandske Ansigt over med tygget Older-bark af sin Mund, Er der og fleere i Selskab med ham, som undertiden hender, faaer de lige Salving af hende som Manden, hvilket altsammen skeer til en Forsoning for Manden og dem alle, at de har feldet den hellige *Biri;* Jeg havde nær glemt den omstendighed at Konen, saa snart Manden haver indstukket, som før er meldet, Older-Kieppen til hende, hvor af hun merker, at hand haver skudt Biørnen, begynder strax inden udi Hytten, og Manden uden for Hytten, at Jouge |: at synge :| med hvilken Jougen, Siungen, hand gaaer ind i Hytten, og bliver effter forskrevne maade tillige med sit Selskab, salvet, *continuerer* dog sin Jougen indtil Enden, førend hand afvasker siin Salvelse.[1]) Videre skal her om talis udj *Relationen* i sig selv.

Dette er nu saa vidt, som mig er bekiendt om Runnebommens betydning, hvilke de haver udj adskillige Formater, den eene ikke

---

1) *J. Kildal* skriver i Appendix: „Fordi det er *Leyb Olmaj,* saasom en Gud for Skytterie, som giver Skytteren Bjørn, værdiges Qvindekjønnet ikke, naar Bjørneskytteren kommer hjem, bærendes med Bjørne-Kjødet, at gaa i Selskab med Mandspersoner at takke *Leyb-Olmaj* med Sang, for han gav Skytteren Bjørn; men de skal møde Skytteren med Olderbark i Munden at sprøjte imod ham, og igjennem den samme Dør, som Skytteren bar Kjødet ind i Løppekjældet, værdiges Qvindespersoner ikke at gaa ind, men de maa gaa ind bag i Kjældet, og naar Mandspersonerne har kogt Kjødet, værdiges Qvindespersoner ikke at tage derpaa med deres Hænder, men der bliver dem af Mandspersonerne præsenteret Kjød til Munden paa en Stikke.“

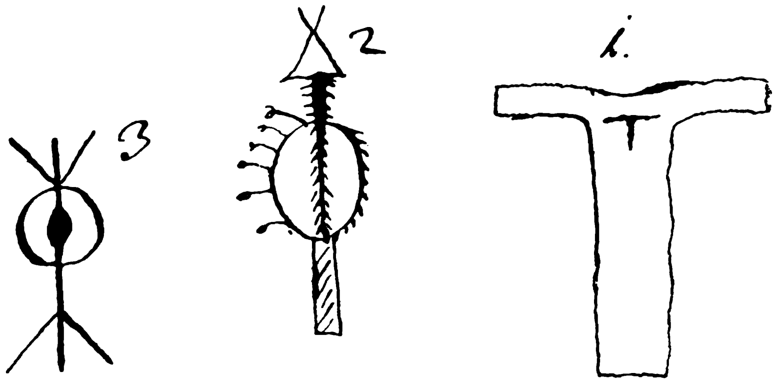
liig den anden, somme af dem ere store, somme smaae, somme ere giorte alleene med Caracterer, og somme med Billeder som denne, kommer dog alle overeens udj en Satans Dyrkelse, undtagen at nogen kand være effter større *Correspondence* med Dievelen, opfyldte med fleere Guder end andre; Merkeligt er dette: at undertiden vil Dievelen slet intet svare dennem ved Runnebommen, hvilket de seer naar Ringen enten ikke vil gaae af sit Sted fort, eller og naar den gaaer alt for fort og ikke vil standse ved noget vist Sted, og da er intet andet Raad, end de maae offre til Runnebommen selv et Reins-Diur eller et andet Creatur de kand falde paa, ligesom Sagen, om hvilken de vil spørge, kand være af *Importance* til eller ikke. Ligesaa, naar nogen vil indrette sig een nye Runnebomme, da maae der skee en *Invitation* af 3 eller 4 Noyder i det mindste, hvilke alle med et Reinsdiurs og een Sturichs Offring, med hvis Blod den bestenkis, og deris sædvanlige Jougen, den maa *consecrere* og indvie.

Lector von Westen har nu af omvendte Noyder annammet over 100 Runnebommer,[1]) af hvilke hand førte en stor Deel med sig, da hand var hos mig paa Nærøen; Resten venter hand effter sig, som hand ikke kunde føre, og tvifler jeg slet intet paa, at jo Gud, som saa kiendelig lader see, hand tager Haand i med udj dette høye Verk, med Tiiden overtaler de Flintehaardeste *Finner,* som endnu ikke har villet fra sig levere deris Dievelske *Instrumenter,* til at forsage baade Dievelen og alle hans Gierninger og all hans Væsen, og træder ham under deris Fødder, som hid indtil haver hersket over deris Legem og Siæl.

Bag paa denne *Copie* af *Runnebommen* staar 3de *Figurer,* hvor af No. 1 betyder den Hammer med hvilken de slaaer paa Runnebommen, som skal betyde Thors Hammer. No. 2 Er en Afteignelse af deris Gann-Fluer, som de udsender ved Dievels Besværelser til at skade Mennisker eller *Creaturer,* af disse Fluer pleie de gierne at have en stor Æske fuld, som gaaer i Arf blant dem, og agtis for et stort Liggendefæ. No. 3. Er een *Figur* ved hvilken Satan afbildis med adskillige Navne, saasom *Mubenaimo* |:

[1]) Runebommene blev fra Trondhjem sendte til Kjøbenhavn. (J. Kildal.)

dend anden Majestet :| ***Muben Olmay*** |: dend anden Mand :| ***Pahan, Phudno, Ingel*** etc.[1])

Relationen kortelig i sig self:

End dog een hver noksom af disse foranførte Omstendigheder ved Runnebommens ***Explication*** kand see og merke ***Finnernis*** bedrøvelig Tilstand og faste ***Alliance*** de til denne Tiid med Sathan har levet udj, saa dog effterdi det er alle bekiendt, at dette Folk, som saaledis tiener Satan bekiender sig dog for Christne der ere døbte og i Daaben een gang haver afsagt Dievelen og alle hans Gierninger og alt hans Væsen, og tillige lovet alleene at troe paa den Tre Eenige Gud, Fader, Søn, og den Hellig Aand, hvor udover jeg veed at mange vil forundre sig, baade over at de saaledis kand overtale sig self til at tiene 2de Herrer, Gud meener jeg og tillige Satan, Satan meener jeg og tillige Gud, og indbilde sig at kunde behagis begge, ligesom de haver givet deris Hierter og Tieneste til dem begge, saa og at geistlig og verslig Øvrighed, som bør i denne Fald see vel til, hvorleedis det gaaer til iblant deris anfortroede underhavende, fordrager deris Vederstyggeligheder, be-

---

1) I Svensk-lappisk betyder ***mubbe aimo*** den anden Verden, ***mubbe olmai***, den anden Mand, ***paha*** l. ***fuodno***, den onde (Djævelen), ***ingel*** l. ***ingil*** Engel. ***Mubbe*** bruges i Pite-Lapmark og søndenfor; i Lule-Lapmark og nordover siger man ***nubbe***.

synderlig at Præsterne haver tilladt dem at opsette Guds Ark i *Dagons Tempel,* Jeg meener: deelagtig giort *Finnerne* til denne Tiid udj *Jesu Christi* sande Legem og Blod, da de dog maatte viide hvor afskyelig Finnerne dørkede *Sathan,* baade med Hiertet og Hænderne, altsaa har jeg udj effter følgende *aphorismis* villet forestille, een deel, hvorfore hverken geistlig eller verslig Øvrighed tilforne har kundet giøre sit Embede blant *Finnerne* til Omvendelse, een deel hvorfore og hvorleedis *Finnerne,* der dog ere Christne og døbte, tiener Gud og Sathan tillige, een deel og paa hvad Maade *Lector von Westen* nu med stor Fremgang bestormer og bestrider *Sathans* Riige iblant dem.

1. Det har til denne Tiid ikke været enten geistlig eller verslig Øvrighed mueligt at udrette noget blant *Finnerne,* besynderlig Field-*Finnerne,* hvilke tilholder sig langs Field-Ryggen, hvor der er Forraad af hvid Mosse for deris Reinsdiur, og af brende-veed for dem self, og det for det første fordi de boer saa langt oppe udi Fieldene, at ingen uden dend som besønderlig er vant til at gaae paa Skier, kand komme op til dem, for det andet, om nu en Præst end kunde gaae paa Skier, tillod dog ikke hans u-tallige andre Forretninger ham at forlade siin *ordinaire* Meenighed hand haver, og gaae nogle Miile til Fields for at opsøge og prædikke blant *Finnerne.* For det tredie ere ikkun de *Finner* gandske faae, som forstaar Norsk, og om de end har lært at forstaae og svare til nogle faae Spørsmaal naar de enten hos den eene eller den anden Præst |: thj de haver ingen viss, men fløtter fra det eene Præste-gields Fielde til det andet, ligesom Føden falder for deris *Creaturer,* som ogsaa er ikke een liden Aarsage til det onde som gaaer i Svang hos dennem :| gaaer til Guds Bord, forstaaer de dog intet videre, enten hvad mand vilde spørge eller forklare for dennem, med mindre man lige ved dem *perfect* kunde tale det *Lappiske* Sprog. for det fjerde, om man blant dem skulle anstillet alt for sterk *Inqvisition,* havde det for denne Tiid slet intet frugtet, men da havde hver een *Find* forladt de Norske Fielde, og med siine Reinsdiur gaaet over til Sverrig og paa det Riigis Fielde, hvor de bleve frie for at *examineris,* søgt deris Tilhold, hvorfore Kongen, effter *Lector von Westens* Forslag, paa det de ved saadan mild

Omgang disto lettere og hastigere kunde lokkis til Omvendelse og Sandheds Bekiendelse, allernaadigst blant dem ved *Missionairerne* lader *proclamere* siin *General Pardon* for hvad afGuderie og Satans Dyrkelse, samt andre der af flydende grove og vederstyggelige Synder, som til denne Tiid er begangen iblant dem, hvilket ogsaa sandelig er ikke een liden Grund til de fleestis Omvendelse. For det femte saa har ingen Præst eller nogen anden til denne Tiid enten vidst eller kundet troet, at Sathan skulle have haft dem saa i sine Strikker og Snarer, som nu ved *von Westens* Udforskning og deris egen Bekiendelse for ham, disto værre, er bleven fornummet. Hvem skulle vel kundet indbilde sig, at mange af dem, som ere vel opliuste, der offrede Gud saa megen udvortis Andagt og mangfoldige Taarer naar de gik til Guds Bord, skulle dog tillige føre et Hierte med sig udi hvilket de offrede Bønner til Sathan, og have et Altere hiemme paa hvilket de gaf ham Offer naar de kom hiem? Og der fore, naar een *Fin* tilforne har indstillet sig til Herrens Nadvere, og han saavel ved sit fornøyelig Svar paa de hannem foresatte Spørsmaale, som ved andre Bodfærdigheds Teign, haver giort sin Præst forsikkret om sin værdige Bereedelse, har man ingen Betenkning giort sig om at deelagtig giøre hannem i de hellige Ting; thj de Ting, som u-anseet alle hans gode Giensvar og *Signa externa Poenitentiæ* skulle udelukke ham som den aller u-værdigste Giest fra dette store Kiærligheds Maaltid, vidste mand lige saa lidet, som *Finnerne* self vidste det altfor meeget, og holt det dog ikke for Synd.

2. Og Finnerne som ere Christne[1]) og døbte, dyrker baade Gud og Sathan tillige, da bestaaer (1) Aarsagen udj 3 Ting, nemblig (a) som er sagt tilforne, da er disse Folk ufeilbarlig Effterkommere og Børn af den Deel af de allergroveste *asiatiske Schytter* der fuldte ind med Odin og indtog disse Nordiske[2]) Lande til at beboe og bebygge, hvilke ligesom de tilforne udj *Schyttien* havde været vant, holt sig til Fieldene, hvor der var Andleedning for dem til Skytterie og Veider, og formedelst Eenligheden til at leve *Separeret* som et frit Folk uden over-Herre fra andre, hvilket er det, hvor

[1]) Christne A², E, H, reene A¹, B, C, F, G.
[2]) Nordiske BF, Nordske A, Norske C.

udj *Finnen,* endnu den Dag i Dag er, skatterer siin høyeste Lyksalighed, og derfore ikke ved det beste Pallais, i Henseende til sin Frihed, skulle ville bytte sin elendige *Finne-Kottu* paa Fieldet, som tit og offte er fornummet, besynderlig ved 2de Finner, som Kongen, da han var i Norge 1704, tog til sig og lod needføre til *Kiøbenhavn,* hvor de ikke alleene bleve effter *extra ordinairement* vel opklædede og *delicat* fødde, mens end ogsaa udj adskilligt oplærte, og dog ved alt dette ikke kunde overtale sig at forblive udj den Løkke de vare komne til, men forløb Hoffet og begave sig tilbage til sit forrige Finne-Levnit og formeente gode Dage, alleene, som jeg[1]) self af den eene, som endnu lever og heder *Jon Mortensen,* tit haver hørt, for at nyde siin Frihed, som nu |: for at komme til mit *Propos* igien :| Disse grove Skytter haver nedsatt sig paa Fieldene, hvor der iblant andre vilde Diur er stor mængde af Reinsdiur, hvor de omsider, effterdj ikke andre Creaturer paa Fieldene kand fødis, har lagt sig effter, levendis at fange og temme Reinsdiur |: hvilket siden haver formeeret sig saa hos dem, at en *Find* kand have 1400de Reinsdiur :| paa det de af dem stedse kunde have Melk, Smør, Ost, Kiød og Skind til deris Føde og Klæder.

Disse *Finner* eller *Schytter* ere da i deris eenlige Frihed bleven ved udj deris afgudiske over-Troe og Dyrkelse, ja Runnerier, som de af den store *Noyde* eller Troldmand *Odin* havde lært, hvilket stedse fra den eene Alder til den anden, fra Forældrene til Børnene er bleven forplantet, ikke alleene ald den Stund Heedenskabet i Norge og Sverrig varede, mens end ogsaa siden Christendommen er bleven i bemelte Riiger indbragt; thj hverken haver den gamle Mordere, da mindre end til forne arbeidet paa at vedlige holde deris afGuderier i blant dem, men fast været da langt meere ivrig end til forne; thj i det hand har frygtet for at *Christi* antente Lius skulle aabenbare hans Mørkheds Vederstyggeligheder, saa har hand ogsaa været meere geschæftig, siden dette Liusis Antendelse, ved siine afGuderier at forblinde deris øyne, at de ikke skulle give agt der paa eller see det, til at vandre dereffter i Sandhed, end

[1]) Mag. Randulph E.

til forne, da hand udj Hedenskabet, som var hans egen Regiering ikke havde for noget saadant at frygte; ikke heller har de Lærere, som her udj Norge og Sverrig prædikede *Christum* i de første Christendommens Tiider, og tillige med alt det andet Lands-Folk døbt Finnerne, kundet saa vel for Finnernis videre Opliusning og afGuderies udryddelse, som for det andet Landsfolk, drage den tilbørlige Omsorg, effterdj de, som tilforne er meldet, boede for mange Miile bort fra dem i Fieldene;

Jeg kunde vel ogsaa lægge dette der til, at i de *papistiske* Tiider, droge Præsterne ogsaa meere Omsorg for at vinde *Finnernis* Penger end deris Siæle, hvilket jeg dog vil effterlade, saasom den forrige *Raison,* jeg meener *Finnernis* langt fraliggende Boeliger da, lige saa vel som nu, Siden *Reformationen* var een hver Præst i sin Meenighed Møye[1]) nok til at giøre sit Embede i blant dem og faae dem omvendte, med mindre det havde skeedt da, som skeer nu, at *aparte Missionarii,* som havde lagt sig effter at forstaae og tale deris Sprog, havde bleven udsendt til dem; og dette er da Aarsagen hvor fore det hedenske afGuderie er beholdet tillige med Christendommen, ja hos dennem har beholdet Rangen frem for Christendommen af hvilken de alleene fører Navnet, da de der imod giør fyldist for Hedenskabet i Gavnet, effterdj Hedenskabet var ældre og ved Sathans daglige Underviisninger havde fæstet sterkere Rødder i deris Hierter end Christendommen, som ikkun paa de faae Tider de af Fieldene indfant sig til Forsamlingerne, af Præsten blev dem prædikket og forklaret.

3. Effterdj det haver til denne Tiid gaaet Dievelen an ved siin Løgn og Bedragerie, at opholde siine af-Guderier iblant *Finnerne,* saa den ikke alleeneste ikke fra dem gandske har været udryddet, mens end ogsaa haver været i fuld bruug og giænge, saa har hand, uden all Tvifl, sin Hiertens Glæde og Plaisir der under, at *Finnerne* og undertiden gaaer til Kirke, hører Guds Ord og bruuger *Sacramenterne.* Thj foruden det at hand vel veed, at all saadan deris Kirkegang og *Sacramenternis* Brug, slet ikke hielper dem af hans Kløer og til Salighed, saa lenge de endnu

[1]) Modstand G.

holder sig fast ved hans afGuderier, Runninger og Besværelser, med et Ord: saa lenge de endnu ikke ere blevne fuldkommelig opliuste og af gandske Hierte forsager hannem med alt hans Væsen, og alle hans Gierninger, mens at disse Saligheds Midler, Ordet mener jeg, som de uden Andagt og paafølgende Frugt hører, og Alterens *Sacramente,* som de u-værdelig bruge, skal desto meere fordømme dem, som er det hand leder effter, saa er det ham ikke u-angenemt at være tilbedet af de samme Munde, der undertiden tilbeder Gud; at annamme Offer af de samme Hænder der undertiden |: dog ikke effter *Apostelens* Formaning udj hellige Bønner :| opløfftis til Gud, og at være indsluttet i de samme Hierter, som undertiden tænker paa Gud, effterdj at hand veed hand æris lige saa meget ved at staa en parallel med Gud, som Gud vanæris og bespottis ved at staa en parallel med *Sathan;* udj begge deele finder hand sin Interesse. Endelig kand Sathan saa meget disto lettere her til faae *Finnerne* overtalte, effterdj hand ikke *præsenterer* sig for dem udj siin egen Skikkelse eller Nafn, mens under andre afGuders Skikkelser og Nafne, som er at see paa Runnebommens adskillige *Figurer,* hvilke afGuder eller Guder, som de kalder dem, de baade tilbeeder, som de der ere retfærdige til at straffe det onde, saa og som de der ere barmhiertige til at belønne det gode.

Og effterdj lige det samme prædikis om den store *Immel*[1]) |: Himmelens Gud :| holder de for, at det er ikke ont eller syndigt at tiene baade den Gud, som Ræsten |: Præsten :| prædikker for dem, saa og de Guder som deris *Noyder,* det er deris Runne-Mænd og *Propheter,* lærer dem at dyrke. Vel giør de Forskiel imellem deris store Guder, saa velsom deris smaa afGuder, og imellem *Mubenaimo* |: det er Sathan :| hvilken de og kalder *Muben-Olmay, Ingil, Pahan, Phudno,* mens de anseer ham dog ikke paa den Maade, hand anseis effter Skriften af rette Christne, hvilket hans Nafns Bemerkelse, de give ham, giver tilkiende; thj *Mubenaimo* betyder den anden *Majestet; Muben Olmay,* den anden Mand; *Ingil,* den mindre *Imel*[2]) eller den mindre Himmelens Aand eller Gud, og *Pahan,* saa velsom det Nafn *Phudno,* betyder hos dem

[1]) Jemmel B.
[2]) Jemel AF.

een Hefnere eller Straffere.[1]) Denne ***Mubenaimo*** eller Sathan, hvilken somme af dem forklarer at være den samme som ***Rutu,*** der staaer paa Runnebommen under No. 5, ***vide*** min ***Explication*** over bemelte Numer, holder de da for at kand hielpe til, besønderlig at de ikke skal døe for hastig, ligesaa og at hand kand tilføye dem meget ont, naar de giør hannem imod, eller unddrager ham hans tilbørlig Tieneste.[2]) Hannem spørger de gierne til Raads i tviflraadige Sager, dog ikke ved Runne-Bommen, uden hand derpaa er afteignet, som ikke alle tider er skeed, mens ved een Steen eller Øx eller og udj et Glas Brendeviin og øll-Skaal, da hand effter foregaaende ***Jougen,*** det er: Siungen, aabenbarer dem sit Giensvar, og hvad hand vil de skulle giøre.

Men at jeg nu (2.) skal forestille Maaden, de dyrker dette forbandede Helvedis Bæst paa, da de dog ogsaa vil have Nafn for at tiene Gud da er det forfærdeligt at tale (A) om deris Offringer og Altare (B) om deris dievelske Sædvaner (C) om deris Omgiengelse med Sathan og hans Engler (D) om deris Meening om Siælens Tilstand effter Døden (E) Om deris Ondskabs øvelse imod hinanden, og endelig (F) om deris Omgang med begge ***Sacramenterne.***

Angaaende (A) Deris afguds Offringer og ***Altarer.***

Jeg haver udj min ***Explication*** over Runnebommen, saa velsom her udj min Relation nogle gange meldet, at Finnerne giør Offringer nu til den eene, nu til en anden af deris afguder, som de ansøger eller har enten udj een eller anden Tilfælde at giøre med, derfore holder jeg det nødvendigt kortelig at forklare (1) hvorudj deris Offer bestaar, (2) hvorledis og af hvem deris Offringer forrettis. 1. siiger jeg bestaaer deris Offer, een deel udj levende Creaturer, saasom: Reinsdiur, Hester, Gieder, Hunde, Katter, een Hane, og andre Fugler, een deel udj adskillige giorde Træ-***Figurer,*** saasom lange og store Hammere til ***Thor*** Gud[3]), Hakker og Spader til ***Waralden Olmay,*** Baader til ***Bieka***[4]) ***Galles,*** et Menni-

[1]) Se p. 30.

[2]) Dyrkelse CF.

[3]) Til Thor ofres en Oxeren for af dæmpe hans Vrede. Til hans Ære gjøres en Hammer af 8 Favnes Længde, vel udskaaren og „påritad"; den bestænkes og besmøres her og der med Blod. (Forbus).

[4]) Biexa BCF.

skis Billede til *Ruttu, Mubenaimo* eller Sathans Billede til Sathan, Soelens Effterlignelse til *Paive* eller Soelen, og Rokker samt Spinde-Teener til Gudinderne, Buer og Piiler til *Leibolmay* etc: (2) offris dette Offer paa effterskrevne Maade[1]): Er det lefvende Creaturer som skal offris, da bliver enten det Creatur, som er destineret til Offer, gandske u-rørt effterat det med et Slag er feldet til Jorden, og lagt paa det *Altare* som er af Træe, effter de gamle Hedningers Sædvane opbygt den afgud til ære, som de den gang offrer til, og bliver der stedse liggendis, men haver de ingen *Altarer,* som Søe-*Finnerne,* besønderlig de i *Nummedahlen* ikke haver, da bliver saadant heelt Offer nedlagt udj een der til udj Jorden opgraven Huule, og tildekket med Muld, hvilken Huule de gierne opkaster inden udj deris Hytter, paa det de kand boe og være ovenpaa det Stæd, hvor deris Offer ligger under, og saaledis af den Gud de der med haver dyrket, vente sig disto større Hielp og Naade; og skeer saadanne heele Offer alleene for dem der ere i Døds Nød, saa velsom og til dem der allereede ere døde, naar dem givis et Reinsdiur at kiøre om med i de dødis Rige, effter det, som tilforne

---

1) *J. Kildal* skriver i Appendix: „Naar en Lap vil ofre en Oxe af Rein eller andet Fæ, beder han sin Slægt og Naboer til sig, og saa gaa de alle til Skovs med de bæste Klæder paa, som de eyer. Naar de komme hen mod den Plads, hvorpaa Offeret skal skee, og har Oxen med sig, da tager Noyden eller Lappen, som Offeret skal gjøre, sit Belte af sig og til Ydmygheds Tegn hænger det over sine Skuldre, og baade hand og alt Folket, som hand har med sig, ydmyge sig saa dybt, at de gaa, til Ydmygheds Tegn, med Staver, dybt krummendes imod Jorden hen til Pladsen, hvorpaa Offeret skal skee, og naar Oxen er slagtet, da skeer Blodsmurningen over det Træ af de fornævnte Trær [s. p. 10. 11], som hør til Guden eller Gudinden, som Offeret da gjøres til, og det de af Oxen til Offer aflegger, er begge Hornene, hans *pudenda,* et Stykke af Tungen, et Stykke af Lungen, et Stykke af Hjertet, alle Benene, hvoraf intet maatte brydes; til den Ende har Noyden eller Lappen, som ofrer, saamange Mennisker til et Offermaaltid samlet, at de kand æde Kjødet af alle Benene. — Guden eller Gudinden, som ofres til, skaber selv Kjød paa Benene og giver Oxen Liv i sit Hjem, og har saa der en fuldkommen og levende Oxe. — Det Alter, hvorpaa Noyden eller Lappen, som ofrer, lægger Offeret, er enten en høy Sten eller en Klift i et stort Træ, hvilken Klift er ikke mere end en Favn fra Jorden, og opreyses da ved saadanne Ofre-Altere det Træe af de tit benævnte blodsmurte Trær som hør hen til Guden eller Gudinden, til hvilken Offeret skeer.“ Sml. *J. Kildals* Beskrivelse af Runebommen i Trondhjems Videnskabsselsk. Aarsskr. 1896, Nr. 4, p. 53.

udj Slutningen af min Forklaring over No. 17 af Runnebommen er anført.

Saadanne heele Offer, som ikke af nogen skal ædis eller røris, maae ogsaa ved et Slag dødis; skulle det hende sig, at det ikke døer ved eet Slag |: hvilket de dog meest beflitter sig paa :| da er det Teign at bemelte Offer-Diur ikke haver været helligt nok, førend det til at offris blev fremleed, og da maae de strax fremleede et andet, og stræbe effter, ved et Slag at faae det slaget i Jorden til døde; eller og naar et Offer-Creatur ikke er *destineret* til et heelt Offer, hvilket som tieste skeer, da sammen beder den, som giør det Offer, saa mange andre Finner, som kand være nok paa een Tiid til at fortære det, hvilket Finnen passer effter Offerets Størrelse, thi det er ham fornøden at beede fleere Finner tilsammen at fortære een Hest end et Reinsdiur, og igien til at fortære et Reinsdiur end een Gied eller Hane, og saa fremdeelis, effterdj Offeret maae endelig fortæris paa samme Dag Offringen skeer, saa at slet intet deraf bliver levnet.

Naar nu disse Finner ere forsamlet, og Offeret med sædvanlige *Ceremonier* af deris Bønner og Besværelser til den afgud Offeret givis, om hans Nerværelse hos dem, og Bønhørelse i den Sag hvor fore Offeret givis, er bleven dødet, hvilket de holde *indifferent*, enten det skeer ved et, tvende, eller fleere Slag eller Knifsting, og Huuden der af er bleven afflaaet, som af samtlige Offer-giesterne forrettis, men besynderlig af den som Offeret giver, og af den som samme Tiid Offringens Act forestaaer, bliver strax Kroppen af bemelte Offer-Diur leedet i støkker med een Offer-Knif, Leed for Leed |: thj de maae intet Been der paa bryde i støkker :| og der paa tager den, som Offeret giver, det beste og feediste Støkke deraf, og med disse Ord: Kiære N: N: annam dette Offer af mine Hænder til een Forsoning for mine Synder, og hielp mig i det eller det; Legger det paa afGudernis *Altare*, eller om de ingen *Altare* haver, nedgraver det med samme Ord udi den dertil inden i hans Hytte opkastede Huule. Resten af Offeret opæder, som sagt er, den som giver og giør Offeret, med samtlige siine indbudne Offer-giester, og tillige Jouger og siunger den Sang, som er giort den afGud til ære, som da offris til; De Been som bliver igien, naar Kiødet der af er

afædet, leggis enten paa Altaret hos det forrige Kiød, som blev offret, eller og needgraver de dem i Jorden hos det andet, om de ingen *Altare* haver. Ingen af alle deris afGuder giver de brend-offer, jeg meener, opbrender de deris Offer til, uden alleene Soelen, til at beteigne dens Heede og Ild, og da skeer saadan Offring paa en særdelis, til det samme af dem helliget Steen. Den som giver saadant Offer |: hvad enten det er et heelt Offer, som ikke bliver rørt og fortæret, men alleene henlagt til afGudens Tieniste, eller det, som sidst blef forestillet, er saadant Offer, hvor af ikkun et vist Lem skal givis afGuden, og Resten af ham selv tillige med hans Offer-giester fortæris :| maa, saa fremt hand ikke selv er en *Noyde* eller Runnemand, der til kalde Een, som er een Noyde og har den gave, enten ved Runnebommen, Steen, Øxe, Brendeviin og Øll eller mundtlig at kunde tilspørge og faae Svar tilbage af af-Guderne. Hvad enten nu hand selv er *Noyde* og kand forrette Offringen, eller hand dertil, om hand ikke er en *Noyde*, maae bruge een anden, som er det, Saa maa hand eller den, som Offringen, ved at slagte *Creaturet*, forretter, effter gammel hedensk Sædvane, være iført en besønderlig Offer-*Habit*, som bestaar der udj: at hans Hovet er Ombunden med en linnet qvinde-Snøre-Hatt, paa hvilken igien settis en Krants af Løv og Blomster |: NB: saadan Krants settis ogsaa paa Diurets Hovet, som skal offris :| for Re-sten haver hand over siin Skulder hengendis et hvidt Forklæde; hvilken Offers-Dragt man kand merke meget at komme overeens, saa vel med de Rommerske, som andre hedenske Præster deris *Habit*, de vare besynderlig iførte, naar de skulle offre, i det de ikke alleene vare iførte udj hvide Klæder, mens end ogsaa om-bundne om Hovedet med Krantzer og Linnet, hvor af de sagdes at være *redimiti ad sacra peragenda*, Lige som der ogsaa blev satt Blomster-Krantser paa Hovedet af deris Creaturer, som skulle offris, særdeelis naar Offeret skeede til *Jovem* eller *Saturnum*, hvilken *Distinction* dog ikke giøris af *Finnerne*, som udj alle Offringer til alle Guderne uden Forskiel bruger lige eens Offer-Habit. Hvad angaaer de Træ-Billeder, Hammere, Spinde-Rokker etc:, som jeg tilforne meldede, at de offrede til deris afGuder og Gudinder, da giøris der ved af dem ingen videre *Ceremonier*, end

at den som ved noget saadant vil ære enten den eene eller den anden afGud, gaaer hen til hans opbygde *Altare* og legger det der paa med disse Ord: Kiære N: N: annamme dette af mine Hænder, som et skyldigt taknemmeligheds Teign for dine Velgierninger, og til en Beviisning paa min ærbødighed og underdanighed, hvilket de saa velsom alt det de taler enten imellem sig selv udj daglig Tale eller udj deris afGudsdyrkelse, taler paa *Lappiske* Tungemaal, men har de ingen *Altare,* som før er sagt at ikke alle haver, besønderlig ingen enten af Søe-*Finnerne* eller Field-*Finnerne* her i *Nummedahlen,* da graver de det need i Jorden under deris *Finne*-Hytter, hos hvilke dette er merkeligt, at dersom det er *Mubenaimo* det er *Sathans* eeget Billede, som saaledis i Jorden skal needgravis, da maae en Hund tillige offris heel, med hvis Blod Billedet bliver bestenket, og der paa effter at bemelte Billede af dem i *Mubenaimo* sitt Nafn er blefvet beitzet[1]), graver de Billedet tillige med Hunden ned i Jorden under deris Hytter. Kortelig at tale om deris *Altare,* da bestaaer de enten af een stor Steen ved Søe-kandten, hvor paa de offrer, som før er meldet, *Creaturer,* Træebilleder, og Tran, som de der overgyder, eller og af bygget Træverk, hvilket, ligesom et Bolverk, er saa stort, at der udj et saadant *Altare* kand vel undertiden være 20 eller 30 Læs ved; disse *Altare* have de staaendis |: een hver af deris tre store Guder til ære :| langt oppe i Skoven mod Fieldene.

Jeg hørte af en *Studioso,* som nu denne Gang fuldte med *Lector von Westen,* at han udj *Ofoden,* hvor hand har været og fremdeelis sin Livs Tiid vil blive *Missionarius,* at hand nestleden Aar 1722 i Fasten, effter foregaaende Prædikken og Omgiengelse med *Finnerne,* hvor ved Gud særdelis rørte deris Hierter til Omvendelse, udj en Tiid af 14 Dage ungefær, udj Ofodens Præstegield og Provstie havde med *Finnernis* eegen *Consentz* opbrændt meere end 40 saadanne Træe-Altare med alle de der paa liggende Been og Billeder, som vare saa mange paa samme *Altare,* at de, foruden *Alteret* i sig selv, ikke ved femb eller 6 Hester skulle kunde bleven bortkiørte, hvor af man kand see hvor mangen feed Steeg Sathan

1) beitzet A, slisset F, slißet G, kysset BEH.

af de stakkels ***Finner*** har faaet, og hvor haardt hand beskatter dennem med sine Offringer; ja det er bekiendt, at mangen ***Finn*** giør saa mange offringer til sine Sathanske afGuder, for at holde sig i deris Venskab, og i siin Nød for at være viss paa deris Hielp, at hand der ved omsider bliver til den allerusleste Staader og Tigger, og dog har der ved de forblindede øyne ikke til denne Tiid kundet blevne opladne.

Angaaende (B) ***Finnernis*** Dievelske Sædvaner, da er det saa langt fra, at de ere mig endnu alle blevne bekiendte |: thi de ere u-tallige :| at jeg end ogsaa ikkun her kand anføre af dem disse 2de; den første er denne: at een hver ***Finn*** om Juule-Afften, da hand gierne er forsiunet med noget øll og Brendeviin, indvier sin Hytte eller ***Kuttu*** paa effterfølgende Maade: Jeg haver tilforne udj min Forklaring over den 22de ***Figur*** af Runnebommen, berettet at der paa een hver ***Finne***-Hytte og Gamme, om hand den bruger, ere 2de Dørre, den eene, som hand kalder ***Paasio*** og holder for at tilhøre den store *Immel* eller *Jemmel* |: vor Herre :| og den anden, som hand kalder *Ux*, og haver indviet eller indrømmet for ***Mubenaimo*** eller Sathan, ligesaa at Fyrstedet er mit udj hans Hytte, hvilket hand haver indviet til den Gudinde *Sarachæ* ære, Naar nu Juule-Afften kommer, tager hand, med Hustrue og Børn, den eene effter den anden, En Skaal Øll eller et Støb Brendeviin og udslaaer Halfparten udj ***Paasio****), og med den anden halve Part drikker hand *Jemmels*[1]) eller Guds Skaal, ligesaa forholder

[1]) Immels C.

*) Dette Offer bragtes ***Boasso-akka***, som af J. Kildal kaldes ***Poskjo Akka***, „Qvinden som lever under *Poskjo* (ɔ: *boasso*) neden i Jorden." Paa Thomas von Westens 3dje Reise bekjendte en Lap for ham, at han havde „seymet" (ɔ: bragt Drikoffer) til ***Poshio-akka***, hvem han havde fortørnet. Efter J. Kildals Appendix bekjendte han: „Jeg har et Bæger, som jeg har brugt eniste til at seyme med, men ikke til andet; det er af Træ, smugt udskaaret og malet; det har jeg opfyldt med Brændeviin, og saa har jeg i mit Kjæld med Brændeviins Begeret omsvinget mig nogle gange, og har saa i samme Omsvingen slaaet Brændeviinet ud af Begeret, og saa ladet ***Poshio-akka*** selv, idet Brændeviinet er nedfaldet, styre det hen til det Sted paa Jorden, hvorunder hun, som hun selv bæst vidste, boede. Med samme Beger, fuldt af Brændeviin har jeg paa samme Maade seymet til ***Maderakka***, for hun skulle være gunstig mod min Hustru og hendes Foster, naar hun har været frugtsommelig; men lad være, at jeg har dyrket disse Qvinder med de smaae

hand og de sig hos den anden Dør *Ux,* og drikker ***Mubenaimo*** siin Skaal, ligedan ogsaa ved Fyrstedet udj hvilket den halve Part udslagis, og tillige drikker ***Sarachæ*** Skaal.

Som nu Juule-Natt er den Tiid paa hvilken Jomfrue ***Maria*** fødde Verdens Frelsere ***Jesum Christum*** til Verden, og det er bekiendt, at ***Saracha*** er den Helvedis afGudinde de paakalder for de Qvinder, der skal føde og ere i Barns Nød, saa har mand vel den Meening at Sathan har lært dem at bruge denne dievelske Sædvane paa ***Christi*** Fødsels Natt, for at faae ***Christi*** Fødsel og Manddom under ***Sarachæ*** Skaal og ***Christi*** Guddom under ***Jemmels*** Skaal udj ***Paasio*** bespottet og vanæret, og igien sig selv ved ***Mubenaimo*** hans Skaals Drikkelse og udslagelse i *Ux,* hos de arme Finner æret og ophøyet. Den vederstyggelige anden Sædvane Finnerne bruger, bestaar der udj, at Manden[1]), med Huustrue og Børn, offrer hver en Messing-Ring om Nyttaarsdags Morgen i en Brynd eller Bek til Soelen, hvor af hand tager sig dette Teign, at dersom Soelen skinner saa klart paa Ringerne i Vandet, at de alle seer klare ud i Vandet, da betyder det ham et got Aar, men skulle enten alle Ringene siunis mørke og dunkle, eller og nogle af dem gandske sorte, da beteigner det første ham et ont Aar i alt det hand foretager, og det andet den visse Død for den, hvis Ring der saae sort ud, med mindre den ved Offer afvendis, som hand stadelig indbilder sig, og af den Aarsage søger strax ved Offer at formilde ***Jami*** |: de døde, og ***Mubenaimo*** ɔ: Sathan :| Men lige som ikke alle Finner udj denne sidste Sædvane, udj alle Omstændigheder kommer overeens, saa kommer de alle, saa vel de der boe i Nordlandene og Findmarken, som de der er paa Fieldene

Offringer, saa dyrker jeg alligevel tillige ogsaa Gud i Himmelen; derfor kand dette, som jeg har gjort, ikke være Synd.“ Denne Lap bekjendte endvidere, at han havde brugt ***Maylmen Radiens*** og ***Sarakkas*** Alterens Sacrament, og at han var omdøbt og havde „***nemo-guli***“. Efter ***Forbus*** ofrede Lapperne Drikoffer (Brændevin eller andet) til ***Sarakka*** Julemorgen. Han tilføier: „Drikken, som om Juledag nedslaaes, kan og ofres til andre Guder“, og han har i sin Veiledning til at udspørge Lapperne om deres Hedenskab følgende Spørgsmaal: „Har du ofret Julemorgen? Har du slaaet ned en Skaal i ***Possio Leibolmai*** eller ***Possiacca*** eller ***Saraca*** eller ***Uxaca*** etc. til Tjeneste om Julemorgen?“

[1]) Manden FG, Finnen BCH, Finnerne A.

og ved Siøkandterne af *Nummedahlen* og *Indherret,* over eens i den første, nemblig at drikke de 3de bemelte Skaaler om Juule-Aften.

Anlangende (C) *Finnernis* omgiengelse med Sathan og hans Engle; det er ikke Sathan nok, at hand ved adskillige afgudsdyrkelser, Runninger, Besværelser og andet saadant meere, fører dette Elendige Folk fra Gud til sig og der fore har lært dem at tilbede de afGuder, som paa Runnebommen ere afteignede, hvilke alle for dem som tieste blive u-siunlige, og ikke uden af deris allerstørste *Noyder* bliver seet; mens hand haver end ogsaa opfundet andre *Inventioner* for at holde dem dis fastere under sit Herredømme, hvilke Inventioner ere ligesaa u-tallige og u-endelige, som hans eegne Ondskaber. Nogle af dem, som jeg holder for mest *remarqvable,* vil jeg her anføre.

Der er udj et hvert Præstegield og Fogderie her udj Norge, saa vel til Lands som ved Søe-siderne nogle Field, der ere større, og enten af een eller anden Aarsage meere bekiendt end de andre smaae Field, som ligger omkring dem, saasom*) *Lyder Horn, Hornelen, Romsdals-Horn* udj Bergens Stifft, *Naupen, Schiolden, Lechemøen, Harchilden*[1]), *Heilshornet, Torghatten, Alstadhaugs Tinder, Biarchon, Leiron*[2]) etc: her udj Trundhiems Stifft, alle saadanne Field holder en *Find* for hellige og kalder dem *Saivo,* som *per Exempel Leiron Saivo, Biarchon Saivo, Harchild Saivo,* og saa fremdeelis. Aarsagen til denne Fieldes formeente Hellighed er denne: at Sathan har indbildet dem, at der udj et hvert saadant Field, boer en hellig Engel eller under-gud, der er mægtig at bevare dem og hielpe dem i hvad de sig foretager; Af saadanne Field-Engler udvelger da en Finn lige som hand er for *Noyde* til, een eller toe, vel ogsaa undertiden tre eller fire, til sin *Angelus*

---

1) Harchilden FGH, Harichilden E, Hanchilden ABC.

2) Leiron FG, Leiion B, Leyon C, Leigon A.

*) Lyderhorn ved Bergen, Hornelen paa Bremangerland i Nordfjord, Skjolden i Foldereid i Namdalen, Lekamøen i Namdalen, Haarkjølen Grænsefjeld i Finlierne, Heilhorn i Bindalen, Torghatten og de 7 Søstre paa Alstenø paa Helgeland. *Biarchon* og *Leiron* er maaske Bjerka og Leira i Korgen i Ranen; *Biarchon* og *Leiron* er Genitiv af lappiske Navne, der forudsætter de norske Former Bjerka og Leira.

vel Angeli tutelares, som hand ved sædvanlig *Jougen* kalder naar hand skal foretage noget, besønderlig naar hand vil slaae paa sin Runnebomme eller i andre Maader giøre Forespørsel til Sathan, om hvad det er han vil viide, hvilken da ogsaa strax siunlig indfinder sig hos ham og taler med ham udj menniskelig Gestalt, med røde, blaae, guule, hvide eller grønne Klæder; thi et hvert saadant Fields Engel eller *Saivo* |: som de ogsaa kalder den der boer i Fieldet :| har sin visse *Coleur* paa sine Klæder, hvor ved de *Distingverer* ham fra een anden Saivo af et andet Field, hvis Klæder igien ere af en anden *Coleur.*

Naar nu een *Fin* ikke haver udvalt sig nogen anden *Saivo* eller *Angelum tutelarem,* tilbyder een eller toe sig selv til hans Tieniste, hvorpaa hand effter foregaaende mundtlig *Contract,* som kand bestaae af adskillige Poster, saasom: at hand skal hielpe ham til et rigt Gifftermaal; til at veyde løkkelig; til at runne krafftelig etc: strax antager ham og, som bemelt er, bruger hans Tieniste og omgaais med ham som siin Tiener eller Cammerat; hender det sig da, som vel under tiden skeer, besønderlig med u-erfarne *Finner,* der endnu ikke tilfulde ere oplærte udj Sathans Kundskab og Dyrkelse, at *Finnen,* for hvilken een saadan *Saivo præsenterer* sig og tilbyder sin Tieniste, ikke tør antage ham i Tieniste, fordj han frøgter sig for ham, at hand skal giøre ham noget ont, da veed den anden strax at finde sig der udj, og begynder at forsikkre ham om sin Lydighed og Tienstagtighed med megen anden Nøtte, Finnen ved saadan troe Tienner skal kunde have, hielper endda alle disse Forsikkringer slet intet, men *Finnen* bliver ved udj sine undskyldninger, da bruger *Saivo* omsider denne krafftige *Motive:* Jeg har i saa og saa mange Aar tient din Fader paa Land og Vand, medens hand levede, og da hand døde, indført hans Siæl til dend Glæde, som dend nu besidder, og effterdj hand i sin Død befalede mig, ligeleedis at tiene dig, er jeg her nu kommen at tilbyde dig samme min Tieniste, vil du den annamme, skal du der af befinde dig det gode jeg har forsikkret dig om, mens vil du imod din Faders Villie og Befalning ikke annamme den, da er Jeg her tilreede at sønder slide dig i u-endelig mange smaa støkker.; derpaa bliver da Kiøbet sluttet og *Satan* antaget i

Tieniste hos *Finnen,* for disto bedre at herske baade over hans Legem og Siæl.

Paa samme Runnebomme finder mand vel ved adskillige u-kiendelige *Caracterer* den Finds *Saivoer* eller hellige Fielde afteignet, som eyer samme Runne-Bomme, hvilket jeg dog ikke seer paa denne hosfølgende, hvilke ikke der fra ere udeladte, fordi den *Finn,* som, samme har tilhørt, ingen *Saivo* haver haft at sette derpaa |: thj der er ingen *Finn,* uden hand har jo sin *Saivo* :| mens af andre Aarsager som mig ikke er bekiendt. Til *Exempel* paa hvad Tieniste en *Fin* haver af sin *Saivo* eller Fields-Engel, vil jeg fortælle dette, som jeg[1]) af den Fin i hvis Hytte det er *passeret,* har hørt [i mit Huus at bekiende[2]) for *Lector von Westen*[3]): Ungefæhr for 4 a 5 Aar siden, kommer en u-gifft Fin |: hvis Navn jeg af visse Aarsager udelader :| een Afften ind udj en anden gifft *Fins* Hytte her i *Nærøe* Præste-Gield, for at frie til en *Finne*-Tøyte |: een *Finne*-Pige, som var der i Huuset, eller rettere at sige i Hytten, og der havde sit Tilhold :| og som han hafde med sædvanlige visse Lappiske Ord som ere brugelige naar nogen skal frie, taget Pigen i Haanden og satt sig paa hin Side af Fyrstedet tvers over for hende, og der af *Finnen,* der var Vært, annammet en Skaal Øll i Haanden, tiltaler hand tvende sine *Saivoer,* ungefæhr i denne Meening: at de ville komme og hielpe til at hans ærinde maatte løkkis, om det ogsaa kunde blive ham til nogen Lykke, hvilket hand bad dem, de udj nærværende Øll-Skaal vilde aabenbare ham, derpaa *Jouger* ɔ: synger og skriger han saa sterkt, at hand fornam ogsaa sine *Saivoer* at være tilstede |: det de andre derhos værende dog ikke saae :| hvilke hand da i Øll-Skaalen strax tilspurte om sit Ærinde, hvorpaa hand uddrak, meget bedrøvet, Øllet der af, og effter at det var skeed, tog hand paa nyt Piigen i Haanden med disse Ord: du bliver ikke min Acha |: Kone :| hvilket ikke kunde være hinde u-angenemt, effterdi hun dog i sit Hierte tilforne havde besluttet, ikke at tage imod hans Tilbud.

---

1) Magister Randulf GH.
2) Fra [bekiende paa Nærøen GH.
3) Jens Kildahl H.

Sathan har ogsaa fleere Maader at omgaais dem paa, undertiden aabenbarer hand sig for dem udj en Skov-Gudindes Gestalt meget deylig for til, mens med en lang Rumpe hun slæber effter sig bag til, hende kalder de *Gidne**); Denne giør dem Tieniste med deris Reinsdiur at samble til haabe, naar de paa Fieldene ere adspredde, saa velsom hielper dem at malke deris Reinsdiur, med anden meere Tieniste; besynderlig anbyder hun saavel de giffte som ugiffte *Finner* sit Dievels Legeme til u-tugts Bruug, hvilket nogle blant dem undertiden modtager. Men bliver denne *Gidne* vreed paa dem, for noget hun indbilder dem at have giort sig imod med, besynderlig naar de ere omvente og ikke mere vil have med Sathan, enten under denne eller anden *Masqve* at skaffe, da paatager hun sig i Ansigtet een stor Fugle-Næb, med hvilken hun truer at ville udhakke deris Øyen; ere de ikke omvente, da forsoner de hende med Offer eller udj andre Maader, som de ere vante til, og de viide hun behager, men ere de omvente, da befrier de sig for denne med all anden Sathans Anløb, med det Gevær deris Frelsere har givet dennem i Haanden at forsvare sig med.

Udj *Findmarken* aabenbarer en Dievel sig for *Finnerne* sammesteds, som de kalder *Stallo,* hvilken de holder hverken for een Gud eller een Engel, men for en stor Bierg-Kiempe, der er en afsagt Fiende af alle *Noyder,* som de, der udj Running og Kunst *Certerer* med ham, hvorfore alle *Noyder* eller Runne-mænd i *Findmarken* ere særdeelis bange for ham, og giøre adskillige Offringer og Dyrkelser til samme *Stallo,* paa det hand ikke skal blive dem for streng.

Naar denne *Stallo* møder en *Noyde* |: Runnemand :| i Fieldet ved et Fiskevand, hvor de holder for at hand mestendeelen udj det der hos nestliggende field eller berg har sit Tilhold, bliver *Noyden* strax hiertelig *altereret* og søger at undløbe, men som det er ham u-mueligt, i det *Stallo* altfor hart sætter effter og indhenter ham, alt saa maa han berede sig til Striid med *Stallo* og stræbe, ved at overvinde ham, at vinde sig sit eget Liv tillige med det

*) I Pite-Lapmark *kine,* pl. *kitniha,* i Lule-Lapmark *kani,* pl. *kattniha,* et underjordisk Væsen; i Finmarken efter Leem *ganiš,* et Bergtrold.

Sølf og Rügdom, *Stallo* tilhører |: thj *Stallo* haver ikke alleene et skiønt Sølf-belte om sit Liv, mens er endogsaa disforuden gandske overhengt med mange glimrende Sølf-Plader, Specie Rixdaler og andet, som er af værdi :| førend nu Kampen imellem disse tvende, *Noyden* og *Stallo,* skal angaae, oprettis imellem dem denne *accord,* at, ifald *Stallo* overvinder *Finnen* eller *Noyden,* skal *Stallo* ikke være forpligtet at begrave ham, mens enten slenge hans døde Legeme udj Vandet eller lade det ligge igien paa Kamp-Pladsen for vilde Diur og Fugler, men overvinder og dræber *Finnen Stallo* |: hvilket undertiden hender sig, ligesom Sathans *Interesse* udfordrer det; thj hvad kand det, i saa fald, komme hannem an paa at lade noget paataget Skarn, som hand forestiller *Finnen,* udi menniskelig Gestalt, ligge effter sig :| da skal *Finnen* tilbørlig jorde og nedgrave hans Legeme, og der imod skal hand have alt det Sølf *Stallo* har hafft paa sig, til een Belønning for hans *Victorie* og *genereusite* imod sin overvundne Fiendis Legeme.

Jeg har ladet mig troeværdig berette, at der ere de *Noyder,* som ved 3 a 4re *Stalloer* at overvinde, ere blevne meget riige, ligesaa ogsaa, at mangfoldige *Noyder* eller Finniske Runnemænd ere i Fieldene af *Stallo* omkomne og dræbte, saa ingen har vidst hvor de ere blevne af, førend det *en passant* har hendet sig, at de har fundet deris døde Legemer liggendis paa Steder hvor Kampen har staaet, og tillige seed, at Jorden runden om, ved den hefftige holdne Kamp er bleven optrædet og opsparket. Om endskiønt denne Sathans omgang med *Finnerne* og deris igien med Sathan, maae vel falde alle forunderlig, saa er dette dog, som jeg til Slutning udj denne Post vil indføre om hans *Inventioner* i blant dem, baade, over all maade, vederstyggeligt, saa og fast u-troeligt.

Der ere saavel udj Findmarken som udj Nordlandene et slags smaae dievler, ikke lengere end et Qvarteer eller $^1/_2$ allen lange, bevæbnede med Kaarder og Spiud, *en Proportion* effter deris Størrelse, hvilke de kalder *in plurali: Noyde-Gadser,* og *in singulari: Noyde-Gadse*[1]); disse aabenbarer sig udj *Finne*-Klæder udj stor Mangfoldighed, nogle 1000 for Finne-Noyderne, enten naar de ved

[1]) *Noaiddegazze* bruges i Finmarken om en Noaides Følge af Aander.

deris Running kalder paa dem, og vil udsende dem til at skade andre, som tit skeer, eller naar de ere vrede paa *Noyden* selv, da de af sig selv indfinder sig for at skade og dræbe ham, hvilket ogsaa hender sig undertiden; Men hvem skulle nu vel troe og indbilde sig den u-naturlige *Appetit Sathan* haver opvagt udj *Finnerne* til at æde disse smaae Dievler? Eller hvem kand vel efftertænke hans *particulaire* Afsigt derudj? Intet er dog vissere end at *Finnerne* udj ingen Ting finder en større *Delicatesse,* end at stege og æde saadanne *Noyde-Gadser,* hvilke de fange paa denne Maade: De udlegger om Natten, strax uden for deris Finne-Hytter, en Finne-Støvle, udj hvilken een eller toe af disse smaae Dievler legger sig at sove, og naar *Finnerne* da om Morgenen fornemmer, at der er *Noyde-Gadser* inden udj Støflen, legger de strax det eene Knæe paa Støflen og binder for, at de ikke der af skal udløbe, og fører dem der paa ind i Hytten, hvor de dræber og steger dem. Denne Spiise skal ogsaa befrie dem, at *Noyde-Gadser* ikke der effter sønderlig skal kunde skade dem. Nu kand een hver vel tenke, hvad u-reenlighed og Skarn og raadne Aadsler den fuule og u-reene Aand, under saadan formeent *Delicatesse,* fører i *Finnerne.*[1])

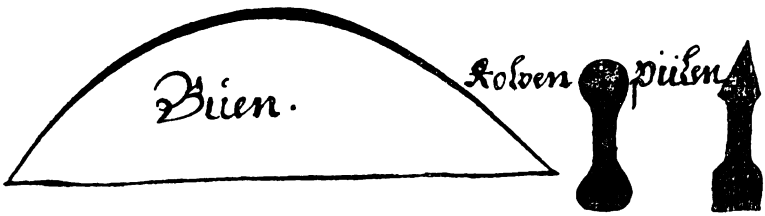
Anlangende (D) *Finnernis* Meening om deris Tilstand efter Døden. At de maae døe, derudj ere de vel af liige Tanke med andre; Thi de kand ikke tvifle paa det, som daglig Erfarenhed viiser dem, men udj deris Meening om deris Tilstand effter Døden,

---

[1]) Sml. *L. Pauses* Relation: „*Tziackalag* er et slags dievle som smaae børn. Disse fangede de i gamle Tiider i bierge ved Melcke Grød paa et malet Ryssefad, ved malede Rysseskeer, et nyt par Kommager og et nyt baand etc. Samme dievle, som de sige, skal boe i vildende Marck og for finnerne at kunde opædes, som smagede meget nydelig, disse smaae Spøgelser, som fortælles." *Leem* (p. 427) siger, at de saakaldte *čakkalaggak* af endel troedes at være Spøgelser i smaa Børns Gestalt, men at en Porsangerlap beskrev dem for ham som etslags smaa Dyr, der holdt sig i dybe Vandkilder og i sin Skikkelse meget lignede smaa Børn uden Haar og Røst. Deres Kjød var efter Lappens Beretning meget nydeligt. De fangedes paa den Maade, at man ved Bredden af den Vandkilde, hvor de havde sit Tilhold, satte Smør i et Fad eller andet Kar og, efterat de var komne op at æde af samme, skjød dem; men de skulde være meget rare at bekomme. Se videre *J. Fellman,* Ur lappsk mytologi, p. 172 f.

der fra bevare Gud et hvert Menniske at blive af liige Tanke med dem; Deris Tanke er (1) denne: at de døde Legemer ikke meere skal opstaae fra de døde, eller at de dødis Opstandelse nogen Tid skal skee, men at (2) saa snart de ere døde, deris Siæle da indfløttis strax udj den *Saivo* eller hellige Bierg, hvis Huusbonde eller Besidder |: den de ogsaa kalder *Saivo* :| i deris levende Live haver været deris ***Angelus tutelaris*** |: som udj nestforegaaende Post er meldet :| og der (3) bliver giorte til Guder, som raader for at holde Døden, een Tiid lang, fra deris Venner og Slegtinger, der offrer til dennem Reinsdiur, eller Hester, med hvilke de kand kiøre om, og ***divertere*** sig, fra den eene *Saivo* til den anden, men allermest i deris egen *Saivo* og den der værende Glæde, hvilket til haabe kaldis de Dødis Riige.[1])

(E) Deris Ondskabs Øvelse imod hin anden indbyrdis eller andre, der formedelst Fattelse paa Bøn og Troe ikke ere under den Beskiermelse, de vel ved disse Midler kunde sidde u-rørlige under, bestaaer een deel derudj: at naar de ere blevne vreede paa nogen, de da udsender *Noyde-Gadser* til at skade ham, hvilket skeede for nogen Aar siden med et særdeelis Guds Barn i *Findmarken,* som ogsaa ved sit ivrige Raab til Gud blev ud reddet fra denne Helvedis Hær, der havde omringet ham, uden det mindste Haars Forliis af hans Hovet; Een deel udj deris Finneskud, det er at sige: Naar de vil tilføye et Menniske de ere vreede paa, enten at han er nær hos dem eller langt fra dem, Skade og Lemlæstelse, da bruge de der til en Bue, giort af Reins-Horn, med Kolf og Piil, effter disse Figurer

NB: denne Bue og disse Piile ere ikke meget større end de her staa afteignede.

---

1) *J. Kildal* skriver i Appendix: „Naar en Lap dør og hans Krop forraadner, da staar den aldrig op igjen; men har Lappen været sine Guder lydig, da

Hvilke *Figurers Originaler* [ere i mine Hænder eller være[1]) her paa Nærøen, som jeg af en særdeelis Ven, som een stor *Raritet* og Gave haver faaet til Foræring. Vil de nu lemlæste ham enten paa Arm eller been eller et andet Lem, da skyder de med Kolfven til samme Lem af hans Billede, de haver giort sig til at *præsentere* hans Person for dend Tiid; men vil de give ham enten et aabent Saar eller og een stedse varende Piine imellem Huud og Kiød, skyder de med den spidse Piil paa liige Maade som med Kolfven til hans Billede.

Een deel bestaaer deris Ondskabs Øvelse i deris Gann-Fluer, af hvilke jeg har anteignet een bag paa Runnebommens Copie under No. 2. Disse Fluer haver ikke alle *Finnerne,* men ikkun de allersterkeste[2]) og lærdeste Noyder, som faaer dem paa denne Maade: naar de runner effter at de vil have Gann-Fluer, aabenbaris for dem, effter mange og lange Besværelser, i Lufften een stor Fugel, af Størrelse som een Hønse-Høg eller Falk, hvilken de kalder *Noyde-Lodd* |: Runnemands Fugl :| denne udspyer til dem disse Gann-Fluer af sit Næb, og nogle udryster den af sine Fiærer og Vinger |: uden all Tvifl forgifftige naturlige Fluer, som denne Sathan i Fugle-Ham fra et andet Sted i Verden til *Finnernis* Ondskabs Tieniste haver opsanket :| og disse Fluer opsamler de, og indlegger de, der ere komne igiennem Fuglens Næb, som de krafftigste, i een æske for sig self, og de, der ere komne af hans Vinger og Fiære i een anden æske for sig self, at bruge til mindre eller kortere gans udsendelse.

For nogle Aar siden er det skeed, at som en Bonde-Lænsmand, der noget med een Finn havde udestaaendis, gik paa hans egen Jord at see til siin Aflings Drifft, hørte hand hvorleedis der kom noget langt forud fra ham snorrendis og larmendis, hvorpaa hand

kommer hans Sjæl ned i *Jabme Ajmo,* som ligger et Stykke nede i Jorden, hvor den faar en ny Krop, og efterat Lappen da en lang Tid har været i *Jabme Ajmo,* kommer han op til *Mailmen Radien.* Men har Lappen ikke været sine Guder lydig, da kommer hans Sjæl til den meget onde *Rota* nede i *Rota ajmo,* som ligger ganske langt nede i Jorden og faar et nyt Legeme, men Lappen kommer aldrig derfra og op til *Mailmen Radien.*" Sml. S. Kildal, p. 463 ff.

1) *Fra* [jeg har seet hos Mag. Randulf EH.

2) allersterkeste BCFG, allerstørste AEH.

strax tenkte noget Dievelskab effter ham at være udsendt til Skade, og der for nedkastede sig paa siine Knæ og giorde sin Bøn til den almægtige Gud, at hand fra Dievelens og hans Tieneris Ondskab vilde bevare ham, og som hand stod op igien fra Bønnen, skeede det, at Gann-Fluen, saa hand saa derpaa, falt død og magtisløs need til Jorden for hans Fødder, hvor fra hand tog den op, og bar den hiem, og giembte den til een stedse varende Erindring om Sathans Afmægtighed mod Guds Almægtighed, saa velsom om Guds faderlige Beskiermelse over dem som frygter og elsker ham.

Eendeel kunde jeg vel her anføre den Maade *Finnerne* ved deris *Saivo,* hans Hielp bruger til at bringe Ild af den Stierne som er næst Hunde-Stiernen til at skade hinanden med, saa velsom den anden *Finds* Modstand paa lige Maade, samt begge Finnernis Ilds og *Saivoers* Striid |: hver for sin *Principal* :| Men som jeg har forsømt om denne meget *curieuse Materie* at *informere* mig til Fuldkommenhed, da jeg dog vel der til har kundet hafft Leylighed, som jeg ved een og anden Forretning har maatt ladet gaa forbie, vil jeg i denne Post henviise dem til een anden god Ven, som nu er i Bergen, og der om har fuldkommen Underretning M: SM: meener jeg, da man, i Steden for denne min undskyldning og anviisning, kand indføre den fuldkomne underretning om *Finnernis Kiocke* etc:

Men nu kommer jeg — — —[1])

No. 1. Om Solens og Maanens Offringer.

Med Solens Offringer omgaaes *Finnerne* paa effterskrevne Maade.

Naar *Finnerne* blive forvildet paa Fieldet om Dagen ved Skodde-Snee heller Land-Fok, falde de paa Knæ og bede Solen om hendis Lius og Skin, og offre de et stykke Træ udskaaret med et stort rundt Hull, som Figuren udviiser: . Dette holde de saa mod Solen, at hun skal skinne der igiennem til et Taknemmeligheds Teign for hendis Glands og for hun haver ladet sig see.

[1]) Her indskydes i ABC 2 Afsnit: „Om Solens og Maanens Offringer“, og „Om Finnernis Kioukenis“, der mangler i EFGH.

Ligeleedis bliver ***Maanens*** Offer giort, uden at paa det runde Træ, de holde for Maanen bliver ikkun giort et lidet Hull paa, som hosføyede ***Figur*** udviiser: . Bemelte Hull skal Maanen skinne igiennem for den skal ikke blive vred paa dem og blive borte med sit Skin, mens lyse for dem at de kand finde hiem til deris ***Kield*** heller ***Gamme*** om Natten.

No. 2. Om Finnernis Kioukenis.[1])

Naar tvende Finner blive u-eens med hinanden og de ei formedelst andre kand faa hevned sig, legger den eene sig først need paa Jorden og begynder at ***Jouge*** til sin ***Saivo*** at hand skal tilsende ham sin ***Kioukenis.*** Denne ***Kioukenis*** bestaar af en Ild, som kommer effter Fandens eller ***Mubenaimo*** hans Forestilling, fra de 3de Stierner, som af somme bliver kaldet Fiskene, nogle kalde dem Kiempens Sverd, og andre de 3 Konger[2]), bemelte Ild løber om i Luften som et Veyr-Lys, og undertiiden bliver fort; Da den anden ***Find*** det fornemmer ***Jouger*** hand iligemaade til siin ***Saivo,*** at hand skal tilsende ham og sin ***Kioukenis,*** som bestaar af lige saadan Ild, som ovenmelt er, Naar nu disse tvende Ilde mødes paa Himmelen, slaaes de tilsammen, og bliver der for ***Finnernis*** Ørne en forfærdelig Allarm og bragen, saa at hver Find legger sig ned paa Jorden paa sit Ansigt med en forfærdelig ***Jougen*** til sin ***Saivo,*** at hans ***Kioukenis*** maa vinde NB: hvis Ild der bliver saa nær udslukt, bliver ***Finnen*** siug, men slukkis hand gandske ud, da maa den ***Finn*** vist døe for hvem hand udgaar for.

(F) Til ***Finnernis*** Omgang med ***Sacramenterne,*** hvilket er saa forfærdeligt, at Haaret staaer af Rædsel paa mit Hoved, nu jeg skal skrive der om; Jeg vil ikke tale om hvorledis Sathan siunis at effterabe og bespotte det gamle ***Testamentis Sacramenter:*** Omskierelsen og Paaske-Lammet; det første paa den Maade: Saa snart et Drenge Barn er fød, har hand lært Forældrene, yderlig i Huuden paa Forhuuden af hans Fødsels Lem, at teigne ***Thors*** Kryds Hammers Teign med een Knif, med hvilken hand, Faderen, strax

---

1) ɔ: *čuovgganas,* Lys.

2) De 3 Stjerner i Orions Belte kaldes af Lapperne i Finmarken ***oaggok,*** pl., Fiskerne, eller ***Aron soabbe,*** Arons Stav, eller ***njalla-raiddaras,*** Staburstigen; Finnerne kalder dem ***Kalevanmiekka,*** Kjæmpens Sverd.

omskierer een Hund eller een Buk, dens Hemmeligheds Forhud, og der paa strax med sædvanlige *Ceremonier* slagter den til et Offer udj denne Act; Det andet, Paaske-Lammet meener jeg, siunis hand at effterabe og bespotte ved den maade, hand har lært dem at æde ***Biørnen*** paa, som bestaaer derudj: at en ***Find,*** naar hand æder Biørnen, hvilken hand holder saa hellig, som Jøderne fordum Paaske-Lammet, da, lige som Jøderne vare befalede, ikke at bryde noget Been sønder af Paaske-Lammet, naar de aade det, saa vel som at de med Blodet der af skulle bestryge deris Dørre Exod: 12. paa lige samme Maade bryder hand, ***Finnen,*** intet Been sønder paa Biørnen, naar den ædis af ham, men hand enten brender dem, tillige med Indvollen af Biørnen, op med Ild, eller needgraver dem i Jorden, og med Biørnens Blod bestryger hand saa vel sig selv med Kone og Børn, som siin Hyttis Dørre og de Træer hvor paa bemelte hans Telt eller Hytte er udspendt, og ligesom det var brugeligt hos Jøderne at de sang een af ***Davids Psalmer*** naar de aade Paaske-Lammet saa er det og brugeligt hos ***Finnerne,*** at de *Jouger* og siunger en Sang naar de æder Biørnen, som er sammensatt alleene om Biørnen og kaldis Biørne-Viisen, udj hvilken Biørnens store Dyd og Krafft opreignis, samt hvad Nøtte og Krafft de have der af at de æde hans Kiød.[1]) Mens som det første ikke bruugis i Almindelighed af alle ***Finner;*** Det andet siunis ogsaa at være for meget tvunget, og en Meening, som ikkun gandske faae har kundet bifalde, altsaa vil jeg alleene forestille Sathans Øyensiunlige Bespottelser over det nye *Testamentes Sacramenter.*

Angaaende da (1) Daabens *Sacramentes* Bruug hos ***Finnerne:*** Saa snart at et Finnebarn, enten Søn eller Daatter, er fød til Verden, fører de det |: uden Tvifl af Frygt for Straf, om de ikke giorde det :| det første skee kand til Kirken og lader det der døbis og givis det Navn med hvilket det siden siin gandske Lifs Tiid af Boefolk, det er: Præsten, Borger og Bønder, udj sin Omgiengelse med dem, nevnis, Naar nu dette døbte Barn hiemføris, skeer det *al ordinair,* enten strax nogle Dage effter det er bleven døbt, eller et halft Aar dereffter |: som er den lengste *Dilation* Sathan

---

[1]) Om Bjørnevisen se *Friis,* Lapp. Mythol., p. 160 f., *E. N. Setälä* i Journal de la société finno-ougr., VIII, p. 119 f.

giver dem :| at Barnet bliver døds siugt, saa der er intet Haab til overs om dets Lif; Dette aarsager, at ***Finnerne*** strax ved een anden Noyde |: thj hand maae ikke giøre noget her ved self, om endskiønt hand end er den krafftigste Noyde :| enten ved Runnebommen, eller ved een Steen eller øxe |: om hvilket er talet udj min Forklaring over Runnebommen Fig: 17 :| tilspørger ***Mubenaimo*** |: som er den de ikke u-rettelig meener at have tilføyet Barnet det onde som det plagis med, og der fore alletiider i saadanne Tilfælde søger Raad hos :| hvor af det kommer sig, at barnet er saa sygt, og hvad de skulle giøre, at det kand komme sig igien? hvor paa hand svarer ***Noyden,*** at Barnets Sygdom kommer der af, at det haver været i Christen-Daab, hvilket de 3 store Guder ikke kand lide eller fordrage. Men vil de aftoe Barnet den Christne Daab og igien døbe det og give det et andet Nafn udj afGudernis Daab, skal det strax komme sig igien og leve lyksalig; Fremdeelis spørger da ***Noyden Mubenaimo*** eller Sathan udj Steenen ad, hvad Navn han vil, at Barnet udj afgudernis Daab skal givis, og hvad Offer der samme Tiid skal givis til Forsoning for den Synd, som ved Barnets Christnis-Daab er begangen? Hvilke begge Deele besvaris af ***Mubenaimo*** eller Sathan saaledis, at er det een Dreng skal hand heede enten ***Loila, Schialla,*** eller ***Galles*** etc:, og er det en Piige, at hun skal heede ***Heya***[1]), ***Freia, Gauca, Saudraca,*** etc: |: Af disse Nafne giver hand Drengen eller Piigen dog ikkun et vist, som hand eller hun udj Af-gudernis Daab skal paasettis :| og hvad Offeret angaar, da udnevner Sathan det effter ***Finnens*** Leylighed, saasom: Reinsdiur, om han boer til Fields, og om hand boer ved Søen og ingen Reinsdiur eyer, da een Buk, een Gied, een Hund, eller een Hane; Der effter bliver da den Sathaniske Daabis ***act*** fuldbyrdet paa denne Maade: først tager Barnets Fader Barnet, og aftoer dets gandske Legeme, besynderlig Hovedet hvor paa Daabens Vand af Præsten er bleven øset; ja, det bliver ikke ved det, at hand toer det udj eet Vand, men paa det at hand dis bedre kand være forsikkret, at ikke den mindste Levning er tilbage hos Barnet af den Christne Daab, aftoer hand det vel i 3 eller 4re slags

[1]) Alja EH.

Vand, ligesom ***Mubenaimo,*** efter foregaaende Tilspørsel, udj sit giensvar finder det for got; Dernest (2) giør Faderen og Moderen deris Bøn til de 3 store guder ***Hora Galles*** eller ***Thor*** |: paa hvis Dag, nemblig Torsdag denne ***Act*** foretagis :| ***Waralden Olmay*** og ***Bieka Galles,*** at de ville forlade dem det, som ved Barnets Daab af ***Resten*** |: Præsten :| er forseet, og nu være det naadigt, saa det ved deris Daab maae komme til Sundhed igien.

(3) tager da Moderen Barnet |: thj denne Daabis ***Act*** maa alle tiider af Barnets Moder forrettis :| og med disse Ord: ***Loila*** eller ***Heya*** |: eller hvad andet Navn ***Mubenaimo*** haver befallet at kalde det med :| Jeg døber dig fra Gud til afgud, fra *Jemmel*[1]) til ***Mubenaimo,*** og det i Nafn ***Hora Galles, Waralden Olmay*** og ***Bieka Galles,*** og i det hun nævner disse vederstyggelige afGuders Navne, øser hun |: ligesom det skeer i Herrens Daab :| 3 gange Vand paa Barnets Hovet, der paa bliver da fiire Offringer for denne Barnets nye Daab af Barnets Fader forrettet, effter at hand tilforne har iført sig den sædvanlige og brugelige Offer-***Habit,*** hvor om hand af den tilstæde værende ***Noyde,*** i fald hand er u-kyndig der udj tilforne, ***informeris*** og underviisis. Her paa følger da strax Barnets Forbedring og fuldkomne ***Restitution.*** Det Nafn Barnet saaledis i Satans Daab har erlanget, nefnis det stedse med af Forældrene og andre Finner, hvilke kalder samme Nafn Drengens eller Piigens ***udenemo*** |: andet Nafn :| thj de nefner ham aldrig uden udj Boefolkes Paahør, og det naar de ere nødde til at tale Norsk, med det Nafn hand har faaet i Christi Daab. Er dette ikke egentlig at opoffre siine Børn til ***Moloch?*** *)

---

1) Immel C.

*) *J.* ***Kildal*** skriver i Appendix „om Lappernes Omdøbelse": „Naar enten en Noyde ved Runen eller en anden afgudisk Lappes Drømme faaer den Videnskab, at et sygt Barn har sin Sygdom af Præstens Daab og af det Navn, som Præsten har lagt paa det, da omdøber en afgudisk Lap det saaledes: han lægger *Nemo Skiello* (Navn Ring) i Vand, øser saa af Vandet, som ***Nemo Skiello*** ligger udi, paa Barnet og siger: jeg lauger dig i Navn ***Maylmen Radiens (Kiorva Radiens*** eller en andens) og du skal have det Navn N. (et gemeent og brugbart Navn), og med det Navn skal du have god Helse. [Denne *Nemo Skiello* skal Barnet siden altid bære paa sig]. Og om Barnet er et Drengebarn, faar det undertiden *Nemo* ***guli*** (Navn Fisk), hvilket hjelper til, at det med Tiden kand blive en stor Noyd, og da

Angaaende (2) Alterens *Sacramentis* Brug af *Finnerne.*

Den samme Frøgt der driver Finnen til at lade døbe sit Barn, driver ham ogsaa self til at gaae til Guds Bord, og hvi skulle Sathan ikke gierne tillade ham det eene saa vel som det andet, effterdj hand saa vel ved det eene som ved det andet kand desto meere faa Gud vanæret og bespottet? Thj naar en Find skal gaae til Guds Bord, skeer hans Beredelse dertil paa effterskrevne Maade: (1) tilspørger han Runnebommen |: om hand den eyer :| for sig og sin Kone, om det skal gaae ham an, at *Resten* |: Præsten :| vil tage ham og hende an til *Alterens Sacramente?* hender det sig da, at Ringen kommer til at staae paa Kirken, der er afteignet derpaa under No. 14, som er *Rist palches,* da holder hand det for et vist Teign, at hand bliver annammet, men kommer Ringen ikke did, men gaaer anden steds hen, bliver hand hiemme og ikke frembyder sig, effterdj at hand der af har det Teign, at hand dog ikke vorder *accepteret.* Men her udj lyver Sathan tit for ham, hvilket ellers ikke er ham u-sædvanligt; thj det har tit skeed, at Ringen ved sin gang til Kirken paa Runnebommen haver forvisset ham om hans Antagelse, da hand dog er bleven bortviist, fordi hand af Præsten *in examine* er bleven befunden vankundig og uoplyst, hvilket ikke for længe siden er *passeret* udj en brav Præstemands Meenighed, hvor en *Find* tillige med sin Kone frembød sig til at deelagtig giøris i de hellige Ting, som, formedelst hans Vankundighed og anden u-gudelighed, blev hannem negtet, da dog Runnebommen havde forsikkret hannem *Contrarium,* hvilket hand self tilstod for Præsten, da hand self opreiste til hans Hytte og fra hannem borttog hans Runnebomme, paa hvilken hand sagde sig at have runnet den Dag hand indstillede sig sidst at annammis til Herrens Nadvere, og af den at have faaet got Svar, som Præsten ved hans Afviisning havde giort til Løgn. (2) Naar nu Dagen er ankommen, paa hvilken hand vil *communiceris,* da, førend hand hengaaer til Kirken, tager hand |: det samme giør hans Kone og Børn, og alle saa vel giffte som ugiffte *Finner* der gaae til Herrens Nadvere :|

---

gaar *Nemo guli* sjunlig for Noyden over Elve og Kjær, hvor der er vanskelig for ham at komme frem." Sml. S. Kildal, p. 458 f.; 470.

et glas øll, men besynderlig et Glas Brendeviin, om hand det haver, og dypper de 3 Fingre der udj, hvor med hand i siin Pande teigner et Kaars, som skal betyde *Thors* Kryds-Hammer |: dette giør hand til at forsikkre *Thor* om sin stedsvarende troe Tieniste :| anden gang dypper hand Fingrene i Øllet eller Brendeviinen, og sætter der med 3 Prikker, nemblig een for een hver Finger paa sit blotte Brøst |: dette giør hand paa det *Jami,* de døde, og besynderlig hans afdøde Frender og Slegtinger maa bevare ham, at der ingen bekiendelse maa udgaae af hans mund eller Hierte, om enten denne eller anden afgudsdørkelse, i fald Præsten der om nøye skulle ville *inqvirere* :| derpaa udslaaer hand de 4re Parter af Øllet eller Brendeviinen udj sit Fyrsted, om hand er hiemme, men Gulvet hvor hand staaer, om hand er i et Bonde-Huus, til den afgudinde *Saracha,* og sætter tillige Brendeviins-Glasset for Munden med disse Ord: *dat le Saracha Gare* |: dette er *Sarachæ* Kalk :| kaster sig saa, effter at det er uddrukket, need paa sine Knæe og giør denne Bøn til *Saracha:* Kiere *Saracha!* du maa ikke blive vreed, fordj jeg nu er nød til at gaae hen og drikke Herrens Kalk, ikke heller maae du tænke, at jeg der ved vill opsige enten dig eller de andre guder min Tieniste og Dyrkelse! ney! det være langt fra, og der for har jeg nu først drukket din Kalk, førend jeg gaaer hen at drikke Herrens Kalk, till at forsone mig med dig og de andre Guder, og forsikkrer baade dig og dennem, at jeg her effter lige saa troelig som tilforne, skal tiene, dyrke og tilbede eder; ligesaa beder jeg dig ogsaa, at du vil forlade mig den store Synd, som jeg begaar der udj, at jeg ikke kand komme til, fordj Guds Mand, Præsten, seer derpaa, at udslaae, effter min Skyldighed, noget til diin ære af Herrens Kalk paa Jorden førend jeg drikker af den, hvilket jeg igien skal oprette naar jeg kommer hiem igien, da jeg paa nyt til Forsoning skal drikke din Kalk, og der af give dig din tilbørlig deel. Denne Bøn har jeg seet paa Lappisk hos *Lector von Westen,* men fik ikke Tiid den at afskrive.[1]) (3) gaaer da *Finnen* til Kier-

[1]) *J. Kildal* skriver i Appendix: „En Deel Lapper pleier om Morgenen paa deres Kirke Vei, førend de komme til Kirken, at gaa til Guds Bord — udi Brød eller Ost æde *Maylmen Radiens* Legeme og i Vand drikke *Sarakkas* Blod.

ken, hvor hand gierne passer paa at komme lenge førend Folk der ere komne frem, paa det hand u-behindret, uden for Kierke-gaardens Indheigning, for sig selv alleene, med sin Kone og Børn, kand giøre siin Bøn til Gud, hvilken Bøn ungefæhr er af denne Indhold: Kiere store Gud, nu maae du ikke fortryde der paa, eller straffe os der for, eller befale ***Resten*** |: Præsten :| at afviise os der for, at vi har drukket *Sarachæ* Kalk i dag, førend vi her indstiller os. Vi har derved ikke villet afsige dig vor Tieniste, men ikkun stillet *Saracha* til freeds, at hun og de andre Guder ikke skulle giøre os ont. Nu ville vi til Forsoning med dig i dag, ja flittig her effter, drikke din Kalk; forlad os der fore den store Synd vi her har begaaet, og tag os til Naade. Dermed er alting vel bestilt, og ***Finnen,*** effter sin Tanke, aldeelis værdelig bereed at æde *Jesu* Legem og drikke hans Blod; til hvilken Ende hand da strax (4) gaar ind i Kirken og anmelder sig for Præsten som, i fald han finder ham vel opliust i Guds Kundskab, annammer ham til Skriffte, og der effter til Guds Bord, effterdj disse anførte u-gudeligheder og afguderier, der burde udelukke ham der fra, i hvor vel hand end med mange selfgiorde bodferdigheds Teign lod sig see, og hvor vel han kunde være opliust, til denne Tiid har været skiult for Præstens og allis øyne og videnskab. Effterat de hellige Ting saaleedis af ***Finnen*** er annammet, takker hand Gud der for, og beder tillige, at hand vil hindre, at *Saracha* ikke maae faa at viide, at hand saa andægtig har bedet til Gud, besønderlig, at hand haver afbeedet den Synd, som hand, ved at drikke *Sarachæ* Kalk, har begaaet. Naar hand saa kommer hiem, holder hand *Saracha* sit Løffte, og paa nyt, en Deel til Forsoning for sin Altergang, endeel til Forsikkring om sin troe Tieniste, paa for ommelte Maade og Bøn drikker hendis *Gare* eller Kalk.

Er dette ikke en værdig Giest ved Herrens Nadvere? Er dette ikke iblant *Disciplerne* en *Judas,* der annammer *Jesu* Legeme og Blod med Munden, og haver dog Dievelen i Hiertet? Er dette ikke den giest, Kongen, naar hand gaar ind at besee sine Giester, finder ikke at have Brøllups Klæder paa, og dog er kommen der ind? Gud forbarme sig dog for *Jesu Christi* Skyld, der med sit dyrebare Blod haver forløst dem og alle fra Dievelens Herredømme,

for at oversætte os udj sit Riige, over disse arme Siæle, og lad dem ikke fortabis evindelig.

Een Ting falder mig ind, som jeg, førend jeg forlader denne *Materie,* maae indføre; blant andet, som *Finnerne* beder *Saracha* om Forladelse for, i den Bøn de giør til hende, naar de drikker hendis Kalk, førend de gaaer til Guds Bord, finder man ogsaa |: som til forne er anført :| dette: at hun vill forlade dem den Synd de begaaer der med, at de kand ikke til hendis ære, fordj Præsten seer der paa, komme til at udslaae noget paa Jorden af Herrens Kalk, førend de drikker der af, ligesom de havde giort med *Sarachæ* Kalk, førend de drak af den. Dette giver mig Aarsage at giøre der om denne Underretning: Det er Finnens Maade, hvad Skaal hand ogsaa drikker, at udslaae noget paa Jorden førend hand drikker |: dog ikke uden hand er for sig selv eller i sit eget Selskab :| hvilket skeer da samtlige Guderne, men besønderlig *Jami* |: det er de Døde :| til ære og Tieniste. Men drikker hand nogen særdeelis af-guds Skaal i Besønderlighed, da udslaaer hand og alleene den samme af-gud, hvis skaal hand drikker, en Drik der af til ære. Den Norske Snorle Sturlesens Krønnike er fuld af Vidnisbyrd og opliusning om denne Skik, som haver været brugelig hos de Norske Hedninger, ligesaa vel som hos andre Lands Hedninger, i hvilken henseende det er *Poeten* *) siiger: *libabant pocula Bacchi,* det er: de slog ud paa Jorden noget til *Bacchi* ære, førend de drak hans Skaal. Sandelig, ieg er kommen deraf i den Tanke, ja fleere til mig, at den Maade, som brugis fast hos de fleeste, nemlig at, naar de skall drikke noget af een Kande eller Kruus, som haver staaet der udj Natten over, de da først udslaaer noget der af paa Jorden, er alleene en Levning af eller effter denne ommelte hedenske Sædvane, som har været i Hedenskabet almindelig over det gandske Land, de, som giør dette, meener vel, at de der ved udslaaer det dofne af øllet, det de holder for at have samlet sig øverst i Kanden, hvor udj de meget feyler; thj det eene er saa dovet saa det andet, og vil de have det dofne derfra og alleene det friske beholden, da maatte de udslaae det altsammen,

*) Verg. Aen. III, 354.

effterdi det er altsammen dofnet, og saa blev slet intet beholden. Min Tanke er der fore, at denne *Maneer* er kommen af de hedenske *Libationer*, i hvilke Tiider de intet *Sine Libatione* kunde drikke, hvilken Skik er bleven alleene i denne Post, under forbemelte *Prætext* af Øllets Dovenhed, til overs iblant os.

3. Hvorleedis *Lector von Westen* med stor Fremgang bestormer og bestrider Sathans Riige iblant *Finnerne.*

Den der betragter hvor lang Tiid Sathan haver haft til at befeste sit Rige blant dette Folk, maae vel forundre sig i høyeste Grad der over, at hans Riige udj saa kort Tiid, som skeed er, haver lidt saa merkelig afbræk og svekkelse. Gud, som haver lovet, at lade Sathan trædis under vore Fødder, tilskriver jeg alleene dette store Verk. Hvem, uden hand, haver vel bevæget Kongens Hierte til at anordne denne *Mission,* og til den Ende at skienke Indkomsten af alle Nordlandenis og Findmarkens Kirker til dens Befordring. Hvem, uden hand, er det vel, der haver udvalt, ved Kongens Beskikkelse, *Lector von Westen* til sit Reedskab og Verktøy i dette høye Verk? hvem, uden hand, er det vel, der arbeider baade med *von Westen* og de andre *Missionairer,* at de ikke udkaster deris Garn forgievis? Med et Ord: Guds Barmhiertighed haver begyndt, og hans Allmægtighed skall fuldende dette Verk. Jeg haver til forne givet min *Raison* hvor fore det ikke enten har kundet eller endnu kand være de *ordinaire* Præster mueligt, som det bør sig, at faae *Finnerne,* der holder til udj deres Meenigheder, opliuste og omvendte, den selfsamme *Raison* er det ogsaa, hvor fore *von Westen,* saavel i Nordlandene og *Findmarken,* som udj *Nummedahlen,* og Indherredet, effter *Missions Collegii* Fuldmagt i Kiøbenhavn, haver udsendt og beskikket visse *Missionarii,* af hvilke somme ere ordinerede Præster, somme *Studentere* og *Candidati S: S: ministerii,* hver til et *districtes* Finner at *catechisere* iblant dem. Det faldt vel disse *Missionairer* i Begyndelsen meget vanskeligt at faae udrettet noget got iblant dette Folk, der var ligesom indgroet i det onde, besynderlig effterdi deris Sprog var dem aldeelis u-bekiendt, og ikkun faae Meeninger af *Missionariorum* Tale og Prædikken kunde igien af Finnerne forstaais; Mens effter at de har beflittet sig paa at lære, ved daglig omgiengelse,

det *Lappiske* Sprog |: det von Westen og self temmelig taler, men *perfect* forstaaer :| haver de ved deris Prædikkener og daglig Tale paa *Lappisk* ikke alleene bragt det der hen, at de Finner de ere iblant, ere bleven saa opliust, som mange, der vil have Nafn for opliuste Christne, ikke ere, mens endog, at de ved saadan Sprogs Forstaaelse og der af kommende opliusning, blant *Finnerne,* særdeelis forhen begangne afguderier og Sathans Dyrkelser opdagede, hvilket *Finnerne* self saa meget desto hellere reent ud bekiender, eendeel fordj de nu, der de ere komne udj Guds sande Kundskab, og vandrer udj hans Ords Lius, seer Sathans tusindfold Konster og Bedragerier, med hvilke hand i saa lang Tid haver omleedet dem til deris Siælis Fortabelse, hvor fore de med Glæde self fremviiser deris afgudiske *Altare,* og med Lovsang opoffrer disse vederstyggeligheder til Ilden, paa hvilke de tilforne med Sathanisk *Jougen* og Siungen haver offret saa mangt et Offer til Sathan, og der ved bleven self |: dersom Gud ikke havde udrevet dem af hans Løve-Strube :| et Offer udj den evige Helvedis Ild.

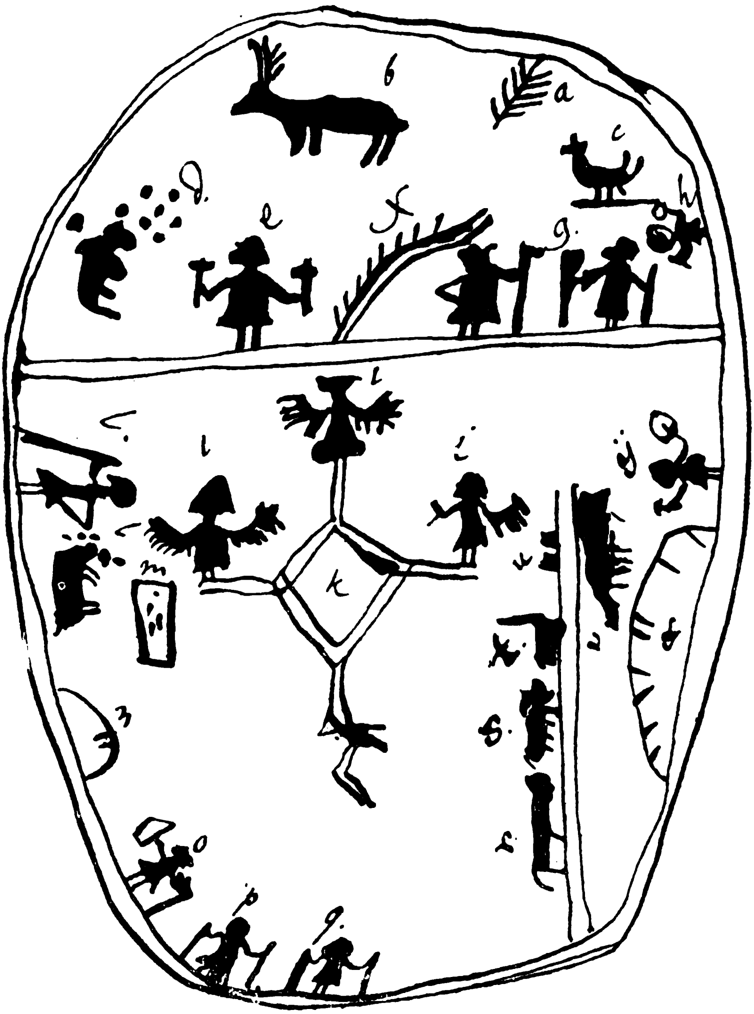
Med overmaade stor Glæde hørte ieg af *Monsr Kildahl*[1]), een af *Missionairerne* i *Ofoden,* at *Finnerne,* da hand effter deris eegen Begiering opbrendte 40 af deris afgudiske *Altarer,* ved et hvert af disse *Altares* Opbrendelse med stor Fryd istemmede med hannem den Psalme: O Gud vi love dig; een deel, siiger jeg, ere de saa meget desto villigere til at bekiende deris Afguderier, formedelst den Kongelige General Pardons Forkyndelse for den Straf deris, før deris omvendelse begangne afguderier og de deraf foraarsagede Ondskaber, effter Loven havde fortient; Men som *Sathan* paa siin Side ikke heller er ørkesløs, har hand ogsaa forhærdet een stor deel blant *Finnerne,* at de ikke eengang vil see, mindre anhøre *Missionarios,* men heller fløtter bort til Sverrig og anden steds, hvor ingen kand komme til dem, end de vil antage *Christi Evangelium* og dereffter afskaffe deris afguderier. For disse maa mand bede og haabe, at Gud skal blødgiøre deris haarde Hierter og omsider saliggiøre deris Siæle. Det hielper og ikke lidet til Opliusning og med Tiden til

1) Jens Kildahl E.

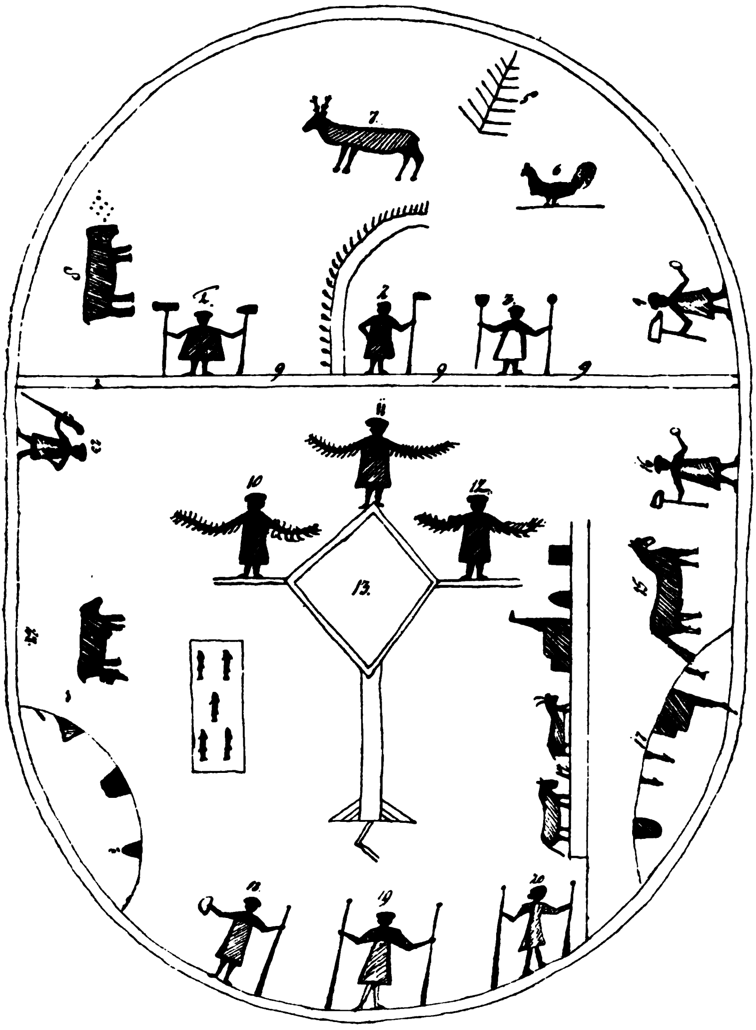
een sand Guds Dørkelse iblant dem, at *von Westen* nu 3de gange, hand har været og besøgt *Finnerne* i Nordlandene og *Findmarken,* foruden det, at hand ved siine Formaninger og underviisninger haver størket dem, haver ogsaa een hver gang taget med sig een stor Deel af deris ungdom og Sønner til *Trundhiem,* hvor hand haver ladet dem lære at læse og skrive, og siden igien sendt dem tilbage til Forældrene, og beskikket dem ikke alleene til at opliuse deris Forældre, mens end ogsaa sat dem, ligesom til under-Skolemestere under *Missionarierne* for andre Finner. Thj der ved kand man vente, at den ungdom, som her effter fødis eller allerede ere fødde, fra deris spæde Aar skal inddrikke den reene Melk, Guds ord og Kundskab udj sig, ligesom deris Forældre tilforn Sathans Kundskab, og at Guds Kundskab, lige som Sathans tilforne, ved dem skal forplantis til Effterkommerne.

Jeg vil slutte denne min *Relation* med *Pauli* ord Phil: 1 Cap. 6 V: Jeg haver et got Haab der til, at den, som begyndte denne gode Gierning hos dette Folk, hand skal ogsaa fuldkomme det indtil *Jesu Christi* Dag; og vi ville alle bede for dem med *Petri* Ord udj hans 1 Ep: 1 Cap: udj det 13. 14. 15. 18. 19. 20. og 21. V. Gud lade dette Folk her efter omgiorde deris Sinds Lender, være ædrue, og sætte deris Haab aldeelis til den Naade, som dennem nu tilbydis, formedelst *Jesu Christi* Aabenbarelse, ligesom lydige Børn at skikke sig, ikke som tilforne, der de levede i vanvittighed effter Begieringer, men effter den, som kaldede dem og er hellig, være hellige i all deris Omgiengelse, vidend is at de ikke ere forløste med forgiengeligt Sølv eller Guld fra deris forfengelige Omgiengelse effter deris Forfædris Skik, mens med *Christi* dyrebare Blod, som et u-skyldigt og u-besmittet Lams, som tilforne var foreskikket, før Verdens Grundvoll blef lagt; mens aabenbaret i de sidste Tider for deris |: og all Verdens :| Skyld, som nu formedelst hannem troe paa Gud, hvilken opvagte hannem fra de døde og gaf hannem Herlighed, paa det de skulle have Troe og Haab til Gud. *Amen!* Ja hør vore Bønner Herre *Jesu Christe. Amen.*

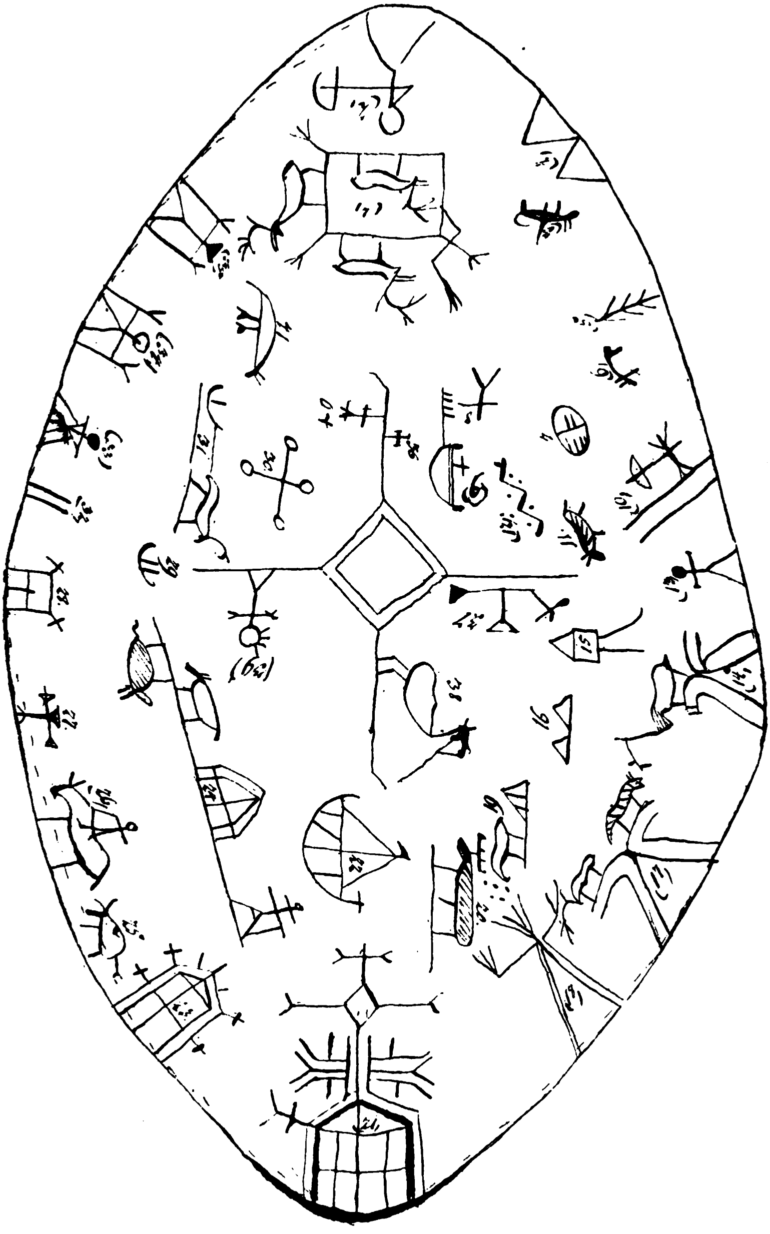
[An. 1723 den 11 Martii].

Den i Relationen beskrevne Runebomme efter Thomas von Westens Tegning (se p. 5).

Den i Relationen beskrevne Runebomme efter en Tegning i No. 23 qv. i Trondhjems Videnskabsselskabs Haandskriftsamling.

Underrettning

om Rune-Bommens rette Brug iblandt Finnerne i Nordlandene og Findmarken saaledes, som det har været af fordum-Tiid.[1])

Naar en Finn har besluttet et at forrette, adspurde hand sin Rune-Bomme, tog den i sin venstre Haand, vendende den Ende, hvor Rins-Dyrenes Samling præsenteres (No. 1) til sit Bryst, faldt ned paa det venstre Knæ, med det høire oprakt, tog hammeren, som er arbeidet af Rins-Horn, tillige med det lille Messing Instrument |: Viiseren kaldet :| i den høire Haand, lagde Viiseren oven paa Skindet, og med Hammeren bankede paa Skindet. Imedens hand saa bankede, sang hand en Sang paa Finsk, som vel uden Tvil har været vantroende, efterdi ingen Fin vil give Meeningen tilkiende; ved denne banken paa Skindet bevægedes Viiseren fra et Sted til et andet iblant Charactererne, indtil den før Sangen var ude, blev u-bevegelig liggendes, i hvor meget hand vilde banke, paa det Signo, som betegnede Finnernes Forehavende, om hans propos skulde blive lykkelig; men skulde det ikke lykkes, da bevegedes Viiseren under og efter Sangen hist og her ved Finnens Banken, som af Begyndelsen. Dette har været Finnerne et infallible Tegn paa en lykkelig eller u-lykkelig Udgang.

Charaktererne haver efterfølgende Betydende:

No. 1) Det Gierde, hvor Finnerne haver deres Rins-Dyr samlede, særdeles om Sommeren, naar de malker Hinderne.
- 2) Finnen gaaer paa Skytterie.
- 3) Hermelin-Dyret.

---

1) No. 23 qv. i Trondhjems Videnskabsselskabs Haandskriftsamling. Vedlagt er 2 Tegninger, hvoraf den ene fremstiller den Runebomme, der beskrives i Manuskriptet, den anden den, der forklares i Nærømanuskriptet. Den her beskrevne Runebomme findes afbildet i Friis, Lappisk Mythologi (Runebomme Nr. 8).

No. 4) Finne Hytterne.
- 5) Træe i Skoven.
- 6) Egeren, eller som de kalde det Dyr, Ikorn.
- 7) Rune-Bommen, hvilket Signum tilkiende om Rune-Bommen spaaer sandt.
- 8) En Fin kommer at besøge den anden.
- 9) Fisker-Baaden med Garnet bag efter.
- 10) Finnerne gaaer paa Biørne-Skiøtterie.
- 11) Biørnen.
- 12) Fugle-leeg ɔ: en Sted paa grønne Enger og gierne hos Fiske-Vand, hvor Uhr-Høns og Tødderne om foraaret samler sig og spiller med hver anden.
- 13) Finne-Qvinden agter at gaae til Staburet.
- 14) Fieldet, hvor Reensdyrene gaae.
- 15) Staburet, bygt i Skoven paa 4 ved Toppen afhugne Træer 10 à 12 Alen høi fra jorden, hvori Finnen giemmer sine Madvarer og bedste Varer, alleene forvaret med en Pind for Døren; men naar derfra, da giemmer de Stien saa vel, at en Fremmed ei kand finde den.
- 16) Finne-Hytter i andre Finne Byer.
- 17) Ulven og Riins-Dyret i Fieldet ɔ: om Ulven har giort Skade blandt Reens-Dyrene.
- 18) Gud den Hellig Aand.
- 19) Om Ulven har været i anden Finne-Bye og giort Reens-dyrene Skade.
- 20) Els-Dyret.
- 21) Gud-Fader.
- 22) Færge-Baaden.
- 23) Guds-Søn.
- 24) Bøygden, det er Byer, hvor Bønderne boer.
- 25) Om mange Kiør skal døe for Bønderne ved foraars Tiid.
- 26) Om gamle Hester skal skydes ihiel hos Bønderne, hvorefter Finnerne søger, som de derved fortiener Penge for at tage Huden af Besterne, og beholde Kiødet til Spise.
- 27) Gand-Flue til at beskade Qvæget.
- 28) Kirken.

No. 29) Bever-Dyret, som bygger sig selv Huus i stridige Aaer 2 à. 3 Etager, at de kand have sine Boliger, som vandet voxer og aftager.
- 30) Gand-Flue til at skade Mennisker.
- 31) Finnen kiører i sin Kirritz med Rinsdyr for.
- 32) Finnernes Begravelse i Fieldet, som er gierne i en Bergrift eller Huule, hvorind de putter deres Liig, iført daglig Klæde-Dragt.
- 33) Finne-Tøiten, ɔ: Finne-Konen.
- 34 og 35) De Mands-Personer, som vogter Rinsdyrene.
- 36) Finnen, som leder efter de Vildfarende Rinsdyr.
- 37) Dievelen.
- 38) Det Reens-dyr, som er bleven borte i Fieldene.
- 39) Solen om den skal skinne og det skal blive klart Veir.
- 40) Gand-Find, som har lært at udsende Gann.
- 41) Goup-Dyret.

Det røde Kaars som paa Rune-Bommen er malet med Biørne-Blod, som Finnen har taget af den skudte Biørns Hierte, og anstrøgen dette sit Oracul med, paa det hand fremdeles skal blive lykkelig i sit Biørne-Skøtterie.

De smaae Tinn-Nagler, paa den anden Ende af Ovalen i Træet findes inddrevne, viiser hvor mange Biørne efter denne Runne-Bommes prophetie ere fældede.

Ligeledes inddriver de smaae Tin- eller Messing-Nagler udi deres Bøsser for hver Biørn de skyder.

Remmerne med Tinn-Traaer omviklede og med gammel Tin og Messing i Enden prydede, ere som Gaver og Taknemmeligheds Tegn til Rune-Bommen, hvilke Finnerne giver, naar de efter dens Anvisning har været lykkelige.

Jo ældre en Runebomme er, jo større Tillid er der satt til den; hvorfor Finnerne efter 2de Aars ofte skiede Anmodning neppe vilde nedføre hosfølgende af Fieldene og lade den fare, som samme skal være arved i 4de Leed.

Characterernes Betydninger aabenbarer ingen Fin, saalænge hand er ædrue; men bliver hand skiænket med Brendeviin, kand man undertiden lære deres Arcana.

Disse Anmærkninger over Rune-Bommens Characterer med meere ere givne af 2de gamle Finner Bendix Andersen Frennings-Field[1]) og Jon Torchelsen Fiplings-Skov[2]), hvilke Fielde henhører til Brøndøe Præstegield.[3])

Relation

af *Niels Knag* om et paa Vadsøe den 8 Dec: 1691 optaget Forhør over den hundre-aarige Fin ***Anders Poulsen,*** og Dennes Bekiendelse om hans Rune Bomme og sammes Brug og Benyttelse, dat. Kiøbenhavn den 15de December [16]93.

Denne Relation findes i:

A. No. 227 fol. i Kallske Samling i Store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn;

B. Appendix til No. 1735 qv. i Thotts Samling ibd.; af B findes Afskrifter i det norske Rigsarkiv og i Kildeskriftfondets Samling i Kristiania (No. 235). Efter Afskriften i Rigsarkivet er Relationen trykt i Vardø-Posten for 1884, No. 33 og 34.

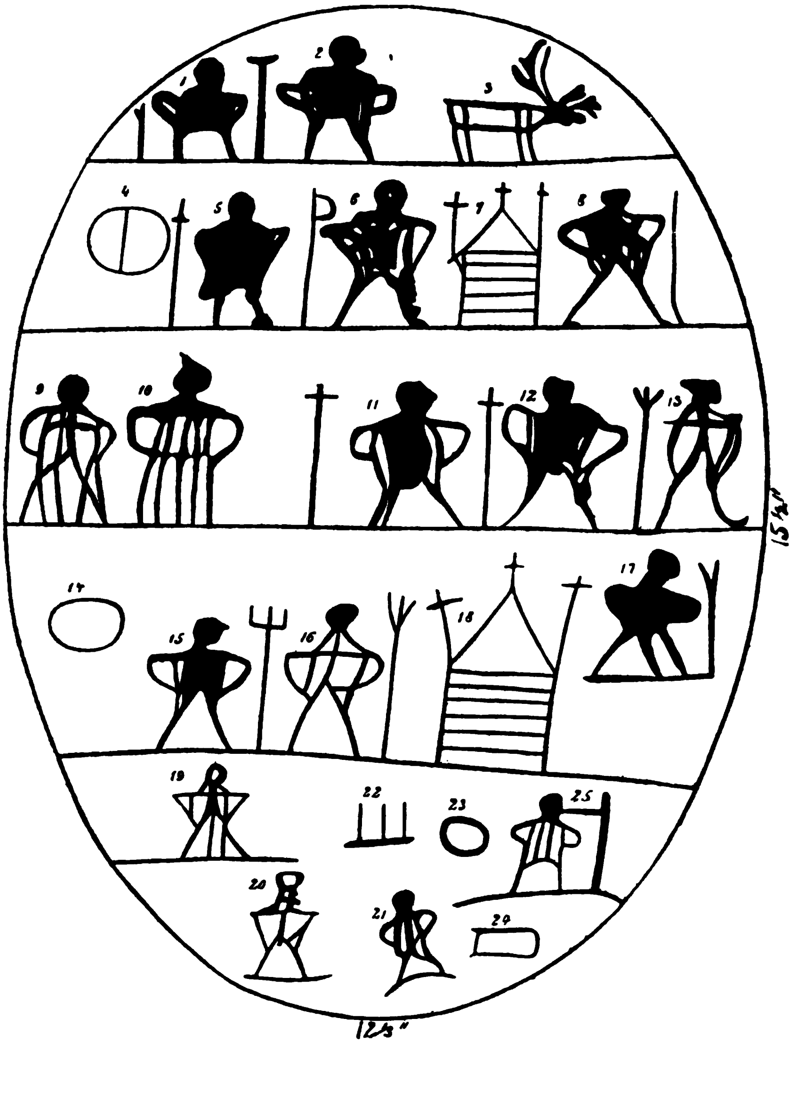
Finmarkens Amts Justitsprotokol for 1692 (i Trondhjems Stiftsarkiv) indeholder en Beretning om Anders Poulsens Sag, som her meddeles med Varianter og Tillæg fra Niels Knags Relation (A og Afskrift af B i Kildeskriftfondets Samling). K. Leem giver et Uddrag af Justitsprotokollen i „Beskrivelse over Finmarkens Lapper", p. 467—474. Den i Relationen omtalte Runebomme findes afbildet i J. A. Friis, Lappisk Mythologi (Runebomme No. 5), hvor et Uddrag af Leems Beskrivelse meddeles p. 36—38. Et Referat efter Justitsprotokollen findes i H. Lillienskiolds Speculum boreale, p. 199—208 (se Tillæg, Nr. 2).

---

1) Frøiningsfjeld i Grong.

2) i Vefsen.

3) Jon Torchelsen er maaske den Jon Torkilson, som løb fra von Westen under hans Ophold i Grong i 1723 (se v. Westens Brev til Presteskabet i Jemteland af 1723, i Twå berättelser om Lapparnes omwändelse ifrån deras fordna widskeppelser och afguderi, p. 71, Stockholm, 1773, og Hammond, p. 451).

Niels Knag, Vicelaugmand ofuer Varanger Laugstoel, fogit oc Sorenskriffer over Findmarchen giør witterligt, at Anno 1692 dend 9: Februarij er Sageting holdet udj Wasøe.

Underfogden Ole Andersen frembragte for Retten en Fin af Varanger ved Navn Anders Poulsen, formedelst han haver havt og brugt it instrument Runnebomen kaldet og derved øvet den slemme ugudelige Trolddomskunst, hvilken Runnebom blev den 7 December passato fra hannem taget og nu paa Tingbordet fremlagt, og begiærede Underfogden, at samme Fins Bekiendelse om denne Runebome, som han udj sin Nærværelse samt Vicelaugmand Niels Knag og Finnelensmanden Poul Iversen, som hans Ord fortolkede d. 8 decbr. passato, maatte hannem foreholdis og oplæsis, om hand dend ikke var gestendig, og hvis hand dend vedstod, formodede Underfogden, at deraf skulde fornemmis hans Trolddomskunst og Guds hellige Navns Misbrug, som han formente ei uden Straf burde afgaa, og var ermelte Andreas Poulsens forhen giorte Bekiendelse, som nu paa Tinget blev forelæst, saaledis:

Sagde sig at være barnfød i Thorne Lapmark i Sverige og ved sine Mandsaar tilholdt i lang Tid ved Søsiden baade i Nordlandene og her i Finmarchen og disimidler contribueret søskat og leding med anden Rettighed ligesom andre Søfinner, haver og mange gifte Børn her i Finmarchen for Vesten og her øster, som skatter til hans K. M. alene, af hvilke en i Vestfinmarchen ved Navn Christopher hand sagde at være en god Dokter, dog ikke kan Runebommens Dokterskab, men kan tale ved Sten og der faa Svar, hvad hand spørger efter, siger sig at være af et smal hundrede Aars Alder, som er fem Gange 20 Aar, og at have lært sin Visdom med Runebommen af sin Moder i sin Ungdom, og da han begyndte at lære, var han det første[1]) Aar vild og gal, dog ikke saa gal, at han giorde nogen Mand Skade, og lovede Gud ham da, at han al sin Livs Tid skulde faa god Lykke, men han sagde sig ikke se Gud, da han fik de Løfter, men saadanne Tanker kom ham stedse i Brystet, da han lærte.

Af for indførte Bekiendelse svarede han til endel Punkter, at

[1]) 2det og 3die *tilf.* AB.

han ei kunde mindes, at hans Søn Christopher kunde tale ved Sten, dog ikke negtede, at han jo var en god Dokter, fragik nu, at han ikke var vild eller gal, da han lærde, og siger sig nu, at han lærde sin Kunst af en Fin ved Navn Anders i Thorne Lapmark, men hans Moder gik ni Aar gal, da hun lærde, og at hun talte ofte ved Gud, item, at denne Runebom haver han ei selv giort, men faaet den af Anders Pedersen i Thorne Lapmark, som hannem lærde, ti samme Fin og sin Moder var af en Tro,

Runnebomen, som nu er her tilstede, bekiendte han tilforn selv at have giort, det han nu benegter, hvilken er meget slidt af dens idelige Brug. Den er af Fyrretræ, udhulet som en stor, rund, dog aflang Skaal, og siger han, at den duer intet, uden den er af Fyrretræ. I Bunden paa den haver han udskaaret 2de aflange Huller og er af Skaalens hele Træ imellem Hullerne, som han holder den med, med den venstre Haand, naar han spiller. Oven paa denne Skaal er fæstet et bered Skind ligesom paa en Tromme, og er samme Skind ligesom et Trommeskind, dog af bered Renskind, hvilket Instrument han kalder Runnebome. Ved Enderne af den hænger et Ræveøre, noch et Ræveøre, et Rævetryne og en Ræveklo, som han siger skal være Prunket paa Runebommen. Paa Skindet af denne Bomme haver han malet [med kogt Olderbarkvand, som giver rød Farve[1]), først afdelt den med fire Streger, som giør fem Rader, og imellem hver Rad var efterskrevne Figurer malet, hver med sin Bemerkning saaledes:

Udj den første Rad staar, efterat han nu bekiendte selv at have giort Runebommen,

1. Et Menniskes lignelse, som han kalder *ilmaris,* det er storm og slemt veir; [naar han tilbeder Gud, da skal den samme indeholde og tilbagekalde sit slemme Veir, og han giør vel slemt Veir[2]), men siger, at det er Synd at bede derom.

2. Et Menniskes Lignelse, som han kalder *diermis,* det er Torden. Naar Gud bedes, saa hielper *diermis,* [at naar det er flo

---

1) ***Fra*** [med sit blod, som er udskaaret under hans brøst AB.

2) ***Fra*** [den kand foruroelige Søen, at Skibe og baade forgaaer, hand kand og forderve Jordens Grøde og Havets fiske og forskaffe ondt Aar, hvorom Gud skal bedes, som hannem det skal tilstede AB.

Veir med meget Regn, da kalder han det Veir tilbage igien, og at denne *diermis* haver ingen Magt, før Gud giver hannem Forlov.[1]) Han tilstod nu ogsaa, at *ilmaris* kan giøre ondt og slemt Veir til at beskadige Skibe og Baade, men *diermis* kan giøre godt Veir igien og forhindre det onde, naar han faar Lov dertil af Gud.

3. En Vildrens Lignelse, som han kalder *Goodde,* det er en Vildren. Naar Gud bedes, da gives ved den Lykke til at faa skyde vilde Rener, og naar der spilles paa Runebommen, da dersom Ringen ikke vil danse til denne Ren, da faar han, som spørger efter god Lykke til Skytteri, ingen Ren den Gang, om han endskiønt giør sin [Flid derefter.[2])

Udi den anden Rad.

1. En rund Cirkel med en Streg igiennem. Den kalder han *peive,* det er Solen; naar Gud bedes, da skal den give godt Solskin, let Luft og smukt Veir, helst naar Rensdyrene vil kalve, naar Korn og Hø skal voxe, og ellers give godt Veir, naar derom bedes.

2. Et Menniskes Lignelse, som han kalder *Jumal barn,* det er Guds Barn, eller Guds Søn Christus; naar han tilbedes, saa løser han af alle Synder.

3. Et Menniskes Lignelse, som han kalder *Jumal-Etziem,* det er Gud Fader. Han straffer alle Synder og ellers hielper, ja forskaffer, ja skikker [og straffer[3]), naar han derom bedes.

4. En Kirkes Lignelse, som han kalder *dom kirk*[4]); den tilbeder han, efterdi han den selv har giort og siger han at faa ved den Syndernes Forladelse, Siælens Salighed og en kristelig Død, og enten man dør eller lever, saa hiælper samme Kirke.[5])

---

1) *Fra* [Skibe og baade i Storm og havs Nød; den giver og god Lykke til Lands og Vands og redder i ald Nød og fare AB.

2) *Fra* [yderste fliid, og naar denne Reen tilstedes at gaae løs, kand den forskaffe andre vilde Reener at komme til den, der skal skyde; kand og bortskreme vilde Reen, at mand ingen kand faae, den kand og foraarsage, at tamme Reen skal vel trives, og Ulvene med andre slemme Dyr skal vige fra dem AB.

3) Fra [straffer, og tilsteder forbete og efterfølgende hvad de giør AB.

4) d. e. Dom-Kirken *tilf.* AB.

5) AB *tilf.* vil nogen have goed Lykke, da skal hand give dend Vox-Lys, Vild Vare, Penge eller andet, hvilket leveres til Provsten til den Kirke som er næst hos, siden tilbedes Gud, og hannem erindres, at den Person har

5. Et Menniskes Lignelse, som han kalder ***Engil,*** det skal være Gud den Helligaand. Naar han bedes, han løser af alle Synder, saa man bliver et nyt og rent Menneske, naar han vil hielpe. Den Gud, som tilbedes, som ofte meldet er, er de Lignelser og Figurer, som han afmalet haver efter Personerne i Guddommen, som han siger, at hans Moder hannem lært haver.

Ellers staar hos hver Person i alle Rader en Staf afmalet, som han kalder ***Juncher Sabbe*** eller ***Stur Herr Sabbe,*** det er Junkers Staf eller Stor Herrens Staf; thi han siger ligesom Jordens Herrer haver deres Staf i Haanden, saa haver og disse Personer Stave i deres Hænder.

Udi den 3die Rad.

1. Et Menniskes Lignelse som kaldes *Ste* ***Anna,*** og siger han, at denne er ***Maries*** Søster og er i Raad med ***Marie,*** naar hun hielper; ellers kan denne intet giøre uden Maries Villie.

2. Et Qvindfolks Lignelse, som han kalder og nævner paa adskillig Maade, ***Maria, Jumal***[1]) ***Enne, Jumal***[1]) ***Ache,*** det er Maria, Christi Moder, Guds Qvinde. Naar hun tilbedes, hielper hun særdeles[2]) Barselqvinder. Hun hielper og til at løse fra alle Synder og hielper, ja tilbedes lige med Gud.

3. 4. 5. Er 3de Menniskers Lignelse, som han kalder ***Julle peive, Julle herr,*** det er Julledage, Julleherrer, som raader Julen, ***oucht Jule***[3]) ***Peiv***[4]) ***herr,*** første Julledags Herre, ***gougt Jule***[3]) ***peive herr,*** Anden Julledags herre, ***Gvolme***[5]) ***Jul***[3]) ***peive herr,*** tredie Julledags Herre. Naar nogen vanhelliger disse Dage, da skal Gud straffe dend; men naar nogen holder dem ret hellig, og [den samme[6]) vil bede Gud om noget, da stilles de Dage frem for Gud, og foregives,

givet det eller det til Dom Kirken, tilmed haver han og holdet sine hellige Dage efterrettelige, derfor formanes og bedes Gud om en goed Lykke til det eller det, særlig naar hand haver syndet, at faae Syndernes forladelse, og da beder formedelst Kirken og det Gode mand Kirken givet haver, om sin Siæls Salighed og om en god og kristelig død, saa hielper Gud ret mandelig.

1) Jummal A.
2) alle *tilf.* AB.
3) Julle A.
4) Peive A.
5) Guolme AB.
6) *Fra* [hand A.

at den eller den har holdt de Dage hellige, og at Gud af des Aarsage vil hielpe.[1]) Videre vilde han ikke om de Dage bekiende.

Udi den 4de Rad,

1. En rund Cirkel, som han kalder ***Manna,*** det skal være Maanen; naar Gud tilbedes[2]), da giver den klart Skin og godt Natveir[3]), omendskiønt det er tykt, skyet Veir. Videre vilde han ikke bekiende.

2 og 3. Er 2de Mends Lignelse, som han kalder [*olmoug **Mane Kirche***[4]), det er, Folk, som gaar til Kirke, hvilke han holder ikkun for en Bemerkning, ligesom andre Folk gaar til Kirke.[5])

4. Er en Kirkes Lignelse, som han kalder ***Kirche***[6]), og skal betyde den Kirke, hvor han haver sit Tilhold ved; til denne Kirke siger han baade sig selv og andre ofre, baade Voxlys, Penge og andet, dog ofrer ingen, medmindre de bliver hiulpen, hvilket Offer de siden leverer til Præsten til den rette Kirke, som denne afmalede haver sin Bemerkning af; item naar nogen er syg eller haver Modgang paa Ren, eller andet ondt er nogen vederfaret, da bedes og loves til denne Kirke, og naar saa nogen bliver hiulpen, da faar Kirken, hvis lovet er.[7])

5. En Mands Lignelse, som staar paa den anden Side Kirken; det skal være en, som kommer paa den anden Side og vil gaa til[8]) Kirke.[9])

Udi den 5te Rad.

1. Et Qvindfolks Lignelse, som skal være den bundne Dievel sin Qvinde[10]), hvis Navn han siger sig ikke vide.[11])

1) saa hielper Gud derfor udi alt hvis som begiæres *tilf.* AB.
2) bedes AB.
3) helst for vandrendes folk *tilf.* AB.
4) *Fra* [Olmoug Manne Kirch AB.
5) AB *tilf.* Ved hvilke hand ligner en deel folk, at naar de gaaer i Kirke, kand hand forgiøre dem, naar hand meener dem ondt, kand og bevilge dem got, naar hand meener dem vel.
6) *Kirch* AB.
7) men det leveres til Præsten, og siger, at mand haver lovet den Præstes Kirke det i Nødsfald *tilf.* AB.
8) eller fra *tilf.* AB.
9) som kand giøres ved ligesom de forrige *tilf.* AB.
10) som er fandens Moder *tilf.* AB.
11) men nævner hende den store Diævels Moder *tilf.* AB.

2. Et Menniskes Lignelse, som staar lidt nedenfor denne første, som han siger skal være [en Dievel, som dræber Folk og Mennesker, og skal være Siugdom.[1])

3. Et Menniskes Lignelse lige for denne, som meldt er, som han siger skal være den Dievel, som nu er løs og regierer i Helvede[2]) og[3]) svæver om i Verden, hvilken han siger sig ikke have Navn paa, og at denne rømte, da Gud bandt den anden Dievel.[4]) Herefter ommeldes, at[5]) da Gud fandt denne, da havde Gud Jernsko paa og trødde denne i en stor Myr.[6])

4. Staar saaledes ; dette kalder han *Hilvet Tol,* det skal være Helvedes Ild; denne Ild brænder [Menniskenes Siæl[7]) i Helvede.

5. Staar saaledes . Dette kalder han *Hilvet Tarve giedme,* som skal være Helvedes Tjærekiedel, som koger Menniskenes Siæl[8]) i Helvede.

6. Staar saaledes ; dette kalder han *Hilvet Haufd;* det er Helvedes Grav, hvorudi kastes alle de Mennisker[9]), som tror paa Dievelen, og kaster Gud dem derudi.

7. Et Menniskes Lignelse, som haver en Streg ligefra Halsen til en Støtte; denne kalder han [*Hvenaaleŝ Gvolisis*[10]), det er en [bunden Dievel i Lænke[11]), som skal være den Dievel, som blev bunden, da Gud skabte Verden.[12])

Til denne Runebomme haver han 2de Hamre, giort af Ren-

---

1) *Fra* [alle Slags Sygdom, som Spedalskhed, falden Syge, Vattersot og deslige, som ellers er een af Diævlene. Dend samme dræber Mennisker og bester, og er alle Slags beskadigelse som nogen paa Legemet kand vederfares AB.

2) og er den bundne Diævels Søn *tilf.* AB.

3) Den AB.

4) som *tilf.* AB.

5) og AB.

6) og saasnart Gud gik fra ham igien, da stoed hand op og løb bort *tilf.* AB.

7) *Fra* [Menniskens Legemer og Siæle AB.

8) Siæle AB.

9) Menniskers Legemer AB.

10) *Fra* [Huenaales Guolises A, Huenaales Geuchses B.

11) Fra [Lenkebunden Diævel AB.

12) hand haver meget at sige i helvede, men intet i Verden *tilf.* AB.

horn, som han kalder *ziaarve vetzier;* med den ene banker han idelig paa Runebommen, naar han noget vil forrette, tilmed haver han af Messing giort som en liden indhul Decsel[1]) med [en Messingring oventil[2]), som han kalder *palm.* Denne sætter han paa Runebommen, som han viste her for Retten, og løftede[3]) Runebommen op og ned med sin Haand, vrier og holder den af og til og imedens banker med Hammeren, og siger han at [ved Messingdecselen faar han at vide, om det eller det er sandt elles ei[4]), [bekiendte ydermere, at naar han spiller paa Runebommen for nogen og Decselen danser imod Solen, da har den en slem Lykke, han spiller for, men kommer den saa langt ned, at han staar ved en af dem, under den sidste Streg i den 5te Rad, da er Gud vred paa den, han spiller for, og maa den samme bede Gud meget, før Decselen vil gaa tilbage igien, saa Gud lader ham se, at han er et syndigt Menniske. Men danser Decselen ret om med Solen, da har den en god Lykke, han spiller for.[5])

[Hernest antog han Runebommen og proberede med Undervisning, hvorledes han spiller, korsede først sig, saa Runebommen og læste Fadervor paa Carelsk og begyndte videre sin Bøn: *ætziem, achie ja barne ja Engilen, væche don,* med flere Ord; og skulde det være Gud Fader, din Moder, ja din Søn, ja den Helligaand, hielp nu, og derved slaar paa sine Billeder, og Decselen dansede op og ned, og han bankede med Hammeren og foreholdt Guderne disse Ord: Ja du Gud, som har skabt Himmel og Jord, Sol og

1) dekkel A.

2) *Fra* [messing Ringe udi AB.

3) løfter AB.

4) Fra [Messingdekkelen svarer ham Gudernes Villie AB.

5) Fra [Naar hand skal spille for Nogen og bede for dend samme om noget, da maa hand slaae paa Rune-Bommen og Dekkelen dandser op og ned; gaar da Dekkelen imod Solen og saa langt ned, at den kommer til en af de Figurer i denne sidste Rad, der Diævelens og Helvedes Afmaling er, og bliver der staaende, og ikke vil dandse tilbage igien, da er Guderne vred paa den, hand spiller for, og forkaster den samme med Liv og Siæl til helvede, saa hand ikke uden største besværlighed kand hielpes i Gudernes Gunst; hænder det sig og, at Dekkelen gaar ikke til den nederste Rad, dog imod Solen, da haver den, hand spiller for slem Lykke; men gaar den med Solen, haver han en god Lykke AB.

Maane, ja Stierner, alle Mennisker, ja Fugle, ja alle Fiske og Havet, og bekiender sine Synder: jeg er et syndigt Menneske, gammel og uværdig, better er det, jeg dør, end du ikke vil hielpe den, vi spør efter; derhos siger sig at giøre Løfte ikke at ville synde mere, med flere hans tilbedende Ord.

Paa Tilspørgelse sagde han, at naar nogen er set Gand udi, kan han ved sine Guder tage samme Gand ud og lade den komme i den samme, som haver den først udset, viiste, hvorledes han det giør, spiller paa Runebommen, at Decselen danser rundt om Bommen, indtil den kommer ned paa en af de Figurer i 5te Rad, som er en af Dievlene; da viger Ganden af den, som haver ham, og i den, som ham har udset, sagde, at han har hiulpet mange i Sverig Lapmark, men ingen her i Landet.

Tjufuer, derom sagde han og viste paa samme Maade som om Gand, at Decselen danser til en af Dievlene; da spiller han saa længe, at Gud straffer Tjufuen, som noget har stiaalet, saa at han tørkes og mavres, og at han bliver ligesom tørt Træ;

Sagde sig og at kunne ved sin Bøn til Gud, naar han spiller paa Runebommen, forskaffe god Lykke til Rensdyr, at Ulven dem ei skulle dræbe, og saa vel i andet erholde god Lykke.

Naar han hielper Barselqvinder, da spiller han paa Runebommen, og faar han at vide Guds Villie, naar Decselen danser paa Runebommen; men for ingen Del ville sige at faa Gudernes Svar anderledes end naar Decselen danser ret om med Solen; paa lige Maade faar han og Videnskab, hvorledes hans Folk lever hiemme, naar han er fra dem, saa og at faa Videnskab, hvor andre Folk lever, siger og, at hans Søn Christopher kan tale med Stene og der faa vide, hvad han spør efter; thi han har gaaet vild og gal, da han lærte, og at Christus har forbødet baade ham og hans Søn, at de ei maa giøre ondt, sagde og, at hans Søn Christopher fik af en Sten at vide det slemme Veir Ao. 86, da de mange Folk blev her øster, hvorfor han forbød, at ingen maatte ro den Dag, men som ingen vilde adlyde ham, ja ikke hans egen Broder, da blev de og borte. End sagde han, at idet han opløfter Runebommen høit i Veiret, eller hans Søn Christopher løfter Stenen høit i Veiret, da faar de Svar, ligesom 2de Mennesker tales ved hverandre.

Om alle disse Gierninger, han sagde sig at kunne forrette, vilde han ei tilstaa nogen af dem her i Landet at have øvet eller brugt og derhos protesterede paa sin Uskyldighed og at intet ondt have forrettet, eller nogen kan klage, at han nogen Menniske har giort ondt i ringeste Maade. Derhos paa Tilspørgelse sagde, at han ikke har forsvoret Gud i Himmelen eller sin Christendom, men naar han tilbad de afmalede Guder, mente han med dem Gud i Himmelen, og efterdi han fornemmer, at det er Øvrigheden imod, at han bruger Runebommen, vil han den nu forlade og ligesom andre Folk tro paa Gud i Himmelen.

Den følgende Dag blev han atter for Retten fremkaldt og paa Tilspørgelse svarede, at da han lærte Runebommens Kunst af sin Moder, skede det, fordi han vilde vide, hvor Folk lever langt fra, om de har god Lykke, han derom spørger efter, om reisendes Folk skal have god Lykke, at ville hielpe Folk, naar de var i Nød, og ved samme Kunst ville giøre godt, hvilket hans Moder sagde, at slig Kunst skulde hun lære ham, men han selv ikke begiærede at ville lære. Ydermere blev han om adskilligt tilspurt, hvorved han alt tilstod den forrige Bekiendelse og den ikke udi noget forandrede, ei heller vilde videre om sit Væsen bekiende end det at være en Kunst og Spil, hvorved han intet ondt har forrettet.[1])

---

[1]) *Fra* „[Hernest antog han Runebommen“ har AB: Da der spilles for nogen, korßer hand først sig, dernæst Rune bomen nogle gange, og læser fader vor med andre bønner og Tilbedelser, som ei forstaaes, thi hand ikke læser det saa høyt, at mand det kand begribe, begynder med grædende Taare i dybeste Devotion sin bøn saaledes: *Atziem, achie, barne ja Engil* seende paa sine billeder, sigende: O fader, din qvinde med din Søn og Engelen, du som har skabt himmel og Jord, Soel og Maane ja Stierne, alle Mennisker, ja alle fugle, ja alle fiske og havet, hielp nu N. N. og sig hannem N. N. og giør det for hannem, hand bekiender sine Synder for dig, hand lover aldrig at synde meere forsætlig imod dig, hielp du ham nu, hvad fleere Ord var kunde ei forstaaes, da hand saaledes længe havde bedet og sukket, derhos erklærende sig selv at være en grov Synder og uværdig baade for sin Alderdom, og for sine mange forseelser, som hand og afbad, lovede at tilgive alle Mennisker, hvad de ham fortørned haver, begyndte strax at banke med Hammeren og Dekkelen dandsede paa Runebommen op og ned af den bevegelse hand giorde med sin haand og de haarde Slag han slog. Fick hand ikke saadan Svar hand vilde, sagde hand, at endel af Guderne

I denne Sag faldt foreløbig følgende Dom: „Denne Sag opsettes, indtil høi Øvrigheds Svar fra Kiøbenhavn indhentes.“ Men den 11te Februar 1692 blev Anders Poulsen om Morgenen, medens han sov, dræbt med 3 Økseslag af en forrykt Person, Villum Gundersen, der som Grund til sin Handling angav, at „Anders var en Troldmand, der havde forgiort en stor Del Folk og Baade, som var blevne borte.“

AB *tilføier:* „Denne Kunst kalder hand Guds Kunst og Docterskab, item at naar Gud ham svarer faaer hand det vide af Dekkelen. Eengang loed jeg som Dekkelen var bleven borte, da sørged hand og var bange, da hand fik den igien, loe hand heel høyt, og var hiertelig glad, læste og lovede sine Guder; hand sagde og, saafremt hand mister denne Rune bome, skeer ham, hans qvinde, ja børn, folk og alt det de havde, stor Ulykke, thi da kunde de ikke tilbede eller vide, hvor det skulle gaae dem. Paa Tilspørgelse sagde hand, heel vel at kunde skyde Gand ud, men det var Synd, hvilket Guderne ikke gierne vil tilstede, uden høy Aarsage, men naar nogen haver forgiort hinanden eller giort andet ondt, og mand kommer til ham og beder om Guds Straf over den Person som saadant giort haver, da beder hand Guderne om stor Straf over hannem, og efter hand haver tilbedet saa spiller hand, og bliver da Straffen denne, at Gud forkaster ham lige ned i helvede med Liv og Siæl, og der faaer hand sin rette Løn, thi hand strax døer, eller og hand spiller saaledes, at det Onde, den første har giort, kand komme af det Menniske som det er sat paa, og vige tilbage paa den samme som det haver først udsat.

Tyvstaalet Gods sagde hand heel læt at kunde skaffe tilbage igien, saa og lade en see Tyven, og naar hand vil saaledes spille, kand hand ved Gud og Dom Kirken straffe den som noget haver staalet, at hand skal tørkes op, forsvinde og mavres.

---

ville svare og hielpe, og de andre vilde ikke, saa de vare ueens, da tilbad han atter de som ikke vilde hielpe, og raabte høyt som tilforn, foreholdende Guderne, at de ikke skulle være bange for Normand, thi omendskiønt hand spiller i Normands huus, skal dog Normand ikke giøre dem ondt, de maa ikke lyve, men sige ret Sandhed, den begiæres, vi begiær ikke de skal lyve, vi vil endelig vide, hvorledes det høver, vi spørger efter; dermed spiller hand paa nyt igien og fik endelig Svar etc.

Desligeste, naar hand spørger Guderne, siger de ham, naar hand spiller, om Skib, baader, ja Mennisker, ja Reener og deslige, om det haver goed eller slem Lykke, naar hand og beder Guderne med Dom Kirken og de andre, som kand giøre got og ondt, da kand de forskaffe og giøre alt det onde de vil og mand begiærer, sigende derhos, at det var dog stor Synd naar saa skeede.

Barsel Qvinder kand hand og hielpe, at de aldeles ingen Pine skal have, hvorudi Maria er den beste hielp. Naar hand er borte, og hand spørger Guderne om hans folkes og huuses Tilstand hiemme, giver de hannem derom vis Svar; det samme kand hand og spørge om andre folk, endog de ere nogle hundrede Mile borte, item sige, naar og hvad dag Skib skal komme, hvordan Skipperen er af Skikkelse, hvad og hvor mange folk hand har inde. Men see, sagde hand, vor Søn Christopher, hand sitter better Docter som vi, hand haver ofte tallet med Gud, hand haver Guds Viisdom paa sit hoved, hand kand tale med Steen og Træ, naar hand vil, ligesom vi faaer Svar af Dekkelen paa Rune bomen, saa faaer hand Svar af Steen og Træ, men maaskee hand er Troldoms Docter ogsaa, thi hand haver gaaet mandelig gal og vild, da hand lærede, dog haver Christus forbødet baade ham og hans Søn at giøre ondt, ligevel vidste Christopher, sagde hand, det slemme Veir, som Ao. 86 skeede, da de mange Mennisker ved Waardøe blev borte, hvorom hand advarede sin broder, ei den Dag at roe, thi den Mand, broderen roede med, sagde hand, skulle blive borte, alligevel vilde broderen ei blive i land, derfor blev hand og med de andre. Jeg spurte ham og, om hand vilde lære mig sine Konster, saa at jeg kunde ligesom hand spille paa Rune Bomen, saa vilde jeg give hannem hvad hand hos mig vilde have, tilmed skulle hand blive fri og ingen Straf lide, sagde, det ret at være mit Alvor at ville lære, dog saa stiltsvigende, at ingen maatte det vide. Da hand ikke andet merkede end det var mit Alvor, loe hand hiertelig, og sagde, om jeg vilde lære, saa vilde hand med en god Villie give mig denne Rune Bome, thi da kunde jeg hielpe ham og alle hans Slegt. Jeg spurte ham, om jeg ogsaa skulle gaae et Aar vild og gal, naar jeg lærde, dertil svarede hand, maaske Nei, du har better forstandig paa din hoved, du taaler better stor Viisdom som fattig

Finnemand sin hoved, du giemer vel den Kloog og dend Guds Viisdom, ja den Docterskab uden gal, ja uden vild, see saa vi lærer dig, nu skal du først aabenbare for ald denne Gud, ja for *Achien* for *Domkirk,* ja ald med haab, ret aabenbarlig bekiende ald din Synd du haver giort i denne Verden, som du kand mindes, saa skal du bede ald den Gud om forladelse, saa vi det hører, ja falde paa din bar Knæ og bede ham med ret hierte, der næst skal du love, du aldrig din Liv lang vil giøre meere slig Synd, og troe ja tænke i dit hierte hand er ret Gud, see saa hør hand Gud dig, saa hielper hand dig, hand giver ret strax forladelse og giver dig mandelig stor Viisdom, hand passer ikke syndig Menniske, naar hand ikke først beder om forladelse.

Da hand dette havde talt, spurte jeg ham, hvad jeg meere skulle giøre, naar jeg skulle lære? hvortil hand spurte Guderne, som hannem svarede, du skal ikke sige hannem meer, før hand haver giort alt det som nu er sagt: jeg svarede det ingen lunde vil giøre, med mindre hand vilde sige mig det altsammen fra begyndelsen til Enden, hvorledes jeg skulle lære. Hand spurte Gud atter igien, hvor hand blev befalet mig ikke videre at sige, før jeg dem havde erklæret for Guder, bekiendt mine Synder for dem, bedet dem om forladelse, og derhos giort Løfter om et reent og helligt Levnet og endelig om den Viisdom jeg forlanget, da saadant ikke skeede, blev hand ikke tilfreds og græd meget.

Om de folk, som kand spille paa Rune Bomen, siger alle finner, at de ere de argeste Troldmænd og Gandhunde som til er, thi de læt kand forgiøre et Menniske med alt det hand eyer, ja sette den Onde af den eene og paa den anden, forvexle Menniskernes Lykke, at den, som før havde en ond Lykke, skal faae en goed Lykke, og den, som før havde en goed Lykke, skal have en ond, og fast giøre hvad de selv vil, thi de haver Diævelen skinbarlig hos sig; De ere og meget forfarne i samme Konst, som taler ved Steen og Træ, iblant hvilke er denne finds Søn, ved Navn Christopher, som har viist mig Menniskers Gestalt i et beger brændeviin, har ladet en Tindkande dandse for sig paa bordet, manet en Jord frosen Steen at komme op til sig, med fleere hans gøgle Konster mand har seet af ham. Denne maatte for nogle Aar forføye sig fra Øst-

finmarken formedelst en gammel finne Qvinde hand var ueens med, hvilke begge certerede udi Konsten med hinanden, og som hun var stærkere end hand i samme Konst, maatte hand reyse bort, men siden kunde hans Gand rekke længere end hendes, saa hand hende nu skal have forgiort, at hun optørkedes og døde. En anden finn, som er temmelig klog, siger, at denne gamle finne Qvinde og forbem^te Anders Poulsen ere gifte og haver havt bryllup udi helvede, hvorpaa hand har soret og det med Eed stadfæstet.

Bemeldte Christopher og hans fader kunde iblant andet giøre mange puserlige Konster, særlig om Qvindfolk, om det er Kone eller Pige, som lader nogen ligge hos dem, kunde de sige, hvem det var, naar det var og hvor ofte."

Tillæg.

Fortegnelse over Haandskrifter i Danmark og Norge, der indeholder Oplysninger om Lappernes Hedenskab og Overtro.

1. *Vardøhus Lens Justitsprotokol* for 1627—1633 i Trondhjems Stiftsarkiv. Den indeholder under $^{27}/_{4}$ 1627 en Bekjendelse af Lappen Qvive Baardsen i Talvik om, hvorledes han gjorde Bør, og om hvorledes man forfærdigede og brugte Runebommen. Denne Bekjendelse er trykt i *Tromsø-Tidende,* 1843, No. 69, og efter Biskop Gunnerus' Excerpter (nu i Rigsarkivet) i Uddrag i *Skillingsmagazin,* 1885, No. 20 og i *B. M. Keilhau,* Reise i Øst- og Vest-Finmarken, p. 215 f. Den er benyttet af *K. Leem,* Beskrivelse over Finmarkens Lapper, p. 474, og Afsnittet om Runebommen er meddelt af *J. Qvigstad* i Journal de la société finno-ougrienne, III, p. 100 f.
2. *Speculum boreale,* forfattet 1698 af *Hans Lillienskiold,* Amtmand i Finmarken 1684—1700, = No. 948—949 fol. i Thotts Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift i Kildeskriftfondets Samling, No. 148.

Afskriften (I, p. 92) indeholder Beretning om 3 lappiske Offersteder i Varanger: Bjerget Meitske inderst i Varangerfjorden, Bjerget Meitske i Kjøfjorden og et Sted nær Komagelven, samt Oplysning om hedenske Lappegrave ved Varangerfjorden. Paa førstnævnte Offersted „ofrede Lapperne paa Bjergets øverste Flade fordum til den Afgud Storjunkeren" (sml. Leem, Beskrivelse, p. 432); i 1718 saaes paa dette Sted friske Renhorn (Hammond, Den nordiske Missions-Historie, p. 776).

3. *Instruks for Helligdagsvægtere i Varanger,* dat. Vadsø 4/8 1711, udstedt af „Erich lorich amptmand og Ludvig Christian Paus Proust" = No. 227 fol. i Kallske Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn. Den indeholder nogle Oplysninger om Varangerlappernes Hedenskab. Den er trykt af Hammond, p. 28—34.
4. Copie af Provst og Sogne Præst paa Vadsøe i Finmarken *Ludvig Pauses Relation om Lappernes Afguderier og Vildfarelser,* Dat. Wadsøe den 12 Martii 1715, = No. 227 fol. i Kallske Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn. Den indeholder 1) Opregning af Lappernes Offersteder i Østfinmarken og delvis i Vestfinmarken (benyttet af *K. Leem,* Beskrivelse, p. 431—442 med nye Tillæg for Vestfinmarken), 2) Relation om de dievle og onde bedragelige Aander, som fordum har og endnu aabenbarer sig og aabenbarligen skal grassere blant endeel af finnerne.

Paus bygger væsentlig paa Isac Olsens Meddelelser, tildels ogsaa paa egne Iagttagelser. Han opregner følgende „Djævle": 1) Noidegadzer [*noaidde-gazze*], 2) Jullegadzer [*juovlla-gazze*], 3) Toento [*doanta*], 4) Wuocko, 5) Jammisgadzer [*jamiš-gazze*], 6) Æimogadzer, 7) Jammissteller, 8) Jammiscuser [*jamiš-kuš*], 9) Giedtnis og hans Frue Atzien [*Jetanas* og *Acciš-ædne*], 10) Tziackalag [*čakkalaggak,* pl.], 11) Aillis [*ailas* l. *ailes*], 12) Golle-sparra-alma, „Guldrings og Sølvspenders Mand", kaldes ogsaa Passe Irgie [*basse irgge*], 13) Oddesagga-gadzer [*oddasakka-gazze*], 14) Snolla-gadzer [*snoalla-gazze*], 15) Stalla [*stallo*], 16) Wessedursses [finsk *vesi-tursas*], 17) Govitter [*guvitter*], 18) Passe alma [*basse almai*].

5. ***Om Missionsvæsenet.*** En Samling Aktstykker, = No. 421 qv. i den Holstein-Ledreborgske Haandskriftsamling i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift i Kildeskriftfondets Samling, No. 313.

No. 17. Brev, dat. Talvik $^{8}/_{11}$ 1716 fra ***Missionær Jens Bloch*** til Thomas von Westen om et lappisk Offersted paa Akka-njargga i Kvalsund i Hammerfest Prestegjeld (se Hammond, p. 737 f.).

No. 26. Indberetning til Missionskollegiet fra ***Provst*** i Østfinmarken, ***Hr. Paus,*** dat. Varanger $^{17}/_{11}$ 1717, indeholder en Bekjendelse af Noiden Jon Andersen, født i Tromsø Distrikt.

6. ***Defekt Manuskript i liden Oktav af Isac Olsen,*** forfattet efter 1715, opbevares for Tiden af Rektor J. Qvigstad i Tromsø. Det har bestaaet af p. 1—196 og med ny Paginering p. 170—500; p. 1—68 og 474—500 mangler, og p. 469—474 er defekte. Manuskriptet indeholder først (p. 1—195) en værdiløs historisk Indledning; derpaa gaar Forfatteren over til at omtale, hvad han selv har erfaret blandt Lapperne i Finmarken „om de Dievele og satans Engle som er iblant Lappefinnerne og aabenbarer sig for dem og lærer dem troldom og afguderi og om de onde aander og Geister som tiener finnerne.“ Beretningen er naiv og tautologisk, men paalidelig og af stor Betydning, da den viser Forskjellen mellem Lappernes Overtro i Finmarken og i de sydligere Egne. I en Ansøgning til Missionskollegiet, dat. Kjøbenhavn $^{4}/_{12}$ 1720, anfører Isac Olsen, at han har forfattet og leveret von Westen „en liden Bog om Lappernes Vildfarelse og Overtroe, som jeg fik igjen at overse, som jeg og har gjort. Overleverede jeg og i Trundhjem til Hr. Lectoren en skreven Bog om Lappernes Vildfarelser i Troen, forbedred og vidtløftigere end den forrige omtalte, hvilken nu siges, at Ds. Excellence grev Reventlov skal have en Copie derudaf. Samt og et andet mindre om samme Materie, nemlig Lappernes Overtroe, som og er leveret til von Westen.“ Disse Skrifter synes at være tabte og er vistnok forskjellige fra det hos Udgiveren beroende Manuskript.

7. ***Brev fra Thomas von Westen*** til Missionskollegiet, dat. Trond-

hjem $^{28}/_{8}$ 1723, = No. 227 fol. i Kallske Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, aftrykt af Hammond, p. 480—485.

8. *En Kort beskrifning* om Kongl. Missions Collegio i Dannemark, om Missionen, lapp-Scholarne och lapparnes faselige afguda-dyrkan, med mehre, författat in Martio 1727 af *Henric Forbus*, = no. 76 qv. i Trondhjems Videnskabsselskabs Haandskriftsamling. Dette MS. findes ogsaa i Kjøbenhavn: No. 988 fol. i Nye kgl. Saml. i Store kgl. Bibl. og i Stockholm No. 89 qv. i Kgl. Bibl.

Forfatteren, Henr. Joh. Forbus, f. 1674, var Kyrkoherde i Nedre Torneå 1706—1725 og Provst. Hans Beretning viser en paafaldende Overensstemmelse med følgende Skrifter:

1) *„Relation om Lappernes Afguder“* af en ukjendt Forfatter, benyttet af *Leem* i hans Beskrivelse over Finmarkens Lapper, p. 409—419,

2) *„Efterretning om Finners og Lappers hedenske Religion“* i Skand. Litt.-Selskabs Skrift. II, 1807, af *Sigvard Kildal*, Missionær i Ofoten og Tysfjorden 1729—1734, indsendt 1730 til Kancelliraad Thomas Bredal. Af Sigv. Kildals Angivelser p. 466 og 472 f. sammenholdt med Hammond, p. 255* fremgaar det, at Kildals Beretning er forfattet i April 1730.

3) *Efterretninger om den lappiske Mythologi*, meddelte af Chr. Ganander i hans Mythologia Fennica, Åbo 1789 efter et Manuskript af *Linert Sidenius*, Missionær i Senjen 1725—1728. Ganander oplyser, at dette Manuskript $^{17}/_{10}$ 1726 blev afsendt fra Ibbestad til Kyrkoherden Johan Tornberg i Jukkasjärvi og af ham $^{1}/_{1}$ 1728 til Provst Henr. Forbus; han bemerker, at det er overensstemmende med en anden dansk Missionær Jøns Kijhldals Berettelser.

Mellem Gananders Efterretninger og Relationen hos Leem er Overensstemmelsen saa stor, at man med v. Düben (Om Lappland och Lapparne, p. 215) maa antage, at den „ukjendte Forfatter“ hos Leem har været L. Sidenius.

Jeg antager, at saavel *Henr. Forbus* som *Sigv. Kildal* og *L. Sidenius* har benyttet en fælles Kilde, og dette maa

være Optegnelser af ***Jens Kildal.*** Denne Mand, f. 1683, var fra 1721 Missionær i Salten og virkede især i Ofoten og Tysfjorden. Før Thomas von Westen paa sin 3dje Missionsreise i August 1722 kom til Ofoten, havde Jens Kildal ikke udforsket Lappernes Hedenskab (Hammond, p. 838); men nu gjorde von Westen dette. Jens Kildal blev hans Ledsager paa Resten af Reisen og havde saaledes god Anledning til at blive bekjendt med Lappernes Hedenskab i Nordland og Trondhjems Stift. I 1725 var J. Kildal i Vesteraalen og tog af Lapperne der Bekjendelser om deres Hedenskab (Hammond, p. 841); disse blev sendte til von Westen. I 1727 opholdt Kildal sig 4de—13de Marts i Torneå, og Forbus oplyser, at alt, hvad der i hans Beretning er indført om Lappernes Afguder, Afgudsdyrkelse, Missionen, Skolerne m. m., er til selve Meningerne og Sammenhængen forelæst Missionæren Hr. Jøns Kihldal ved hans Ophold i Torneå og af ham stadfæstet saa virkelig at være i Hr. Borgermesteren Seger Svanbergs Nærværelse. Da Forbus forfattede sin Beretning i Marts 1727 og da endnu ikke havde erholdt Sidenius' Manuskript, maa han have faaet sine Oplysninger af J. Kildal, og Overensstemmelsen mellem Forbus' Beretning og Sidenius' Manuskript samt Sigv. Kildals „Efterretning“ maa forklares saaledes, at J. Kildal allerede tidligere har forfattet en Beretning om Lappernes Hedenskab, der er bleven benyttet saavel af L. Sidenius som af hans Broder Sigvard Kildal. J. Kildal, von Westens høit betroede Medhjælper og Fuldmægtig i Nordlandene, var som ingen anden Missionær kjendt med Lappernes Hedenskab og havde de bedste Betingelser for at give en Fremstilling deraf. Af hans Skrift „Afguderiets Dempelse“ (se 11 i det følgende) sees, at Forbus i 1728 sendte et Skrift til L. Sidenius og Simon Kildal, „hvilket handlede om, at alle Lapper have været Afgudsdyrkere, og at de have havt mange Guder“, og „begjærede, at de vilde stadfæste begge disse Ting.“ ***L. Sidenius***[1]) afgav da følgende Erklæring: „Jeg har befundet, at

[1]) Sidenius arbeidede 1725 og 1726 paa mange afgudiske Lapper til Omvendelse, baade sør ved Trondhjem, saa og paa nordre Steder, fornemmelig

Lapperne har havt efterfølgende Guder: Passevare Olmai, Passevare Neyda, Passevare Sarva, Passevare Guli, Wurnes Lodde, Nemo Guli, Poskjo Akka, Maderakka, Uxakka, Jabme Akka, Maylmen Radien, Kjorva Radien, Rana Neyda, Passevare Lodde, Leyb Olmai, Sarakka, Biex Olmai, Kjase Olmai. Disse har været de fornemste Guder blant Lapperne; men de har ellers havt mangfoldige andre. Umea, Pita og Ingermanlands Lapper, som skatter baade til Norge og Sværik, har synderlig gjort deres Bekjendelser og tilstaaet deres Afguderie. — Maylmen Radiens og Sarakkas Altérens Sakramente har kun været brugt sør i Landet, men ikke Nor." (Buxnæs $^{23}/_{7}$ 1728).

Simon Kildal[1]) erklærede: „Jeg bevidner, at blant mange Lappe-Guder, som jeg ikke er synderlig bekant om, er disse mig bekante: Passevare Olmaj osv. (som L. Sidenius). Disse vare dyrkede i Follerne [Nord- og Sørfolden i Salten], Saltdalen og Lapmarken, som grænser til Nord- og Sør Huttene [Kvikkjok og Silbojok], hvilket jeg oprigtigt har faaet at vide af Lapper, som jeg har havt i hemmelig aandelig Behandling, da de vare blevne omvendte." (Nor-Follen $^{23}/_{9}$ 1728).

9. Kort og udførlig ***Beretning om Dend saakaldede Gan*** Som Finnerne, og de, som boe i Findmarken øve deres Troldoms Konst med og Kaldes At Skyde eller gjøre Gan. Allerunderdanigst offereret Konning Friderich den Fjerde af ***Hans Lønborg*** Sognepræst til Fruering og Vitved Sogner, = No. 1559 qv. i Nye kgl. Samlinger i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn (e MS. Magnæi No. 894), Afskrift i Kildeskriftfondets Samling, No. 262, og = No. 228 fol. i Kallske Saml. i Store kgl. Bibl. Forfatteren, Hans Hansen Lønborg blev født 1653 og var 1686—1730 Prest i Fruering (ved Skanderborg). Dette Skrift indeholder intet af Betydning; det er trykt i ***Vardøposten***, 1885, No. 4. 7. 11 efter en Afskrift i det norske Rigsarkiv.

---

gjorde han adskillige Reiser op paa Fjeldene til dem, og der stræbede til deres Omvendelse (J. Kildals „Afguderiets Dempelse"). Han blev 1725 beskikket til Missionær i Senjen og blev 1728 Vicepastor til Buksnes i Lofoten.

1) Simon Kildal var i 1726—1728 Lærer for Lapperne i Saltdalen, Folden og omliggende Steder.

10. ***Epitomes historiæ missionis Lapponicæ pars prima. Anlangende de Nordske Lappers Hedendom og Superstitioner,*** = No. 603 qv. i Kallske Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift i Kildeskriftfondets Samling, No. 293, forfattet af Mag. ***Hans Skanke,*** f. 1679, 1709 Konrektor, 1732 Rektor ved Trondhjems Kathedralskole, 1738 Sogneprest til Melhus, død 1739. Erich Johan ***Jessens*** „Afhandling om de norske Finners og Lappers hedenske Religion, med en Tegning af en Rune-Bomme" (Tillæg til Leems Beskrivelse) er med nogle Forandringer i Udtryksmaaden og med nogen Omstilling af Stoffet helt og holden tagen fra Skankes Manuskript; første Del af § 14 hos Jessen er dog hentet fra No. 7 i denne Fortegnelse (et Brev fra Thomas von Westen). Skrivemaaden af de lappiske Navne har Jessen bragt i Overensstemmelse med Leems Lappisk. Den Runebomme, som Jessen afbilder efter p. 2, er en Gjengivelse af Skankes Tegning af en Runebomme; Skankes Navne paa Figurerne peger hen paa, at Runebommen var fra Trondhjems Stift, saaledes No. 17 ***konso*** (Ulv), No. 36 ***bjøro*** (Bæver), No. 38 ***biri*** (Bjørn), No. 39 ***laule*** (Maar).

Mag. Skanke havde som Student 1701 om Sommeren opholdt sig paa Tromsø og da lært Lappisk. 1705 blev han Famulus hos Biskop Peder Krog og fulgte ham paa hans Visitats gjennem hele Finmarken. Da von Westen var død 1727, tog Skanke til sig alle hans Papirer. Efter en Fortegnelse i Trondhjems Stiftsarkiv indeholdt disse blandt andet:

5. Finnernes Bekjendelser fra Tromsøen til Nommedalen,
6. En Bog med Bekjendelser af Overhaldens Finner,
7. „ „ „ „ „ Snaasens Finner,
18. „ „ „ „ „ Inderøens og Selbos Finner,
21. „ „ „ „ „ Merakers Finner,
25. „ „ „ „ „ Beitstadens og Snaasens Finner,
27. „ „ „ „ „ Overhaldens Finner, af Pet. J. Muus, 1723.

Paa Befaling af Missionskollegiet forfattede Skanke efter von Westens Død ***Epitome historiæ missionis lapponicæ,*** der

stykkevis nedsendtes til Kjøbenhavn i 1728 og 1729; Resten af Missionshistorien nedsendtes til Kjøbenhavn $^{18}/_{2}$ 1730. Skanke bygger paa von Westens Optegnelser; disse er gaaet tabt, da ingen tog vare paa dem efter Skankes Død (Hammond, p. 589).

11. *Afguderiets Dempelse og Den sande Lærdoms Fremgang* (En Prædiken). — Samt dens *Appendix,* handlende om Lector Hr. Thomas von Westens Arbeyde paa de Aar 1722 og 1723 til Nordlandenes og Trondhjems Amts afgudiske Lappers Omvendelse, og om den store Omvendelse, som derpaa fulgte, af *Jens Kildal,* dat. Kjornes [i Tysfjorden] $^{29}/_{1}$ 1730, = No. 815 fol. i Thottske Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift i Kildeskriftfondets Samling, No. 270, og i det norske Rigsarkiv.

Skriftet er nærmest bestemt til Veiledning for Lappeskolemesterne til at omvende afgudiske Lapper. *J. Kildal* (om hvem se under No. 3) beretter, dels efter hvad han selv har hørt af Lapperne, dels efter Thomas von Westens Konfessionsbøger, som han flittig har læst i. Han behandler især Lapperne i Senjen og Salten og meddeler Oplysninger, som ikke har været kjendte af Skanke (se No. 12). Den vigtigste Del af Skriftet er *Appendix,* i hvilket han behandler Lappernes Afguderi i 7 Poster: 1) Om Lappers Sjælers Afkom [Oprindelse], og hvor de komme hen, samt om deres Legemers Afkom, og deres Endeligt. 2) Om den Foragt, som Qvindekjønnet er udi for Leyb-Olmaj. 3) Om Noyder, og andre afgudiske Lappers Runen. 4) Om Noydens spiritibus familiaribus. 5) Om Lappernes Omdøbelse. 6) Om Maylmen Radiens og Sarakkas Alterens Sacrament. 7) Om Lappernes Offringer.

Man har af Jens Kildal en *Beskrivelse af Runebommen,* trykt i Trondhjems Videnskabsselskabs Aarsskrift for 1896, No. 4, p. 46—53.

12. *P. Schnitler, Examinations-Protokol* i Grænsereguleringens Arkiv i det norske Rigsarkiv: Om et Offersted (Forrevæggen) i Ofoten (Vol. 3, p. 264); om et Offersted (Kviteberg) i Kvænangen i Tromsø Amt (Vol. 4, p. 343). Beskrivelse af Runebommen og Beretning om et Afgudsbillede af Træ paa Fjeldene

Øst for Tydalen paa den svenske Grænse (Vol. 7, p. 19, 20—22), aftrykt af Y. Nielsen i Det norske geografiske Selskabs Årbog I, p. 40).

13. ***Om Lappernes Væsen i Levemaade og Afguds-Dyrkelse i Nordlandene*** fra forrige Tiider, = No. 947 fol. i Thottske Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift i Kildeskriftfondets Samling, No. 263.

Beretningen om Lappernes Afgudsdyrkelse er hentet fra J. Kildals ***Appendix*** og hans Beskrivelse af Runebommen (se No. 11) og indeholder intet nyt. Forfatteren synes at have været bosat i Bodø Prestegjeld og maa have skrevet efter 1752, da der i Afhandlingen omtales en Lap i Bodø Prestegjeld, der døde i 1752, og hvis Søn Forfatteren kjender. Beretningen handler om Lapperne i Nordlands Amt og Senjen.

I sin „Beskrivelse over Finmarkens Lapper“ behandler ***K. Leem*** i k. 18—20 Lappernes Afguder, Ofringer, Troldom etc. Hans Kilder har været, foruden hans egne Iagttagelser, de finmarkske Justitsprotokoller fra det 17de Aarhundrede (se frg. Fortegnelse, No. 1, og Niels Knags Relation), Relation om Lappernes Afguder (se Fortegn., No. 8), Lillienskiolds Speculum boreale (se Fortegn., No. 2), L. Paus' Relation (Fortegn., No. 4), formodentlig ogsaa Optegnelser af Isac Olsen. Hvad Leem beretter om Troldkvinder p. 452—464, har han hentet fra de finmarkske Justitsprotokoller fra det 17de Aarh.; men disse Troldkvinder var alle norske. Den Runebomme, som findes afbildet hos Leem, Tab. XC og XCI, og som havde tilhørt en Lap fra Merakerfjeldet (p. 467), er den samme, som findes afbildet i Friis' Mythologie, Runebomme No. 6, og som efter Friis findes i Bergens Museum.

TWO NEW LITHOTHAMNIA

BY

M. FOSLIE

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1903. NO. 2

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1903

Lithothamnion monostromaticum Fosl. mscr.

Thallus forming crusts of indefinate shape on *Nitophyllum*, monostromatic except in the neighbourhood of the conceptacles. Sporangia-conceptacles subprominent, flattened in the central parts, 250—400 μ in diameter.

The plant forms at first delicate suborbicular crusts on *Nitophyllum*, which little by little become confluent and at length form somewhat extended crusts of indefinate shape. Occasionally new crusts may be formed upon the primary. Judging from a scanty material the species is monostromatic except where reproductive organs appear or are in development. When seen from the surface the cells are partly square with a little rounded corners, 7—10 μ in diameter, partly and most frequently more or less elongated, or up to about 15 μ long. On a vertical section they are somewhat rounded and of about the same diameter as seen from the surface, or slightly elongated partly in horizontal partly in vertical direction.

The conceptacles of sporangia are at first convex, subprominent, circular in circumference or now and then almost oblong when seen from above. Afterwards they frequently appear to become decorticated in the central parts and flattened, or occasionally almost disc-shaped, 250—400 μ in diameter and traversed by a number of delicate musiferous canals. The sporangia are four-parted, about 60 μ long and 30 μ broad. The conceptacles of cystocarps are hemispheric-conical, rather low and of about the same diameter as the former. A few smaller conceptacles in company with de preceding are perhaps those of antheridia.

The species stands nearest to *Lithothamnion corticiforme*. It is hitherto only known from New Zealand.

Lithothamnion lamellatum Setch. et Fosl. mscr.

Thallus lamellate, scantily prolificating, horizontally extended and partly attached; conceptacles of sporangia subprominent, flattened in the central parts, 350—600 μ in diameter.

This species forms suborbicular or irregular lamels, which in the specimens seen are scantily prolificating, 2—3 cm. in diameter and 300—500 μ thick. It seems to have been loosely attached to rocks or stones and at the same time covering or in part attached to other Algae, especially *Corallina,* but on the other hand rather clinging to the substratum, with more or less free margin, somewhat lobed and undulate. In the lower part of the plant small scutellate or cupulate new thalli occasionally are formed, which little by little become confluent, partly resembling similar formations in *Lithophyllum expansum.*

A vertical section of an almost freely developed part of a crust shows a vigorous hypothallium composed of cells which are frequently 18—32 μ long and 5—8 μ thick, sending forth rather short perithallic rows partly upwards, partly here and there even downwards too. The perithallic cells are much varying in length, partly almost square, partly and most frequently vertically elongated, 8—15 μ, now and then 18 μ or occasionally even up to 24 μ long.

The conceptacles of sporangia are developed almost everywhere except in the peripherical portions of the thallus and are as a rule crowded. They are subprominent, at length flattened or now and then slightly depressed in the central parts, 350—600 μ in diameter when seen from above, traversed by 40 - 60 coarse muciferous canals. The sporangia are four-parted, about 250 μ long and 120 μ broad.

The species stands near to *L. syntrophicum* and in structure it also approaches *L. conchatum.* On the other hand it reminds one much of certain forms of *L. lichenoides.*

It is only known from California, where it has been collected at Dypress Point, Monterey County by W. A. Setchell and R. E. Gibbs.

ÜBER DIE MAUSER DER LUMMEN UND ALKEN

VON

DR. GUST. SWENANDER

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1903. NO. 3

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1903

In H. Gätkes Arbeit, der Vogelwarte Helgoland, 2 Auflage, herausgegeben von Prof. Dr. Rudolf Blasius findet man af Seite 160 die Angabe, dass bei den Lummen, *Uria,* und den Tordalken, *Alca torda,* die Veränderung vom Winter- zum Sommerkleide durch Farbenwechsel ohne Mauser vor sich gehe. Ich habe dieses Jahr Gelegenheit gehabt, diese Sache näher zu studieren, und ich habe gar nichts gefunden, was für einen solchen Farbenwechsel spräche, vielmehr habe ich in allen Fällen eine unzweideutige Mauser konstatieren können.

Am 28. Januar dieses Jahres erhielt ich aus Brönö an der Vestküste Norwegens 4 Exemplare von *Uria grylle.* Von diesen erwies sich eines als ein junger Vogel. Die Füsse waren blassroth, die meisten Federn an der Brust, dem Bauch und den Seitenpartieen hatten einen schwarzen Randsaum, welchen besonders an der letztgennanten Stelle ziemlich breit war. Auch die kleinen unteren Flügeldeckfedern und die oberen weissen, welche den Spiegel bilden, hatten schwarze Spitzen. Bei den alten Vögeln sind alle hier erwähnten Federn, an der Spitze rein weiss. Der erwähnte junge Vogel zeigte noch keine Spur eines Federwechsels. Die übrigen 3 Individuen waren alte Vögel, und alle waren in voller Mauser. Der eine, ein Männchen, war über den ganzen Körper schwarz und weiss gescheckt. Überall sah man hervorsprossende schwarze Federn. Auch auf dem Rücken wo die Federn. im Winterkleide zum grössten Teile schwarz mit weissen Randsäumen sind, einige wenige, besonders gegen den Bürzel hin, ganz schwarz, fand ein deutlicher Federwechsel statt. Alle neuen Federn hatten einen grünlichen Schimmer und unterschieden sich dadurch leicht von den spärlichen, noch steckenden, ganz schwarzen Winterfedern, welche immer dunkelschwarz sind. Die einzigen Federn, welche nicht gewechselt wurden, waren Steuer-, Schwing- und Flügeldeckfedern. Diese sind ja auch ganz gleich im Winter- und Sommerkleide. An den zwei übrigen Exemplaren einem Weibchen

und einem Männchen, war die Mauser nicht so weit gediehen, die schwarzen Federn hatten im allgemeinen nicht eine solche Länge erreicht, dass sie zwischen den weissen zum Vorschein gekommen waren. Überall sah man jedoch den Beginn einer Mauser wie bei dem vorher beschriebenen Männchen. Zu erwähnen ist, dass bei den letzten zwei Individuen die rothe Farbe der Füsse nicht so stark war wie bei dem Männchen in weiter vorgeschrittener Mauser. Die Füsse sind ja auch wie bekannt röther im Sommer- als im Winterkleide.

Am 5. Februar erhielt ich von derselben Stelle eine Sendung von 6 *Uria grylle*, zwei junge und 4 alte Exemplare. Die ersteren zeigten keine Zeichen einer Mauser. Bei den letzteren war die Mauser in vollem Gang, und eines trug sogar ein beinahe vollständiges Sommerkleid. Nur am Bauch und unter der Kehle fanden sich noch einige weisse Federn. Die anderen befanden sich in verschiedenen Stufen der Mauser, so dass sie deutlich zeigten, in velcher Ordnung die Federn geweselt werden. Zuerst wird der Rücken und der Bürzel schwarz, sodann in folgende Ordnung Brust, Bauch, Hinterhals, Kopf, Vorderhals und Kehle. Vereinzelte weisse Federn stecken jedoch zuweilen am Bauch, nachdem die meisten übrigen Partieen vollständig schwarz geworden.

Noch Anfang Mai entheilt ich junge *Uria grylle*, welche ihre Mauser noch nicht begonnen hatten. Alle alten Exemplare waren dann in vollem Sommerkleide.

Von *Uria troile* erhielt ich am 8. März dieses Jahres aus Hitteren zwei Exemplare, ein Männchen und ein Weibchen. Jenes trug schon ein vollständiges Sommerkleid, und dieses war mit der Anlegung desselben sehr weit gekommen. Die Seitenpartieen des Kopfes und die Vorderseite des Halses waren beinahe vollständig schwarz, nur hie und da steckten vereinzelte weisse Federn. Die Kehle war noch weiss, aber mit zahlreichen hervorsprossenden schwarzen Federn zwischen den alten weissen. Auf denjenigen Partieen, welche im Winterkleide weiss sind, waren alle schwarzen Federn neu, auf den sowohl im Winter- als im Sommerkleide gleich gefärbten Partieen konnte ich degegen keine Mauser konstatieren. In der Sammlung des hiesigen Museums giebt es ein Exemplar im

April geschossen, das vom Winterkleide noch einige wenige weisse Federn an der Kehle trägt. Wie *Collett*[1]) bemerkt, kann man jedoch viel später Exemplare in voller Wintertracht bekommen. So erhielt ich ein auf Brönö am 28. Mai geschossenes Exemplar das noch beinahe volles Winterkleid trug, ein anderes von *var. ringvia*, war an Kehle, Vorderhals und Kopfseiten schwarz und weiss gescheckt, ein drittes Exemplar war in voller Sommertracht. Wie *Collett* halte ich dafür, dass es die jungen Vögel sind, welche das Sommerkleid so spät annehmen. Die ersten zwei Exemplare waren nämlich ein Weibchen und ein Männchen mit gar nicht angeschwollenen Generationsdrüsen, das letzte war ein Männchen mit stark angeschwollenen Hoden. Auch finde ich die Schnäbel der vorigen etwas schlanker als bei sicher alten Exemplaren und die Farbe des Rückens mehr grauschwarz, nicht braunswarz, wie bei diesen. Das Verhältnis stimmt ja übrigens mit dem, was wir bei *Uria grülle*, deren Junge leicht von den Alten unterscheidbar sind, gefunden. Was den Irrthum Gätkes veranlasst hat, ist ganz einfach der Umstand, dass die Federn an Kopfseiten, Kehle und Vorderhals im Winterkleide nicht ganz weiss, sondern an der Basis mehr oder weniger dunkel gefärbt sind. Da nun auch die Spitzen der Federn oft, und am Vorderhalse wohl immer mit schwarzen, schmäleren oder breiteren Randsäumen versehen sind, findet man alle Ubergänge zwischen beinahe vollständig weissen und dunkeln Federn. Die letzten sitzen, wenn sie vorkommen, immer am Vorderhalse[2]), wo sie dann ein zusammenhängendes schwarzes Band bilden. Oft, vielleicht am öftesten, sind jedoch die dunkeln Randsäume auch hier ziemlich schmal, zuweilen nur wie feine Staübchen auftretend, eine Form, in welcher sie auch an Kehle und Kopfseiten oft vorkommen. Ich kann keine Regel für diese Farbenschwankungen finden etwa so, dass die älteren Exemplare weisser wären als die jüngeren oder umgekehrt, sondern es handelt sich warhscheinlich nur um individuelle Variationen.

---

1) Mindre Meddelelser vedrørende Norges Fuglefauna i Aarene 1881—1892. Nyt Magaz. f. Naturvidenskaberne. Kristiania 1894. S. 342.

2) Diese hier vorkommenden dunkeln Federn unterscheiden sich leicht von den Sommerfedern durch ihre grauere nicht so sehr ins Bräunliche gehende Farbe.

Bei *Alca torda* finden wir ganz ähnliche Verhältnisse wie bei *Uria troile*. Am 3. März dieses Jahres erhielt ich aus Hitteren ein Exemplar, das noch ein beinahe vollständiges Winterkleid trug, aber zwischen den weissen Federn des Vorderhalses und hinter den Augen konnte man zahlreiche hervorsprossende schwarze Federn wehrnehmen. Ein Farbenwechsel ohne Mauser findet somit auch hier nicht statt. Schwarze Federsäume, wie sie so oft bei *Uria troile* auf den besprochenen Körpertheilen auftreten, habe ich nur bei einem einzigen Exemplare gefunden einem alten auf Brönö am 4. Februar dieses Jahres geschossenen Weibchen. Diese Säume sind aber hier nicht so regelmässig verteilt wie bei *U. troile*, sondern es kommen Federn mit schmäleren und breiteren Randsäume durch einander vor, woderch Kehle und Kopfseiten gleichsam gescheckt ausschen. Diese schwarzen Zeichnungen erstrecken sich wenig weit hinunter — der Vorderhals ist grösstentheils rein weiss —, am grössten sind sie an den Seiten des Unterkiefers.

Wir haben somit gesehen, dass *Uria grylle, Uria troile* und *Alca torda* ihr Sommerkleid durch Mauser nicht durch Umfärbung der alten Federn annehmen. Gätke meint auch, dass *Mergulus alle (Alca alle)* „zweifellos“ seine weissen Winterfedern zu schwarzen umwandelt, ich halte auf Grund meiner Untersuchungen über die *Uria*-arten und die Tordalke dafür, dass er dies zweifellos nicht thut, sondern wie diese seine Federn wechselt. Ähnlich liegen wahrscheinlich die Dinge in allen Fällen, wo man angenommen hat, dass es um eine Umwandlung von weiss zu schwarz ohne irgend eine andere Veränderung im Bau oder Aussehen des Feders sich handle.[1]) Das von Gätke besprochene Abfallen der Federränder und die Schälung der Federstrahlen bei gewissen Vögeln sind ja degegen seit Alters konstatierte Thatsachen.[2])

---

1) Vergl. u. A. W. Stone, The Molting of Birds etc. Proc. of the Acad. Nat. Sc. Philad. 1896, S. 122—127 und On Moult and Alleged Colour-change in Birds, Ibis 1901, S. 177.

2) Vergl. u. A. W. Meves, Om färgförändringen hos foglarne genom och utan ruggning. Kungl. Vet. Akad. öfvers. Årg. 11. Stockholm 1854 u. Cabanis Journ. f. Ornith. Jahrg. 7.

VIDENSKABSSELSKABETS OLDSAGSAMLING

TILVÆKST I 1903 AF SAGER ÆLDRE END REFORMATIONEN

AF

K. RYGH

DET KGL. NOSRKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1903. NO. 4

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1903

1. Kjedel af bronce af den almindelige form fra den senere MA. Har været opbevaret paa By i Børseskogn (6930).

2. Ny samling af flintstykker fra verkstedspladsen paa Urdan i Flatanger. Jfr. tidligere indkomne samlinger nr. 1569, 1702 og 1933. Størstedelen bestaar af knolde, tildels med afspaltningsflader, af skjerver og andre smaastykker, der maa betragtes som affald; men ved siden deraf er der ogsaa flekkeknive og skrabere, hvoraf særlig en, der er dannet af en flekke med vel tilhuggen, buet egg. Et par stykker har form som smaa økser af en primitiv form, jfr. S. Müller, Vor Oldtid, fig. 17, Madsen, Stenalderen III 4 og 9. Paa denne plads opsamles der let stykker efter sterk regn, men de findes sjelden, naar man ellers leder efter dem. Efter sigende skal lignende stykker ogsaa findes paa nærliggende steder, f. eks. i Bosviken ved Jøssundfjorden (6935).

3. Ufuldst. spydspids af rødbrun skifer, som har været af temmelig betydelig størrelse. Bevaret er den bagre del med tangen; men agnorerne og stykker af eggene er afbrækkede. Stykket er nu 11 cm. langt, 4,3—3,3 cm. bredt, med midtryg, der afflades over tangen. — 2 smaa stykker flint, hvoraf det ene har hel kalkskorpe, men derunder gamle tilhugningsflader. Skal være f. paa Valøen paa Vikten, Nærø; indkommet gjennem opkjøber (6936).

4. Enegget kniv af graa skifer af typen R. 57, men med mere skraat udstaaende skaftstykke, som er usædvanlig bredt og stort i forhold til bladet; nu vel 9 cm. lang, men lidt ufuldst. i odden. — Den bagre del af en stor enegget kniv af grønlig graa skifer af typen R. 57; bladet indtil 6 cm. bredt. — Et brudstk. af graa skifer, som maa være skaftstykket af en en-

egget kniv, 2,5 cm. bredt. — Oval flad sten med et hul i midten, der er boret paa samme maade som almindeligt i hamre af sten af typen R. 46; formodentlig er stykket bestemt til en saadan; 9,5 × 6 cm. i længde og bredde, indtil 2 cm. tyk. F. paa Virek i Ankenes, Ofoten, de 3 første stykker i den samme ager, hvori fundet nr. 6781 ff. er gjort, hammeren i et grustag et stykke derfra (6938 ff.).

5. Enegget sverd af jern, ufuldst. Bevaret er nedre hjalt og 65 cm. af klingen, som er ca. 5 cm. bred, adskillig ufuldst. i eggen. Hjaltet har form som paa R. 493. — Økseblad af jern, jfr. R. 553, 18 cm. langt, 7,5 cm. bredt ved eggen. — Økseblad af jern, noget lig R. 559, men med udvidelse ved skafthullet; endel af bladet afbrækket. F. lige ved en lav stenrøs paa Nord-Eitran ved Eiterfjorden i Leka. I røsen laa der lange, helleformede stene, som gav indtryk af at have hørt til en gravkiste; men her fandtes ellers intet. Lignende lave stenrøser er ofte før opbrudte paa samme sted, uden at fund er gjort (6942 ff.).

6. Enegget sverd af jern, ufuldst. Bevaret er nedre hjalt med en stump af tangen og 62 cm. af klingen; denne har været 5 cm. bred. Hjaltet er kort og tykt, jfr. R. 491, paa den øvre og nedre side belagt med tynde plader af kobber. F. sammen med en firesidet hein i en stenrøs paa Selven i Agdenes paa det sted, som kaldes Slottet, hvor der har været flere gravhauger, i endel af hvilke der er gjort fund fra Y. J. Jfr. Fornl. i S. Thj. Amt S. 154 (6945).

7. Ufuldst. enegget kniv af rødbrun skifer, som har været et stort eksemplar af typen R. 55. Den ydre del af skaftstykket og en større del af bladet mangler. Fremstaaende knopper paa begge sider ved overgangen mellem bladet og skaftet. Det bevarede stykke er 12 cm. langt, bladet indtil 5 cm. bredt. Skal være f. paa pladsen Sjaafram i Røros ved Haaelvens Udløb i Glommen; erhvervet gjennem opkjøber (6946).

8. Enegget kniv af graa skifer af hovedform som R. 56; men bladet har sin største bredde længere bagtil. 12 cm. lang, indtil 3,5 cm. bred. — Brudstk. af skaftet af en enegget kniv af brunlig graa skifer af formen R. 55. Ved enden har det hak

i kanterne istedetfor knopper. Stykket er omtr. 5,5 cm. langt. F. paa Halmø i Flatanger, hvorfra samlingen tidligere har en spids og en enegget kniv af skifer. Gave fra hr. gaardbr. Edvin Halmø (6974 f.).

9. Ildstaal, af formen med tilbagebøiede og over midten i spiraler sammenstødende ender. Kan være fra Y. J. eller fra MA. F. paa Solem i Soknedalen (6983).

10. Endestykke af et „bryne" af kvartsitskifer med den sædvanlige udvidelse og tilspidsning mod enden. Paa den ene side er en fure, som kunde være efter slibning af et spidst redskab. F. paa Glenset i Strinden (6998).

11. Enegget kniv af lysgraa skifer af typen R. 56, men med mere jevnt krummet egg og en antydning til hæl, 10 cm. lang mellem yderenderne, indtil 4 cm. bred. — Enegget kniv af graa skifer af usædvanlig form og størrelse, idet bladet er meget lavt og skaftstykket, som staar lodret paa eggen, er ualm. bredt. Eggpartiet løber fortil frem i en meget skarp spids, bagtil i en mindre skarp; eggen ca. 12 cm. lang. — Enegget kniv af lysgraa skifer, nærmest af formen R. 54, men med slankere blad og bredere skaftstykke, omtr. 11 cm. lang, indtil 3,2 cm. bred. — Den forreste del af bladet af en enegget kniv af sortgraa skifer, 7 cm. lang, indtil 3 cm. bred; har nærmest været af formen R. 55, men uden midtryg; spidsen noget opadbøiet. — Et skaftstykke af en enegget kniv af lysgraa skifer. — 2 ufuldst. stykker af skifer, som har eggslibninger som knive, men forøvrigt synes noget tvivlsomme. — En noget fladagtig rund sten af meget haard art, ca. 7 × 5,5 cm., har en omgaaende, temmelig dyb fure, men desuden paa midten af hver af de fladere sider en liden udhakket grube, passende til en fingertop. Sandsynlig bestemt til tilhuggersten. Disse i flere sendelser indkomne sager er f. paa Røsaasen i Ankenes i Ofoten, omtr. 2 km. fra Virek. Paa samme sted skal der tidligere hvert aar være fundet redskaber af sten og tildels „af ben" under nylandsbrydning og andet jordarbeide; men disse tidligere fund er bortkomne (7000. 7025 f. 7051 f. 7181).

12. Vævskyttelformet beltesten af kvartsit af for-

men R. 155. Har dyb slidningsfure paa den øvre, svagere paa den undre side; den sidste er lidt længere end den øvre. Omtr. 12 cm. lang. F. paa Aarmo i Foldereid, Kolvereid pgd. Erhvervet af opkjøber (7001).

13. Spids af rødbrun skifer af hovedform som R. 86, men med mere retlinjede sidekanter og meget bred tange. Vel 9 cm. lang, 3,5 cm. bred over agnorernes spidser. — Spids af lysgraa skifer, af lignende form, men noget slankere og med særskilt tilspidsning mod odden. Den ene agnor afbrækket, men forresten fuldstændig; omtr. 11,5 cm. lang og 3 cm. bred over agnorernes spidser. — Brudstk. af rødbrun skifer, der maa være et til begge sider afbrækket stykke af en enegget kniv af typen R. 57; viser i den ene kant en buet knivegg. Skal være f., antagelig sammen, paa en plads under Kolvereid prestegaard. Indkommet gjennem opkjøber (7002 ff.).

14. 2 vævstene af grøtsten, den ene af alm. flad form, den anden pæreformet med hul gjennem den spidse ende. Formodentlig fra MA. F. ved gravning i en hustomt paa Abelsborg ved Trondhjem (7009).

15. Tveegget pilespids af jern, jfr. R. 547 og 548, fladt og tyndt blad, 11 cm. lang. Opgivet at være f. ved „Kvikne grube“. Erhvervet af opkjøber (7016).

16. Nogle gravstene, som er overdragne fra domkirkens samling: a. En 1,50 m. lang, 0,54—0,36 m. bred sten. Et kors med fordybede konturlinjer, hvis arme udvides retlinjet mod enderne; langs den øvre del af kanten, fra den ene sidearm til den anden, gaar et baand af en ophøiet zigzagstribe paa fordybet grund. F. under nedrivningen af Melhus kirke, liggende oppe paa gavlen som dæksten. — b. 0,60 m. lang, 0,32—0,17 m. bred sten; har i den øvre del et kompliceret ornament af cirkler og skjæve firkanter. F. ved gravninger i Trondhjems bryggeris tomt i Dronningens gade. — c. Et stykke af den øvre del af en gravsten; der har været en fordybet runding af 25 cm. tverm. og i denne i svagt relief en siddende mandlig figur i sid klædning, der rækker noget frem til en foranstaaende englefigur. Omkring denne runding er en fordybet cirkel, som nedentil gaar over i to parallele

linjer. Der sees nogle utydelige levninger af en indskrift med ophøiede bogstaver. F. under en gaard paa hjørnet af Kongens g. og Nordre g. i Trondhjem. — Dertil kommer et brudstk. af en gravsten, som uden tvivl er yngre end reformationen (7018 ff.).

17. Hakke af jern, 36 cm. lang med aflangt skafthul lidt ovenfor midten; nedentil en 7 cm. bred egg, oventil en spids. — Halvmaaneformet vævsten af grøtsten med hul ved begge ender; paa den ene side indridset nogle bogstaver. Begge disse stykker blev f. inde i muren i Melhus kirke under nedrivningen. Overdragne fra domkirken (7022 f.).

18. Hammer af sten som R. 45, 12 cm. lang, 7—5 cm. i tverm., med lidt uregelmæssigt tversnit. Tvert over er en omgaaende, temmelig dyb, ca. 2 cm. bred fure. F. i Vanviken i Leksvikstranden (7024).

19. Brudstkr. af potter af ler og af forskjellige redskaber af jern samt et lidet, raat tilhugget kar af grøtsten. F. tilligemed kaminkakler og stkr. af krus samt en signetring af guld fra nyere tid i en tomt paa hjørnet af Kjøbmandsgaden og Dronningens gade. Alt foræret til samlingen af hr. konsul A. Jenssen (7031).

20. Oval sten med omgaaende fure efter længden. F. under pløining over en haug paa Øiaas i Melhus (7038).

21. Spore af jern, jfr. R. 585, 586, hvorfra den dog er noget forskjellig; piggen er 2 cm. lang. — Stkr. af 2 firesidede heiner af fin skifer og stkr. af 2 „bryner“ af kvartsitskifer. Skal være f. sammen med brændte ben og kul paa Stavnan i Rennebu paa et sted mellem landeveien og elven (7041 f.).

22. Spillebrikke af ben eller dyretak, 6 cm. i tverm. Orneret paa oversiden med inddreiede cirkler, concentriske om midtpunktet, adskilte ved hulrande i mellemrummene. Antagelig fra MA. F. ved kloakgravning udenfor hjørnet af Kjøbmandsgaden og Dronningens gade i Trondhjem (7044).

23. Ufuldst. pilespids af rødbrun skifer, nærmest lig R. 88; med sterk midtryg. Odden mangler. Nu 8,2 cm. lang, indtil 1,7 cm. bred. F. paa pladsen Asviken under Løvvik i Bjørnør. (7045).

24. Ufuldst. enegget kniv af graa skifer, som har havt nogen lighed med R. 56. Bevaret er den bagre del af bladet og skaftstykket. F. paa pladsen Grønvollan under Løvvik i Bjørnør (7046).

25. Kaale (lampe) af jern, antagelig fra MA. Den bestaar af en meget lav, 20 cm. lang, indtil 12 cm. bred, baadformet skaal, med lidt fremstaaende hjørner paa midten, hvoraf det ene er formet til en rende for vægen. Til enderne er klinket en hadde af en snoet ten, som paa midten er udvidet til en plade, i hvilken der er anbragt en hvirvel, som nedentil gaar over i et fladt kors, og oventil danner en løkke, hvori der sidder en flad krog, som ender i en spiral. Skal for et par menneskealdre siden være kommet fra Nessets prestegaard i Romsdalen (7047).

26. Fortsatte fund paa verkstedspladsen paa Draget i Bolsø: Omtr. 40 flintstykker, hvoraf de fleste maa betragtes som affaldsstykker, medens enkelte dog kan have været emnede til redskaber eller være brudstkr. af saadanne. — Bryne af kvartsit, 12,5 cm. langt, men mulig afbrækket i den ene ende, med smalt ovalt tversnit. F. i samme ager som de tidligere indkomne fund nr. 6573 og 6738 (7049 f.).

27. Sænkesten(?) af skifer, vævskyttelformet, 6 cm. lang, med et hul gjennem midten og dybt indskaarne furer efter længden og tvertover midten. Paa begge sider er desuden endel dybe og skarpe trekantede indsnit. Jfr. nr. 49 nedf. F. paa Røsaasen i Ofoten og indsendt sammen med de ovfr. beskrevne stenaldersfund, men kan dog neppe være samtidig med disse (7056).

28. Økseblad af jern af en oftere forekommende form, ialfald tildels utvivlsomt hørende til Y. J.; med omtr. jevnbredt blad, sterkt indsmalnende hals, fliger paa forsiden af skafthullet og forlængelse af samme paa bagsiden. Skal være f. paa Bolland i Flaa, i en myr med eggen stikkende ned i myren, hvorfor denne er bedst bevaret (7059).

29. Dobbeltledet mundbid af jern i 2 stykker, jfr. R. 571. Eiendommeligt ved det er, at ringene har været indlagte med og belagte med kobber. Antagelig f. under jernbaneanlægget i Sparbuen eller ved Stenkjer; men det har hidtil ikke været muligt at faa nærmere oplysninger om fundet (7061).

30. Enegget kniv af rødbrun skifer; 13,5 cm. lang, men skaftstykket er ikke ganske fuldstændigt. Afb. her som fig. 1 i omtr. $^{2}/_{3}$ maalestok. F. paa Hosen paa Stokkøen i Bjørnør (7063).

Fig. 1. $^{2}/_{3}$.

31. En større klump af flint, hvoraf stykker er afslaaede paa enkelte steder. F. paa samme gaard Hosen (7064).

32. Et stykke af flint, som paa den ene side synes at have en gammel forkalket slibeflade, som om det var et brudstk. af en økse. F. paa pladsen Grønvollan under Løvvik i Bjørnør, noget ovenfor det almindelige findested (7065).

33. Tveegget spydspids af jern, jfr. R. 527 og 530, nu 24 cm. lang, men noget ufuldstændig baade i odden og især i falen; meget medtaget af rust. — Økseblad af jern, nærmest lig R. 555, 20 cm. langt, 11 cm. bredt ved eggen. F. i den mæl paa Huseby i Stjørdalen, i hvis fortsættelse fundene paa Re er gjorte (7066 f.).

34. Nøgel af jern, med fladt haandtag, gjennembrudt med en firebladet roset, dannet af to plader af jern med en mellemliggende af kobber. Mulig fra MA. F. i en byggetomt i Nordre gade i Trondhjem (7070).

35. Oval, fladagtig, regelmæssig formet rullesten, omtr. 9 × 7 × 4 cm. i tverm., som paa den ene sides midte har en indhakket grube. Mulig bestemt enten til en tilhuggersten eller til en hammer med skafthul, som kun er paabegyndt. F. i en agerrøs paa Lundan i Leinstranden (7072).

36. Halvmaaneformet vævsten med hul ved hver ende, f. i en tomt i Trondhjem (7074).

37. Tveegget pilespids af jern, som i tangens form er lig R. 546, medens bladet er temmelig fladt, 16 cm. lang. F. til-

ligemed 2 firkantede remspender, en af bronce og en af jern og endel smekre tene af jern, der ligner strikkepinder, paa Langtjernfjeldet i Singsaas statsalmenning, et par km. nø. for Forelsjøen. Sagerne laa under en liden fjeldpynt i et rum, dannet af heller, omtr. 1 fod i firkant i aabningen og 2 fod langt indover, med en helle opreist foran hullet. Af finderen formodet at hidrøre fra Lapper. Spenderne viser ialfald, at det ikke kan hidrøre fra hedendommens tid, medens det er sandsynligt, at det skriver sig fra MA. (7078).

38. 3 ovale stene med omgaaende fure efter længden. F. paa Gjeitestranden i Børsen. Gave fra hr. konservator Swenander (7082).

39. Et lidet, fladagtigt, uregelmæssigt firkantet stykke flint, paa den ene side og delvis paa den anden tydelig tilhugget med smaa, fine slag. — Bryne af kvartsitskifer, 18 cm. langt, firesidet tversnit. F. for en tid siden ved Sandnessjøen i Alstahaug i den samme ager, i hvilken de flere fund af skifersager er gjorte. Ageren har nu stadig været under dyrkning, uden at i de senere aar nye fund er gjorte. Gave fra hr. vagtmester Nergaard (7083 f.).

40. Ældre jernalders fund fra Hammer i Skatval sogn i Stjørdalen:

a. Urne af ler, hvoraf noget over halvdelen har kunnet sættes sammen, hvorhos der medfølger nogle smaa brudstykker af resten. Den har hovedform som R. 361, men med mindre skarp kant mellem halsen og bugen. Jfr. i hovedformen ogsaa S. Müller 291. Ornamenteringen bestaar af to baand af 3 furer om halsen og ved overgangen til bugen, og imellem disse 2 grunde, brede furer. Høide omtr. 13 cm., tverm. over randen omtr. 15 cm. (7088).

b. Tveegget sverd af jern. Klingen er ufuldstændig i den nedre del, men et odstykke dog tilstede; i det hele 71 cm. bevaret, har oventil været omtr. 5 cm. bred. Den er for en større del bedækket med fastrustet træ af skeden, og der er spor til, at denne har havt en indre foring af tøi. Tangen er brækket fra klingen og nu i 2 stykker, men fuldstændig tilstede. I den midtre del er den bedækket af træ paa langs, i den øvre og nedre er der

levninger af træbelæg med fibrerne paa tvers; dette maa være levninger af knapper af lignende art som paa flere sverdhaandtag af træ i Thorsbjerg- og Vimosefundene. Ved den øverste ende er der et lidet, knapformet beslag af bronce (7089).

c. Knap af bronce til et skulderbelte, lignende Vimose XI 4, eller med hensyn til bagsiden nærmere Vimose XII 28, idet den retlinjede side paa hempen vender indad, den buede udad. Over 6 cm. i tverm., men nu adskillig ufuldstændig. Paa bagsiden sidder et stykke af beltet, af læder med indre belæg af tøi (maaske af en kappe). Ved fundet var knappens forside bedækket med et andet, rundt stykke læder, i hvilket den kegleformede knop har efterladt indtryk; dette er vel et andet stykke af beltet; paa dette sidder et mangedobbelt lag af tøi og der udenpaa næver. At disse runde stykker af beltet og af tøi er bevarede, maa forklares af, at de har været gjennemtrængte af oxyd af knappen. Afb. her som fig. 2 a og 2 b (7090).

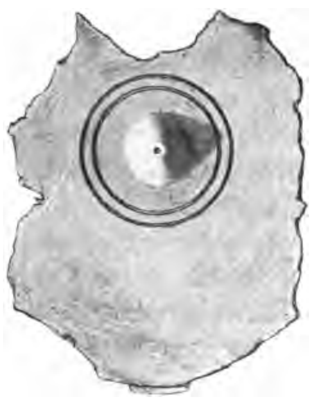

Fig. 2 a. $^1/_1$.

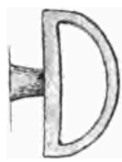

Fig. 2 b. $^1/_1$.

d. Stykker af en rund dopsko af jern, som har været meget lig Nydam IX 44. Den fandtes i flere stykker, som nu er limet sammen, men er dog ufuldstændig; den har været ca. 9 cm. i tverm. og ca. 2 cm. tyk, dannet af to tynde, flade jernplader og en bøiet, som danner sidekanten. Inde i den findes der levninger af en fylding af en haard, sort harpixmasse; desuden sees levninger

af træ, antagelig af sverdsliren. Den ene ydre side er bedækket med fastrustet tøi, vistnok lintøi (7091).

e. Tvegget spydspids af jern med skarp midtryg, omtr. = R. 206. Har været ca. 34 cm. lang, indtil 5 cm. bred, men er nu meget medtaget af rust og ufuldstændig (7092).

f. Spydspids af jern med modhager som R. 211, men kortere og sværere end denne. Nu ufuldstændig baade i odden og i falen, 29 cm. lang (7093).

Fundet er gjort i en langstrakt forhøining, som iforveien var delvis udskaaren ved grustag. Den maa være en naturlig banke, da strandgrus og sand danner regelmæssige og uforstyrrede lag i samme hvælving som overfladen. I denne forhøining fandtes nedgravet to gruber, af form som ovale gryder, ved siden af og nær ved hinanden, ca. 2,50 m. lange og 1,60 m. brede oventil, ca. 1 m. dybe. De var fyldte med muldagtig jord. I den ene (vestre) var iforveien sverdet draget frem af arbeiderne ved grustagningen. Ved den paafølgende undersøgelse fandtes belteknappen, dopskoen, de to spydspidser og urnen; den sidste fandtes i smaa stykker; spydspidserne liggende tæt sammen. Der fandtes et lidet stykke ubrændt ben af et kranium, som mulig kan være af et dyr, men desuden et utvivlsomt stykke brændt ben. Gravens form passer heller ikke til, at det skulde være en skeletgrav. Bunden af gruben var ligesom foret med kuppelstene. Fundet hører utvivlsomt til mosefundstiden. — I den anden grube, som var formet paa samme maade, fandtes kun en hel del kul eller kulblandet jord, men ingen oldsager. — En tredie grube østenfor den sidste, delvis overskaaret af denne og derfor vel ældre end den, indeholdt mindre stene og adskilligt kul samt nogle smaa stykker brændte ben; desuden en ubrændt hestetand. Undersøgelsen blev udført af hr. bibliothekassistent Ronander.

41. Tveegget sverd af jern, med hensyn til haandtagets form omtr. = R. 490. Klingen brækket i 5 stykker, men dog tilstede i sin hele længde, omtr. 93 cm.; det hele dog i adskillig medtaget tilstand. Det har været nedlagt i en træslire, hvoraf betydelige levninger findes fastrustede til klingen; udenpaa disse sees igjen her og der rester af tøi, antagelig læred, hvoraf der

ogsaa findes spor paa hjalterne. Smaa rester af træbelæg paa haandtaget. — Tveegget spydspids af jern af hovedform som R. 518; fremspringene paa falen er dog mindre og sidder længere nede. Kun den yderste spids af odden mangler; nu 32 cm. lang, bladet indtil 5 cm. bredt. Merkelig ved, at eggene viser skarpe hak, som maa være fremkomne ved hug, paa et sted 6—7 i tæt række, paa 2 andre steder nogle enkelte lignende. F. i en gravhaug paa Berge i Grong. Gave fra distriktslæge H. Angell (7097 f.).

42. Den nedre del af en i skafthullet afbrækket økse af sten af form som R. 30 eller 32. Den er sandsynlig opsleben; nu kun 5 cm. lang fra hullet til eggen og har derfor meget buede eggsider. F. paa Baret i Agdenes østenfor husene under jordarbeide. Paa samme gaard er tidligere gjort flere fund af stenoldsager, dels af flint, dels af skifer (7099).

43. Økse af skifer uden skafthul, nær 9 cm. lang, 5 cm. bred ved eggen, 3 cm. ved nakken. Eggen tilsleben fra begge sider, men dog mest fra den ene. F. paa samme gaard og samme jordstykke som den foreg. (7100).

43. Enegget kniv af blaagraa skifer af typen R. 55. Ufuldstændig, idet baade odden mangler, og haandtaget er afbrækket strax bagenfor de forreste knopper. Nu 10 cm. lang, bladets største bredde 3 cm. F. i plogdybde i en myr paa Hevnskjelsjøen paa Hevnskjel i Hevne, strax østenfor gaarden. Paa samme gaard er tidligere f. en pilespids af rødbrun skifer (nr. 3002) og 4 senere tabte spidser (7101).

45. Spydspids eller mulig tveegget kniv af mørkgraa, brunlig skifer, lidt over 14 cm. lang, bladet indtil 3,5 cm. bredt. Der er en midtryg, som ogsaa gaar ud over tangen, som er dan-

Fig. 3. 2/3.

net ved jevn indsmalning fra eggkanterne. For at opfatte stykket som en spids kan tale, at der ingen særlig eggslibning er. Afb. her som fig. 3. F. paa Lian ved Bustlifjorden i Hevne (7102).

46. Brudstk. af sortgraa flint, vel et odstykke af en spydspids eller mulig en dolk; omtr. 6 cm. langt, ved bruddet 2,5 cm. bredt. F. paa samme gaard Lian i Hevne, men paa en anden side af husene og ovenfor disse. Ved fundet skal den have været hel; men en arbeider hug den istykker med hakken og kastede den større del bort (7103).

47. Skraber af flint, nærmest af den skeformede type, men med kun ganske kort skaft, 9 × 6 cm. i tverm. Den ene ene side viser en hel spalteflade; fra den anden side har eggen været tilhuggen med smaa, fine slag. — 3 klumper af flint, delvis med afspaltningsflader. F. under jordarbeide paa Slurdal i Aastfjorden i Hevne. Der skal oftere være f. stykker af flint paa gaarden, men de er forøvrigt ikke blevne bevarede (7104 f.).

48. Kugle af brændt ler med hul, ca. 5 cm. i tverm. F. paa Stolpnes i Hevne (7106).

49. Omtrent skyttelformet sænke af grøtsten med omgaaende dyb fure efter stykkets længde og i denne et hul gjennem midten. Jfr. nr. 27 ovf. F. paa pladsen Eidet under Vernes i Agdenes (7107). — Nr. 42—49 er indsamlede af hr. cand. Th. Petersen paa en stipendiereise.

50. Økseblad af jern, 13 cm. langt, 7 cm. bredt i eggen. Kan være fra hedendommens tid. Skal være f. i en stenrøs paa Sanderød i Singsaas. Erhvervet af opkjøber (7115).

51. Kjedel af bronce fra den senere MA., af den almindelige form med udbrettet rand, trekantede ører, 3 ophøiede, omgaaende ribber; fødderne mangler nu. 10 cm. høi og 21 cm. i tverm. over randen. Under randen et bumerke eller fabrikmerke. Er kommen fra Hovin i Horg. Erhvervet gjennem opkjøber. (7119).

52. Økseblad af jern, langt og smalt med udvidelse af skafthullet paa den indre side, 21 cm. langt. Mulig fra MA. F. i en byggetomt i Kongens gade i Trondhjem (7121).

53. En samling stykker fra et flintverksted paa Aasvang

under Flovik i Veø, hvorfra ifjor en første samling indkom (jfr. nr. 6820). Den indeholder ca. 120 stykker, mest smaa. Enkelte stykker synes at kunne opfattes som emnede til redskaber, bor, flekker, skrabere, og pilespidser. Men den største del maa betragtes som arbeidsaffald, skjerver eller udnyttede kjerner. Gave fra amtsskolebestyrer J. Olafsen (7122).

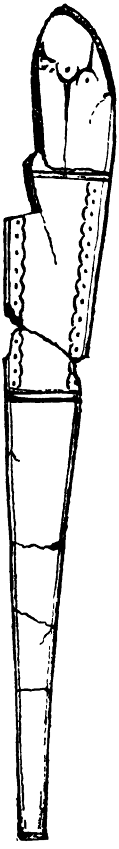
54. Bagstykket af en pilespids af lysgraa skifer som R. 88, nu kun 3,5 cm. langt, hvoraf den halve del falder paa tangen, 1,5 cm. bred over agnorerne. — 3 usikre brudstkr. af skifer, som dog alle udentvivl er dele af redskaber, det ene mulig tangen af en spids, de to andre snarest af økser. F. paa bopladsen paa Aakernes i Stoksund sogn i Bjørnør, hvorfra der tidligere er indkommet en række fund af skifersager, fornemmelig spidser, og desuden verkstedsaffald af flint og ovale stene med fure (7123 f.).

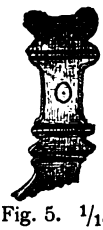
55. Perle af glasmasse, af en ualmindelig uregelmæssig, lidt kantet form, affladet foroven og forneden og noget videre i basis end oventil. 1,2 cm. høi og 2,2 cm. i tverm. nedentil. Hovedmassen er mørkrød med indlægning af sort og gult, deriblandt flere sorte ovaler, omgivne af gule baand og med gule pletter i midten; disse ovaler danner fremstaaende buler. Kan ligesaa godt have været brugt til haandtenshjul som til perle. F. i en liden stenrøs paa Flak paa Byneset, efter opgivende sammen med brændte ben under en dynge af mindre stene inde i røsen. Der skal endnu findes 3 lignende hauger paa gaarden (7129).

56. „Saltkar“ af grøtsten, af form som et dobbelt bæger, men fodstykket er dog plant paa undersiden; 17 cm. høit, 10 cm. i tverm. over randen oventil. F. ved kloakgravning udenfor en gaard paa hjørnet af Kjøbmandsgaden og Dronningens gade i Trondhjem (7130).

57. Økse af sten uden skafthul, 9 cm. lang, lidt over 4 cm. bred ved eggen, omtr. 2 cm. ved banen, hvor tversnittet er næsten kvadratisk. Helt sleben. Smalsiderne plane, bredsiderne svagt hvælvede i tverretningen, i den nedre del buet tilslebne mod eggen, omtrent lige meget fra begge sider; eggen temmelig sterkt buet. Skal være f. paa Botngaarden i Bjugn, paa den nederste gaard ved veikrydset (7131).

58. Spydspids af sortgraa flint, nærmest lig R. 69, men smalere. 15 cm. lang, ubetydelig afbrækket i odden, indtil 3 cm. bred. Noget tykkere i skaftenden. Ikke særdeles fint tilhuggen og nu endel beskadiget. F. paa Ljøvik paa nordsiden af Gossen i Akerø (7132).

Fig. 4. 1/1.

Fig. 5. 1/1.

59. Ældre Jernalders fund fra Risvik i Overhallen: a. Den øvre del af en rund naal af ben med korte tverfurer, som ikke naar sammen. Jfr. samlingens nr. 6835, som ogsaa er fra Risvik, R. 277 og VSS. 1902 nr. 5 fig. 1. — b. Stykker af antagelig 3 runde eller rundagtige naale af ben uden bevarede ornamenter. — c. Stykker af en flad naal af ben, hvoraf en større del har kunnet sættes sammen; se hosstaaende fig. 4. Den er her fremstillet udstrakt, men er i virkeligheden sterkt bøiet som følge af branden paa baalet. Bagsiden har en dobbelt fure langs hver sidekant, men er forøvrigt ikke orneret. — d. Stykker af en eller flere gjenstande af ben, hvis ene sidekant har været eggformet, medens den anden kan synes at have været spaltet, ornerede med dobbelt længdefure langs hver kant. — e. Brudstk. af en flad naal af ben med linjeornamenter. — f. Den øvre del af en flad naal af ben med sterkt profilerede sidekanter, afb. her som fig. 5. Bagsiden er uden ornamenter. — g. Brudstk. af mellempartiet af en sammensat kam af ben med smaa rester af tinderne og et naglhul. Til samme kam eller en anden lignende hører et stykke, som langs overkanten er orneret med en sammenhængende række af buer med prikker foran aabningerne; en lignende række har gaaet langs stykkets midte. — h. Brudstk. af et haandtenshjul af ben. — Disse sager blev f. i et af jord og brændte ben fyldt gravkammer, 0,65 m. langt, 0,50 m. bredt, paa to sider bygget af kuppelstene, paa de to andre af heller, og med dæk- og bundhelle. Dette kammer laa 2 m. søndenfor midten af en haug, i hvis midte

der ifjor fandtes et langt gravkammer, bygget af kuppelstene, i hvilket der laa 2 spydspidser, en skjoldbule og nogle andre gjenstande af jern, ligeledes fra Æ. J. (saml. nr. 6864 ff., jfr. VSS. 1902 nr. 5 s. 19 og nr. 6 s. 27). Det iaar gjorte fund synes at maatte være noget ældre end det første (7140 ff.).

60. 2 smaa brudstkr. af sidebelæg til en kam eller af en naal af ben, sandsynlig ikke af samme stykke, ornerede med furer efter længden. F. i en haug paa Risvik i Overhallen i en samling brændte ben under en helle, omtr. 3,5 m. i sydøst for haugens midte og lige under torven (7143).

61. Et 10 cm. langt stykke af en rund naal af ben, hvoraf baade spidsen og den øvre del mangler. 3 smaa, efter længden spaltede stykker, som viser ornamentet med tverfurer, kan mulig være af den øvre del af samme naal. — Smaa brudstkr. af melllemstykket af en sammensat kam af ben med rester af tinderne. Nogle smaa rester synes at høre til et kambelæg, ornerede med længdefurer og med en række af buer med prikker foran aabningerne. — Et 2,5 cm. langt brudstk., antagelig af en flad naal af ben, orneret langs sidekanterne med en fure og efter midten med cirkler om et punkt, hver omgivne af 4 prikker. F. i en rund, tidligere delvis udgraven haug paa Skjørland i Overhallen i en hob brændte ben, 3 m. syd for midten og 0,60 m. over bunden (7144 ff.).

62. Et ubetydeligt brudstk. af en kam eller en naal af ben, f. blandt en hob brændte ben i samme haug paa Skjørland, som det foreg. nr., ca. 2,5 m. sydsydvest for midten (7154).

63. Endel klinksøm af jern og nogle andre stykker, som mulig ogsaa har hørt til et baadbeslag. — Nogle stykker af et sigdblad af jern, der maa have været temmelig langt. — Økseblad af jern af hovedform som R 559, 21 cm. langt. — Brudstkr., som har udseende af at høre til en lænke af jern. F. i samme haug paa Skjørland som nr. 61 og 62, liggende syd og sydøst for midten. Klinksømmene laa i række, saaledes at de syntes at hidrøre fra en nedsat baad. Her har der altsaa, i samme haug, været 2 grave fra Æ. J. og 1 fra Y. J., uden at det indbyrdes forhold mellem dem er ganske klart, saa meget mere som den del

af haugen, hvori det sidste fund laa, var forstyrret ved tidligere gravninger (7160 ff.).

64. Stykker af 1 eller sandsynligere 2 tresidede naale af ben, som ogsaa kunde opfattes som pilespidser. — Stykke af en flad naal af ben med stribe langs kanten, indenfor den en række buer med prikker foran aabningerne og i midten en cirkel, omgivet af 4 prikker. — Flere stykker af sidebelæg til kamme af ben, hvoraf nogle ogsaa kunde opfattes som dele af naale, med striber og rækker af buer med prikker. F. paa Skjørland i Overhallen i en samling brændte ben under en helle, 1 m. sydsydøst for midten og 0,40 m. over bunden (7147 ff.).

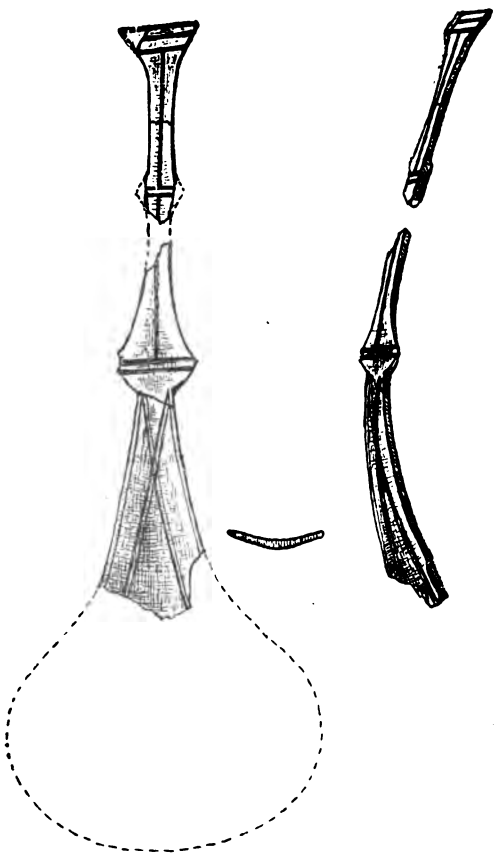

Fig. 6. 1/1.

65. Stykker af flade naale af ben, ornerede med striber langs kanterne; desuden findes ogsaa her motivet, 3 halvcirkler i en tvertover gaaende række med aabningerne til vekslende sider og med en stribe udgaaende vertikalt fra deres midte paa den convexe side. — Et brudstk. af en rund naal af ben uden ornamenter. — Flere brudstkr. af ben, som ved at sættes sammen sees at udgjøre den største del af et skaft af en ske, her afb. som fig. 6. — Brudstkr. af flere kamme af ben, dels af mellempartiet med rester af tinderne, dels af sidebelæg, orne

rede med striber, tildels ogsaa med buer; desuden er der en hel del brudstkykker af tynde tinder. Der er ogsaa bevaret 5 nagler af bronce og 1 af jern, som har tjent til at holde de tre plader af kammene sammen, fra 0,9 til 1,4 cm. lange. Den forskjellige længde af disse beviser, at de maa have hørt til flere kamme af forskjellig tykkelse. Enkelte stykker er mulig af usammensatte kamme, da de er temmelig tykke og har ornamenter paa overkanten. — Et stykke af samme art som nr. 59 d ovfr. Her afb. som fig. 7. — Stykker af haandtenshjul (eller brikker?) af ben, ornerede med radiale dobbeltstriber paa oversiden; et stykke viser ogsaa en cirkel om et punkt. F. i samme haug paa Skjørland som nr. 64, i en samling brændte ben under en flad sten, 2 m. sydvest for midten og 0,50 m. over bunden (7150 ff.).

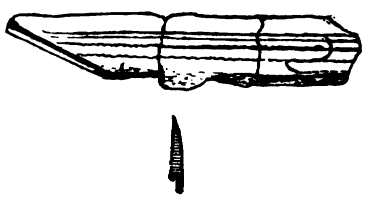

Fig. 7. 1/1.

66. En større samling af klinksøm af jern, hvoraf ingen ganske fuldstændig, deraf nogle, som istedetfor det almindelige hoved har en krum, i begge ender spids plade. — Tveegget spydspids af jern, noget lig R. 523, men uden knoppen og med forholdsvis længere fal og fladere blad, 39 cm. lang, bladet oventil 5,5 cm. bredt. Har endel levninger af fastrustet træ. Nu brækket over bladet, men ellers fuldstændig. — Et 10 cm. langt brudstk. af et knivblad af jern, hvoraf odden og endel af tangen mangler; har været henimod 2,5 cm. bredt. — Dele af beslagstykker af jern og bronce. Det fuldstændigste er 7 cm. langt og bestaar af en ten af jern, som paa den ene side har et belæg af tyndt bronce, der paa enderne og paa midten har rund knapform, men forøvrigt danner et smalt baand. Dertil findes halvparten af et lignende stykke samt et, der har mistet broncebelægget og nogle knapformede stykker af jern med broncebelæg. Det minder i arbeidsmaaden om nogle undertiden forekommende ridetøibeslag; men dette har dog snarere hørt til et belte. F. gjordes i en rund haug paa Skjørland. Klinksømmene laa i 2 rækker paa saadan maade, at det kunde sluttes, at der havde været nedsat en baad,

omtr. 7 m. lang. Spydspidsen maa have ligget inde i baaden, kniven fandtes til siden af forstavnen, og beslagstykkerne i den ved en tidligere gravning udkastede jord (7155 ff.).

67. En større samling klinksøm af jern tilligemed nogle brudstkr., som kan have hørt til andet baadbeslag. F. i en ved tidligere gravning delvis forstyrret haug paa Skjørland. Det kunde skjønnes, at der ogsaa i denne haug havde været nedsat en baad (7159).

68. En krog af jern, som i sin øvre, bredere del er forsynet med en nagl. — Endel klinksøm og stykker af stifter af jern. F. i en langhaug paa samme gaard Skjørland (7163).

Nr. 59—68 er fremkomne ved udgravninger, foretagne af hr. cand. mag. Th. Petersen og udførligere beskrevne af ham i Aarsb. f. Fort. Bev. for 1903.

69. Vævsten af grøtsten af alm. form og et cylinderformet stykke af grøtsten, 3 cm. høit og 5 cm. i tverm., antagelig vævsten eller sænke. F. under en gaard i Kjøbmandsgaden i Trondhjem; vistnok fra MA. (7165).

70. Tveegget spydspids af jern, i form noget lig R. 526, men bladets hjørner nedentil mere afrundede. 26 cm. lang, bladet nedentil 4,5 cm. bredt. Bredsiderne svagt hvælvede uden skarp rygning. Stykket er sjelden vel bevaret. Er f. paa Vada i Beitstaden for lang tid siden og siges at tilhøre samme fund som øksebladet nr. 1357, som i 1874 indkom til samlingen med opgivende, at det var f. sammen med et sverd, en spydspids, et andet økseblad og nogle heine, som alt skulde være forkommet (7166).

71. Naal af ben, af samme hovedform, som ofte forekommer i fund fra Trondhjems by, afplattet med tiltagende bredde i den øvre ende; 14 cm. lang, men lidt ufuldstændig i odden. Den er imidlertid kun tilskaaren, ikke afglattet og derfor ikke fuldstændig rund i stammen og heller ikke forsynet med hul oventil. Enkeltvis haves saadanne, mindre fuldkomment tildannede naale ogsaa i de trondhjemske fund. Sandsynlig fra MA., men kan ogsaa godt være ældre. F. paa øen Vaggen udenfor Vada i Beitstaden. Gave fra hr. Lars Vaggen (7167).

72. Billede af Maria med Christus paa skjødet, udskaaret i

egetræ. Hele figuren er 1,04 m. høi til det øverste af kronen. Maria sidder paa et sæde af ringe dybde med en pude. Al maling paa kridtgrund. Hovedfiguren bærer en kappe, som udvendig er høirød med en sort krave, indvendig hvid med blaa krydsende striber; derunder en gul kjortel; blaa hoveddug; haaret og kronen forgyldte. Christusbarnet har forgyldt krone og gul kjortel, holder i høire haand en rødmalet bog. Sædets pude er malet hvid med ruder og punkter af sort og brunt. Paa sædets sider er udskaaret rundbuede portaler og derover en firebladet rose. Er med endel yngre inventariesager indsendt fra Mosvikens kirke som gave fra Mosvikens herredsstyrelse (7170).

73. Tveegget sverd af jern, nærmest = R. 494. Hjalter og knap har belæg af bronce. Klingen, som efter midten er damasceret, har været over 5 cm. bred, er nu ufuldstændig og det levnede af den, omtr. 52 cm., brækket i 2 stykker. — Dele af et kistebeslag af jern, deriblandt et stykke af et laas, som skjønnes at svare til det bevægelige, ved nøgelen forskydbare parti af det i universitetets samling bevarede laas paa Berg i Løiten, men dog har havt en noget anden konstruktion end dette; fremdeles et gangjern eller hængsel, bestaaende af to, udad tilspidsede plader, som hver har været fæstede til kisten med en nagl, og som griber sammen ved løkker; endelig en 4,5 cm. lang, men ufuldstændig spiger af jern, og et brudstk. af en lignende, som vel ogsaa har hørt til beslaget. — Flere stykker af en buet gjenstand af jern, maaske en hank; den er dannet af en ten i midten og fire paa den lagte, snoede tene. Disse sager skal være et samlet fund fra Haarstad i Selbu. Indkommet gjennem opkjøber (7175 ff.).

74. Større del af bladet af en ske af ben eller dyretak. Forsidens ornamenter sees af nedenstaaende fig. 8. Den viser adskillig lighed med samlingens nr. 2456 fra Trondhjem (afb. Aarsb. 1880 fig. 26), men er ikke som denne orneret ogsaa paa bagsiden. F. ved gravning i gaardsrummet i Ths. Angells Hus her i byen og skjænket af hr. forstander J. Midelfart (7183).

75. 6 vævstene af grøtsten, deraf en liden rund og en halvmaaneformet med hul ved hver ende; de øvrige af almindelig

form. Paa en af disse er indgravet nogle runelignende tegn, som neppe kan være tilfældige, paa en anden et kors og paa en tredie en halvcirkel. F. paa Vaadan i Strinden, efter sigende i en haug eller stenrøs under brydning af nyland (7184).

Fig. 8. 1/1.

76. 2 par alterstager af træ, det ene par noget høiere end det andet, men forøvrigt temmelig lige, dreiede med sterke profiler. I det ene par er der under fodstykket indstøbt bly. Kun paa en af dem er jernpiggen bevaret, 15 cm. høi. Kan være fra MA. Tilligemed en døbefadring af jern indkommet fra Moe kirke i Orkedalen, hvorhen de maa være flyttede fra det ældre Svorkmo kapel. Da dette imidlertid ifølge Kraft først blev opført i 1818, maa de være komne did fra en ældre kirke. Gave fra kirketilsynet (7186).

I tilslutning til denne redegjørelse for tilvæksten af ældre sager vil jeg blandt gjenstande fra efterreformatorisk tid, som i aarets løb er indkomne, særlig nævne endel kirkelige inventariesager. Fra Holtaalens (delvis vel oprindelig tilhørende Aalens) kirke: en noget ufuldstændig altertavle, signeret 1702, et maleri paa læred i træramme fremstillende opstandelsen, sign. 1678, en prædikestol, sign. 1652, samt en daabsstol af træ uden laag. Fra Ytterøens kirke: en gabestokring med lænke af jern. Fra Mosvikens kirke foruden det ovenfor (nr. 72) omtalte Mariabillede: en daabsstol af træ uden laag, et par alterstager af tin, en prædikestol med tilhø-

rende himmel, en rigt udstyret altertavle, sign. 1596. Fra Moe kirke i Orkedalen foruden de ovenfor (nr. 76) omtalte alterstager af træ: en døbefadring af jern med tilhørende ten til befæstelse i altergelænderet. Alle disse stykker er skjænkede som gaver af vedkommende herredsstyrelser. Fra Baklandets kirke: en skibsmodel, skjænket af kirketilsynet. Ved kjøb er desuden erhvervet en messehagel af silke med uldent foder, i broderi med sølvtraad fremstillende foruden krucifixet desuden stiftamtmand Hans Kaas's og hustrus Sofie Amalie Bjelkes vaaben og initialer samt aarstallet 1695. Den har tilhørt Nordli kirke i Namdalen.

STENREDSKABER

FUNDNE I SYDVARANGER I SENERE AAR

MEDDELT AF

A. B. WESSEL

(MED AFBILDNINGER EFTER FOTOGRAFIER AF ELLISIF WESSEL).

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1903. NO. 5

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1904

Stenredskaber fra Sydvaranger.

---

1. Hulmeisel af en meget haard, sort, skiferagtig sten. Længden 111 mm. Største bredde nede ved eggen 33 mm. Mindste bredde i den modsatte ende 22 mm. Største tykkelse 19 mm. Redskabets gjennemsnit er halvmaaneformet. Hulslibningen mod eggen fortsætter sig tungeformig opover paa den flade side til et punkt, som ligger 65 mm. fra den øvre ende. Eggen er skarpsleben, haard og konvex fra side til anden. Redskabet er i det hele paa grund af det haarde materiale meget vel bevaret.

Fundet for ca. 10 aar siden paa Sandnes ved gravning af kjælder til en bygning i ca. 1 meters dybde. Jordbunden bestod af sand og ler. (Fig. 1).

2. Spydspids af mat rødbrun, haard sandsten eller skifer, gjennemtrukket paalangs af enkelte hvide baand. Tangen er afbrudt lige ved basis, ligesaa den alleryderste fine spids. Forøvrigt er redskabet helt, særlig er de skarpe egge hele og uden skaar. Længden er 101 mm. Største bredde 37 mm. altsaa mer end $^1/_3$ af længden. Største tykkelse 7 mm. Indskjæringen ved tangen danner omtrent en ret vinkel med denne, der er 20 mm. bred. Eggene, der gaar helt ned til skaftindskjæringen, er rette; først henimod spidsen danner de en svag krumning. Begge sideflader er efter midten ryggede. Det materiale, hvoraf den bestaar, den rødbrune skifer, vides at forekomme i Sydvaranger, om end sjelden. (Fig. 5).

3. Kniv af skifer, flad, sterkt krummet, idet axerne gjennem blad og skaft danner en næsten ret vinkel. Egranden er konvex,

rygranden konkav. Bladet er 75 mm., skaftet 90 mm. langt. Største tykkelse 6 mm. Største bredde (paa overgangen mellem skaft og blad) 30 mm. Paa den ene fladside er bladet langs den konvexe rand i en bredde af høist 1 cm. tilslebet til egg; paa den anden fladside sees ingen saadan slibeflade, men siden gaar umerkelig over i eggen. Der er et par større skaar i eggen, og yderste spids af knivbladet er afbrukket. (Fig. 6).

4. Hvæssesten (Slibesten) af graagul sandsten, uregelmæssig 5-kantet med 2 skarpe hjørner og 3 butte. Største længde 97 mm., største bredde 75 mm., største tykkelse 17 mm. Den ene fladside er udhulet og glatsleben ved brug, den anden side er ubrugt.

No. 2, 3 og 4 skriver sig fra Grændse-Jakobselv og er fundne omtrent paa samme sted, nemlig 3 km. ovenfor elvens munding, sommeren 1901. Stedet ligger paa den norske side af elven mellem „Storbækken" og „Lerbækken" opimod det styrtbratte fjeld, som begrændser dalen mod vest. Jordbunden her bestaar af en sandslette med uregelmæssige forhøininger eller sandvolde. Det meste af overfladen er dækket af lyng og spredte vidje- og bjerkebusker, men paa store strækninger er lyngtorven reven væk af den sterke vind gjennem dalen, saa den løse sand ligger blottet. Ved fortsat arbeide af vinden er den løse sand rodet op og ført bort, saa der er dannet store dybe huller og sænkninger i terrænet. I disse finder man foruden sand en mængde rund- og glatslebne stene, samt skjæl af havmuslinger.

Her ovenpaa sanden og mellem stenene fandtes de omtalte redskaber. Rent tilfældig blev der taget vare paa no. 2. Af no. 3 fandtes først blot den ene halvdel, nemlig bladet, senere, ved eftersøgning, ogsaa den anden halvpart, skaftet, der viste sig at passe nøiagtig til det først fundne stykke.

5. Dolk af skifer, flad og tveegget. Længden 206 mm. Største bredde ved basis af bladet 55 mm. Herfra gaar det med en svag bueformig udhuling over i skaftet, der paa midten er 40 mm. bredt. Største tykkelse 7 mm. Længden af det eggrandede blad forholder sig til det butrandede skaft som 115 mm. til 91 mm. Begge fladsider er tilslebne fra midtlinjen, der hæver sig svagt frem som en kjøl, og udover mod kanten. Kjølen fortsætter sig kon-

tinuerlig gjennem blad og skaft i hele redskabets længde. Langs bladranden fra spids til basis er der desuden paa begge sider en skarpere tilslibning, som danner en 2—4 mm. bred egg. Af denne smale, skarpe egg sees dog langs den ene rand blot spor, paa grund af talrige skaar; paa den anden rand er den ganske vel bevaret. (Fig. 7).

6. Liden retmeisel af sort, haard skifer. Længden 82 mm. Bredden af eggen 19 mm., hvilken bredde vedligeholdes op mod den anden, afbrudte ende, hvor den dog aftager noget. Tykkelsen paa det største 11 mm. Begge fladsider er slebne, den ene er ganske plan, den anden danner en svagt konvex skraaning ned mod den skarpe, lidt buede egg. Redskabets gjennemsnit er ovenfor slibningen uregelmæssig 8-kantet. (Fig. 12).

7. Brudstykke af skifer, sandsynlig af dolk- eller spydspids som no. 5. Længde 90 mm. Bredden i den ene afbrudte ende 39, i den anden 27 mm. Paa begge fladsider sees slibeflader ud mod kanten, der intetsteds er hel. (Fig. 11).

8. Brudstykke af skifer. Ligesom foregaaende af et tveegget redskab, 70 mm. langt, 50 mm. bredt. Eggslibning sees blot paa den ene fladside. Den anden plan. Randene parallele. (Fig. 10).

9. Brudstykke af skifer. Maaske en del af en særdeles liden retmeisel, af hvilken den nedre del med eggen er afbrudt. Det har omtrent samme kantede tversnit som no. 6, og ved slibning af en side aftyndes det mod den ene ende som til en meiselegg. Længden 59 mm. Bredden 11—9 mm. Tykkelsen 4,5 mm. (Fig. 8).

10. Brudstykke af et lidet skarpoddet redskab af skifer, vistnok en pilespids. 80 mm. langt, ved den afbrudte basis 12 mm. bredt. Begge fladsider hvælvede, saa gjennemsnittet bliver ovalt. Siderandene er svagt konvergerende henimod spidsen, der løber ud i en flad, skarp, buet od. (Fig. 9).

No. 5—10 skriver sig fra samme lokalitet som no. 2—4, i Grændse-Jakobselv, og er ligesom disse fundne ovenpaa sanden. Fundene er gjort vaaren 1902.

11. Hulmeisel af graa skifer. Temmelig stor og tung. Længden 150, største bredde (ovenfor den hulslebne egg) 45 mm.

Selve eggen 40 mm. Den anden ende af redskabet 36 mm. bred. Omkreds paa midten 120 mm. Største tykkelse, der ogsaa falder paa midten, 29 mm. Gjennemsnittet danner en paa den ene side noget flad oval. Den ved brug temmelig slidte egg er bred og retlinjet. (Fig. 2).

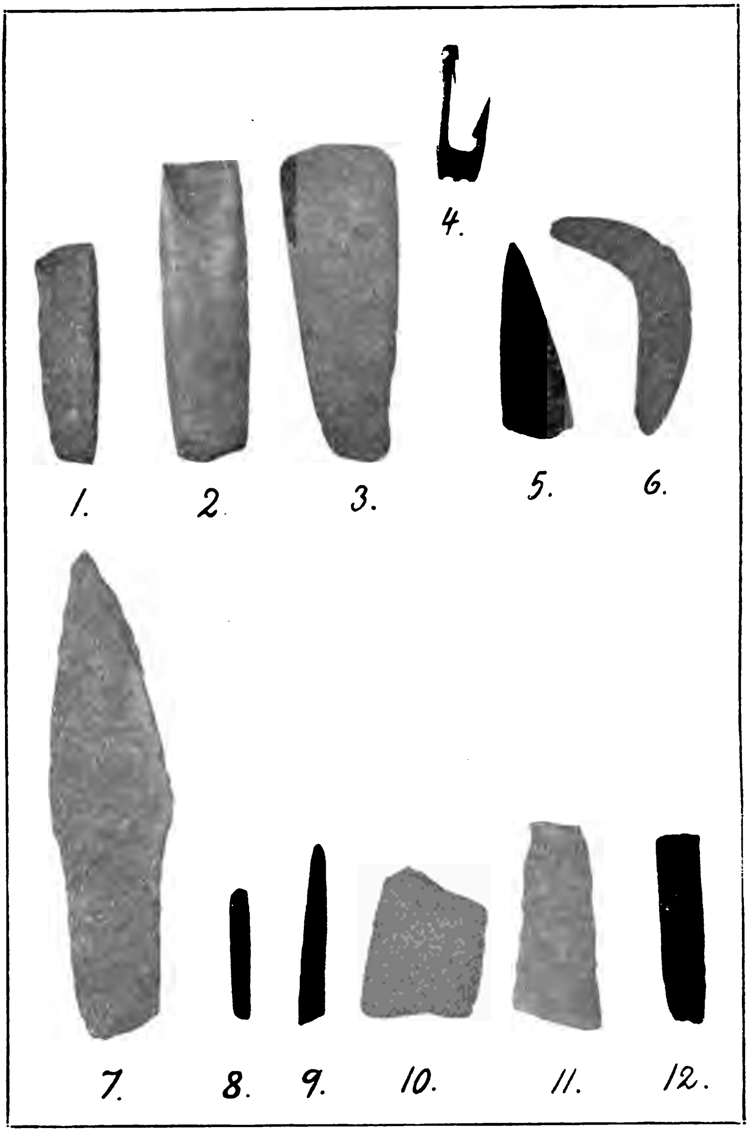
12. Kile eller øx uden skafthul af graa skifer. Længde 161 mm. Største bredde, ovenfor eggen, 60 mm. Mindste bredde, ved den anden ende, 30 mm. Største tykkelse 20 mm. Den svagt bueformige skarpe egg ligger i flugt med den ene helt slebne fladside, den anden fladside er usleben undtagen partiet omkring eggen, hvilket er slebet til et skraaplan ned mod denne. (Fig. 3).

No. 11 og 12 er fundne sammen den 7de sept. 1901 øverst i Pasvikdalen, i nærheden af Hestefos paa øen Varlamasaari, der ligger midt i elven og tilhører Rusland. Paa denne ø, der er ganske lav og blot bestaar af sand, fandtes ved planeringsarbeider en temmelig stor stenhaug, bestaaende af store afrundede stene. Haugen var dækket af græstorv, og umiddelbart under torven, ovenpaa stenene, fandtes disse to redskaber.

Hertil kan endnu føies:

13. Fiskekrog af ben, funden i sanden udenfor Kjelmø under gravning efter mark i fjæren. Den er bøiet i rette vinkler som et rektangel. Længden 70 mm. Det tykke tverstykke 27 mm. langt. Den korte gren med spids og modhage 31 mm. Øverst paa den lange gren har der været en kort hage til befæstelse af snoren; denne er nu afslaaet. Langs den tyndere nedre kant af tverstykket er udskaaret en forsiring, bestaaende af 3 par spidse takker. (Fig. 4).

Sydvaranger i mars 1903.

4.
1.
2.
3.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.

ÜBER DIE

ATHECATEN HYDROIDEN

DES DRONTHEIMSFJORDES

VON

GUST. SWENANDER.

MIT 1 TAFEL.

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1903. NO. 6

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1904

Der nachstehende Aufsatz ist das Resultat meiner Untersuchung über die athecaten Hydroiden, welche im Museum der Königlichen Norwegischen Gesellschaft der Wissenschaften in Drontheim aufbewahrt sind. Der grösste Teil von diesen sind in dem Drontheimsfjorde vom Konservator V. STORM, ein kleinerer Teil von mir selbst eingesammelt. Schon 1881 hat STORM einen Aufsatz über die Hydroiden des Drontheimsfjordes[1]) publiciert. Zu der in diesem gelieferten Verzeichniss von Arten habe ich einige neue fügen können, andere dagegen habe ich als zweifelhaft auslassen müssen, da ihr Aufnehmen in der Verzeichnung in einer fehlerhaften Bestimmung wurzelt. Zu den Beschreibungen einiger Arten, welche unvollständig bekannt waren, habe ich zuweilen einige Ergänzungen hinzufügen können; zwei von BONNEVIE aufgestellte Arten habe ich streichen müssen; endlich ist eine von den hier behandelten Arten für die Wissenschaft neu. Für die Bereitwilligkeit, mit welcher Fräulein BONNEVIE das von ihr bearbeitete Material, das im Museum der Universität in Kristiania aufbewahrt ist, zu meiner Verfügung gestellt hat, ebenso für die Aufklärungen, welche ich von ihr erhalten habe, spreche ich hier meinen besten Dank aus.

Coryne eximia, ALLMAN.

Grosse schöne Exemplare dieser Art finden sich in den Sammlungen des Museums aus Skarnsundet.

---

[1]) Bidrag til Kundskab om Trondhjemsfjordens Fauna IV. Om de i Fjorden forekomne hydroide Zoophyter. K. N. Vid. Selsk. Skrifter. T.hjem 1881.

Coryne pusilla, GAERTN.

STORM[1]) giebt an, dass er diese Form auf einem toden *Muricea*-Stamme bei Vennes, Skarnsundet, gefunden habe. Ein Stück dieses Stammes ist in dem Museum aufbewahrt. Jedoch kann ich auf demselben, trotz der Etikette mit dem Namen *Coryne pusilla,* kein einziges Exemplar finden, das als dieser Art gedeutet werden kann. Dagegen habe ich auf demselben eine für Norwegen neue Hydroide, *Zanclea inplexa,* und eine, die für den Drontheimsfjord nicht vorher aufgezeichnet war, nämlich *Dicoryne conferta,* gefunden. Die Vorkommniss der *Coryne pusilla* im Fjorde muss somit bis auf Weiteres als zweifelhaft angesehen werden.

Coryne gigantea, BONNEVIE.

Diese von BONNEVIE im 1898 beschriebene Art, ist vorher in nur 2 Exemplaren von Hammerfest bekannt. Inzwischen finden sich seit Alters im hiesigen Museum mehrere Exemplare derselben, welche von Konservator STORM in Drontheimsfjorde eingesammelt sind, obschon einige von diesen von ihm als *Myriothela phrygia* (FABR.) andere als *Myriothela Coocksii* (VIGURS) bestimmt worden sind. Im Sommer 1902 erhielt ich bei Röberg aus einer Tiefe von ca. 460 M. ein einziges Exemplar der Art an einer *Tubularia*-Röhre auf einer Schale von *Lima excavata* befestigt. Dieses Exemplar zeichnet sich ganz besonders durch die beträchtliche Grösse des Hydranthes aus. Er hat nämlich eine Länge von 12 Mm. und ist ziemlich stark abgeplattet; sein grösster Diameter wird dadurch sehr gross nämlich 6 Mm. Der Hydrocaulus ist nur 4 Mm. lang und 1 Mm. im Durchschnitt.

Die von STORM als *Myriothela Coocksii* bestimmten Exemplare bieten eine gewisse Interesse dar, da sie in einigen Hinsichten von den anderen abweichen. Eine grosse Anzahl Individuen, von welche mehrere klein und steril sind, bilden eine dichte Kolonie auf einer Annelidenröhre an einer Schale von *Lima excavata* befestigt. Die Polypen sitzen mit einem bei den grösseren Individuen ca. 3 Mm. langen, perlenschnurförmig eingeschnürten Basalstück an der Unterlage fest[2]); der Hydrocaulus ist ausserdem etwa eben so lang.

1) (10) S. 6 u. 7.

2) Was ähnliches habe ich auch an den Typusexemplaren, welche Fräulein BONNEVIE gütigst zu meiner Verfügung gestellt hat, wahrnehmen können. Sie sind aber wie auch alle übrige im hiesigen Museum befindliche Exemplare mit Ausnahme von dem von mir eingesammelten von ihrer Unterlage losgerissen.

Ein Perisarc, das auf den anderen Exemplaren sehr deutlich ist, obschon dünn, kann ich hier nicht wahrnehmen; dies ist vielleicht aber eine Folge der schlechten Konservierung. Die Tentakel sind hier mehr ausgestreckt als auf den anderen Exemplaren und die gruppenweise Verteilung wird hierdurch noch mehr hervortretend. Ebenso sieht man deutlich, was übrigens auch auf den anderen Exemplaren wahrgenommen werden kann, dass die Tentakel jeder Gruppe am Basis mehr oder weniger vereinigt sind. Zufolge des verschiedenen Aussehens der Tentakel war ich zuerst daran bedacht diese Exemplare als eine besondere Art aufzustellen; bei eingehender Untersuchung, bin ich inzwischen davon überzeugt worden, dass die Verschiedenheit nur auf einem verschiedenen Kontraktionszustand beruht.

Auch diese letztbesprochenen Exemplare sind von Röberg. Die übrigen mangeln näherer Angaben über den Fundort.

Zanclea implexa (ALDER).

Diese Art ist, wieweit ich kenne, nicht vorher an den norwegischen Küsten beobachtet worden. Eine Kolonie mit einigen wenigen Exemplaren habe ich, wie erwähnt (S. 4) auf einem toden *Muricea*-Stamme aus Skarnsundet gefunden. Nur eine einzige, beinahe vollständig entwickelte Meduse habe ich finden können an dem Basis eines Hydranthen befestigt. Einige für die freien Medusen karakteristische Merkmale kann man an ihr beobachten; das Material ist indessen zu schlecht um einige Details hervortreten zu lassen. Die Art ist jedoch an ihrem karakteristischen Polyparium leicht zu erkennen.

Myriothela phrygia (FABR.).

Von dieser Art giebt es in den Sammlungen des Museums ein einziges Exemplar ohne näher angegebenen Fundort. Es ist ein weibliches Individuum. Die obere tentakeltragende Partie ist ca. 24 Mm. lang; der untere Teil ist leider defect, indem er das Basalstück vermisst. STORM[1]) sagt, dass die Art nicht so selten im Drontheimsfjorde vorkommt, aber in grösseren Tiefen. Als Fund-

1) (10) S. 8.

orte giebt er Röberg, Galgenesset und Stokkenesset an. Ich habe jedoch dieselbe niemals gefunden, und ganz gewiss hat STORM zuweilen die Art mit der zuerst 1898 von BONNEVIE beschriebenen *Coryne gigantea* verwechselt, da wie erwähnt (S. 4) einige Exemplare dieser letztgenannten Art unter den Namen *Myriothela phrygia* (FABR.) in den Sammlungen des Museums vorkommen.

Myriothela Coocksii (VIGURS).

Von dieser Art sagt STORM: „Jeg har kun truffet den paa *Lima excavata*, fæstet i den Svampesubstans eller Dynd, som ofte danner et Overtræk over denne Musling, i enkelte Exemplarer hver Sommer, saavel ved Rødbjerg som paa Fjordens Sydside (ved Ingdalen)." In den Sammlungen des Museums findet sich inzwischen kein einziges Exemplar der Art. Eine Kolonie die STORM als *M. Coocksii* bestimmt hat, muss ich als *Coryne gigantea* auffassen (Vergl. S. 4). Das Vorkommen von *Myriothela Coocksii* in dem Fjorde ist somit unsicher.

Lampra socia, n. sp.

Der Hydrocaulus bis 45 Mm. lang, von dem bis 5 Mm. dicken Basis, der mit Haftfaden am Unterlage befestigt ist, gegen den Hydranth gleichförmig an Dicke abnehmend. Letzterer ist vom Hydrocaulus scharf abgesetzt. Die proximalen Tentakel, welche in einem Kreise stehen, erreichen eine Länge von bis 35 Mm. Ihr Zahl variiert zwischen 29 und 37. Die distalen Tentakel sind sehr zahlreich und stehen in mehreren, alternierenden Kreisen, welche jedoch so dicht an einander gedrungen sind, dass es bei oberflächlicher Untersuchung aussieht, als wären die Tentakel um die Mündung des Hydranthen unregelmässig angehäuft. Von diesen Tentakel werden die äussersten bis 9 Mm. lang, nehmen aber gegen die Spitze des Hydranthen gleichmässig ab, so dass sie alle etwa eben hoch über dieselbe emporragen. Die Blastostyle werden bis 25 Mm. lang, variieren aber an Länge bedeutend auf demselben Individuum (Siehe Fig. 1). Ihr Zahl variiert zwischen 18 und 32.

Die Thiere sind getrennten Geschlechtes; die vorschiedene Geschlechter bieten aber keine wesentliche äussere Verschiedenheiten dar. Nur sind die männlichen Gonophoren nicht so rundlich, sondern ein wenig mehr oval und kleiner als die weiblichen. (Siehe Fig. 2 u. 3). Bei beiden Geschlechtern sind sie an den Blastostylen

dicht angehäuft und so geordnet, dass die kleinsten, dass heisst die am wenigsten entwickelten, am Basis der Blastostylen sitzen; gegen die Spitzen derselben nehmen sie allmählich an Grösse zu.

Die Farbe ist röthlichgelb (schwache Lachsfarbe).

Ich fand diese Art in grossen Mengen im August 1902 bei Rissen in einem Tiefe von ca. 400 M. Die Thiere waren an Stämmen von *Lophohelia prolifera* befestigt und standen nicht vereinzelt sondern in grösseren oder kleineren Kolonien[1]), deren Individuen von sehr verschiedener Grösse sind, aber doch von einander vollständig frei zu sein scheinen.

STORM hat vorher die Art bei Röberg gefunden — es giebt mehrere Exemplare davon im Museum — und hat dieselbe in seinem Aufsatze als *Corymorpha uvifera?* SCHMIDT, angeführt. Unter Anderem unterscheidet sie sich von dieser durch ihre pseudomedusoide Gonophoren — *Corymorpha uvifera* produciert freie Medusen —.

Auch im Museum an der Universität in Kristiania finden sich einige Exemplare der Art von Drontheimsfjorde, und sind diese nebst einigen Bruchstücken einer *Lampra*-Art von der Nordmeerexpedition von Fräulein BONNEVIE als *Lampra purpurea* bezeichnet worden. Durch das Entgegenkommen von Fräulein BONNEVIE habe ich auch dieses Material untersuchen können, und ist es meines Erachtens ganz deutlich, dass die Drontheimsform von der der Nordmeerexpedition als specifisch verschieden angesehen werden muss. Erstens haben die Gonophoren des Exemplares der Nordmeerexpedition eine ausgezogene Spitze (Vergl. den Figur von SARS in BONNEVIES Arbeit über die Hydroiden der Nordmeerexpedition. Tab. III Fig. 1 a.), während dieselben bei der Drontheimsform immer abgerundet sind (Fig. 1—3). Die distalen Tentakel scheinen an der Nordmeerform kürzer und weniger zahlreich zu sein.[2]) Dies kann durch eine Musterung der BONNEVIE zur Verfügung gestandenen Exemplare ohne Weiteres beobachtet werden. Vergleichen wir nun weiter die Drontheimsform mit der Figur von SARS über der Nord-

---

[1]) Daher der Name *L. socia.*

[2]) Nach BONNEVIE ((3) S. 478) sollen sie ja auch „in zwei dichten, wohl getrennten Kreisen" sitzen, was aber auf den Bruchstücken jetzt unmöglich abzuthun war.

meerform[1]) (BONNEVIE, Tab. III, Fig. 1) und mit der von BONNEVIE über *Lampra purpurea* gelieferten Beschreibung, die wohl am nächsten nach der Figur von SARS gemacht ist, finden wir welcher kolossale Unterschied herrscht hinsichtlich der Zahl der Blastostylen — bei der Drontheimsform 18—32, bei der Nordmeerform „ca. 10“ —.[2]) Ausserdem, ist bei der Drontheimsform der Hydranth vom Hydrocaulus scharf abgesetzt, während dass bei der Nordmeerform der Übergang zwischen diesen beiden Partieen sowohl nach der Beschreibung von BONNEVIE als der Figur von SARS allmählich (= „jevn“) sein soll. Zuletzt will ich nur darlegen dass der Drontheimsform nicht purpurfarbig ist, sondern wie erwähnt schwach lachsfarbig. Auf Grund dieser Umstände muss ich den Drontheimsform als eine eigene Art, *Lampra socia*, aufstellen, deutlich verschieden von der Nordmeerform, *Lampra purpurea*, BONNEVIE.

Tubularia regalis, BOECK.

Syn.: *Tubularia regalis*, BOECK; BONNEVIE 1898
T. variabilis, BONNEVIE; BONNEVIE 1898.

Nach eingehender Untersuchung des mir zur Gebote stehenden Materiales kann ich nicht umhin die von Bonnevie 1898 aufgestellte Art *Tubularia variabilis* als identisch mit der von BOECK 1858 beschriebenen *T. regalis* ansehen. Ich habe die Typusexemplare BONNEVIE'S von *T. variabilis* untersucht; es sind in Allem ein weibliches und 2 männliche Individuen. Schon an diesen kann man deutlich sehen dass das Hauptmerkmal der Art *T. variabilis*, die an Zahl variierenden Leisten der Gonophoren, nur den weiblichen Gonophoren zukommt. Die männlichen vermissen jede Spur derselben und wie Schnitte zeigen auch die Radialkanäle. Aber auch die weiblichen verlieren, wie ich auf meinem Materiale gefunden, in späteren Stadien die Leisten, so dass sie, wenn die Actinulæ

---

1) Mit dieser Figur stimmen die zurückgebliebenen Bruchstücke ziemlich gut mit Ausnahme der distalen Tentakel, welche auf der Figur allzu kurz und dick gezeichnet sind.

2) Da ich sowohl männliche als weibliche Exemplare untersucht habe und sie betreffs der Zahl der Blaslostylen ähnlich gefunden, kann dieser Unterschied nicht von einer Geschlechtsverschiedenheit herrühren. (Das Nordmeerexemplar ist nach BONNEVIE ein Männchen).

ausschlüpfen, vollständig glatt sind, und kann ich auch an Schnitten in diesem Stadien keine Radialkanäle entdecken. Meines Erachtens sind es somit nur weibliche Exemplare von *Tubularia regalis* in einem frühen Stadium, welche BONNEVIE als *T. variabilis* bezeichnet hat. Die weiblichen Exemplare, welche BONNEVIE als *Tubularia regalis* bestimmt hat, befinden sich auch in einem so späten Stadium, dass sie die Actinulæ schon ausgelassen haben. An den männlichen Exemplaren kann ich dagegen von den, welche sie als *Tubularia variabilis* bezeichnet, gar keinen Unterschied entdecken.

Auch die Beschreibung von BOECK[1]) referiert sich zu weiblichen Exemplaren in einem späten Stadium. Ich will daher folgende Zusätze zu dieser Beschreibung machen. Die weiblichen Gonophoren besitzen in einem früheren Stadium im allgemeinen höhere oder niedrigere Leisten von wechselnder Zahl wie sie BONNEVIE unter *T. variabilis* beschrieben hat (Fig. 5). Die Anordnung der Gonophoren in zwei gegenüberstehenden Reihen gilt nur die weiblichen Gonophoren und auch diesen im allgemeinen zuerst in einem späteren Stadium. Die männlichen Gonophoren sind bedeutend kleiner als die weiblichen und vermissen immer vollständig die Leisten und Radialkanäle (Fig. 4). Sie sitzen sehr dicht ringsum die Blastostylen, welche wenigstens in späteren Stadien bedeutend länger sind als die weiblichen und oft sogar die proximalen Tentakel an Länge übertreffen. Die Hydrorhiza und der untere Teil des Hydrocaulus werden von um einander gewundenen Röhren gebildet.

Von der Art giebt es im Museum etliche vorher unbestimmte Exemplare. Bei Röberg habe ich selbst sehr schöne Kolonien aus einer Tiefe von ca. 480 M. aufgenommen.

Tubularia asymmetrica, BONNEVIE.

Von dieser an ihren schiefen Gonophoren, von welchen männliche und weibliche um einander an den Blastostylen aufsitzen, leicht erkennbare Art giebt es im Museum nur eine wenige Exemplare. Sie sind alle von ihrem Unterlage losgerissen, zwei jedoch nahe am Basis des Hydrocaulus. An einem von diesen windet sich um der mittlere und obere Teil des Hydrocaulus ein

[1]) (2) S. 114—117.

schmäleres Rohr, in welchem ein kleinerer Polype derselben Art steckt, an dem anderen wird der Basis von zwei an einander ge kitteten Röhren gebildet, aber nur das eine von diesen erhebt sich zu einem Hydrocaulus mit Polype. Auch BONNEVIE hat nur zwei losgerissene Exemplare untersucht. Es ist ja aber wahrscheinlich das die Individuen dieser Art, von welchen jedes sowohl männliche als weibliche Gonophoren trägt, mehr vereinzelt vorkommen als die anderer Arten mit männlichen und weiblichen Gonophoren auf verschiedenen Individuen.

Nähere Angabe über die Fundorte mangelt an den Exemplaren des Museums. Wahrscheinlich stammen sie von Röberg, wo auch die Exemplaren BONNEVIE'S eingesammelt sind. .

Tubularia indivisa, LIN.

Syn.: *T. obliqua,* BONNEVIE; BONNEVIE 1898.
T. indivisa LIN.; BONNEVIE 1898.

Auch die von BONNEVIE aufgestellte Art *Tubularia obliqua* ist es mir nicht möglich aufrecht zu halten. Ich habe hier eine bei Röberg eingesammelte Kolonie von drei Individuen einer *Tubularia.* Von diesen trägt das eine weibliche Gonophoren, welche im allgemeinen mit einem Tentakel ausgestattet sind, einer sogar mit 2 Tentakeln, andere aber vermissen jede Spur von Tentakeln. Die zwei übrigen Individuen tragen männliche Gonophoren alle ohne Tentakel. Auf einem anderen weiblichen Exemplare finde ich einen Gonophor mit einem Tentakel, die übrigen sind glatt. Eine andere Kolonie besteht aus zwei sehr grossen Individuen mit männlichen Gonophoren vollständig ohne Tentakel und einem kleineren, dessen Gonophoren noch nicht ausgebildet sind. Ich kann die erwähnten Exemplare nicht anders als *Tubularia indivisa* bezeichnen, und fällt somit meines Erachtens BONNEVIE'S *Tubularia obliqua* mit dieser Art zusammen. Ich bin um so mehr davon überzeugt, da auch am Typusexemplare BONNEVIE'S nicht alle Gonophoren mit einem Tentakel versehen sind, und anderseits giebt es in einer grösserer Kolonie, welche BONNEVIE als *T. indivisa* bezeichnet hat, ein Individuum mit Gonophoren, von welchen einige einen Tentakel tragen.

HINCKS[1]) spricht übrigens sogar von „four small tubercles“ an den Gonophoren dieser Art; ALLMAN[2]) dagegen sagt: „the gonophores . . . . in both (sexes) destitute of tentaculiform tubercles.“ Nach meiner Erfahrung tragen somit oft die weiblichen Gonophoren nahe an der Spitze einen schief angesetzten Tentakel. Von den 4 Radialkanäle, welche sowohl HINCKS als ALLMAN erwähnen, kann ich dagegen nichts entdecken weder auf den meinigen noch auf dem von BONNTVIE als *T. indivisa* bezeichneten Exemplaren; einen Ringkanal kann ich aber spüren.

Die Art variiert sehr an Grösse; das grösste der meinigen Exemplare zeigt folgende Masse: Hydrocaulus ca. 180 Mm., proximale Tentakel 19 Mm., Blastostylen 13 Mm., distale Tentakel 5 Mm. Von *T. regalis,* welcher sie somit zuweilen an Grösse gleichkommt, unterscheidet sie sich immer durch ihre weniger zahlreiche Blastostylen (3—10; *T. regalis* hat 10—20), ihre dichter sitzende weibliche Gonophoren, welche wie die männlichen immer mehr langgestreckt oval sind als bei *T. regalis.* Der Unterschied in Grösse zwischen den Gonophoren verschiedenen Geschlechtes ist auch bedeutend weniger als bei dieser (Fig. 6 u. 7). Die Angabe STORM'S[3]) dass er Exemplare von *T. indivisa* mit einem über 400 Mm. langen Polypenrohr und ca. 40 Mm. langen äusseren Tentakeln gefunden, ist wohl am nächsten zu einer der Arten *T. regalis* oder *T. asymmetrica* zu referieren, mit welchen er die Art zuweilen verwechselt; auch von diesen letztgenannten Arten habe ich inzwischen niemals so grosse Exemplare gesehen.

Alle hier vorhandenen Exemplare von *Tubularia indivisa* sind bei Köberg aus grosser Tiefe, im allgemeinen ca. 500 M., aufgenommen.

Tubularia larynx, ELL. & SOL.

Zahlreiche prachtvolle Exemplare von dieser Art bei Skarnsundet eingesammelt, finden sich in den Sammlungen des Museums. Auch die von ABILDGAARD beschriebene *T. coronata,* die ich nur

1) (6) S. 116.
2) (1) S. 404.
3) (10) S. 11.

als eine luxuriiernde Form von *T. larynx* auffassen kann, ist reichlich vertreten.[1])

Clava squamata, MÜLLER.

Mehrere Exemplare am *Fucus vesiculosus* befestigt finden sich in den Sammlungen des Museums. Sie sind alle von STORM eingesammelt.[2])

Clava multicornis, FORSK.

In den Sammlungen des Museums finden sich einige Exemplare dieser Art, welche von STORM bei Stadsbygden gefunden sind.[3])

Perigonimus abyssi, G. O. SARS.

Von dieser Art, die auch von STORM[4]) erwähnt ist, giebt es aller Wahrscheinlichkeit nach eine kleine Kolonie von Röberg in den Sammlungen des Museums. Wegen der schlechten Konservierung ist es jedoch unmöglich dieselbe mit Sicherheit zu bestimmen.

Perigonimus repens, HINCKS.

Wird von STORM[5]) als bei Röberg gefunden erwähnt. Ich habe in den Sammlungen nur ein einziges schlecht konserviertes Exemplar gefunden, das warscheinlich dieser Art angehört, obgleich es unter dem Namen *Eudendrium capillare* steht. Es ist an einer Röhre von *Subella pavonia* befestigt. Der Fundort ist nicht näher angegeben; vom Drontheimsfjorde stammt es jedoch sicher.

Perigonimus muscoides, M. SARS.

In den Sammlungen finden sich Exemplare dieser Art aus Skarnsundet.[6])

Perigonimus roseus (M. SARS).

Ist in den Sammlungen durch zwei Kolonien representiert. Nähere Angaben über die Fundort fehlen, aber STORM[7]) erwähnt die Art von Röberg und Skarnsundet.

---

1) Vergl. STORM (10) S. 11.
2) Vergl. STORM (10) S. 5—6.
3) Vergl. STORM (10) S. 5.
4) (10) S. 10.
5) (10) S. 10.
6) Vergl. STORM (10) S. 10.
7) (10) S. 9.

Dicoryne conferta (ALDER).

Diese Art, welche G. O. SARS[1]) vom Kristianiafjorde und Lofoten erwähnt, ist im Drontheimsfjorde vorher nicht konstatiert. Einige sterile Exemplare habe ich jetzt auf einem von STORM bei Skarnsund eingesammelten *Muricea*-Stamme entdeckt. Ausserdem findet sich in dem Museum eine grössere Kolonie an einem Exemplare von *Neptunea despecta* befestigt. Alle Individuen sind auch hier steril. Der Fundort ist nicht näher angegeben.

Hydractinia echinata, FLEMMING.

STORM[2]) sagt dass er diese Art bei Vennes und Röberg gefunden. In den Sammlungen des Museums giebt es inzwischen kein einziges Exemplar von derselben. Zwei Kolonien, als *Hydractinia echinata* bestimmt, sind deutlich zu der Art *Hydractinia carnea* zu führen. Da auch ich die Art in dem Fjorde nicht gefunden, mag ihr Vorkommniss hier bis auf Weiteres als zweifelhaft angesehen werden.

Hydractinia carnea, (M. SARS).

Alle in den Sammlungen des Museums befindliche und von mir im Drontheimsfjorde gefundene *Hydractinia*-Formen sind zu dieser Art zu führen. Die von STORM[3]) erwähnte *Podocoryne tubulariæ,* welche im Museum unter diesen Namen aufgestellt ist, kann ich von der gewöhnlichen Form in keiner Hinsicht abweichend finden. Auch in der kurzen Beschreibung von SARS[4]) kann übrigens ich nichts finden, was das Aufstellen derselben als eine besondere Art berechtigen könnte. Dass die fertilen Polypen kleiner sind und weniger zahlreiche Tentakel besitzen als die sterilen, ist ja eine Eigenschaft, die sie mit *Hydractinia carnea* teilt (jedoch nicht mit *H. Sarsii* STEENSTR., welche zuerst von SARS[5]) unter demselben Namen als *H. carnea* beschrieben wurde.

Ich habe *Hydractinia carnea* an von Einsiedlerkrebsen bewohnten Schalen von *Neptunea despecta, Buccinum undatum,*

---

1) (7) S. 127.
2) (10) S. 7.
3) (10) S. 6.
4) (9) S. 145.
5) (8) S. 7.

Littorina littorea u. A. an den Röhren von *Sabella pavonia,* an *Hyas araneus* an *Muricea placomus* u. s. w. befestigt gefunden. Die Art ist im ganzen Fjorde zu finden.

Eudendrium rameum (PALLAS).

Grosse prachtvolle Exemplare dieser Art aus Skarnsundet und Röberg finden sich in den Sammlungen des Museums. Auch die von STORM als *E. ramosum* (LINNÉ) bezeichneten Formen muss ich zu dieser Art führen. Der Stamm ist nämlich immer zusammengesetzt, sehr dick und zuweilen sehr lang, und die männlichen Gonophoren sitzen ringsum nicht atrophierte Hydranthen.[1] Sie sind in der Regel 2-kammerig, aber ich habe sie mehrmals 3-kammerig gefunden.

Eudendrium ramosum (LINNÉ).

Es giebt in den Sammlungen des Museums kein einziges Exemplar, das ich zu dieser von STORM erwähnten Art gehörig ansehen kann. ALLMAN sagt im Gegensatz zu früheren Auctoren (HINCKS, SARS) dass der Stamm ist „fascicled at the base“ aber auch er betont „the much more massive stems and main branches of *Eudendrium ramosum*“,[3] und sicher ist, dass ich kein Exemplar hier habe, das mit der Abbildungen von HINCKS und ALLMAN über *E. ramosum* verglichen werden kann.

Eudendrium arbuscula, WRIGTH.

STORM[4]) erwähnt, dass er diese Art auf Schalen von *Mytilus modiolus* bei Vennes gefunden. In den bestimmten Sammlungen des Museums findet sich indessen kein Exemplar der Art. In den nicht bestimmten habe ich dagegen etliche Exemplare gefunden, die ich zu dieser Art führen muss. Eigentümlich ist, dass unter diesen die 4 Kolonieen, welche nicht steril sind, sich alle als weibliche erwiesen, welche ungeachtet der Beschreibung von STORM bisher als ungekannt angesehen worden sind.[5] Ich kann aber nicht mit

---

1) Vergl. BONNEVIE (5) S. 49.
2) (1) S. 332.
3) (1) S. 334.
4) (10) S. 9.
5) Vergl. BONNEVIE (5) S. 49.

Sicherheit entscheiden, ob wir mit derselben Form zu tun gehabt haben. STORM sagt an der erwähnten Stelle: „Vel plejer Hungonophorerne hos denne slegts arter tildels at sidde spredte paa selve Stammen, men her vare de forhaanden i tætte Masser, der som ellers vare ordnede i Krandse, bedækkende den hele Stamme og strøede hist og her paa de større Grene, ja selv paa Stolonerne, men ikke i Kredse under Polyperne." Auf den erwähnten von mir untersuchten Exemplaren sitzen die Gonophoren allerdings in dichten Haufen, aber immer ringsum oder unter in den meisten Fällen vollständig atrophierten Hydranthen, welche besonders von den grösseren Zweigen aber auch von dem Hauptstamme selbst ausgehen. Die Kolonieen unterscheiden sich übrigens von denen von *Eudendrium rameum*, welchen sie durch den zusammengesetzten Bau und die Verzweigung des Stammes am meisten ähneln, durch ihr bedeutend schlankeres Aussehen, ihre kleinere mit feineren Tentakeln ausgestatteten Polypen und die bedeutend schwachere Annulation der Zweige. Ringe finden sich allerdings nicht nur an den Basen der Zweige sondern oft auch an anderen Stellen, aber im allgemeinen folgen nur zwei bis drei Ringe[1]) auf einander, mit Ausnahme an den Stielen der fertilen, atrophierten Polypen, wo sie gewöhnlich etwas zahlreicher sind. Die grösste der von mir untersuchten Kolonieen ist ca. 125 Mm. hoch, die kleinste ca. 40 Mm.

Alle Exemplare stammen aus dem Drontheimsfjorde, aber nähere Lokalangaben fehlen.

Eudendrium capillare, ALDER.

Diese Art wird von STORM[2]) als im Fjorde gewöhnlich vorkommend erwähnt. Er sagt, dass er im Skarnsund dieselbe an den Röhren von *Sabella pavonia* befestigt gefunden. Von zwei an *Sabella*-Röhren befestigten Hydroiden, welche von STORM als *E. capillare* bestimmt worden sind, ist inzwischen die eine ein *Eudendrium hyalinum*, BONNEVIE, die andere ein *Perigonimus repens*, HINCKS. Unter den bestimmten Sammlungen giebt es nur eine

[1]) Bei *E. rameum* folgen im allgemeinen 5—10 Ringe auf einander, und dieselben sind stärker abgesetzt.

[2]) (10) S. 8.

einzige kleine Kolonie von *E. capillare* an einem Bruchstücke von *Lophohelia prolifera* befestigt. In den unbestimmten Sammlungen habe ich dagegen drei an *Hyas araneus* befestigte Kolonien von der Art gefunden; zwei von diesen sind weiblich, der eine wie der zuerst erwähnte steril. Alle Exemplare sind aus dem Drontheimsfjorde, vermissen aber nähere Lokalangaben.

Eudendrium hyalinum, BONNEVIE.

Unter den Namen *Eudendrium capillare* giebt es in den Sammlungen des Museums eine Form, die ich als eine geschlechtsreife Kolonie von dieser von BONNEVIE aufgestellten Art betrachten muss. Da sie indessen etliche Verschiedenheiten von der Beschreibung BONNEVIE'S darbietet, liefere ich hier eine Beschreibung über dieselbe.

Der Hydrocaulus ist ca. 7 Mm. hoch von einer fadenförmigen, kriechenden Hydrorhiza ausgehend. Er ist auch fadenförmig, nicht zusammengesetzt, etwas feiner als die Hydrorhiza und besteht gewöhnlich von einem Hauptstamme mit einem kurzen Seitenzweig, beide einen Hydranthen tragend. Zuweilen kommen zwei Seitenzweige vor, und ab und zu kann der eine oder andere von diesen, welcher dann ziemlich lang ist, in seiner Ordnung einen Seitenzweig tragen. Die Zweige sind etwa eben so dick wie der Hauptstamm. Das Perisarc des letzteren bildet beim Austritt von der Hydrorhiza 3—5 Ringe. Die Zweige sind im allgemeinen nur beim Austritt vom Hauptstamme mit einigen Ringen versehen. Zuweilen können jedoch solche in Gruppen von 2—3 höher auf vorkommen, und wenn der Zweig sehr kurz ist, kann er in seiner ganzen Ausdehnung geringt sein.

Der Hydranth trägt ca. 12 Tentakel. Da die Kolonie weiblich ist, habe ich die männlichen Gonophoren nicht gesehen; die weiblichen werden in einer Zahl von zwei bis drei um den Basen der Hydranthen der Seitenzweige seltener des Hauptstammes ausgebildet (Siehe Fig. 8). Keine Atrophierung findet beim Ausbilden der Gonophoren statt.

Die Kolonie ist an einem Röhre von *Sabella pavonia* befestigt. Als Fundort ist nur der Drontheimsfjord angegeben.

Ich war zuerst daran bedacht die beschriebene Form als specifisch neu aufzustellen, aber da ich Gelegenheit gehabt habe einige von BONNEVIE'S Exemplare 'zu untersuchen, und ich gefunden habe, dass auch diese ungeachtet der Beschreibung, gewöhnlich verzweigt und mit deutlichen Ringen versehen sind vollständig wie die meinige, bin ich überzeugt worden, dass sie derselben Art angehören. Vielleicht befinden sich übrige Exemplare, welche BONNEVIE zur Untersuchung gehabt auf einer früheren Entwicklungsstufe, was die Unübereinstimmung ihrer Beschreibung mit den von mir untersuchten Exemplaren erklären könnte.

Verzeichniss der zitierten Litteratur.[1])

(1). ALLMAN, G. J. A Monograph of the gymnoblestic or tubularian Hydroids. London 1872.

(2). BOFCK, CHR. *Tubularia regalis,* Forh. i Vidensk. Selsk. i Christiania 1859.

(3). BONNEVIE, K. Zur Systematik der Hydroiden. Zeitschr. f. wiss. Zool. LXIII. 3. Leipzig 1898.

(4). — Neue norwegische Hydroiden. Bergens Museums Aarbog 1898 No. V. Bergen 1899.

(5). — Hydroida. ·Den Norske Nordhavsexpedition XXVI. Christiania 1899.

(6). HINCKS, TH. A History of the British Hydroid Zoophytes. London 1868.

(7). SARS, G. O. Bidrag til Kundskaben om Norges Hydroider, Forh. i Vidensk. Selsk. i Christiania 1873. Chr. 1874.

(8). SARS, M. Über die Forpflanzungsweise einiger Polypen. Faung litt. Norvegiæ I. 1846.

(9). — Bidrag til Kundskaben om Middelhavets Littoral-Fauna. Nyt Mag. f. Naturvidensk. B. 9. Christiania 1857.

[1]) Eine Vollständige Verzeichniss der Hydroiden-Litteratur bis 1899 findet sich in BONNEVIE'S Arbeit, Hydroida (Den Norske Nordhavsexpedition XXVI).

(10). STORM, V. Bidrag til Kundskab om Trondhjemsfjordens Fauna IV. Om de i Fjorden forekomne hydroide Zoophyter. K. N. Vid. Selsk. Skrifter 1881. T.hjem 1882.

Erklärung der Abbildungen.

Fig. 1. ***Lampra socia,*** n. sp. in nat. Grösse.

Fig. 2. — einige männliche Gonophoren 2 Mal vergrössert.

Fig. 3. — einige weibliche Gonophoren 2 Mal vergrössert.

Fig. 4. ***Tubularia regalis,*** BOECK einige männliche Gonophoren 2 Mal vergrössert.

Fig. 5. — einige weibliche Gonophoren 2 Mal vergrössert.

Fig. 6. ***Tubularia indivisa,*** LIN. einige männliche Gonophoren 2 Mal vergrössert.

Fig. 7. — einige weibliche Gonophoren 2 Mal vergrössert.

Fig. 8. ***Eudendrium hyalinum,*** BONNEVIE ca. 11 Mal vergrössert.

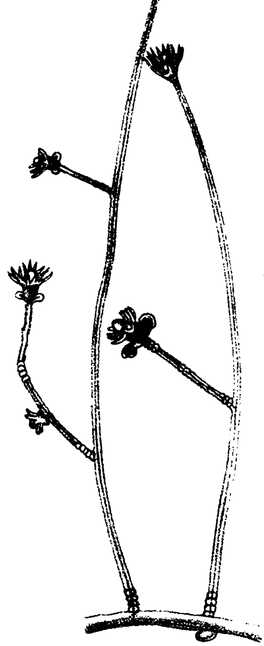
2. 3. 1.

4.

5.

8.

6.

7.

G Swenander del.

THERIDIIDAE, ARGIOPIDAE

UND

MIMETIDAE

AUS DER

COLLETT'SCHEN SPINNENSAMMLUNG.

VON

EMBR. STRAND

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1903. NO. 7

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1904

Durch die Gefälligkeit des Herrn Prof. R. Collett habe ich das Material seiner Sammlung von obengenannten Familien, soweit dasselbe nicht schon bestimmt und veröffentlicht war, zur Bearbeitung erhalten, und sehe ich mich dadurch im Stande einige neue Mittheilungen zu geben, die unsere bisherige Kenntnisse von dem Vorkommen dieser Thiere bei uns nicht unwesentlich vermehren werden. Zwar ist das ganze Material noch nicht durchgearbeitet, da ich aber in der nächsten Zukunft voraussichtlich die Bearbeitung nicht werde beendigen können, halte ich es für angezeigt schon jetzt die vorliegenden Ergebnisse zu veröffentlichen. Wie in meinen vorigen Arbeiten nehme ich alle die betreffenden Localitätsangaben mit, selbst in den Fällen, wenn diese anscheinend von wenig Belang sind; denn erst dadurch können sichere Aufschlüsse über die Verbreitung der Arten erzielt werden.

Fam. **Theridiidae.**

Theridium redimitum (L.) 1758. *(T. lineatum* (Cl.)).

Bei Drammen und in Aker (bei Kristiania) gesammelt.

Theridium tepidariorum C. L. Koch 1841.

Ein einziges Stück (♂) liegt aus Aker vor.

Theridium impressum L. Koch 1881.

Ein Exemplar (♀) von Fredrikshald (Siebke leg.) und zwei (♀♀) von Drammen gehören dieser Art an.

Theridium notatum (L.) 1758. *(T. sisyphium* (Cl.)).

Liegt in zahlreichen Exemplaren vor und zwar wurden dieselben gesammelt: In Aker, Asker, Eidskogen (Siebke leg.), Elverum, Rendalen, bei Spirillen und Horten, in Telemarken (Brögger leg.), Lindaas, Lyster und Romsdalen (Siebke).

Theridium formosum (Ol.) 1789. (*T. formosum* (Cl.)).

In Aker, Asker, Jarlsberg, Lyster und bei Fredrikshald (Siebke) gesammelt.

Theridium pictum (Walck.) 1802.

Ein subadultes Stück aus Ullensaker und zwei aus Asker ziehe ich hiezu.

Theridium denticulatum (Walck.) 1802.

Nur in Lyster gefunden. Es liegen vor: viele subadulte Exemplare, ein adultes Männchen und ein adultes Weibchen. Letzteres stimmt in der Form von Epigyne ganz mit *T. undulatum* (Menge), welche aber nach Bösenberg und Kulczynski nur eine Abart von *denticulatum* ist.

Theridium varians Hahn 1831.

Wurde in einzelnen Exemplaren in Aker, Vestby (Smaalenene), bei Horten und in Lyster gesammelt.

Crustulina guttata (Wid.) 1834.

Bei Kristiania von Esmark gesammelt.

Stearodea bipunctata (L.) 1758.

Nach den vorliegenden Exemplaren die gemeinste Art, indem sie an allen folgenden Localitäten und meistens auch in vielen Exemplaren gesammelt wurde: Aker, Eidskogen (Siebke), Vestby, Drammen, Eidsvold, Hvaløerne, Fredrikshald (Siebke), Valdres, Sollien (Barth leg.), Næverfjeld (Faaberg), Dovre, Filefjeld, Rennebu, Rendalen, Horten, Telemarken (Brøgger leg.), Lindaas, Bergen, Vossevangen, Nordfjord, Romsdal (Siebke), Surendalen (Brandt leg.), Froøerne, Beitstaden, Bindalen, Tjøtta, Tromsø und Komagfjord (Finmarken).

Teutana castanea (Ol.) 1789.

Nur in Asker und bei Kristiansand gefunden.

Lithyphantes corollatus (L.) 1758.

Bei Kristiania gesammelt.

Asagena phalerata (Panz.) 1801.

Liegt nur aus Jarlsberg vor.

Pedanostethus lividus (Blackw.) 1836.

Bei Kristiania (Esmark), Bergen, Bodö und in Lofoten gesammelt.

Fam. **Argiopidae.**

Subfam. **Linyphiinae.**

Erigoneae.

Diplocephalus frontatus (Blackw.) 1833.

Ein Weibchen in Lyster, ein Männchen in Aker gefunden.

Diplocephalus cristatus (Blackw.) 1833.

Bei Kristiansund, in Surendalen, Beitstaden und bei Hammerfest gesammelt.

Walckenaera cuspidata (Blackw.) 1833.

Ein Stück (♀) auf Filefjeld gefunden.

Walckenaera Karpinskii Cbr. 1873.

Liegt nur aus Kistrand (Finmarken) vor.

Walckenaera inflexa (Westr.) 1861 (?) (*W. Westringi* Strand n.)

Ein bei Elvenæs in Südvaranger (Finmarken) gefundenes Weibchen dürfte vielleicht mit Westrings *Erigone inflexa* identisch sein. Indem ich im folgenden angebe, worin das Exemplar mit Westrings Beschreibung wenig gut stimmt, bezw. Ergänzungen dazu liefere, schlage ich, für den Fall, dass die Art sich als neu erweisen sollte, dafür den Namen *Walck. Westringi* m. vor.

Die Palpen meines Exemplares nicht „fusci", wie Westring angiebt, sondern gelbröthlich wie die Beine; gegen die Spitze deutlich verdickt. Abdomen (in Fluidum gesehen) mit helleren Punkten und winkligen Nadelritzen am Rücken. — Die hintere Augenreihe gerade; die Mittelaugen fast in ihrem Durchmesser entfernt, den grösseren Seitenaugen näher. Die vordere Augenreihe durch Tieferstehen der Seitenaugen schwach gebogen; die Mittelaugen einander berührend, von den grösseren Seitenaugen in ihrem Radius entfernt. Das Feld der Mittelaugen hinten breiter als vorn, länger als hinten breit, fast zweimal so lang als vorn breit. — Der Kopftheil über dem Brusttheile stark erhöht, und zwar ist der Kopfhügel ungefähr halb so hoch als lang, ohne Einsenkung an den hinteren Mittelaugen, dieselben den Höhepunkt bildend; das Augenfeld schräg, der Länge nach kaum gewölbt; Clypeus unter den hervorstehenden Vorderaugen eingedrückt, unten am Rande ein wenig hervorstehend. Der Kopftheil vorn stark verschmälert; das Augenfeld ungefähr ein

Drittel so breit als die grösste Breite vom Brusttheile. Die Mandibeln an der Spitze stark verjüngt, divergirend, vorn sehr wenig gewölbt, an den Seiten und hinten tief und stark quergestreift; die Klaue vorn mit 4, hinten mit 3 Zähnen. — Sternum länger als breit, hinten zwischen den Hüften des vierten Paares verlängert und daselbst nur halb so breit als die gedachten Hüften, glänzend, sparsam behaart. — Das Hörhaar des vierten Metatarsus ein wenig hinter der Mitte. Die Länge der Beine des IV.ten Paares 4, des I.sten 3,8, des II.ten 3,5 und des III.ten 3,2 mm. — Epigyne bildet (in Fluidum gesehen) ein abgerundetes, etwas viereckiges Feld, das ein wenig breiter als lang und hinten breiter als vorn ist. Von der röthlichgelben Grundfarbe treten deutlich hervor zwei dunkelbraune, breite, nach vorn erweiterte, nicht scharf begrenzte Leisten, die in der Mitte zusammenstiessen und zu den Seiten verlaufen. Hinter der Mitte ist ein kleines helleres, viereckiges Feld, an welchem beiderseits ein runder schwarzer Fleck sichtbar ist. Der Hinterrand breit braun, in der Mitte röthlich. Trocken gesehen zeigt Epigyne sich als eine hellgefärbte Erhöhung, von deren Höhepunkt zwei nach vorn divergirende, gegen die Spitze erweiterte, dunkle Leisten entspringen, und an deren hinterer Abdachung zwei nach hinten und ein wenig gegen einander gerichtete, dunkel röthlichbraune, glänzende, abgerundete Tuberkelen, die kaum länger als breit sind, sich befinden. Von der Seite gesehen tritt Epigyne als eine Erhöhung hervor, die ungefähr zweimal so breit als hoch ist, oben in der Mitte niedergedrückt, hinten schräg abgeschnitten und zwar so, dass die Hinterseite gegen Venter gekehrt ist.

Gonatium rubens (Blackw.) 1833.

Liegt nur von Bergen vor.

Kulczynskiellum retusum (Westr.) 1851.

Bei Fredrikshald (Siebke), auf Dovre, Filefjeld, in Beitstaden und Kistrand (Porsanger) gesammelt.

Kulczynskiellum apicatum (Blackw.) 1850.

Eine Weibchen aus Lyster gehört wahrscheinlich dieser Art an.

Erigone atra Blackw. 1833.

In Jarlsberg und Lyster gesammelt.

Erigone dentipalpis Wid. 1834.

Bei Kristiania von Esmark gefunden.

Linyphieae.

Hilaïra frigida (Th.) 1872.

Ein Exemplar von Bergen und ein zweifelhaftes (♂ sa.) von Elvenæs in Südvaranger liegen vor.

Centromeria bicolor (Blackw.) 1833.

Ein Stück (♂) bei Vossevangen gesammelt.

Leptorrhoptrum Huthwaiti (Cbr.) 1866.

Auf Dovre und bei Nystuen (Filefjeld) von Siebke gesammelt. Ausserdem auf Hitteren, bei Bergen und Hammerfest gefunden.

Macrargus rufus (Wid.) 1834.

Auf Dovre von Moe gefunden.

Bathyphantes dorsalis (Wid.) 1834.

Ein Stück in Asker, viele bei Hamar gesammelt.

Lephthyphantes Mengei Kulcz. 1887.

Kommt in Lindaas vor.

Lephthyphantes lepidus (Cbr.) 1875.

In Sollien (Gudbrandsdalen) von Barth, sowie auf Filefjeld, gesammelt.

Lephthyphantes abnormis (Blackw.) 1841.

Ein Stück (♀) bei Bergen gefunden.

Lephthyphantes lofotensis Strand 1901.

Ebenso nur ein Stück (♀) (auf Dovre) gefunden.

Lephthyphantes leprosus (Ohl.) 1865.

In Aker, Vestby, Lyster, bei Bergen, in Surendalen, auf Froøerne, in Bindalen und bei Hammerfest gesammelt.

Lephthyphantes nebulosus (Sund.) 1829.

Bei Kristiania, Bergen und in Lyster gefunden.

Drapetisca socialis (Sund.) 1833.

Bei Kristiania (Esmark), in Asker, Ullensaker, bei Fredrikshald (Siebke) und in Lindaas gesammelt.

Labulla thoracica (Wid.) 1834.

Bei Kristiania gefunden.

Linyphia pinnata (Stroem) 1768. *(L. triangularis* (Cl.))

Bei Kristiania, in Asker, Vestby, Eidskogen (Siebke), Spirillen, Fredrikshald, Moland, Lindaas, Lyster und Vossevangen gefunden.

Linyphia resupina (De Geer) 1778. *(L. montana* (Cl.))

Diese Art ist in Aker, Asker, Vestby, Röken (Siebke), bei Drammen, Spirillen, in Rennebu, bei Fredrikshald, Vossevangen, in Romsdal (Siebke), Beitstaden und bei Trondhjem gefunden.

Linyphia phrygiana C. L. Koch 1836.

In Aker, Asker, bei Fredrikshald (Siebke), in Rennebu, Rendalen, auf Dovre, bei Horten, in Telemarken (Brögger) und Namdalen gefunden.

Linyphia clathrata Sund. 1830.

In Asker, bei Bergen und Drammen gefunden.

Linyphia marginata C. L. Koch 1834.

Liegt aus Aker, Asker, Elverum, Aalen und Telemarken (Brögger) vor.

Linyphia pusilla Sund. 1830.

Bei Kristiania, Bergen, Fredrikshald, in Valdres und Lofoten gesammelt.

Mengea scopigera (Grube) 1859.

In Rennebu und bei Vadsö gefunden.

Helophora insignis (Blackw.) 1841.

Bei Kristiania, in Rennebu und Vossevangen gefunden.

Stemonyphantes lineatus (L.) 1758. *(S. bucculentus* (Cl.))

In Aker, Asker und Romsdalen (Siebke) gesammelt.

Bolephthyphantes index (Th.) 1856.

Kommt in Rennebu, bei Domaas (Lesje), auf Filefjeld, in Telemarken (Brøgger) und Finmarken (Sommerfelt) vor.

Bolyphantes luteolus (Blackw.) 1833.

Liegt aus Lindaas und Surendalen (Brandt) vor.

Bolyphantes alticeps (Sund.) 1833.

Bei Kristiania, in Ringerike (Esmark), Asker, bei Spirillen und in Drivdalen gesammelt.

Tapinopa longidens (Wid.) 1834.

Bei Kristiania von Esmark gesammelt.

Subfam. **Tetragnathinae**.

Pachygnatheae.

Pachygnatha De Geeri Sund. 1830.

Kommt in Aker, auf Hvaløerne, in Lindaas, bei Bergen und in Surendalen vor.

Pachygnatha Clerckii Sund. 1823.

Nur in Aker gefunden.

Nesticeae.

Nesticus cellulanus (Ol.) 1789.

Ein einziges Stück (♀) in Lyster gefunden.

Fam. **Mimetidae**.

Ero furcata (Vill.) 1789.

Nur in Lyster gefunden.

DET KONGELIGE NORSKE

VIDENSKABERS SELSKABS

AARSBERETNING

FOR

1903

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1904

Direktionens Aarsberetning for 1903.

Af Selskabets Byggearbeider gjenstod ved Udgangen af forrige Aar endel af Indredningsarbeidet i Vestfløiens 1ste Etage, samt den planlagte Paabygning af Mellembygningen. Det første Arbeide afsluttedes i Marts, hvorefter Fuglesamlingen blev opstillet i Løbet af Sommeren.

Paabygningen af Mellembygningen, som man fandt ikke længer kunde udsættes, dels fordi en Udvidelse af Bibliothekets Lokaler var i høieste Grad paakrævet, dels fordi den Del af den zoologiske Samling, som var anbragt i den underliggende 1ste Etage heller ikke kunde endelig ordnes, forinden dette Arbeide var tilendebragt, blev ligeledes besluttet igangsat i Marts og tilendebragt i Sommerens Løb. Dog besluttede man, at den udvendige Puds og Indredningen skulde udstaa til et følgende Aar, dels paa Grund af Mangel paa tilstrækkelige Byggemidler, dels fordi det af Hensyn til Bøgernes Konservering ansaaes nødvendigt, at Bygningen henstod et Aars Tid for at tørre. Overslaget over Omkostningerne, som var opgjort til lidt over 2,400 Kr., er kun med et ubetydeligt Beløb blevet overskredet.

For at tilveiebringe de fornødne Byggemidler, indgik man til Statsmyndighederne med Andragende om en extraordinær Bevilgning af Statskassen, stor 5,000 Kr., overensstemmende med hvad der havde været Forudsætningen ved tidligere Bevilgninger. Dette Andragende blev ogsaa indvilget, dog saaledes, at det af budgetmæssige Hensyn blev besluttet at dele Beløbet i 2 Halvdele, hvoraf den første med 2,500 Kr. bevilgedes for Budgetterminen 1903—04.

Dette Beløb har omtrent dækket Omkostningerne ved Paabygningens Opførelse. Resten af Statsbidraget, som kunde ventes bevilget paa Statsbudgettet for 1904—05, vil antagelig strække til for at dække Udgifterne ved den opførte Paabygnings nødvendige Afpudsning og Indredning.

Desuagtet vil der af Omkostningerne ved det samlede Byggearbeide henstaa udækket et Beløb af lidt over 8,000 Kr., som man foreløbig har maattet dække ved midlertidige Laan. Man henvendte sig derfor til Brændevinssamlaget med Andragende om et extraordinært Bidrag af indtil 5,000 Kr. eller, om dertil maatte være Anledning, et noget høiere Beløb; men heller ikke denne Gang saa Samlaget sig istand til at imødekomme Direktionens Andragende. Ligeledes indsendte man til Trondhjems Sparebanks Forstanderskab et Andragende om et extraordinært Bidrag til Dækkelse af i det mindste en Del at det nævnte Underskud. Dette Andragende var ved Aarets Udgang endnu uafgjort.

Som omtalt i forrige Aarsberetning har Selskabet erhvervet det Stiftamtmandsembedet tillagte Grundstykke paa Kalvskindet (Erling Skakkes Gade 47 d), der støder umiddelbart til de Tomter, hvorpaa Selskabets Bygninger er opførte.

Omtrent en Fjerdedel af dette Grundstykke (den sydøstre Del, 800 M.^{2}), er ved Kontrakt af 21 Februar bortleiet til Bygmester W. Henze fra 1 Marts 1903 for at benyttes som Oplagstomt for Byggematerialier (explosive og andre let brændbare Stoffe dog undtagne). Leien gjælder for 10 Aar, dog saaledes, at Leieren er berettiget til at opsige Leien naarsomhelst med $^1/_2$ Aars Varsel, hvorimod Selskabet først kan opsige Leien efter 5 Aars Forløb, ligeledes med $^1/_2$ Aars Varsel. Leieafgiften er fastsat til 250 Kr. aarlig. Da Renterne af Kjøbesummen trykker Selskabets Budget, har man ogsaa søgt at faa bortleiet den resterende Del af Grundstykket til Oplagstomter, men hidtil uden Resultat. En Henvendelse, som man i dette Øiemed har rettet til Kommunen, har man endnu ikke erholdt noget Svar paa.

I forrige Aarsberetning er omtalt endel Foranstaltninger, som man havde troet at burde træffe for at betrygge Bygningerne mod Brandfare. Da endel af disse Foranstaltninger krævede særlige

Udgifter, henvendte man sig i Skrivelse af 25 Marts til Magistrat og Formandskab med Andragende om, at vedkommende Arbeider maatte besørges udførte af Kommunen og Omkostningerne føres til Udgift for Bykassen, idet man henviste til Kommunestyrets Beslutning af 18 Septbr. 1902, hvorved Kommunen har overtaget Udgifterne til sedvanligt Vedligehold og Brandforsikring af Selskabets Bygninger.

Heller ikke denne Sag var imidlertid ved Aarets Udgang bragt til endelig Afgjørelse.

I Generalforsamling den 25 Februar fremlagdes følgende Forslag til Forandringer i Selskabets Statuter:

§ 1.

Efter „Trondhjem“ indskydes (Trondhjems Museum).

§ 7

faar saadan Lydelse:

For at blive Medlem af Selskabet kræves, at man i en skriftlig Henvendelse til Direktionen udtaler sit Ønske derom, og at man erlægger en aarlig Kontingent af mindst 4 (5) Kr. Man kan kun indtræde som Medlem fra hvert Aars Begyndelse, og Anmeldelsen til Direktionen maa være indsendt senest inden den foregaaende 1ste December. Livsvarigt Medlem bliver enhver, der engang for alle betaler et Beløb af mindst 50 (100) Kr., eller som paa Grund af Fortjeneste af Selskabet af Direktionen dertil udnævnes. Til Æresmedlemmer kan af Direktionen udnævnes saadanne, som har ydet Selskabet særlig fremtrædende Tjenester.

Medlemmer erholder 1 Eksemplar af Selskabets Skrifter.

Naar Medlemmer enten paa Grund af Fraflyttelse eller andre personlige Forhold fremsætter Ønske om at udtræde som saadanne, kan Direktionen give sit Samtykke til, at deres Navne udgaar af Medlemsfortegnelsen.

§ 10.

4de Passus udgaar.

§ 11.

Litr. f udgaar.

Sidste Passus faar saadan Lydelse:

Ved Behandling af Budgetsager udkræves der til Vedtagelse af Forslag, som er afvigende fra Direktionens Indstilling, $^2/_3$ Stemmeflerhed, og ved de i Litr. d omhandlede Valg over Halvdelen af de afgivne Stemmer. Forøvrigt afgjøres Sagerne ved simpel Stemmeflerhed af de mødende.

Forslaget var ledsaget af følgende Begrundelse:

„Idet vi indleverer ovenstaaende Forslag til Forandringer i Selskabets Statuter til statutmæssig Behandling, ledsager vi det med nedenstaaende Bemerkninger:

I 1874 undergik, som bekjendt, Selskabets Statuter adskillig Forandring. Øiemedet fra deres Side, som havde givet Stødet dertil, var at bringe dem i bedre Samklang med den selvstændige videnskabelige Virksomhed, hvortil der gjennem Samlingernes begyndende Udvikling havde aabnet sig Adgang, og bortrydde de Hindringer, som de ældre Statuter syntes at lægge i Veien for en fri Udfoldelse af denne Virksomheds Udvikling.

Af flere Grunde blev Reformen af Statuterne i 1874 ufuldstændig, saa at de kom til at bære et vist Præg af Halvhed. En Hovedgrund dertil var vel den, at Erkjendelsen af, hvilke Veie denne Institution havde at gaa for at kunne indtage en Stilling som et selvstændig virkende Led i det videnskabelige Arbeide, endnu kun ufuldstændig var trængt igjennem.

Det tør endnu mangle adskilligt i, at denne Erkjendelse er bleven klar og almindelig, og dette kan for en ikke ringe Del være en Følge af Statuternes ufuldkomne Form. Men det er dog vel sikkert, at Anskuelserne har undergaaet en ikke ringe Udvikling siden 1874. Vi tror derfor, at der nu kan være Opfordring til en ny Bearbeidelse af Statuterne for at bringe dem i bedre Overensstemmelse med de faktiske Forhold og for at fjerne, hvad der især er egnet til at fremkalde en uklar og tvetydig Opfatning af Institutionens Betydning og Stilling. Det kan vel ikke negtes, at en saadan Uklarhed i Opfatningen kan være til Skade for Selskabet og dets Arbeide. Man fæster sig ved enkelte Ting af formel Art, deriblandt ved Institutionens Navn, og overser lettere, at disse Former ikke er nogen Hovedsag i Sammenligning med den Grundbetingelse for Institutionens Betydning, som ligger i en sand videnskabelig Virksomhed. Det forholder sig jo nemlig saa, at de fleste „Videnskabsselskaber“ ikke er forbundne med Samlinger, af den Grund, at saadanne under rummeligere Forhold opretholdes af andre Institutioner; dette kan vel bidrage til den Opfatning, som man ogsaa kan spore, at Videnskabsselskaber og Museer er væsensforskjellige Institutioner. Og videre er Videnskabsselskaber i Regelen Foreninger af arbeidende Videnskabsmænd.

Den Forandring af Statuterne, som synes os mest paakrævet, er nye Regler for Optagelse af Medlemmer (Statuternes § 7). De nugjældende Regler passer for Selskaber, som bestaar af og skal bestaa af Videnskabsmænd, og hvor derfor naturlig en Vurdering af nye Mænds Kvalifikationer maa gaa forud for Optagelsen.

Hos os kan et saadant Grundlag for Vurderingen ikke existere, og derfor kan der ikke danne sig faste Principer for den. Saaledes har Forholdet altid været; men det er blevet mere uholdbart ved Udviklingen af de sociale Forholde. For en halvhundrede Aar siden gjaldt det endnu som en Regel med faa Undtagelser, at Embedsmandsuddannelse var Betingelse for Optagelse. Men derfra er man jo senere i Medfør af Forholdenes Udvikling kommet bort.

Den eneste Kvalifikation, som der nu kan spørges efter, er en med almindelig Dannelse forenet Interesse for Selskabets Virksomhed. Men dette er selvfølgelig en meget usikker Basis for en Vurdering. Og ligesom Selskabets Vedkommende vistnok har betragtet denne Del af sine Funktioner som en vanskelig Opgave, saaledes har det neppe kunnet undgaaes, at den bestaaende Praksis har fremkaldt Krænkelser og Kritik.

Vi tror, at den eneste tidsmæssige Løsning er, at der gives Adgang til at indmelde sig som Medlemmer. Derom stiller vi saaledes Forslag. Vi mener dog, at der fremdeles bør være Adgang baade til at udnævne ordentlige Medlemmer og Æresmedlemmer.

Der kunde nu opstaa Spørgsmaal, om denne Forandring skulde gjøre det paakrævet samtidig at begrænse Generalforsamlingens Myndighed. Vi tror imidlertid, at hvis man efter Bergens Museums Mønster vilde overføre den bevilgende Myndighed til Direktionen og kun give Generalforsamlingen en begrænset Ret til at vælge Direktionen, turde det svække Interessen for at indmelde sig som Medlemmer. Vi finder heller ikke nogen Grund til at frygte for, at Medlemmerne under den foreslaaede Ordning skulde misbruge sin Myndighed til Selskabets Skade. De Misbrug, som kunde frygtes, tror vi fuldt saa vel kan praktiseres under den nuværende Ordning. Vi har dog ment, at en Bestemmelse, som hindrer Minoritetsvalg af Direktører, er ønskelig. Ligeledes at der afskjæres Adgang til i Generalforsamlingen at drive igjennem overrumplende Bevilgningsforslag, som let kunde have en konstitutiv Betydning for Selskabets Virksomhed. Derfor har vi foreslaaet en Bestemmelse om, at der til Vedtagelse af Budgetforslag udenfor Direktionens Forslag udkræves $^{2}/_{3}$ Flertal; men det kan indrømmes, at der maaske kunde være Grund til ikke at tilstede saadanne Forslags Fremme, forsaavidt de angaar helt nye Poster, eller at bestemme, at de skulde være hvilende til Behandlingen af det følgende Aars Budget. Fremdeles anser vi det ønskeligt, at der i § 7 udtales den Forudsætning, at Stillingen som Medlem som hidtil skal være et varigt Forhold, der kun paa Grund af særegne Omstændigheder bør ophæves. Ligeledes maa det ansees fornødent at hindre, at man kan tiltræde som aktivt Medlem naarsomhelst eller for Anledningen.

Der kunde reises det Spørgsmaal, om man ikke ved denne Anledning ogsaa burde forandre Institutionens Navn. Dette anser vi imidlertid utilraadeligt, bl. a. fordi det kunde fremkalde tvilsomme juridiske Spørgsmaal. Derimod tror vi, at det kan være tjenligt at gjøre den foreslaaede parenthetiske Tilføielse til Navnet for at fjerne uklare Opfatninger og Tvetydighed og allerede i Navnet paa en tydelig Maade at fastslaa, hvorledes denne Institution virker i Videnskabens Tjeneste. En enkelt af de undertegnede finder vistnok, at denne Forandring kan synes at tage et unødvendigt

Hensyn til uberettigede Opfatninger, men mener paa den anden Side heller ikke, at Tilføielsen kan skade, og slutter sig derfor ogsaa til dette Punkt af Forslaget.

Naar vi har indskrænket os til at foreslaa de omtalte Forandringer i Statuterne, saa er det ikke fordi vi mener, at der ikke er flere Paragrafer, hvori en Forandring kunde være ønskelig. Men dels anser vi det ikke i sig selv heldigt at gaa til en vidløftig og indgribende Forhandling om Statuterne i sin Helhed, dels maa det erkjendes, at der i flere Punkter har uddannet sig en sedvansmæssig Brug, som bøder paa, hvad der maatte være ufuldkomment i Statuternes Regler.

Trondhjem den 23 Februar 1903.

B. Lysholm. K. Rygh. Axel Sommerfelt. K. Schøyen.
V. Storm. M. Foslie. Th. Petersen.

Overensstemmende med Statuterne blev Forslaget besluttet tilstillet en Komite paa 5 Medlemmer til Udtalelse, og Komiteen afgav følgende Indstilling:

„Undertegnede af Direktionen og af Forslagsstillerne i Henhold til Statuternes § 20 opnævnte Komité har gjennemgaaet det af 7 Medlemmer af Selskabet under 23 Febr. d. A. indleverede Forslag til Forandring i nogle Paragrafer af Statuterne, og skal herved afgive sin Betænkning angaaende dette Forslag.

Komiteen slutter sig i det hele og væsentlige til Forslaget. Idet man gaar ud fra, at det maa ligge indenfor Komiteens Kompetence at foreslaa Redaktionsforandringer, vil man dog anbefale en Omsætning i Forslagets § 7, hvorved man antager, at Bestemmelserne vil blive klarere. Det sees desuden, at Forslaget har opstillet alternative Summer af den Kontingent, som skal kræves af aarlig betalende og livsvarige Medlemmer. Idet man antager, at der bør foreligge Forslag, lydende paa bestemte Summer, vil man anbefale de høiere Summer 5 Kr. og 100 Kr. Man vil i denne Forbindelse udtale som en Forudsætning, at denne Forhøielse i Aarskontingenten ikke faar tilbagevirkende Kraft, saa at den ikke kommer til at gjælde de hidtil optagne Medlemmer, uden forsaavidt som disse frivillig gaar ind derpaa, da det efter den Maade, hvorpaa der efter den gjældende § 7 er bleven indhentet Erklæring fra indvoterede Medlemmer om, hvorvidt de var villige til at modtage Valget paa de ved Statuterne givne Vilkaar, ikke kan antages at være Adgang til ensidig at forandre disse. Men af samme Grund anser man det ogsaa tilstrækkeligt, at denne Forudsætning her bliver udtalt, og finder det ikke nødvendigt, at der i Statuterne indtages nogen Bestemmelse derom. Angaaende Hensigtsmæssig-

heden af at opstille en egen Klasse af livsvarige Medlemmer, selvfølgelig uden Forpligtelse til at yde Kontingent, ved Siden af Æresmedlemmer, er der inden Komiteen bleven ytret nogen Tvil; men man er dog bleven enig om, at det kan være heldigt at have Adgang til at vise Anerkjendelse paa denne Maade, da Udnævnelse af Æresmedlemmer vistnok kun bør finde Sted i enkelte sjeldne Tilfælde.

Komiteen vil efter dette anbefale, at Forslagets § 7 vedtages i følgende Form:

„For at blive Medlem af Selskabet kræves, at man i en skriftlig Henvendelse til Direktionen udtaler sit Ønske derom. Man kan kun indtræde som Medlem fra hvert Aars Begyndelse af, og Anmeldelsen til Direktionen maa være indsendt senest inden den foregaaende 1ste December.

Medlemmer erlægger en aarlig Kontingent af mindst 5 Kr.

Livsvarigt Medlem bliver enhver, der engang for alle betaler et Beløb af mindst 100 Kr., eller som paa Grund af Fortjeneste af Selskabet dertil udnævnes. Til Æresmedlemmer kan af Direktionen udnævnes saadanne, som har ydet Selskabet særlig fremtrædende Tjenester.

Medlemmer erhoider 1 Expl. af Selskabets Skrifter.

Naar Medlemmer enten paa Grund af Fraflyttelse eller andre personlige Forhold fremsætter Ønske om at udtræde som saadanne, kan Direktionen give sit Samtykke til, at deres Navne udgaar af Medlemsfortegnelsen.

De foreslaaede Forandringer i Statuternes § 1, § 10 og § 11 anbefales til Vedtagelse i den foreslaaede Form."

Trondhjem, Oktober 1903.

K. Lossius. **Axel Sommerfelt.** **S. Wleügel.**

K. Rygh. **Carl Schulz.**

I den af Komiteen anbefalede Form vedtoges Forslaget i Generalforsamling den 6 November med statutmæssig Pluralitet og oversendtes derefter Kirkedepartementet med Anmodning om, at Beslutningen maatte forelægges Selskabets Protektor H. M. Kongen til naadigst Stadfæstelse.

Med Hensyn til Samlingernes Virksomhed henvises til de Indberetninger fra Bestyrerne af de forskjellige Samlinger, der ledsager denne Aarsberetning. Aabningstiderne har været de samme som tidligere.

Med den biologiske Station har man sluttet Kontrakt om for fælles Regning at lade bygge en ca. 30 Fod. lang Seilbaad (Dæks-

baad) med 4 Hk. Petroleumsmotor til zoologiske og andre Undersøgelser. Baaden blev færdig i Juni og toges straks i Brug. Den har vist sig hensigtsmæssig og mere tjenlig til Dybvandsskrabninger end en aaben Baad uden Motor, idet man med en saadan var temmelig afhængig af Vind og Strømforhold. Baaden er forsynet med et Indhivningsspil, som kan sættes i Forbindelse med Motoren. Begge Institutioner skal efter Kontrakten have Ret til at benytte Baaden 6 Maaneder aarlig, 3 Sommer- og 3 Vintermaaneder. Dens Kostende har udgjort 3,300 Kr. Deraf har den biologiske Station bidraget med 1,500 Kr., Selskabet med 1,800 Kr., hvoraf 500 Kr. er skjænket til dette Øiemed af Selskabets Præses Dr. Lysholm.

Efter Andragende har Direktionen givet sit Samtykke til, at Dr. Swenander ved Siden af sin Funktion ved Selskabet overtog Bestyrerposten ved den biologiske Station, efter at Hr. Knut Dahl havde fratraadt denne Stilling.

Til videnskabelige Undersøgelser har der ligesom tidligere været anvendt et Beløb af 1,500 Kr., nemlig til zoologiske Undersøgelser 800 Kr., til algologiske 400 Kr. (H. M. Kongens Bidrag til Selskabet) og til arkæologiske 300 Kr.

Selskabet har udgivet Skrifter 1902 med følgende Indhold:

1. I. Sparre Schneider: Coleoptera, indsamlede af Embr. Strand i den sydlige Del af Nordlands Amt, samt i Lofoten og Vesteraalen i 1899 og 1900.
2. M. Foslie: New species or forms of Melobesiæ.
3. K. Rygh: Spidser og Knive af Skifer.
4. Ove Dahl: Biskop Gunnerus's Virksomhed, fornemmelig som Botaniker, tilligemed en Oversigt over Botanikens Tilstand i Danmark og Norge indtil hans Død. III. Johan Ernst Gunnerus. Tillæg II: Uddrag af Gunnerus's Brevveksling, særlig til Belysning af hans videnskabelige Sysler. Hefte 7.
5. Th. Petersen: En ældre Jernalders Gravplads fra Namdalen, med 2 Plancher.
6. K. Rygh: Videnskabsselskabets Oldsagsamling, Tilvækst i 1902 af Sager ældre end Reformationen.
7. Aarsberetning for 1902,

ialt henimod 20 Ark.

Aarsberetningen, der indeholder Direktionens Aarsberetning og Samlingsbestyrernes og Bibliothekarens Indberetninger, er ogsaa trykt særskilt og uddelt gratis i et større Antal Expl., bl. a. til Herredsstyrelser og Sognebibliotheker i det trondhjemske, Bladredaktioner m. fl.

Efter at der paa Domkirkegaarden i Nærheden af det af Selskabet reiste Mindesmærke over Gunnerus var anbragt en Mindesten over Rektor Søren Monrad, besluttede man efter Henvendelse fra Overlærer Rygh at overtage Mindestenen og sørge for dens Vedligehold, mod til Gjengjæld at erholde et Pengebeløb, som ikke var medgaaet af det ved Indsamling indkomne Beløb.

Selskabets aarlige Fest høitideligholdtes paa H. M. Kongens Fødselsdag den 21 Januar i Kathedralskolens Festsal ved et Foredrag af Præses om „Udviklingslæren".*)

I Generalforsamling den 6 November foretoges Valg paa Vicepræses og 2 Medlemmer af Direktionen. Til Vicepræses gjenvalgtes Adjunkt Axel Sommerfelt og til Medlemmer af Direktionen valgtes Adjunkt K. Schøyen (Gjenvalg), samt istedetfor Overlæge H. Bryn, der havde frasagt sig Gjenvalg, Dr. Alexander Holst.

Selskabets Kapitalformue (foruden Forskudsfondet 3,000 Kr.) udgjorde ved Udgangen af 1903 noget over 196,000 Kr. Derimod skyldte Selskabet til Kongsbergs Sølvværks Driftsfond 18,000 Kr. og til Amtmandsembedernes Fond 20,000 Kr. Med Hensyn til Aarets Indtægter og Udgifter henvises til omstaaende Extrakt af Regnskabet.

Trondhjem i Direktionen for det kgl. norske Videnskabers Selskab, April 1904.

B. Lysholm. **Axel Sommerfelt.** **S. Wleügel.**
K. Schøyen. **Alexander Holst.**

J. Richter.

*) Foredraget er trykt i T.hjems Adresseavis 1903 Nr. 27 o. flg.

Extrakt

af det kgl. norske Videnskabers Selskabs Regnskab for 1903.

Indtægt:

1.	Beholdning fra 1902	Kr.	1,139.18
2.	Midlertidigt Laan 1902 til Byggearbeider (Byggefondet)	-	4,134.02
3.	H. M. Kongens Bidrag for 1903	-	400.00
4.	Statskassens Bidrag $^1/_4$ 1903—$^{31}/_3$ 1904	-	12,000.00
5.	Brændevinssamlagets Bidrag for 1903	-	6,000.00
6.	Sparebankens Do. „ —	-	4,000.00
7.	Renter i 1903:		
	$^2/_3$ af Hammers Legats Renteudbytte 3,476.56		
	$^5/_6$ - Poulsons Do. Do. 1,263.68		
	Aas og Hustrues Do. Do. 596.79		
	Benneches Do. Do. 840.79		
	Jenssens Legats Overskud 1,256.17		
	Af Kassabeholdning i Trondhjems Sparebank 48.11		
		-	7,482.10
8.	Udbytte af den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse for 1902	-	2,205.25
9.	Kontingent af 255 Medlemmer	-	1,020.00
10.	Salg af Skrifter	-	20.95
11.	Fra Præses, Gave til Motorbaad	-	500.00
12.	Fra Overlærer Rygh, Overskud af Indsamling til en Mindesten over Rektor Søren Monrad . .	-	64.00
13.	Leieafgift af Tomt	-	208.33
14.	Entré	-	25.16
		Kr.	39,198.99

Udgift:

1.	Lønninger:	
	Sekretæren	500.00
	Kassereren	500.00
	Oldsagsamlingens Bestyrer	2,400 00
	Overf.	3,400.00

Overf.	3,400.00	
Oldsagsamlingens Præparant	200.00	
Myntsamlingens Bestyrer	300.00	
Den zoologiske Samling:		
Fiske- og Evertebratsamlingens Bestyrer .	2,500.00	
Fuglesamlingens Bestyrer	2,000.00	
Præparanter	1,394.44	
Den botaniske Samlings (og Pattedyr-samlingens) Bestyrer	2,500.00	
Mineralsamlingens Bestyrer	300.00	
Bibliothekaren	1,200.00	
Vagtmesteren	600.00	
Revisorerne	50.00	
		Kr. 14,444.44
2. Samlingerne:		
a) Oldsagsamlingen	590.12	
b) Do. Bibliothek	172.50	
c) Myntsamlingen	209.74	
d) Den zoologiske Samling	2,867.86	
e) Den botaniske Samling	1,107.17	
f) Mineralsamlingen	251.52	
g) Bibliotheket	4,290.82	- 9,489.73
3. Stipendier		- 1,500.30
4. Udgivelse af Skrifter		- 1,843.42
5. Inventar		- 96.23
6. Grundafgift og Eiendomsskat af Erl. Skakkes Gade 47 d		- 532.50
7. Renter af Pantelaan		- 1,810.00
8. Den biologiske Station, Andel i Motorbaad . . .		- 500.00
9. Fællesudgifter:		
a) Opsyn i Samlingerne	284.00	
b) Renhold	108.63	
c) Brænde	342.64	
d) Telefon	135.67	
e) Tilfældige Udgifter	526.37	- 1,397.31
		Overf. Kr. 31,613.93

		Overf. Kr.	31,613.93
10. Frafaldne Restancer		-	8.00
11. Midlertidigt Laan til Byggearbeider (Byggefondet)		-	5,270.84
12. Beholdning:			
a) Restancer	390.67		
b) I Trondhjems Sparebank	1,329.54		
c) I Kasse	586.01		
		-	2,306.22
		Kr.	39,198.99

Oversigt

over Status for Selskabets Legater og Fonds pr. $^{31}/_{12}$ 1903.

1. Hammers Legat:			
Beholdning fra 1902	105,821.00		
Af Renterne i 1903 oplagt $^1/_8$	1,738.28		
		Kr.	107,559.28
2. Poulsons Legat:			
Beholdning fra 1902	30,589.52		
Af Renterne i 1903 oplagt $^1/_6$	252.73		
		-	30,842.25
3. Aas og Hustrues Legat		-	12,000.00
4. Benneches Legat		-	20,000.00
5. Jenssens Legat		-	25,000.00
6. Fondet af 1881:			
Beholdning fra 1902	1,200.04		
Renter i 1903	50.38		
		-	1,250.42
		Kr.	196,651.95

7. Forskudsfondet, der midlertidig er anvendt til Dækkelse af Udgifter ved Byggearbeidet (Byggefondet) . . . . Kr. 3,000.00

Oldsagsamlingen.

(Bestyrer: K. Rygh).

Samlingen har i 1903 havt en tilvækst af 259 nr. (katal.-nr. 6930—7188). Heraf falder paa den forhistoriske afdeling 103 nr.

Af gjenstande fra stenalderen er erhvervet 45 nr., deraf under 3 nr. større samlinger fra flintverksteder. Under ældre jernalder er forøgelsen 23 nr. i 9 fund. Under yngre jernalder 34 nr. i 20 fund.

Af sager, som maa henføres til middelalderen, er indkommet 35 nr., deriblandt intet større fund fra nogen tomt i byen.

Om hele denne del af tilvæksten kan jeg henvise til den udførligere beskrivelse, som er trykt som en særskilt afhandling i aarsskriftet.

Resten af tilvæksten bestaar af ting, som er yngre end reformationen, deriblandt en hel del kirkelige inventariesager.

Gaver til samlingen er indkomne fra følgende:

1. Vaagø herredsstyrelse i Romsdalen.
2. De Angellske stiftelser ved forstander Joh. Midelfart.
3. Gaardbruger Edvin Halmø, Flatanger.
4. Fru lensmand Amundsen.
5. Handelsmand E. D. Mogstad.
6. Domkirkens restaurationsbestyrelse.
7. Konsul A. Jenssen.
8. Anlægsbestyrelsen for Hell—Sundanbanen.
9. Uhrmager Grundahl.
10. Hoteleier Clausen.
11. Konservator Swenander.
12. Vagtmester Nergaard, Sandnessjøen.
13. Distriktslæge H. Angell ved cand. Th. Petersen.
14. Gaardbr. Martin Bjørum ved samme.

15. Amtsskolebestyrer J. Olafsen.
16. Holtaalens og Aalens herredsstyrelser.
17. Rørlægger Nebelong.
18. Ytterøens herredsstyrelse ved sogneprest Lassen.
19. Direktionen for den t.hjemske afdeling af foreningen til fortidsmindesmerkers bevaring.
20. Gaardbruger Lars Vaggen, Beitstaden.
21. Mosvikens herredsstyrelse ved brugseier E. Jenssen.
22. Trondhjems kirketilsyn ved kirkeværge J. Raaen.
23. Furer Gaustad.
24. Kirketilsynet for Moe kirke, Orkedalen, ved pastor Jensen.

Myntsamlingen.

(Bestyrer: B. Hartmann).

Om mynt- og medaljesamlingens tilvæxt og tilstand i det hele i aaret 1903 tillader jeg mig herved at oversende den sædvanlige indberetning.

Samlingen har dels ved kjøb og dels ved gaver havt en tilvæxt af 19 medaljer (hvoraf 10 i sølv, 4 i bronce og kobber, 5 i messing, nikkel m. m.), 114 mynter (hvoraf 1 i guld, 54 i sølv, 59 i kobber og bronce), 9 pengesedler og 14 jetons og festtegn m. m. (deraf 8 i sølv, 6 i kobber og messing) = 156 stykker. Den hele beholdning er nu omtrent 14,750 no., hvoraf ca. 1,220 medaljer, 360 pengesedler, 130 jetons og tegn, og resten, ca. 13,040, mynter. Gaver er indkommet fra 20 forskjellige personer eller foreninger. Saaledes har komiteen for udstillingen i Drammen 1901 skjænket en udstillingsmedalje af bronce, Christiania sporveisselskab et exemplar i sølv af selskabets 25 aars jubilæumsmedalje, Trondhjems skytterlag lagets nye skyttermedalje, Trondhjems turnforening exemplarer af dens 3 forskjellige medaljer og komiteen for Lands-Baadstevnet i Trondhjem 1902 et exemplar af stevnets medalje. Kongl. Vetenskaps-Akademien i Stockholm har skjænket en mindemedalje i sølv over afdøde museumsdirektør, zoologen S. L. Lovén. De andre givere er arkivar Chr. Koren, dr. L. Borthen, fru assessor Bergh, fabrikeier Thorvald Hansen, bankkasserer Brinchmann, handelsmand P. J. Larsson, kjøbmand Ludvig Øyen, bankchef Andr. Berg, skolebestyrer Krokstad og desuden flere anonyme.

Blandt de nye erhvervelser er især at fremhæve en ældre firkantet japansk sølvmynt, en dobbelt formælingsthaler fra keiser Ferdinand II, en dødsmedalje præget over pave Leo XIII og en middelaldersk engelsk sølvmynt, fundet i jorden i Rissen. Den sidstnævnte er af de saakaldte short-cross pennies og præget under

Henrik II eller III. Endvidere en svensk sølvmedalje præget i anledning af Carl Johans 25 aars regjerings-jubilæum 1843, en religiøs tysk medalje, en religiøs, sandsynligvis engelsk skuemynt, et transvaalsk pund i guld, en del ældre norsk-danske pengesedler og sølvmynter, som samlingen ikke havde før. En Braunschweiger saakaldt Patriot- eller Pelikanthaler fra det 16de aarhundrede er en af de mange symbolske thalere fra denne tid. Den vigtigste erhvervelse er dog et større antal danske mynter fra middelalderen, hovedsagelig fra tiden imellem Knut den Store og Erik Menved, som samlingen hidtil har manglet, hvilke er indkjøbt fra en numismatisk forretning i Stockholm.

Herved har den middelalderske afdeling for Danmarks vedkommende faaet en værdifuld forøgelse, idet de fleste danske konger nu er repræsenterede, om det end fremdeles er ønskeligt at komplettere denne afdeling videre.

Udgifterne har beløbet sig til kr. 209.29.

Den zoologiske samling.

(Bestyrere: For Pattedyrsamlingen M. Foslie, for Fuglesamlingen G. Swenander, for Fiske- og Evertebratsamlingen V. Storm).

Pattedyrsamlingens væsentligste tilvekst omfatter følgende arter: En ung grønlandssæl fra Orkedalsfjorden, skudt i januar, en voksen fjordsæl, skudt ved Brønø, en ung ringsæl, fanget paa line i Ilsvigen i november, og en voksen hvidfisk (hun), skudt ved Brønø i slutningen af mai.

Den høsten 1902 paabegyndte ombygning af inventariet i fuglesamlingen afsluttedes i marts maaned. Derefter blev samlingen paany opstillet og ordnet og samtidig alle fugle forsynet med ensartede stativer og etiketter. Et stort antal gamle og daarlige exemplarer er bleven erstattet med nye. Samlingens tilvekst omfatter ialt ca. 160 exemplarer, som alle tilhører Norges fauna. Af amtsskogmester Aaeng er modtaget som gave en stenfalk, en kortøret ugle og to ryper, og af ingeniør Gram en agerrikse. De øvrige exemplarer er anskaffet ved kjøb. Ogsaa skelet- og egsamlingen er forøget med adskillige nyanskaffelser.

Efter at Fiskefaunaen nu er bleven bedre kjendt, er det sjeldnere, at Exemplarer af særegen Interesse erholdes til Samlingen. Her kan nævnes:

I August modtoges fra Hitren et Exemplar af *Lampris guttatus*, som hører til de største, idet det har en Længde af 1,2 m. og en Høide af 60 ctm.

Af *Argyropelecus Olfersi*, som af og til driver til vore Kyster med Golfstrømmen, var et Ex. strandet helt inde i Hommelviken ($^{21}/_{4}$ 03) og findes nu opstillet i Samlingen.

En *Salmo eriox* (Ferskvandsørret) af en måske forhen ukjendt Størrelse, idet den har en Længde af 1,32 m. og en Høide af 25 ctm., er indsendt fra Hevne ($^{1}/_{11}$).

Af en *Lamna cornubica* udtoges Fostre i November; der fandtes i den også en stor Mængde uudviklede Fostre.

En Del Fiske, navnlig Yngel er (tilligemed Evertebrater) indsamlet i Fjorden af Conservator Dr. Swenander.

Desuden er indkjøbt Exemplarer til Supplering af den ældre Samling og til Bytte med andre Musæer. Fra Prof. Dean, New-York, er blandt andet erholdt et stort Ex. af den mærkelige Ganoide, *Polypterus bechir.*

Fra Museumsdirektør Ficke, Freiburg, er modtaget — ligeledes i Bytte mod Fiske fra Throndhjemsfjorden — en betydelig Samling *Insecta coleoptera.*

Af den sidstnævnte Klasse er, ligesom forhen, gjort nogle Indsamlinger, navnlig i Mostadmarken og på Bynesset; men Sommeren var hertil høist ugunstig, sandsynligvis mest som en Følge af den foregående endnu koldere Sommer (1902), som har været til Hinder for Udviklingen. Dog gjordes enkelte interessente Fund, hvoraf her exempelvis kun anføres nogle få:

Pachyneura fasciata & *Dialyta erinacea,* der forleden Sommer fandtes som ny for Faunaen, forekom også i sidste Aar i Mostadmarken; den sjeldne *Hydrophorus nebulosus* forekom i uhyre Mængde ved Vennavandets Bredder; den forhen som meget sjelden anseede *Arctophila bombiformis* er i de senere Aar fundet ganske hyppig i de fleste solvarme Trakter.

Af Arachnider kan noteres *Segestria senoculata,* forhen kun fundet en enkelt Gang i Egnen, men som i sidste Sommer såes i store Selskaber på Kjeldermure på Bynesset.

Dr. Swenander meddeler følgende om de af ham foretagne zoologiske undersøgelser:

I modsætning til tidligere undersøgelser over bundfaunaen har jeg i det forløbne aar væsentligst beskjæftiget mig med indsamling af planktonformer. Jeg har i dette øjemed med den af selskabet og Trondhjems biologiske station indkjøbte motorbaad i løbet af sommeren foretaget reiser til forskjellige dele af fjorden samt trakten

omkring Hitteren. Ogsaa under vintermaanederne er indsamlingerne fortsat, idet jeg med visse mellemrum besøgte de samme steder og foretog haavning. Det ichtyologiske materiale, som herunder blev indsamlet, kommer jeg selv til at bearbeide og skal senere give en redegjørelse for resultatet.

Imidlertid har jeg ogsaa foretaget endel bundskrabninger, væsentligst for at komplettere museets materiale af athecate Hydroider, hvis bearbeidelse jeg i den senere tid har været beskjæftiget med.

Den botaniske samling.

(Bestyrer: M. Foslie).

Samlingen er i det forløbne aar forøget med et betydeligt antal kalkalger.

Gaver af karplanter er modtaget af distriktslæge Hagen, Opdal, og Bersvend Ranum, Ranheim.

Bestyreren har foretaget undersøgelser over kalkalgernes forekomst ved Hvaløerne. Bearbeidelsen af en samling Lithothamnier fra den hollandske Siboga-ekspedition (nederlandsk Ostindien) var ved aarets udgang endnu ikke afsluttet.

Halvdelen af det til algologiske undersøgelser bevilgede beløb blev overdraget lærer E. Norum, Haugesund, som foretog saadanne undersøgelser i juli i Beitstadfjorden. Det indsamlede materiale skal afleveres til samlingen.

Som foreløbig meddelelse skal anføres, at der blandt nogle kalkalger fra Japan, som bestyreren har havt til bestemmelse, findes en ny form af ***Melobesia marginata,*** — f. ***Sargassii*** Fosl. mscr. Den vokser paa luftblærerne især af ***Sargassum serratifolium.*** Formen adskiller sig ved mere ujevne skorper, tildels lidt længere perithalceller og ofte større konceptakler end hos hovedformen. Sporangie-konceptaklerne er 180—230 μ i diameter og de firdelte sporangier 60—80 μ lange, 35—50 μ brede. Cystokarpie-konceptaklerne er 200—300 og antheridie-konceptaklerne 75—90 μ i diameter.

Mineralsamlingen.

(Bestyrer: C. Schulz).

I Årets Løb er gjennem Bestyreren tilflydt Samlingen Mineraler og Bergarter fra Forekomster i de nordlige Amter, indsamlet ved Besøg ved Bergværker m. v. nordpå.

Fra Kristiania Bergbureau er indkjøbt en Del Mineraler fra nyere norske Mineralforekomster i det sydlige Norge.

Fra følgende er indkommen som Gaver:

Ingeniør Svendsen: Mineraler fra Ryfylke.

Ingeniør S. Falch: Gedigent Kobber fra Averø ved Kristiansund.

Konsul Halfdan Klingenberg: Blyglans fra Ranens Sølv- og Blygruber.

Direktør Witt, Kåfjord: Apatit, krystalliseret, fra Gellivare, sølvholdig Fahlerts fra Svenningdal, grøn Zinkblende med Blyglans fra Hitteren, Skalenaïder-Tvillinger fra Kåfjord Gruber.

Grubeingeniør Karlsson, Sulitelma: Svovlkis i Terninger, Apofyllit og Desmin, samt Danait fra Sulitelma Gruber.

Ingeniør W. Nielsen: Kobberkis fra Aanerfjord, Alten.

Slagter L. Solberg: Fossiler fra Spitsbergen.

Overlærer Dahle: Turmalin fra Kragerø.

Fotograf Aune: Kind- og Stødtand af Mammuth fra Klondyke.

Kand. min. P. Schei: Kleveït, Aasland, Sætersdalen, Fergusonit, Hogtveit, Sætersdalen, Apatit, Krystaller, Risø, Langø.

Professor Brøgger har givet Tilsagn om at tilstille Samlingen en Række Fossiler fra post-glaciale Lerlag i det Trondhjemske.

Ingeniør I. Normann har tilstillet Samlingen et meget stort Håndstykke af Molybdænglans fra Knaken Grube ovenfor Flekkefjord.

Det skal bemærkes, at en god Del af den Tilvækst, Samlingen har fået i de sidste År, ikke kan nyttiggjøres ved Udstilling i Montrene, da den disponible Plads i disse allerede er helt optaget.

Bibliotheket.

(Bibliothekar: Th. Petersen).

Bibliotheket er i 1903 blevet forøget med 1154 Bind, 16 Karter og 4 Manuskripter, fordelte som nedenstaaende Tabel udviser. I den sidste Rubrik er samtidig Udlaanet specificeret.

	Tilvækst.			Udlaan.
	Ved Kjøb.	Ved Gave el. Bytte.	Tilsammen.	
	Bind.	Bind.	Bind.	Bind.
Skrifter af naturvidsk. Indhold . .	40	486	526	270
Skrifter af historisk Indhold	58	204	262	1267
Skrifter af blandet Indhold	18	138	156	298
Skrifter i andre Fag	76	134	210	1418
Sum	192	962	1154	3253
Karter		16	16	
Manuskripter		4	4	

Af Gaver, skjænkede til Bibliotheket i det forløbne Aar, kan fremhæves samtlige Aargange af Morgenbladets literære Søndagsnummer fra Hr. Oberstløitnant *O. Holtermann,* samt fra Hr. Toldbetjent *H. Barth* en Samling Skrifter, væsentlig af religionsfilosofisk Indhold, der i sin Tid har tilhørt Giverens Fader, afdøde Forstmester Barth, og af denne er bleven forsynet med talrige haandskrevne kritiske Randbemerkninger. Af de indkomne Manuskripter kan nævnes en Samling Papirer vedkommende Throndhjems Bagerlaug 1657—1863 og 1 Pakke Bidrag til Throndhjems Folkeskoles Historie af den flittige Samler afdøde Folkeskolelærer *A. Wæthe,* skjænkede af dennes Enke.

Udlaanet er i 1903 gaaet noget tilbage. Medens de udlaante Bøgers Antal i 1902 var 3663, er dette iaar sunket til 3253.

Nedgangen sees omtrent udelukkende at have fundet Sted inden Afdelingen „Skrifter i andre Fag“, der blandt andet ogsaa omfatter Skjønlitteratur, hvorefter der har været mindre Efterspørgsel, efterat Folkebibliotheket er traadt i Virksomhed, samtidig som man ogsaa har søgt at indskrænke Hjemlaan af norsk og dansk Skjønlitteratur.

Fra Universitets-Bibliotheket har været hidlaant 32 Bind Bøger, fra Vetenskaps-Akademiens Bibliotek i Stockholm 1 Bd. Til Universitets-Bibliotheket har herfra været udlaant 13 Manuskripter og 8 Bind Bøger, til Bergens Museum 1 Manuskript og til Stiftsarkivet 1 Manuskript.

Katalogiseringen af Boecks Bibliothek har været fortsat uafbrudt og væsentlig omfattet historiske og juridiske Smaatryk, der udgjør en betragtelig Del af Bibliothekets Bindantal, og hvoraf det meste nu er færdigkatalogisereret.

Pladsforholdene i Bibliotheket har i det forløbne Aar været næsten uholdbare, og det har været forbundet med ikke ringe Vanskeligheder at holde de mest overfyldte Afdelinger i den tilbørlige Orden. Denne Nød vil imidlertid nu foreløbig blive afhjulpet, idet den i 1903 paabegyndte Forhøielse af Mellembygningen vil være fuldstændig færdig og indredet til Høsten 1904.

Bibliothekets Bytteforbindelser er forøgede med 6:

Berkeley.	University of California.
Berlin.	Kgl. Preuss. Akademie der Wissenschaften.
Drøbak.	Den biologiske Station.
Kjøbenhavn.	Conseil permanent international pour l'exploration de la mer.
Missoula.	University of Montana.
Zürich.	Antiquarische Gesellschaft.

Gaver til Bibliotheket

er modtagne fra følgende:

T.hjems tekniske Aftenskole.
Amtmanden i Nordre T.hjems Amt.
Amtmanden i Søndre T.hjems Amt.
Det Deichmannske Bibliothek, Kra.

T.hjems Brændevinssamlag.
Carlsberg Laboratoriet, Kbh.
Departementet for det Indre, Kra.
Døvstumforeningen, T.hjem.
Finantsdepartementet, Kra.
T.hjems Fiskeriselskab.
Norges Fiskeristyrelse, Bergen.
Bergens historiske Forening.
Foreningen til Dyrenes Beskyttelse, T.hjem.
Foreningen „Norsk Husflids Venner“, T.hjem
A. Bruns Forlag, T.hjem.
Arméens Generalstab, Kra.
Den norske Hvalfangerforening, Tønsberg.
Justitsdepartementet, Kra.
T.hjems Jæger- og Fiskerforening.
Bergens Kathedralskole.
T.hjems Kathedralskole.
Kirkedepartementet, Kra.
Landbrugsdepartementet, Kra.
Norges Landbrugshøiskole, Aas.
Norsk Lægeforening, Kra.
T.hjems Magistrat.
T.hjems Maskinistskole.
Skiens Museum.
T.hjems Realskole.
Redaktionen af T.hjems Adresseavis.
— - Nordre T.hjems Amtstidende, Levanger.
— - Stenkjær Avis.
— - Namdalens Blad, Namsos.
— - Narvik Dagblad.
— - Dagsposten, T.hjem.
— - Folketidende, T.hjem.
— - Hallo, T.hjem.
— - Heimkjær, T.hjem.
— - Indheredsposten, Stenkjær.
— - Nauma, Namsos.

Redaktionen af Nidaros, T.hjem.
— - Nordtrønderen, Namsos.
— - Ny Tid, T.hjem.
— - Narvik Tidende.
— - Nordenfjeldske Tidende, Levanger.
Medicinske Selskab, Kra.
Selskabet for Norges Vel, Kra.
Gløshaugens off. Skole for Døve, T.hjem.
Den off. Skole for Døve i T.hjem.
Stavanger off. Skole.
Tromsø off. Skole.
Stiftsarkivet, T.hjem.
T.hjems Turistforening.
Udenrigsdepartementet, Stockh.
Norges geol. Undersøgelse, Kra.
Universitets-Bibliotheket, Kra.
Videnskabsselskabet, Kra.
Adresseavisens Trykkeri, T.hjem,
Aktietrykkeriet, T.hjem.
J. Kr. Myklebusts Trykkeri, T.hjem.
Nidaros Trykkeri, T.hjem.
K. O. Sundts Trykkeri, T.hjem.

Arbo, C. O. E., Brigadelæge, Kra.
Barth, H. R., Toldbetjent, T.hjem.
Bauck, Hans, Kjøbmand, T.hjem.
Borredon, G., Napoli (Ischia).
Borthen, L., dr. med., T.hjem.
Boulanger, E., licencié ès-sciences, Paris.
Bowditch, Charles, P., Cambridge, Mass.
Bøgh, W. B., Papirhandler, T.hjem.
Clemm, W. N., dr., Darmstadt.
Coutts, John, London.
Dahl, N. A., fhv. Raadmand, Bergen. †.
Dahl, Enkemadame, T.hjem.

Dannevig, G. M., Bestyrer, Flekkefjord.
Ebbell, O. F., Arkitekt, T.hjem.
Erichsen, A, E., Rektor, Stavanger.
Forfang, A., Seminarlærer, Levanger.
Foslie, M., Konservator, T.hjem.
Fritsche, H., dr., Riga.
Føyn, A. Chr., cand. real., T.hjem.
Haakonsen, B. C., Restauratør, T.hjem.
Håkonson-Hansen, M. K., Overlærer, T.hjem.
Hartmann, B., Overlærer, T.hjem.
Hoff, Frk.nerne, T.hjem.
Holtermann, O., Oberstløitnant, T.hjem.
Jahr, T., Bibliothekar, Washington.
Jensen, V. P. H., dr. med., Kbh.
Kielland, Kr., Læge, T.hjem.
Kindt, O., Læge, T.hjem.
Knudsen, V., Kaptein, T.hjem.
Kock, Alb. Emil, T.hjem.
Koren, Kr , Stiftsarkivar, T.hjem.
Lossius, K., Rektor, T hjem.
von Maurer, Frau Geheimrath, München
Motzfeldt. P., Foged.
Munthe, Chr. M., Kaptein, Kra.
Munthe, Hartv , Oberstløitn., Kra.
Nøvik, P., Statsgartner, Kra.
Paludan, J., Professor, Kbh.
Petersen, Th , cand. mag., T.hjem.
Pettersen, Hj., Bibliothekar, Kra.
Prytz, A., Lærer, Røros.
Qvigstad, J., Rektor, Tromsø.
Ribsskog, O. K., Lærer, T.hjem.
Rygh, K., fhv. Overlærer, T.hjem.
Schmidt-Nielsen, S., dr. philos., Bergen.
Schneider, J. Sparre, Konservator, Tromsø.
Schreiner, K. E., dr. med., Kra.
Storm, V., Konservator, T.hjem.

Strand, Embr., Konservator, Kra.
Støren, E., Læge, Meldalen.
Swenander, G., dr. philos., T.hjem.
Thaulow, Henriette, Frk., Kra.
Thiis, Jens, Direktør, T.hjem.
Torgersen. H. E., T.hjem.
Ulvestad, Martin, Minneapolis.
Winecke, S. H., Enkefru, Kbh.
Vold, J., Assistent, T.hjem.
Wæthe, G., Enkefru, T.hjem.
Øverland, Gerh., Pastor, T.hjem.

Fortegnelse over Bøger, indkomne i 1903 ved Bytte.

Adelaide. Royal Society of South Australia. Memoirs. 2, 1. Transactions. 26. 27, 1.

Amsterdam. Koninkl. Akademie van Wetenschappen. Jaarboek. 1902. Prijsvers. 1903. Proceedings of the Section of Sciences. 5, 1—2. Verhandelingen. Afd. Letterkunde. D. 4, 1. 5, 1—3. Afd. Natuurkunde. Sect. 1. D. 8, 3—5. Sect. 2. D. 9, 4—9. Verschlagen en Mededeelingen. R. 4. D. 5. Verschlagen van de gewone Vergaderingen. D. 11, 1—2.

Baltimore. John Hopkins University. Circulars. 161—164.

Basel. Naturforschende Gesellschaft. Verhandlungen. 15, 1. 16.

Bergen. Vestlandske Kunstindustrimuseum. Aarbog. 1902.

— Bergens Museum. Aarbog. 1902, 3. 1903, 1—2. Aarsberetning. 1902. G. O. Sars. An Account of the Crustacea of Norway, Isopoda 4, 11—14.

— Selskabet for de norske Fiskeriers Fremme. Aarsberetning. 1901. 1902. Fiskeritidende. Aarg. 22 (1903).

Berkeley. University of California. Publications. Botany. 1, p. 141—164. Zoology. 1, 1—3.

Berlin. Kgl. preussische Academie der Wissenschaften. Mathematische Abhandlungen. 1887. 1888. 1892—1894. 1897. 1901. 1903. Physikalische Abhandlungen. 1882—1902. Sitzungsberichte. 1882—1903.

— Centralbureau der Internat. Erdmessung. Resultate des internat. Breitendienstes 1. Bestimmung der Schwerkraft auf dem Atlantischen Ocean etc. 1903. Seismometrische Beobachtungen in Potsdam 1 Apr.—31 Dec. 1902.

— Kgl. Preuss. Meteorolog. Institut. Bericht 1902. Jahrbuch 1902. Ergebnisse der Beobacht. an den Stationen II und III Ordnung 1898, 3. Ergebnisse der Gewitter Beobacht. 1898—1900. Ergebnisse der Niederschlags-Beobachtungen 1899—1900. G. Hellmann. Regenkarte d. Prov. Schlesw.—Holst. u. Hannover. — Westfalen. — Hessen-Nassau u. Rheinland.

— Gesellschaft für Erdkunde. Zeitschrift. 1903.

— Kgl. Museum für Naturkunde. Bericht. 1902. Mitteilungen aus der zoolog. Samml. 2, 3. F. Hilgendorf u. P. Pappenheim. Die Fischfauna des Rukwa-Sees. F. Thurau. Neue Rhopaloceren aus Ost-Afrika.

Bonn. Niederrheinische Gesellschaft für Natur- u. Heilkunde. Sitzungsberichte. 1902, 2.

— Naturhistorischer Verein der preuss. Rheinlande, Westphalens etc. Verhandlungen. 59, 2.

— Verein von Altertumsfreunden im Rheinlande. Jahrbücher. 108—110.

Boston. American Academy of Arts and Sciences. Proceedings. 37, 23. 38, 1—25.

— Massachusetts Institute of Technology.

Technology Quarterly and Proceedings of the Society of Arts. 15 (1902), 4. 16 (1903) 1—2.

— Society of Natural History. Memoirs. 5, 8—9. Proceedings. 30, 3—7. 31, 1.

Bruxelles. Académie Royale de Belgique. Annuaire. 1903. Bulletin. 1902, 9—12. 1903, 1—10.

— Société entomologique. Annales. 46 (1902).

— Société Malacologique. Annales. 36. 37.

Budapest. Kgl. ungar. geol. Landesanstalt. Jahresbericht. 1900. Katalog der Bibliothek. Nachtrag V. Földtani Közlöni (geologische Mittheilungen). 32, 10—12. 33, 1—9. A. v. Kaleczinszky. Die Mineralkohlen der Länder der ungarische Krone.

— National Museum. Annales. 1, 1—2. Aquila. 9. Supl. 10.

Buenos Aires. Museo Nacional. Anales. 7. Ser. 3. 1, 1—2.

Cambridge, Mass. Harvard University. Peabody Museum of American Archæology and Etnology. Memoirs. 2, 2.

Cap of Good Hope. Royal Observatory. Report. 1902.

Cherbourg. Société nationale des Sciences naturrelles et mathématiques. Memoirs 32. 33, 1.

Chicago. Newberry Library. Report 1902.

Colorado Springs. Colorado College Scientific Society. Studies. 10.

Cordoba (Argentina). Boletin. 17, 2—3.

Danzig. Naturforschende Gesellschaft. Schriften. 10,4.

Dijon. Académie des Sciences, Arts et Belles—Lettres. Mémoires. 8 (1901—1902).

Dresden. Kgl. Sächsischer Alterthumsverein. Neues Archiv. 24. Jahresbericht. 1901—1903.

Dublin. Royal Irish Academy. Transactions. 32, Sect. A. 6. 32, S. B. 2. 32, C. 1. Proceedings. 24, Sect. A. 2, Sect. B. 3, Sect. C. 2. 3

— Royal Dublin Society. Economic Procee-

dings. 1,3. Scientific Transactions. 9,5. Scientific Transactions. 7, 14—16. 8, 1.

Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland. Proceedings. 36 (1901—1902).

— Geological Society. Transactions. 8. 2. Special part.

— Royal Society. Proceedings. 23. Transactions. 40, 1—2. 42.

Elberfeld. Naturwissenschaftlicher Verein. Jahresbericht. 10.

Frankfurt am Main. Senckenbergische naturforschende Gesellschaft. Bericht. 1903.

Gefle. Gestriklands Fornminnesförening. Meddelanden. 1902.

Göttingen. Kgl. Gesellschaft der Wissenschaften. Geschäftl. Mittheilungen. 1902, 2. 1903, 1. Nachrichten. Math.-phys. Kl. 1902, 6. 1903, 1—4.

Greifswald. Naturwissenschaftl. Verein für Neu Pommern u. Rügen. Mittheilungen. 34.

Grenoble. Académie Delphinale. Bulletin. 15 (1901).

Halifax. Nova Scotian Institute of Science. Proceedings and Transactions. 10, 3—4.

Halle. Verein für Erdkunde. Mitteilungen. 1903.

Hamburg. Die Hamburgischen wissenschaftlichen Anstalten. Jahrbuch. 18. 19. Mitteilungen a. d. naturhist. Museum. 18. 19. Mitteilungen a. d. botan. Mus. 1901. Mitteilungen der Sternwarte. 7. Voller. Das Grundwasser in Hamburg. 9—10. S. Hara. Die Meister der jap. Schwertzierathen.

Harlem. Teyler's Genootschappen (Fondation Teylerienne). Archives. Vol. 8, 2.

— Société Hollandaise des Sciences. Archives. Ser. 2, T. 8, 1—4. Natuurkundige Verhandeling. 3 Verz. 5, 3.

Heidelberg. Historisch-philosophischer Verein. Neue Heidelberger Jahrbücher. 12, 1.

Helsingfors.	Finska Fornminnesföreningen. Finskt Museum. 9 (1902). Suomen Museo. 9 (1902). Tidskrift 22.
—	Geografiska Föreningen i Finland. Tidskrift. 15 (1903).
—	Societas pro fauna et flora Fennica. Acta. 21—23. Meddelanden. 23. 28.
—	Société Finno-Ougrienne. Journal. 21. Mémoires. 19—21.
Indianopolis.	Indiana Academy of Science. Proceedings. 1901.
Kalmar.	Kalmar Läns Fornminnesförening. Meddelanden. 3.
Karlskrona.	Blekinge Museiförening. Årsberettelse. 1903.
Kiel.	Naturwissenschaftlicher Verein für Schleswig-Holstein. Schriften. 12, 2.
Kiew.	Société des Naturalistes. Mémoires. 17, 1.
Kjøbenhavn.	Det store kgl. Bibliothek. Aarsberetninger og Meddelelser. 1902—1903. Accessionskatalog. 1902.
—	Conseil permanent international pour l'exploration de la mer. Bulletin. 1902—1903, No. 1—4. Publications de circonstance. 1—7. Rapports. 1.
—	Den botaniske Forening. Botanisk Tidsskrift. 25, 1—2.
—	Universitetets zoologiske Museum. H. Winge. Grønlands Pattedyr. H. Winge. Om jordfundne Fugle fra Danmark. S. Jensen. Mammals observed on Amdrup journeys to East Greenland 1898—1900.
—	Rigsarkivet. Fonden ad usus publicos. 2. Kancelliets Brevbøger 1580—1589.
—	Kgl. Danske geograf. Selskab. Tidsskrift. 16, 7—8.
—	Kgl. Danske Videnskabernes Selskab.

Oversigt over Forhandlingerne. 1902, 4—6. 1903, 1—5. Skrifter. 6 R., naturv. og math. Afd. 11, 4—6. 12, 1—3. W. Christensen. Dansk Statsforfatning i det 15 Århundrede.

Königsberg. Physikal.-oekon. Gesellschaft. Schriften. 43 (1902).

Krakow. Académie des Sciences. Bulletin internat. Cl. Math. & Natur. 1902, 8—10. 1903, 1—7. Cl. Philos. & Hist. 1902, 8—10. 1903, 1—7. Catalogue of the polish scientific Literature 2, 3—4. 3, 1.

Kristiania. Det statistiske Centralbureau. Statistisk Aarbog. 22 (1902). Arbeidsmarkedet. 1, 1—2. Meddelelser. 21 (1903). Norges officielle Statistik. 4 R., No. 49. 56—75 A. N. Kiær. Nye Bidrag til Belysning af Frugtbarhedsforholdene inden Ægteskabet i Norge.

— Norsk Folkemuseum. Aarsberetning. 1902.

— Det norske meteorologiske Institut. Bulletin. 1901—1902. Jahrbuch. 1902. Nedbøriagttagelser. 8 (1902).

— Norges geografiske Opmaaling. Topografisk Kart over Norge. I 11. Lofotodden. J 12. Helligvær. J 13. Gildeskaal. Æ 2. Makur. H 15. Trænen. U 1. Ingø. Specialkart over Nordfjord. A 13, 1. Specialkart over Havne i Finmarken. Bl. 3.

— Kgl. Fredriks Universitet. J. Fr. Schroeter. Untersuchung ueber die Eigenbewegung von Sternen in der Zone 65°—70° nördl. Declination.

— Videnskabsselskabet. Forhandlinger 1902. Skrifter 1902, 1—2.

Lawrence (Kansas). University of Kansas. The Kansas University Qvarterly. Ser. A. 10, 4. Science Bulletin. 1, 5—12.

Leipzig. Gesellschaft der Wissenschaften Abhandlungen. 28, 4—5. Berichte. Math.-phys Cl.

	55, 1—5. Phil.-hist. Cl. 54, 3. 55, 1-2. Verein für Erdkunde. Mittheilungen. 1902.
London.	British Museum. Catalogue of Madreporaria IV. Catalogue of the Species of Entozoa or intestinal Worms. „Southern Cross" Report.
—	Royal Society. Proceedings. 470—484. Reports to the Malaria Committee. Ser. 8. Reports of the Sleeping Sickness Commission. 1—4. Philosophical Transactions. (A) 201—202. (B) 196.
Lund.	Universitetet. Acta. 37, 1—2.
Manchester.	Manchester Museum, Owens College. Notes. 10—16. Report. 1902—1903.
—	Literary and Philosophical Society. Memoirs and Proceedings. 47.
Mexico.	Instituto Geológico de Mexico. Boletin. 16.
Missoula.	University of Montana. Bulletin. 3. 7. 10.
Moscou.	Société imperiale des Naturalistes. Bulletin. 1901, 2—4.
München.	Ornithologischer Verein. Jahresbericht. 1901—1902.
Nancy.	Académie de Stanislas. Mémoires. 1901—1902.
New Haven.	Connecticut Academy of Arts and Sciences. Transactions. 11, 1—2.
New York.	American Museum of Natural History. Bulletin. 16. 18, 1. List of Papers published in the Bulletin and Memoirs. Vol I—XVI. (1881—1902). Annual Report. 1902.
Nürnberg.	Naturhistorische Gesellschaft. Abhandlungen. 15, 1.
Osnabrück.	Naturwissenschaftlicher Verein. Jahresbericht. 15.
Ottawa.	Royal Society of Canada. Proceedings and Transactions. 7. 8.
—	Geological Survey of Canada. Catalogue of Canadian Birds 2. Geological Map of Dominion

	of Canada (Western Sheet 783). Annual Report. 1899. Maps to Vol. XII.
Paris.	Museum d'Historie naturelle. Bulletin. 1902, 3-8.
Philadelphia	Academy of Natural Sciences. Proceedings. 54, 1—3.
—.	American Philosophical Society. Proceedings. 169—172.
Pittsburgh.	The Carnegie Museum. Publications. No. 13—19. Te Sevent Celebration of Founder's Day at the Carnegie Institute Nov. 6. 1902.
Prag.	Böm. Kaiser Franz Joseph Akademie der Wissenschaften, Literatur und Kunst. Rozpravy (Abhandl.). Trida (Kl.) I. 10. III. 9, 1. Sbírka pramenů ku poznáni literárního života v čechách, na moravě a v slezsku. Skup. I. Řada 1, 3—4. 2, 4—5. Skup. 2. 5. Mart. Koláře. Českomoravská heraldika I. Bibliotéka klassiků řeckych a římských 5, 1. 7.
—	Kgl. Böhmische Gesellschaft der Wissenschaften. Jahresbericht. 1902. Sitzungsberichte. Mathem.-naturw. Cl, 1902. Chr. Doppler. Über das farbige Licht der Doppelsterne.
Regensburg.	Naturwissenschaftlicher Verein. Berichte. 9.
Riga.	Gesellschaft für Geschichte u. Althertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands. Sitzungsberichte. 1902.
Rom.	Reale Accademia dei Lincei. Atti. 1903.
St. Louis.	Academy of Sciences. Transactions. 11, 6-7.
—	Missouri Botanical Garden. Annual Report. 13 (1902).
St. Petersburg.	L'Académie impérial des Sciences. Bulletin. 13, 4—5. 14—16. 17, 1—4. Mémoires. Ser. 8. Cl. hist.-philos. 4, 9. 5. 6, 1—4. Ser. 8. Cl. phys.-mathém. 10, 5—6. 11, 6—11. 12.

St. Petersburg.	Laboratoire biologique. Bulletin. 6, 3—4.
Schwerin.	Verein für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde. Jahrbücher. 68.
Skara.	Westergötlands Fornminnesförening. Tidskrift. 2, 2—3. Bihang.
Stavanger.	Museum. Aarshefte 1902.
Stockholm.	Svenska Fornminnesföreningen. Tidskrift. 12, 1.
—	Nordiska Museet. Samfundet för nord. Museets Främjande. Meddelanden. 1900—1901. Nordiska Museet. Meddelanden. 1901. Minnen från nord. Mus. 2, 8—10. Sommarbilder från Skansen. Vinterbilder från Skansen.
—	Sveriges geologiska Undersökning. Ser. Aa. Kartblad 116. 118. 122 med beskrifning. Ser. Ac. 7. Ser. C. 193—194.
—	Kongl. Svenska Vetenskapsakademien. Arkiv för Mathematik, Astronomi och Fysik. 1, 1—2. Arkiv för Kemi, Mineralogi och Geologi. 1, 1. Arkiv för Botanik. 1, 1—3. Arkiv för Zoologi. 1, 1—2. Årsbok. 1903. Handlingar. 36. 37, 1—2. Bihang til Handlingar. 28, 4. Öfversigt af Handlinger. 59 (1902). Lefnadstekningar. 4, 3. Meteorologiska Iagttagelser. 40—42. Acta Horti Bergiani. 3, 1. Jac. Berzeliu's Reseanteckningar.
—	Kongl. Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademien. Månadsblad. 1897. Tidskrift. 17, 1.
Strengnäs.	Södermanlands Fornminnesförening. Bidrag til Södermanlands äldre Kulturhistorie. 12—13.
Toronto.	Canadian Institute. Transactions. 8, 2. Proceedings. 2, 5.
—	Meteorological Service, Dominion of Canada. Register. 1902. Monthly Weather Review 26, 10—12. 27, 1—8.

Toronto. University. Studies. Biological Ser. 3. Physiological Ser. 2, 1. Geological Ser. 2. Physical Science Series. 1—2.

Upsala. Universitetet. Årsskrift 1902. Förarbetena till Sveriges Rikes Lag. 4 5. Läroverkskommitténs Betänkande. 1—3. K. Ahlenius. Ångermanälfvens flodområde. H. Lundborg. Die progressive Myoklonus Epilepsie. Sveriges offentl. Bibliotek. Accessionskatalog 16 (1901). Bulletin of the geological Institution. 5, 2. Bulletin mensuel de l'Observatoire météorologique 34 (1902). S. Lönborg. Sveriges Karta

Washington. U. S. Departement of Agriculture. Yearbook. 1901. Division of Entomology. Bulletin. 25. New Ser. 4. 16. 20. 25—28. 31. 32. 34. 35. 37. Circulars. 53. 2 Ser. 35. Report of the acting Entomologist for 1902.

— Smithsonian Institution. Smithsonian miscellaneous Collections. 41. Contributions. 1373. Annual Reports. 1901. Bureau of Ethnology. Annual Report. 19, 1—2. Bulletin. 26. 27. U. S. National Museum. Bulletin. 50, 2. 51. 52. Proceedings. 23. 24.

— Library of Congress. T. Jahr & A. J. Strom. Bibliography of cooperative Cataloguin and the printing of Catalogue Cards. List of References on Reciprocity. Reports Want List, — and Duplicate List of Periodical and Serials.

— Naval Observatory. Meteorol. Observations and Results. 1891—92. Report for the fiscal year ending $^{30}/_{6}$ 1902 Publications. 2 Ser. 2.

— Coast and Geodetic Survey. List and Catalogue of Publications. 1816—1902. Report. (1900—1901).

— U. S. Geological Survey. Geological Atlas. 72—90. Bulletin. No. 177—207. Monograph.

	41—43. Professional Paper. 1—8. Annual Report. 23 (1901 – 1902). Mineral Resources. 1900—1901. Water-Supply and Irrigation Papers. No. 65—79.
Wien.	K. K. Central-Anstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus. Jahrbücher. 1901 (38) & Anhang.
—	K. K. zoolog. botan. Gesellschaft. Verhandlungen. 52 (1902).
—	Naturhistorisches Hofmuseum. Jahresbericht. 1901.
York.	Yorkshire Philosophical Society. Report. 1902.
Zürich.	Stadtbibliothek. Neujahrsblatt. 1903.
—	Naturforschende Gesellschaft. Vierteljahrschrift. 47, 3—4. 48, 1—2.
Östersund.	Jämtlands Läns Fornminnesförening. Tidskrift. 3, 2.